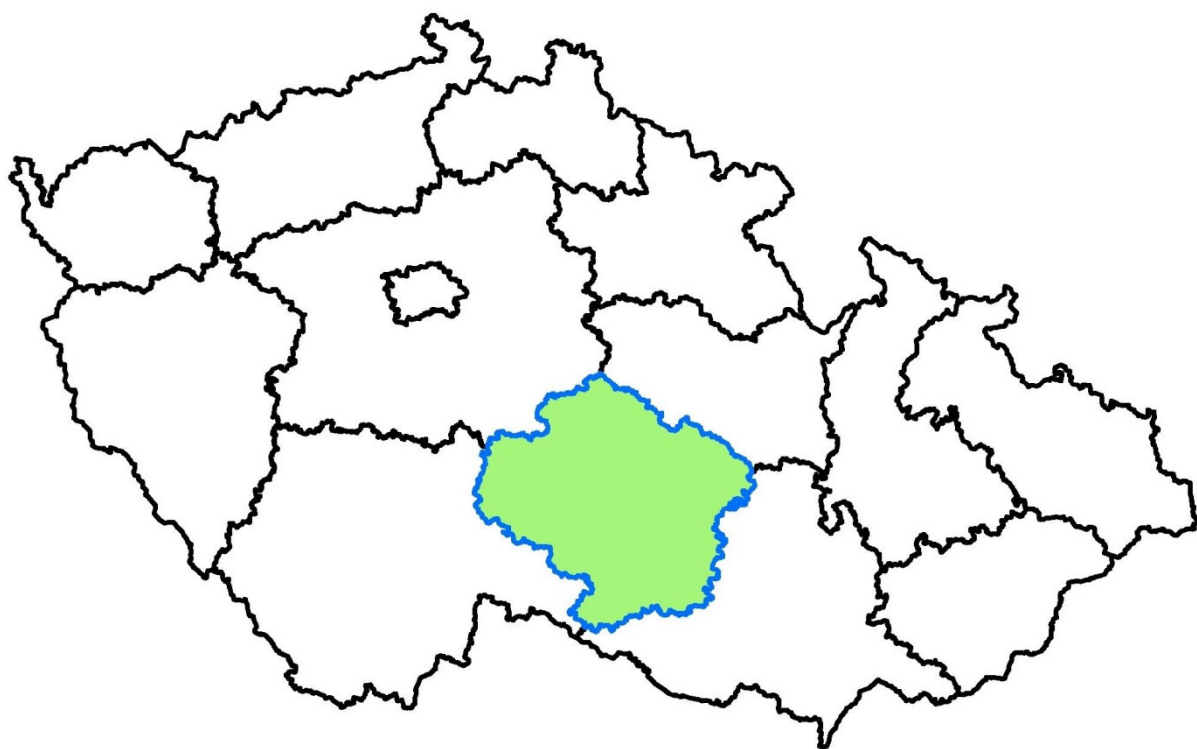

Profil KRAJE VYSOČINA

prosinec 2021

Zpracovatel: Krajský úřad Kraje Vysočina

OBSAH:

1. Obecné představení Kraje Vysočina	4
1.1 Poloha a rozloha	4
1.2 Fyzicko-geografické podmínky	6
2. Obyvatelstvo a sídelní struktura	8
2.1 Stav a pohyb obyvatelstva	8
2.1.1 Přirozená měna obyvatel	10
2.1.2 Migrace obyvatelstva	11
2.1.3 Celkový přírůstek obyvatelstva	12
2.2 Sňatečnost a rozvodovost	14
2.3 Věkové složení a průměrný věk obyvatelstva	14
2.4 Vzdělanostní struktura obyvatelstva	16
2.5 Náboženské vyznání obyvatelstva	17
2.6 Sídelní struktura	17
3. Bydlení a domácnosti	19
4. Dopravní infrastruktura	21
4.1 Silniční doprava	21
4.1.1 Základní údaje o silniční síti	21
4.1.2 Pátevní silniční síť Kraje Vysočina	23
4.1.3 Intenzita provozu na silnicích v Kraji Vysočina	23
4.2 Železniční doprava	25
4.3 Letecká doprava	26
4.4 Cyklistická doprava	26
4.5 Dopravní obslužnost veřejnou dopravou	27
5. Technická infrastruktura	29
5.1 Zásobování energiemi	29
5.1.1 Výroba a rozvod elektrické energie	29
5.1.2 Rozvod zemního plynu	31
5.1.3 Teplo a vytápění bytů	33
5.2 Zásobování vodou, odvádění a čištění odpadních vod	34
5.2.1 Zásobování vodou	34
5.2.2 Odvádění a čištění odpadních vod	35
5.3 Územně plánovací dokumentace	36
5.4 Informační a komunikační technologie	38
5.5 Krizové řízení a Integrovaný záchranný systém (IZS)	40
5.5.1 Hasičský záchranný sbor Kraje Vysočina (HZS)	40
5.5.2 Policie České republiky, prevence kriminality	41
5.5.3 Zdravotnická záchranná služba	43
6. Hospodářství	45
6.1 Věda, výzkum a inovace	45
6.2 Hrubý domácí produkt	46
6.3 Podnikatelský sektor	47
6.4 Průmysl a stavebnictví	49
6.5 Zemědělství	52
6.6 Lesnictví	59
Myslivost	62
7. Trh práce	63
7.1. Zaměstnanost v Kraji Vysočina	63
7.1.1. Vývoj a struktura zaměstnanosti podle sektorů a odvětví ekonomické činnosti	63
7.1.2. Úroveň průměrných výdělků v kraji	64
7.2. Rozsah a struktura nezaměstnanosti	65
7.2.1. Vývoj nezaměstnanosti	65
7.2.2 Struktura uchazečů o zaměstnání	67
7.2.3 Územní rozložení nezaměstnanosti v ČR	69
8. Vzdělávací, zdravotnická, sociální a kulturní infrastruktura	70
8.1 Vzdělávání	70
8.1.1 Předškolní vzdělávání	70
8.1.2 Základní vzdělávání	71
8.1.3 Střední vzdělávání	71
8.1.4 Vyšší odborné školy	72

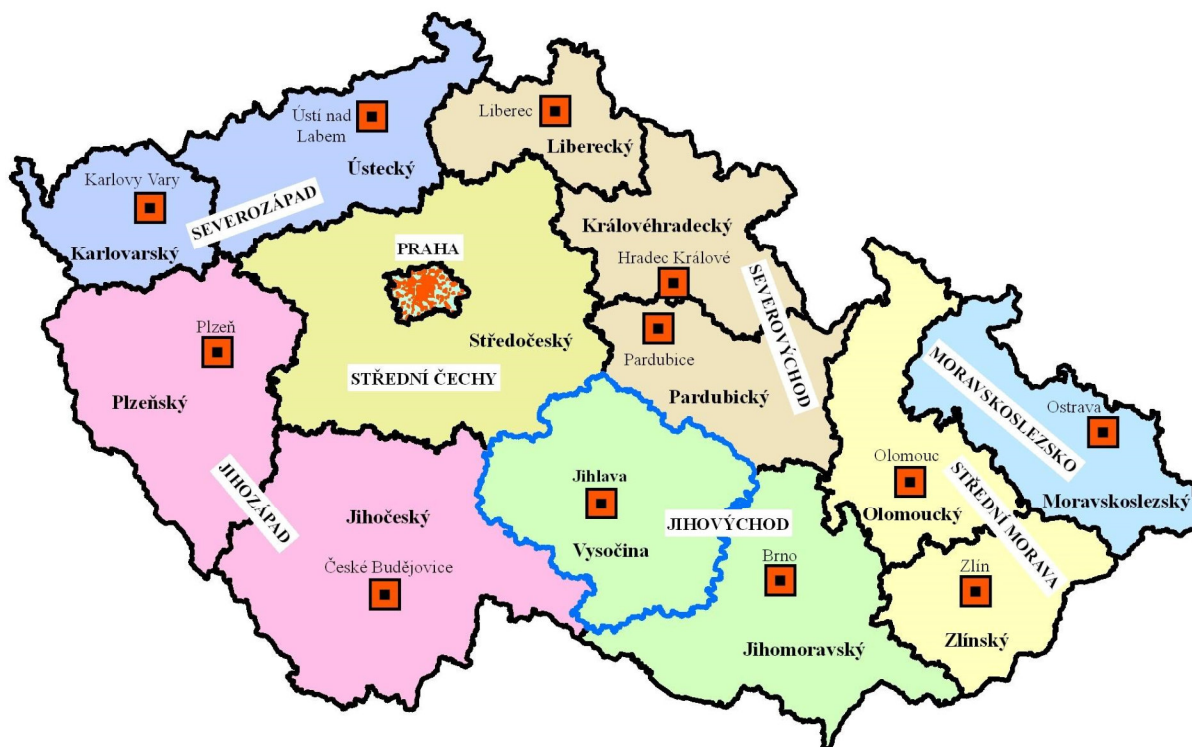
8.1.5 Speciální školství	74
8.1.6 Vysoké školy	74
8.1.7 Celoživotní vzdělávání	75
8.2 Zdravotnictví	75
8.2.1 Lidské zdroje	75
8.2.2 Organizace zřizované Krajem Vysočina	76
8.2.3 Další poskytovatelé zdravotních služeb v Kraji Vysočina	77
8.2.4 Primární a specializovaná ambulantní péče	78
8.3 Sociální zabezpečení a sociální služby	79
8.3.1 Dávky sociálního zabezpečení	79
8.3.2 Sociální služby	80
8.3.3 Rodinná a seniorská politika	81
8.4 Skupiny osob ohrožené sociálním vyloučením	82
8.4.1 Romská problematika	82
8.4.2 Cizinci	83
8.4.3 Další skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením	83
8.4.4 Protidrogová prevence a péče o uživatele drog	84
8.5 Zájmové a neformální vzdělávání a sport	86
8.6 Nestátní neziskový sektor v Kraji Vysočina (NNO)	88
8.7 Kultura a památková péče	89
8.7.1 Kultura	89
8.7.2 Památková péče	91
9. Životní prostředí	95
9.1 Ovzduší	95
9.2 Voda	96
9.3 Staré ekologické zátěže	97
9.4 Oběhové hospodářství (odpadové hospodářství)	97
9.4.1 Produkce odpadů	97
9.4.2 Nakládání s odpady	98
9.5 Příroda a krajina	98
9.5.1 Obecná ochrana přírody a krajiny (včetně ochrany půdního fondu)	98
9.5.2 Zvláště chráněná území a území soustavy Natura 2000	101
9.5.3 Zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů	102
9.5.4 Aktivní úloha místních obyvatel v ochraně přírody a krajiny, záchranné stanice	102
9.5.5 Radonová zátěž	103
10. Rekreace a cestovní ruch	104
Přehled použitých zkratk a cizích výrazů	109
Seznam tabulek a obrázků	110

1. Obecné představení Kraje Vysočina

1.1 Poloha a rozloha

Kraj Vysočina má v rámci České republiky centrální polohu. Sousedí s krajem Jihočeským, Středočeským, Pardubickým a Jihomoravským. Pouze další dva kraje (Praha a Středočeský) ze 14 mají podobně jako Kraj Vysočina vnitrozemskou polohu a jejich hranice se nedotýká státní hranice ČR. Rozlohou 6 795,7 km² je Kraj Vysočina krajem nadprůměrné velikosti - pouze 4 kraje ČR jsou plošně rozlehlejší (tabulka 1.1).

Obr. 1.1: Územní samosprávné členění ČR – kraje ČR a regiony soudržnosti NUTS II (oblasti)

Poloha Kraje Vysočina na makroregionální úrovni (v rámci střední Evropy, resp. Evropy) je poměrně exponovaná. Území kraje je součástí hlavní středoevropské urbanizované osy (Berlín - Praha - Vídeň/Bratislava - Budapešť), která je v širším kontextu součástí hlavní komunikační spojnice severní Evropy a Skandinávie s jihovýchodní Evropou a západní Asíí. Z hlediska nižší úrovně se Kraj Vysočina nachází mezi dvěma největšími domácími ekonomickými celky, tedy mezi pražskou a brněnskou aglomerací. Exponovanost polohy je zvýrazněna průběhem komunikací evropského významu, především dálnicí D1 (v síti evropských silnic označení E 50 a E 65), železnicí (Berlín -) Praha - Havlíčkův brod - Břeclav (- Vídeň/Bratislava) a silnicí I/38 (Jihlava - Znojmo - Vídeň - v síti evropských silnic označení E 59).

Navzdory poměrně velké rozloze náleží Kraj Vysočina z hlediska počtu obyvatel do dolní poloviny pomyslného žebříčku (tabulka 1.2) - pouze dva kraje jsou počtem obyvatel menší než Kraj Vysočina. Nesoulad těchto dvou základních charakteristik je důsledkem vlivu přírodních podmínek a historického vývoje území, během něhož bylo území kraje zalidněno na poměry České republiky i střední Evropy poměrně řídko. Počtem obyvatel na 1 km² (74,9) se kraj nachází hluboko pod průměrem ČR a spolu s krajem Plzeňským a Jihočeským patří mezi tři regiony s nejnižší hustotou zalidnění regiony ČR.

Území Kraje Vysočina je rozděleno celkem na 704 samosprávných obcí. Pouze ve Středočeském kraji existuje více obcí, všechny ostatní kraje ČR mají počet obcí menší. To svědčí o značné administrativní roztříštěnosti území kraje. Tu je možné vyjádřit průměrným počtem obyvatel připadajících na jednu obec - hodnota 723 obyvatel jako průměrná velikost obce Kraje Vysočina je nejnižší v mezikrajském porovnání.

Kraj se od 1. 1. 2003 administrativně člení na 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností, 26 obvodů pověřených obecních úřadů a 704 obcí.

Tab. 1.1: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska rozlohy (k 31. 12. 2020)

Pořadí	Kraj	Rozloha v km ²
1	Středočeský	10 928
2	Jihočeský	10 058
3	Plzeňský	7 649
4	Jihomoravský	7 188
5	Vysočina	6 796
6	Moravskoslezský	5 430
7	Ústecký	5 339
8	Olomoucký	5 272
9	Královéhradecký	4 759
10	Pardubický	4 519
11	Zlínský	3 963
12	Karlovarský	3 310
13	Liberecký	3 163
14	Hl. město Praha	496

Tab. 1.2: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska počtu obyvatel (k 31. 12. 2020)

Pořadí	Kraj	Počet obyvatel
1	Středočeský	1 397 997
2	Hl. město Praha	1 335 084
3	Jihomoravský	1 195 327
4	Moravskoslezský	1 192 834
5	Ústecký	817 004
6	Jihočeský	643 551
7	Olomoucký	630 522
8	Plzeňský	591 041
9	Zlínský	580 119
10	Královéhradecký	550 803
11	Pardubický	522 856
12	Vysočina	508 852
13	Liberecký	442 476
14	Karlovarský	293 311

Tab. 1.3: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska hustoty zalidnění (k 31. 12. 2020)

Pořadí	Kraj	Počet obyvatel na 1 km ²
1	Hl. město Praha	2690,6
2	Moravskoslezský	219,7
3	Jihomoravský	166,3
4	Ústecký	153,0
5	Zlínský	146,4
6	Liberecký	139,9
7	Středočeský	127,9
8	Olomoucký	119,6
9	Královéhradecký	115,7
10	Pardubický	115,7
11	Karlovarský	88,6
12	Plzeňský	77,3
13	Vysočina	74,9
14	Jihočeský	64,0

Tab. 1.4: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska průměrné velikosti obcí (k 31. 12. 2020)

Pořadí	Kraj	Počet obyvatel na 1 obec
1	Hl. město Praha	1 335 084,0
2	Moravskoslezský	3 976,1
3	Ústecký	2 307,9
4	Karlovarský	2 188,9
5	Liberecký	2 058,0
6	Zlínský	1 889,6
7	Jihomoravský	1 776,1
8	Olomoucký	1 568,5
9	Královéhradecký	1 229,5
10	Středočeský	1 222,0
11	Plzeňský	1 179,7
12	Pardubický	1 159,3
13	Jihočeský	1 031,3
14	Vysočina	722,8

Zdroj dat (tabulky 1.1 – 1.4): Statistický bulletin – Kraj Vysočina v 1. až 4. čtvrtletí 2020. ČSÚ Jihlava, 2021

Tab. 1.5: Základní charakteristika správních obvodů obcí s rozšířenou působností (k 31. 12. 2020)

Správní obvod	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel	Hustota zalidnění (ob./km ²)	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí	Počet částí obcí
Bystřice nad Pernštejnem	348	19 665	56,5	1	2	39	91
Havlíčkův Brod	632	52 852	83,6	5	4	56	139
Humpolec	228	17 918	78,6	1	0	25	66
Chotěboř	329	21 763	66,1	2	4	31	101
Jihlava	922	101 144	109,7	4	6	79	146
Moravské Budějovice	414	22 915	55,3	2	1	47	60
Náměšť nad Oslavou	211	13 418	63,5	1	1	27	32
Nové Město na Moravě	293	19 366	66,1	1	3	30	59
Pacov	235	9 309	39,7	1	1	24	64
Pelhřimov	827	45 071	54,5	7	3	71	192
Světlá nad Sázavou	290	19 571	67,5	2	0	32	89
Telč	291	12 946	44,4	1	3	45	59
Třebíč	837	74 004	88,4	3	8	93	133
Velké Meziříčí	473	36 428	76,9	2	2	57	96
Žďár nad Sázavou	464	42 482	91,5	2	5	48	77
Kraj Vysočina	6796	508 852	74,9	35	43	704	1 404

Zdroj dat: Statistický bulletin - Kraj Vysočina 1. čtvrtletí 2021, ČSÚ Jihlava, 2021; Malý lexikon obcí ČR. ČSÚ Praha, 2021

1.2 Fyzicko-geografické podmínky

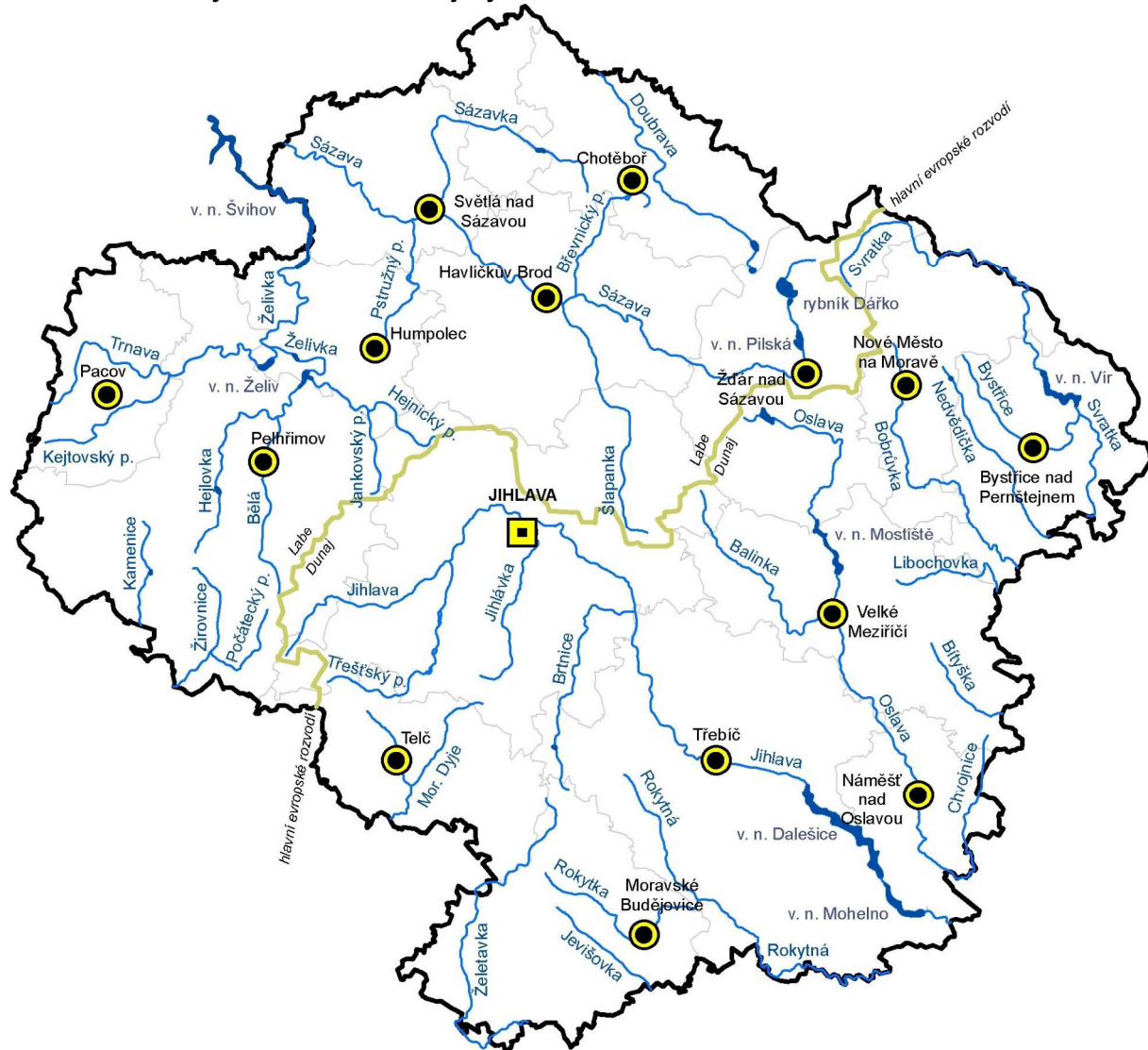
Až na severní výběžek Kraje Vysočina, který náleží do geomorfologické oblasti zvané Středočeská tabule, přísluší celé území kraje k jedné z největších geomorfologických oblastí ČR, jež se nazývá Českomoravská vrchovina. Obě geomorfologické oblasti jsou součástí geomorfologické jednotky vyššího řádu – provincie Česká vysočina, která v sobě zahrnuje celé území Čech a západní část Moravy zhruba po pomyslnou osu měst Znojmo – Brno – Olomouc - Ostrava. Českomoravská vrchovina je dále členěna do sedmi geomorfologických celků, a to na Křemešnickou vrchovinu, Hornosázavskou pahorkatinu, Železné hory, Hornosvrateckou vrchovinu, Křižanovskou vrchovinu, Javořickou vrchovinu a Jevišovickou pahorkatinu, přičemž území kraje spadá do všech vyjmenovaných celků. V reliéfu Kraje Vysočina převažují plošiny, ploché hřbety, úvalovitá údolí, která přechází směrem k okrajům Českomoravské vrchoviny do údolí hluboce zaříznutých. K nejvýše ležícím oblastem kraje patří zejména Žďárské vrchy s řadou vrcholů přes 800 m n.m. (Devět skal 836 m n.m.) a Jihlavské vrchy v Javořické vrchovině (Javořice 837 m n.m.). Nejčlenitější území s největšími výškovými rozdíly leží při horní Svratce - tzv. Svratecká hornatina. K dalším významným vrcholům patří například Křemešník (765 m n.m.), Čeřínek (761 m n.m.), Strážístě (744 m n.m.), Špičák (734 m n.m.), Mařenka (711 m n.m.), Melechov (709 m n.m.) či Vestec v Železných horách (668 m n.m.).

Území kraje je pramennou oblastí významných českých a moravských řek a prochází jím hlavní evropské rozvodí Labe - Dunaj. Řeky Doubrava, Sázava a Želivka náleží do úmoří Severního moře, Svratka, Oslava, Jihlava, Rokytka a Moravská Dyje náleží do úmoří Černého moře. Na řadě vodních toků byly zbudovány údolní vodní nádrže, některé jsou významnými zdroji pitné vody z celorepublikového hlediska. Jde především o vodní nádrž Švihov na Želivce (leží z větší části ve Středočeském kraji) zásobující Prahu a Vír na Svratce, ze které je dodávána pitná voda do brněnské aglomerace. Na řece Jihlavě byla zbudována vodní nádrž Dalešice s nejvyšší hrází v ČR (100 m). Kraj Vysočina oplývá rovněž velkým počtem rybníků. Největší z nich - Velké Dářko - se nachází u Žďáru nad Sázavou.

Českomoravskou vrchovinu budují přeměněné horniny s malým obsahem živin, převahou SiO₂, což je činí kyselými - proto jsou na nich většinou hnědé kyselé, čili živinami nenasycené půdy. Zbytek hornin tvoří hlubinné vyvřeliny - většinou žuly a jim podobné horniny (syenity, diority, granodiority v centrálních masívech - jihlavském, třebíčském, železnohorském), které mají rovněž kyselý chemismus a nízkou

úživnost. Existují však i významné místní odchylky: živinami bohaté hadce, amfibolity, krystalické vápence (mramory) a také živinami bohaté hlubinné vyvřeliny v masívech ranském a borském. Svým charakterem je výjimečný výběžek České křídové tabule, která pískovci a opukami na okraji Železných hor vybíhá až k Velkému Dářku, kde jsou proslulá rašeliniště.

Obr. 1.2: Vodní toky a vodní nádrže v Kraji Vysočina

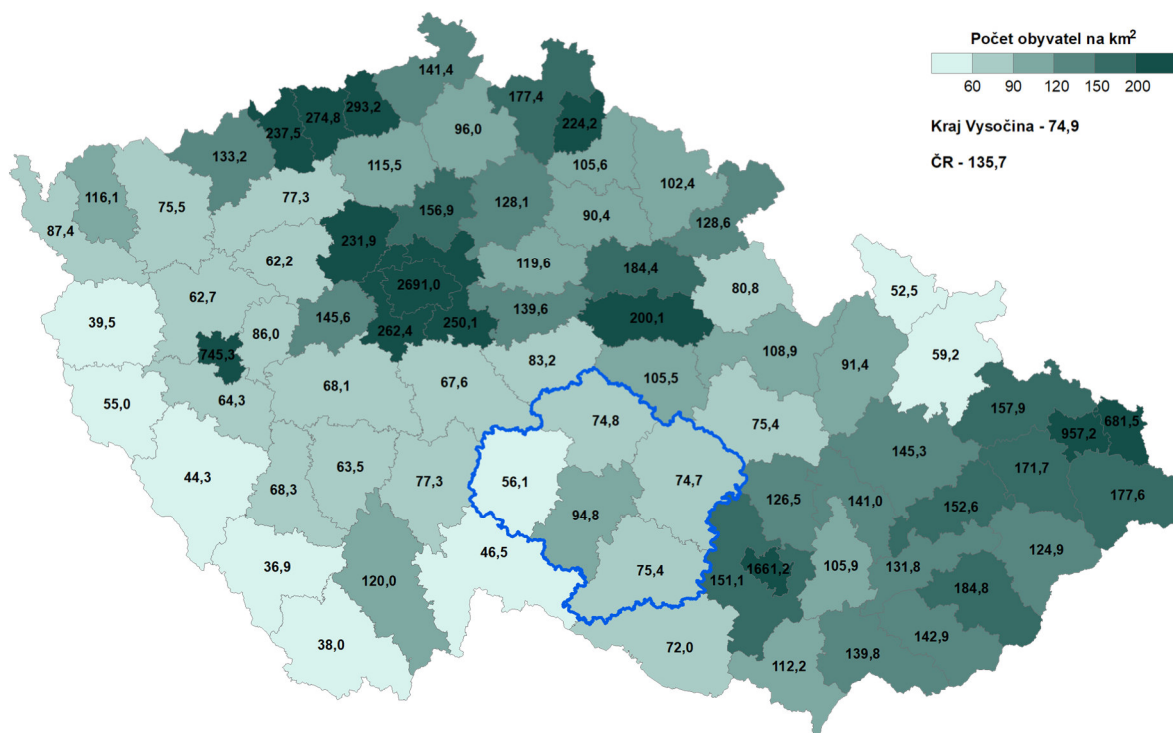

2. Obyvatelstvo a sídelní struktura

2.1 Stav a pohyb obyvatelstva

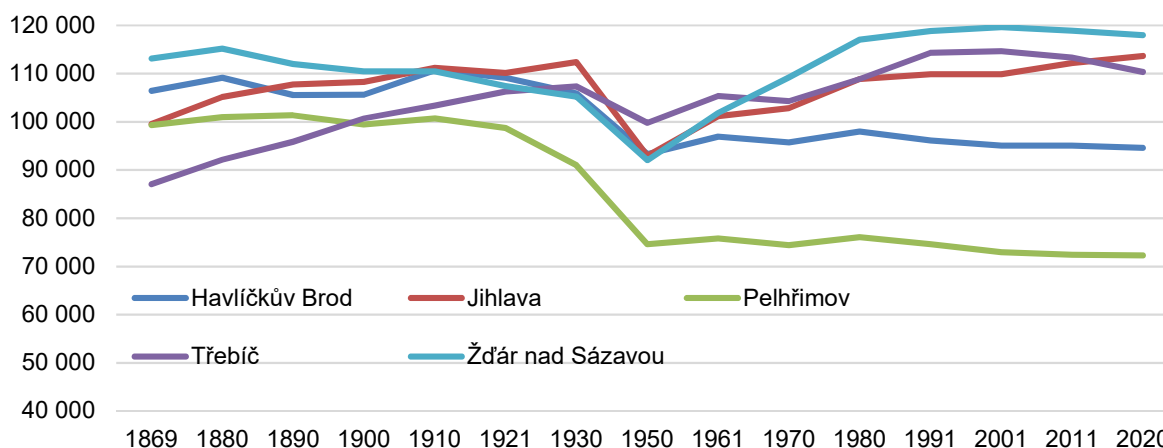
Kraj Vysočina se s 508 852 obyvateli (k 31. 12. 2020) řadí k méně lidnatým krajům České republiky (třetí populačně nejmenší po Karlovarském a Libereckém) a na obyvatelstvu ČR se podílí 4,8 %. Zatímco obyvatelstvo tvoří dvacetinu populace ČR, rozloha kraje zaujímá 1/12 území státu (8,6 %). Z toho plyne velmi nízká hustota zalidnění; na 1 km² připadá 74,9 obyvatel (v ČR 135,7 obyvatel), což je po Jihočeském kraji druhá nejnižší hodnota mezi kraji ČR.

Obr. 2.1: Hustota zalidnění v okresech ČR k 31. 12. 2020

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2020. ČSÚ Praha, 2021

Obr. 2.2: Vývoj počtu obyvatel v okresech Kraje Vysočina v letech 1869 – 2020

Pozn.: Stav obyvatelstva dle výsledků příslušných sčítání lidu, od roku 2011 průběžná evidence obyvatelstva.

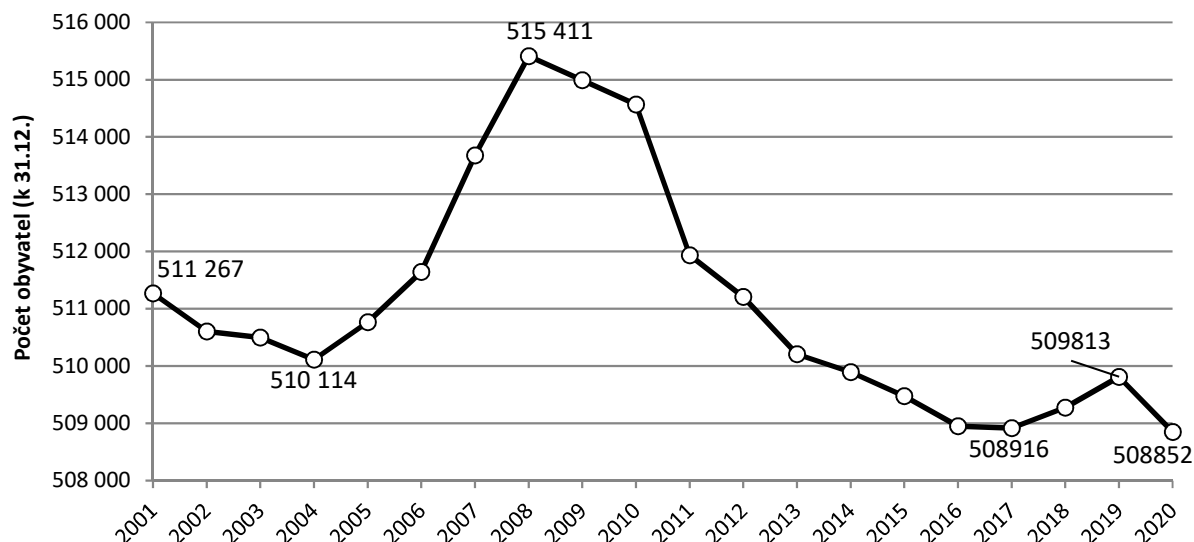
Zdroj dat: Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005. ČSÚ Praha, 2006.; Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2020. ČSÚ Praha, 2021

Obrázek č. 2.2 nám nabízí pohled na dlouhodobý vývoj počtu obyvatel v okresech kraje. Výrazný pokles byl samozřejmě zaznamenán v důsledku 2. světové války, nejvíce na Jihlavsku. V následujícím období

můžeme na Třebíčsku, Jihlavsku a především Žďársku sledovat nárůst obyvatelstva, oproti tomu na Pelhřimovsku a Havlíčkovobrodsku po mírném nárůstu následoval opět pokles. Skokové nárůsty je možné dát do souvislosti i s budování velkých hospodářských podniků jako jsou žďárské strojírný či elektrárna v Dukovanech.

Informaci o vývoji počtu obyvatel v Kraji Vysočina v posledních dvou dekadách podává obrázek 2.3. V podstatě lze říci, že ve sledovaném období můžeme vysledovat dvě období poklesu počtu obyvatelstva (do roku 2004 a od roku 2009) a období výrazného růstu v letech 2004 až 2008.

Obr. 2.3: Vývoj počtu obyvatel v Kraji Vysočina v letech 2001 – 2020 (vždy k 31.12.)

Zdroj dat: Demografická ročenka krajů České republiky 1999 - 2009. ČSÚ Praha, 2010; Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v letech 2010 až 2020. ČSÚ Praha, 2021

Od poloviny 19. století do současnosti, tedy v období, za které existují spolehlivé údaje o počtu obyvatel, lze zaznamenat velký nárůst počtu obyvatel bydlících ve městech. Pro porovnatelnost jsou v následující části řešena sídla se statutem města a v hranicích v roce 2020. Je nutné poznamenat, že v některých případech docházelo ke slučování a rozdělování sídel a tyto změny následně nemusely být vždy dobře podchyceny změnou počtu obyvatel. V roce 1869 bydlelo ve městech 169 646 osob, tedy 33,6 % obyvatelstva, na konci roku 2020 to bylo již 285 629 obyvatel, tedy 56,1 % obyvatel kraje. To byl však výrazně nižší podíl než v celé ČR (68,8 %) a třetí nejnižší hodnota ze všech krajů ČR hned po Středočeském a Olomouckém kraji.

Největším městem byla vždy Jihlava. V sídelním systému Vysočiny nejvíce vzrostla role Žďáru nad Sázavou, a to zejména v souvislosti s poválečnou výstavbou žďárských strojíren. Nyní je Žďár nad Sázavou 4. největším městem kraje po Jihlavě, Třebíči a Havlíčkově Brodě. Na významu naopak nejvíce ztratilo město Polná. V polovině 19. století měla Polná celkem 6 285 obyvatel a byla 8. největším městem kraje. K 31. 12. 2020 bydlelo v Polně 5 201 obyvatel, a to ji řadilo až na 16. místo v souboru měst Kraje Vysočina. V období 1850 - 2020 se snížil počet obyvatel také ve městech Horní Cerekev, Počátky, Golčův Jeníkov, Brtnice, Svatka a zejména v Černovicích, Červené Řečici, Habrech a Lipnici nad Sázavou, která získala titul města teprve v září 2019.

Tab. 2.1: Počet obyvatel ve městech Kraje Vysočina v letech 1869 - 2020

Město	1869	3. 3. 1991	1. 3. 2001	31. 12. 2020	Index 2020/1869	Index 2020/1991
1 Jihlava	24 197	51 831	50 702	51 125	211,3	98,6
2 Třebíč	10 328	38 355	39 021	35 107	339,9	91,5
3 Havlíčkův Brod	8 189	24 472	24 375	23 255	284,0	95,0
4 Žďár n. Sázavou	4 338	23 191	24 289	20 485	472,2	88,3
5 Pelhřimov	8 387	16 480	16 590	16 012	190,9	97,2
6 Velké Meziříčí	6 792	11 518	11 811	11 452	168,6	99,4
7 Humpolec	8 192	11 122	10 929	10 975	134,0	98,7
8 Nové Město na Mor.	5 871	10 426	10 471	10 006	170,4	96,0
9 Chotěboř	6 496	9 352	9 870	9 103	140,1	97,3

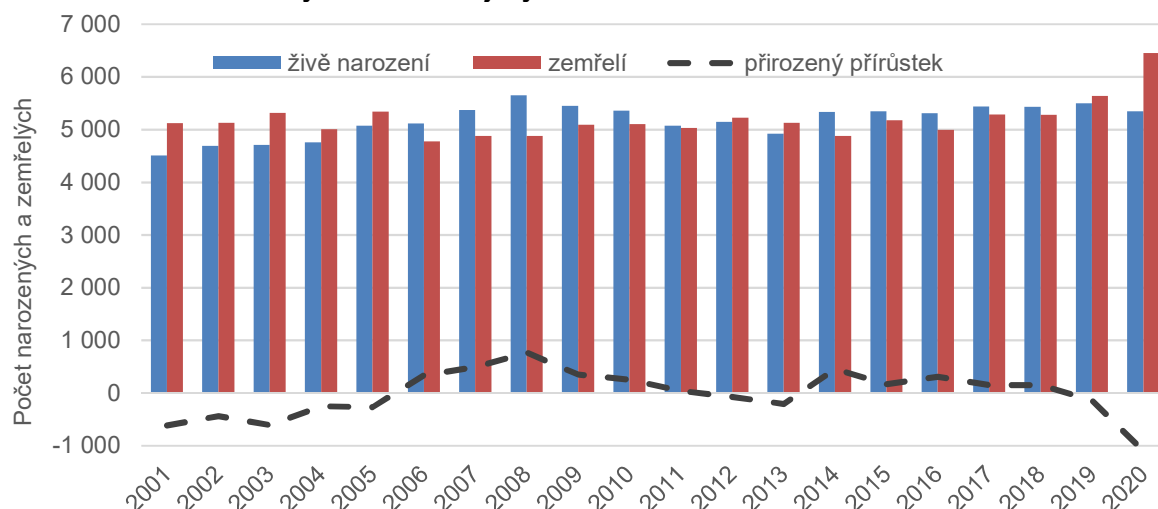
10	Bystřice n. Pernšt.	5 468	9 304	9 068	7 982	146,0	85,8
11	Mor. Budějovice	3 503	7 884	8 004	7 256	207,1	92,0
12	Světlá n. Sázavou	3 881	7 853	7 188	6 429	165,7	81,9
13	Třešť	4 634	5 948	5 933	5 682	122,6	95,5
14	Telč	4 733	6 540	6 127	5 257	111,1	80,4
15	Velká Bíteš	3 406	5 201	5 232	5 227	153,5	100,5
16	Polná	6 285	4 691	4 869	5 201	82,8	110,9
17	Ledeč n. Sázavou	2 823	6 049	6 053	4 951	175,4	81,8
18	Náměšť n. Oslavou	2 351	4 652	4 889	4 817	204,9	103,5
19	Pacov	4 229	5 115	5 246	4 667	110,4	91,2
20	Jaroměřice n. R.	3 891	4 282	4 307	4 140	106,4	96,7
21	Jemnice	2 812	3 982	4 106	3 991	141,9	100,2
22	Přibyslav	3 857	4 202	4 220	3 989	103,4	94,9
23	Brtnice	5 235	3 592	3 656	3 757	71,8	104,6
24	Kamenice n. Lipou	3 663	4 028	3 982	3 742	102,2	92,9
25	Žďárec n. D.	2 276	2 792	2 783	3 135	137,7	112,3
26	Žirovnice	320	3 127	3 056	2 920	91,3	93,4
27	Golčův Jeníkov	4 322	2 856	2 755	2 706	62,6	94,7
28	Počátky	3 717	2 746	2 604	2 518	67,7	91,7
29	Horní Cerekev	2 716	1 877	1 845	1 836	67,6	97,8
30	Hrotovice	962	1 581	1 796	1 773	184,3	112,1
31	Černovice	3 697	1 901	1 846	1 761	47,6	92,6
32	Svratka	1 762	1 675	1 592	1 385	78,6	82,7
33	Habry	2 859	1 317	1 298	1 334	46,7	101,3
34	Červená Řečice	2 039	1 073	987	1 006	49,3	93,8
35	Lipnice n. Sázavou	1 415	620	614	647	45,7	104,4
	Celkem	169 646	301 635	302 114	285 629	165,6	94,7
	Podíl na kraji (v %)	33,6	58,7	59,0	56,1		

Zdroj dat: Historický lexikon obcí, ČSÚ Praha, 2006; Sčítání lidu, domů a bytů 1991 a 2001. ČSÚ, Praha 1992 a 2003; Balance počtu obyvatel ve městech ČR, ČSÚ Praha, 2021.

2.1.1 Přirozená měna obyvatel

Počty živě narozených dětí se v kraji po 2. světové válce výrazně měnily, ale spíše s klesající tendencí. Těsně po válce se rodilo více než 12 tis. dětí ročně, poté docházelo k poklesu až do konce šedesátých let. K další populační explozi docházelo v sedmdesátých letech, kdy se v Kraji Vysočina narodilo ročně téměř 10 tis. dětí. Poté již slábne pronatalitní populační klima a dochází k výraznému úbytku počtu živě narozených. V roce 1991 bylo již narozených méně než 7000 a pokles pokračoval. Minimum bylo dosaženo v roce 2001, 4 509 narozených dětí. Poté se počet živě narozených každoročně zvyšoval až po maximum v roce 2008. Následující období je typické rozkolísaností s průměrnou hodnotou zhruba 5 300. V letech 2015 až 2019 připadalo na 1 000 obyvatel Vysočiny (středního stavu) 10,6 živě narozených dětí (průměr ČR – 10,6), což byla pátá nevyšší hodnota mezi kraji ČR.

Obr. 2.4: Přirozená měna obyvatelstva v Kraji Vysočina v letech 2000 – 2020

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2021

Také roční údaje o **zemřelých** v Kraji Vysočina zaznamenaly v poválečném období dynamický vývoj. Až do konce šedesátých let umíralo na území Kraje Vysočina ročně 5 až 6 tis. osob. V roce 1968 byla přesažena hranice 6 tis. a nastalo období s vyšší úmrtností (6 – 7 tis. zemřelých ročně), které trvalo až do počátku devadesátých let.

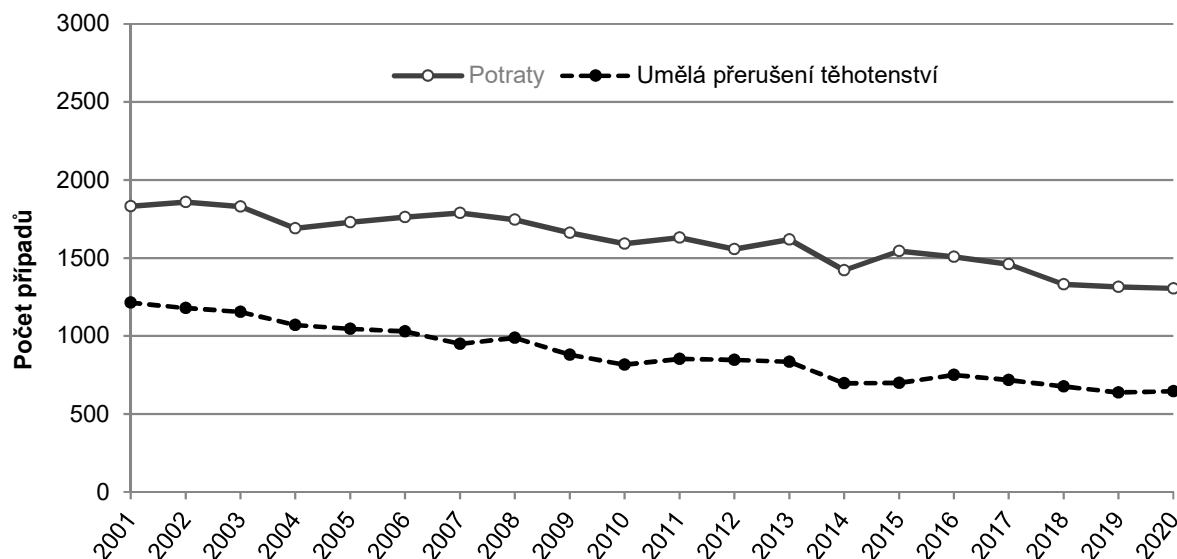
V roce 1991 počet zemřelých opět klesl pod hranici 6 tis. Přes určitou rozkolísanost počet zemřelých stále klesal tak, že v roce 2006 bylo na Vysočině evidováno méně než 5 000 zemřelých osob a bylo tak dosaženo dlouholetého minima. V následujícím období je rozkolísanost ještě výraznější. Na 1 000 obyvatel kraje tak připadalo v roce 2016-2020 asi 10,8 úmrtí, což byla sedmá nejnižší hodnota v mezikrajském porovnání. Na vývoj úmrtnosti v roce 2020 měla významný vliv probíhající pandemie Covid-19, což musíme dát do souvislosti s meziročním nárůstem počtu zemřelých o zhruba 800.

Kraj Vysočina se v minulosti dlouhodobě vyznačoval vysokým přirozeným přírůstkem obyvatelstva (rozdíl mezi počtem živě narozených a zemřelých). Ten v období po 2. světové válce bohatě nahrazoval úbytek obyvatelstva způsobený stěhováním, takže mezi prvním poválečným sčítáním v roce 1950 a rokem 1991 počet obyvatel v Kraji Vysočina vzrostl téměř o 60 tisíc.

Nepříznivý demografický vývoj v České republice, který započal již v první polovině devadesátých let, se promítl i na Vysočině. V roce 1995 zaznamenal kraj poprvé ztrátu obyvatelstva přirozenou měnou. Rozdíl mezi živě narozenými a zemřelými se pohyboval v záporných číslech až do roku 2005. V roce 2006 vykázal Kraj Vysočina po 12 letech kladný přirozený přírůstek obyvatelstva. Nejvyšší přírůstek byl zjištěn v roce 2008, poté jsou zaznamenány výkyvy s minimem v roce 2013 a maximem v následujícím roce. Vývoj přirozeného přírůstku od roku 2001 zachycuje obrázek č. 2.4.

Obrázek č. 2.5 ukazuje vývoj potratovosti v Kraji Vysočina. S určitými výjimkami si můžeme všimnout dlouhodobého sestupného trendu. V roce 2000 byl počet potratů v kraji těsně pod hranicí 2 tis., o 20 let později se již přibližuje hranici 1,3 tis, v tomto ohledu je zásadní vývoj umělých přerušení těhotenství (UPT), které za 20 let poklesly zhruba o 2 třetiny. Na 100 živě narozených bylo v kraji za roky 2016 až 2020 evidováno 25,6 potratů, což je třetí nejnižší hodnota mezi kraji a výrazně nižší hodnota než je průměr ČR (29,4). UPT na 100 živě narozených bylo ve stejném období v kraji 12,7 (druhá nejnižší hodnota mezi kraji). Dlouhodobě je nejvyšší relativní potratovost v Ústeckém a Karlovarském kraji.

Obr. 2.5: Potratovost v Kraji Vysočina v letech 2001 - 2020

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2021

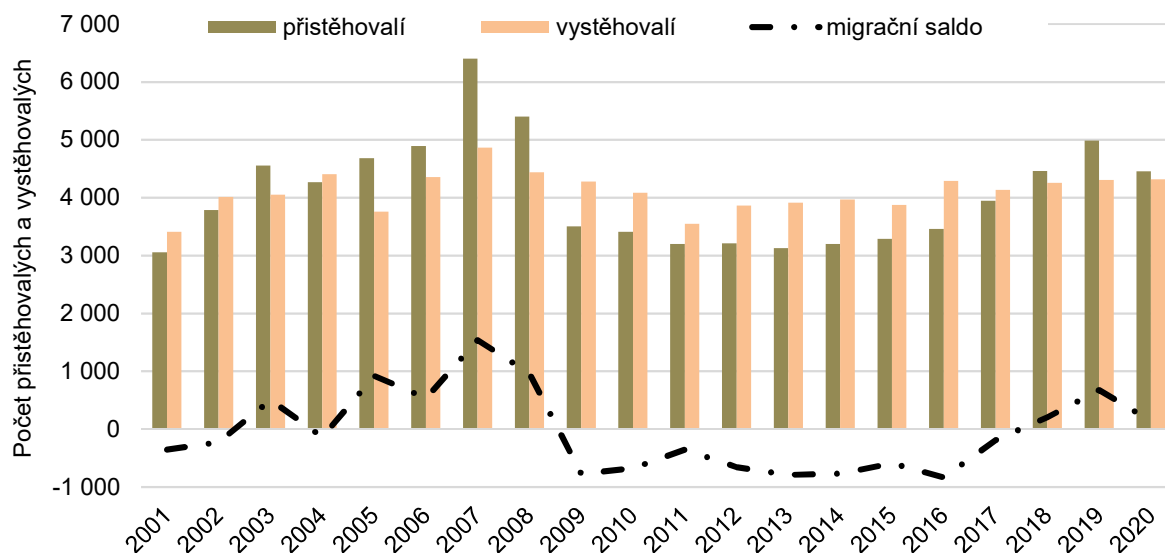
2.1.2 Migrace obyvatelstva

Vývoj počtu obyvatel území kraje není ovlivněn pouze přirozenou měnou, ale také migrací, tedy počtem přistěhovalých a vystěhovalých. Od konce 2. světové války se Kraj Vysočina vyznačoval spíše vyšším počtem vystěhovalých než přistěhovalých, což v podstatě trvá až do současné doby. Určitými výjimkami jsou roky 1981 – 1983 (výstavba elektrárny v Dukovanech), 1994 – 1998 a 2003 – 2008, kdy obyvatelstvo stěhování několik let za sebou přibývalo.

V letech 2016 až 2020 se do Kraje Vysočina za rok průměrně **přistěhovalo** 4 261 osob. Na 1 000 obyvatel středního stavu připadalo 8,4 přistěhovalých (ČR 8,7), což v mezikrajském srovnání představovalo čtvrtá nejnižší hodnotu hrubé míry imigrace. Počet **vystěhovalých** z Vysočiny ve stejném období činil průměrně 4 260 osob ročně, což znamenalo 8,4 vystěhovalých na 1 000 obyvatel středního stavu. Hrubá míra emigrace tak byla sedmá nejvyšší v mezikrajském porovnání.

Specifickou skupinou vystěhovalých osob jsou absolventi vysokých škol, kteří se po studiu v jiných regionech často nevrací do svého původního bydliště. Vysočina tak ztrácí kvalifikované lidské zdroje.

Obr. 2.6: Změna obyvatelstva stěhováním v Kraji Vysočina v letech 2001 – 2020

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2021

V obr. č. 2.6 je zobrazena migrace v kraji za posledních 20 let. Rekordní **přírůstek stěhováním** 1 539 osob byl zaznamenán v roce 2007, naopak od roku 2009 jsou zaznamenány výrazné úbytky stěhováním, nejvíce v roce 2016 (833 osob). Poslední tři roky pak díky migraci opět obyvatelstvo přibývá.

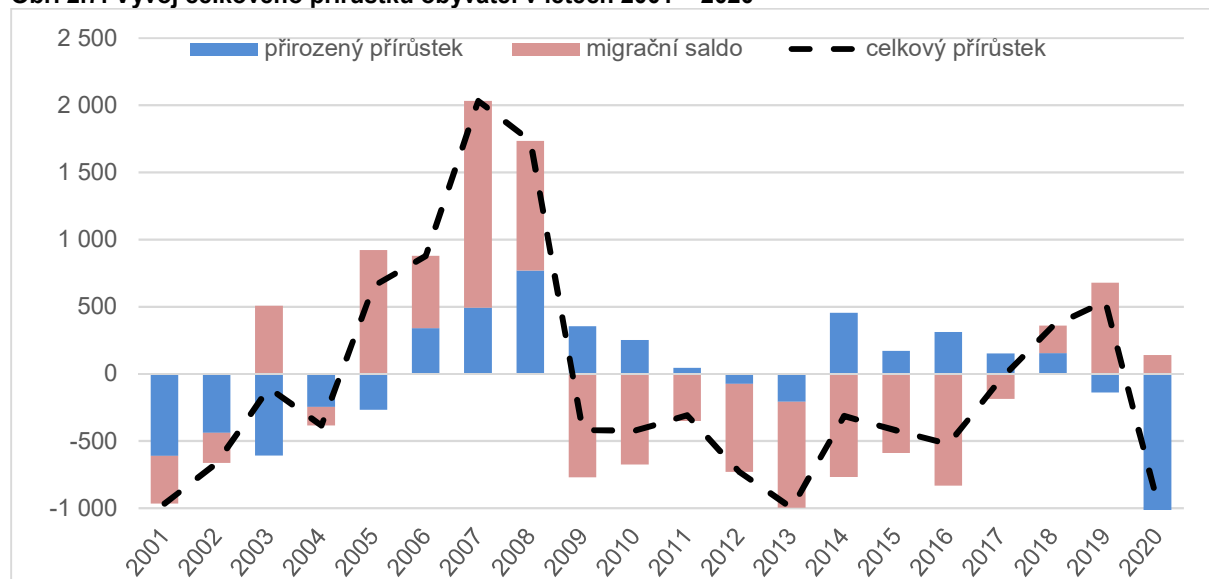
V průběhu devadesátých let došlo také k významné změně směrů migrace mezi městy a venkovem: po desetiletích převahy migrace z venkova do měst došlo k zásadnímu obratu. Města jako celek, zejména střední a větší města, v současnosti obyvatelstvo migračně ztrácí, zatímco venkovské obce (jako celek) mají kladné migrační saldo, avšak při velkých regionálních rozdílech. Specifickým fenoménem je migrační atraktivita obcí v zázemí větších měst (suburbanizace), která se ale na Vysočině dosud projevila nejvýrazněji v okolí Jihlavy.

2.1.3 Celkový přírůstek obyvatelstva

Celkový růst (úbytek) populace je výsledkem kombinace čtyř charakteristik pohybu obyvatelstva. Jeho výpočet určuje součet počtu živě narozených a přistěhovalých obyvatel do daného regionu, odečítá se počet zemřelých a vystěhovalých osob.

Kraj Vysočina dlouhodobě vykazoval růst populace, ale od roku 1995 jsme zaznamenali deset let úbytku obyvatel s vrcholem v roce 2001, kdy v kraji ubylo 996 osob. V období 2005 až 2008 nastal zcela opačný vývoj a v kraji se zvyšoval počet obyvatel, nejvíce v roce 2007 (celkový přírůstek více než 2000 osob). V následujícím období pak evidujeme dlouhodobý celkový úbytek obyvatelstva v kraji.

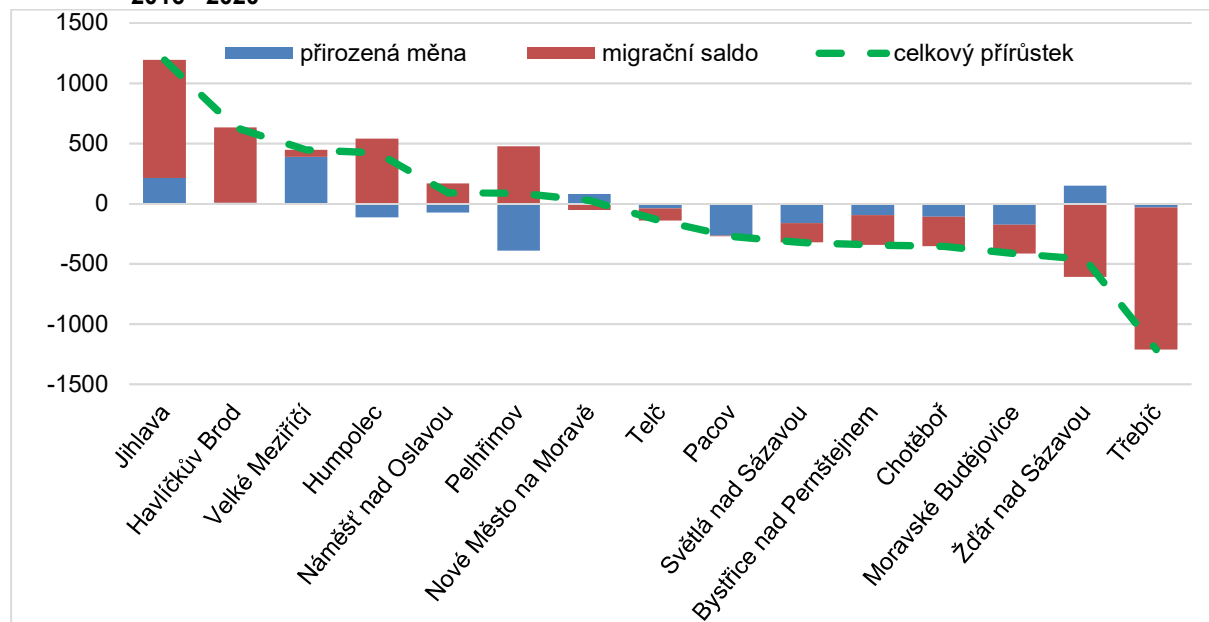
S výjimkou dvou let se na Vysočině průběžně mírně snižuje počet obyvatel od roku 2009, za posledních 5 let to bylo přes 300 osob. Za stejné období přibýlo v celé ČR téměř 150 tis. obyvatel, mezi kraji však existují značné rozdíly, nárůst zaznamenalo 7 krajů. Zatímco v Praze a Středočeském kraji za toto období přibýlo zhruba 70 tis. osob., v Moravskoslezském kraji jich 20 tis. ubylo. V relativním vyjádření ubylo v kraji 1,2 osob na 1 000 obyvatel středního stavu, v celé ČR byl vykázan nárůst 13,8. Nejvyšší nárůst je opět v Praze (50,7) a Středočeském kraji (50,9), největší relativní úbytek obyvatel byl zaznamenán v Karlovarském (15,4) a Moravskoslezském kraji (17,2).

Obr. 2.7: Vývoj celkového přírůstu obyvatel v letech 2001 – 2020

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2021

Velmi výrazné rozdíly byly při pohledu na vývoj stavu obyvatelstva v jednotlivých částech kraje, přehled o situaci dle správních obvodů ORP v letech 2016 až 2020 poskytuje následující obrázek.

Pouze v šesti obvodech počet obyvatel vzrostl. Zde se ukazuje význam dobré polohy vůči hlavním dopravní tahům, protože obvody v blízkosti dálnice či významného dopravního uzlu Jihlava, Havlíčkův Brod či Velké Meziříčí rostly, naopak místa s horší dostupností jako Třebíč či Žďár nad Sázavou obyvatelstvo ztrácely. Také lze říci, že z hlediska pohybu obyvatel je migrace tím důležitějším na celkovém přírůstu.

Obr. 2.8: Přírůstek a úbytek obyvatelstva ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina v letech 2016 - 2020

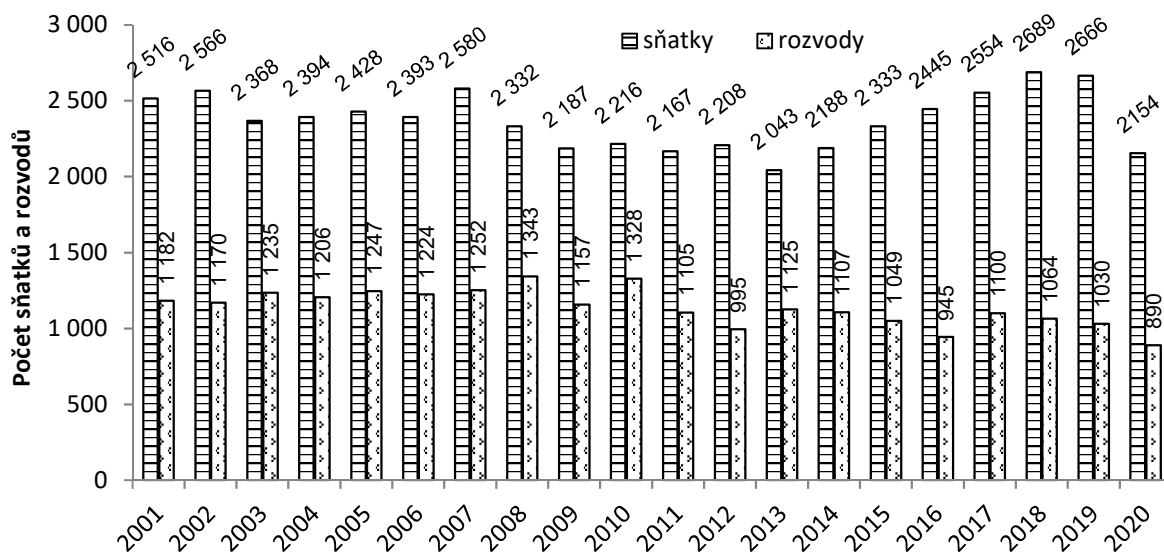
Zdroj dat: Statistický bulletin – Kraj Vysočina – 1. čtvrtletí 2021. ČSÚ Jihlava 2021

2.2 Sňatečnost a rozvodovost

Následující obrázek ukazuje počet sňatků a rozvodů v Kraji Vysočina za uplynulé dvě dekády. Existují určité meziroční výkyvy, průměrně evidujeme ročně na Vysočině 2 300 sňatků a 1 150 rozvodů, což vychází na 1 rozvod na 2 sňatky. Zatímco u rozvodů těžko můžeme hovořit o nějakém trendu, úroveň sňatečnosti se dává často do souvislosti s ekonomickou situací, což by také potvrzoval nárůst od roku 2013. Na 1000 obyvatel se v letech 2016 – 2020 uskutečnilo 4,9 sňatků, což je šestá nejvyšší hodnota mezi kraji, rozvodů proběhlo 2,0, což je naopak nejnižší hodnota mezi kraji a výrazně méně než průměr ČR. Nadprůměrná sňatečnost a nízká rozvodovost spolu s nízkou potratovostí (kap. 2.1.1) naznačují celkově příznivější společenské klima v našem kraji.

I sňatečnost a rozvodovost byla ovlivněna covidovou situací, proto jsme u obou těchto charakteristik zaznamenali v 2020 pokles.

Obr. 2.9: Počet sňatků a rozvodů v Kraji Vysočina v letech 2001 - 2020

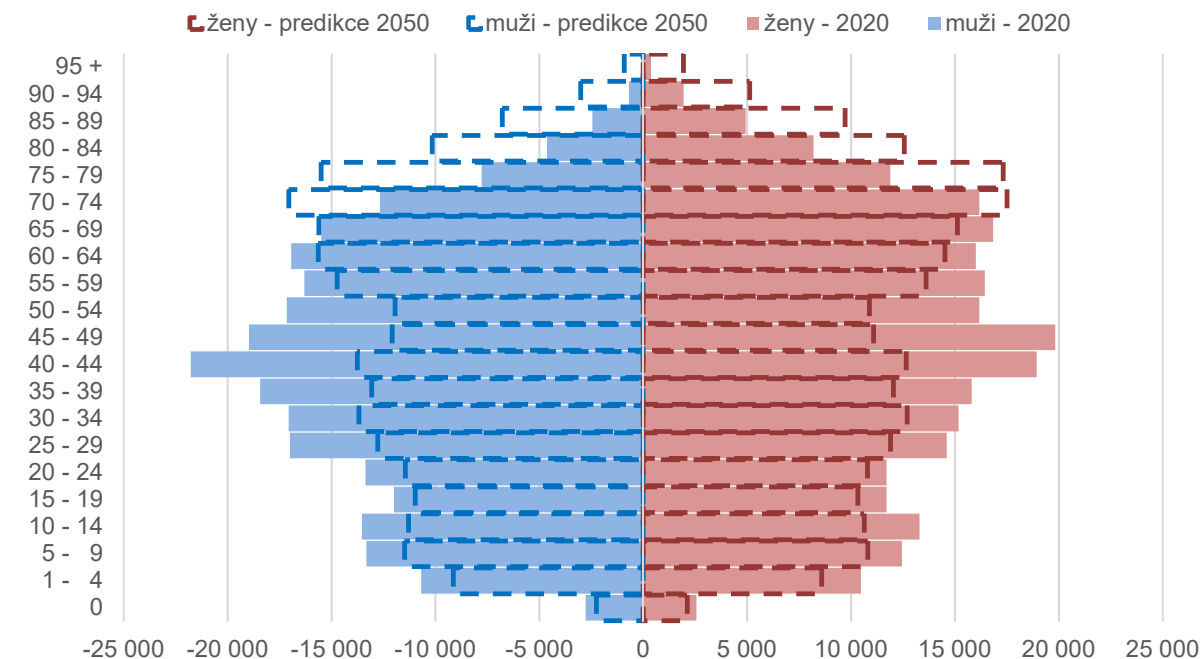

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2021

2.3 Věkové složení a průměrný věk obyvatelstva

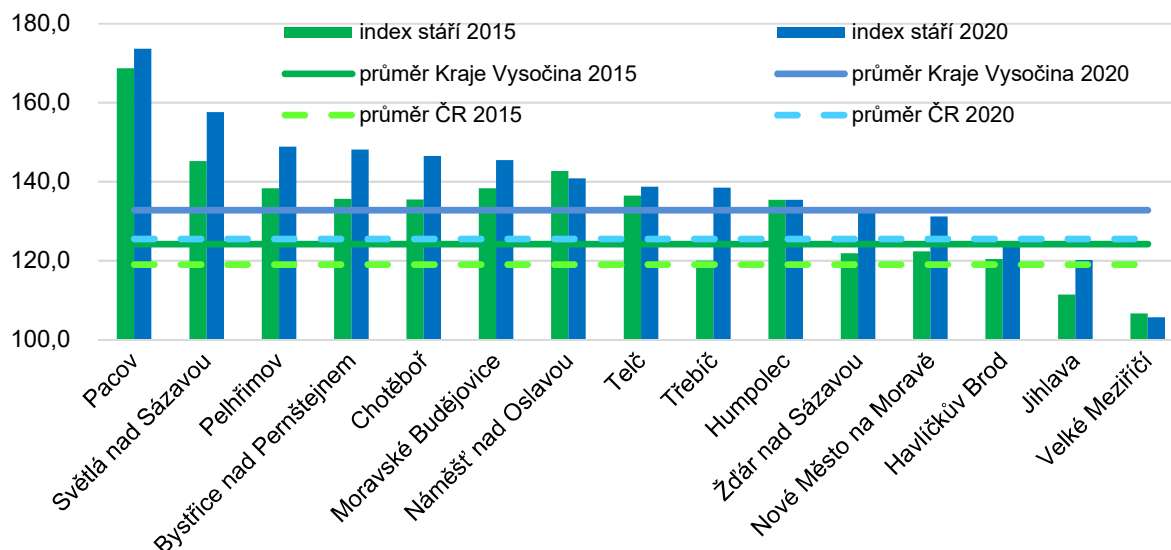
Kraj Vysočina měl v 80. letech ve srovnání s ČR poměrně příznivou věkovou strukturu obyvatelstva. Od devadesátých let však došlo k výraznému a rychlému zhoršování věkové struktury populace (proces stárnutí). V roce 1991 tvořily děti do 15 let 21,8 % obyvatel kraje (v ČR 20,6 %), na konci roku 2019 to bylo již jen 15,4 % (v ČR 15,7 %). Zatímco zpočátku byly projevy procesu stárnutí populace tlumeny vysokým podílem obyvatel v produktivním věku, se vstupem silných poválečných ročníků do poproduktivního věku začne v blízké budoucnosti docházet k jeho urychlování.

Popsané pohyby obyvatelstva se projevuje ve věkovém složení zobrazeném v následující pyramidě, která je doplněna o predikci v roce 2050. Předpokládaný pokles zastoupení před a produktivní složky se projeví ve využívání kapacit školských zařízení a množství pracovní síly, naopak nárůst obyvatel starší generace s sebou ponese zvýšený tlak na kapacitu zdravotnických a sociálních služeb.

Obr. 2.10: Věková pyramida obyvatelstva v Kraji Vysočina v roce 2020 a predikce v roce 2050

Zdroj dat: Demografická ročenka krajů, ČSÚ Praha, 2021; Predikce obyvatelstva v krajích ČR, ČSÚ Praha, 2019

K základním demografickým ukazatelům, kterými lze hodnotit věkovou strukturu populace, patří index stáří. Jeho hodnota určuje poměr počtu obyvatel v tzv. poproductivní věkové kategorii (65 let a více) k počtu obyvatel mladších 15 let (předproduktivní složka populace). Výše indexu stáří obyvatel Kraje Vysočina v roce 2020 překročila průměr České republiky a 12 z 15 správních obvodů ORP na konci tento průměr přesáhlo. Podprůměrné hodnoty indexu v rámci kraje byly na konci roku 2020 evidovány především v regionech s velkým městy. Obvody ORP na západě Vysočiny se vyznačovaly méně příznivou věkovou strukturou (významnější zastoupení starší složky populace). Z obrázku č. 2.8 lze také zhodnotit vývoj ukazatele za posledních 5 let. Všimnout si můžeme poměrně výrazného nárůstu, zvláště v některých částech kraje.

Obr. 2.11: Index stáří (počet osob starších 65 let na 100 obyvatel ve věku 0 – 14 let) ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina k 31. 12. 2020

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2019. ČSÚ Praha, 2020; Počet obyvatel podle pětiletých věkových skupin ve správních obvodech s rozšířenou působností v roce 2020. ČSÚ Jihlava, 2021.

Vlivem stárnutí populace dochází i ke zvyšování průměrného věku. Na počátku devadesátých let byl v Kraji Vysočina průměrný věk 35,7 let (v ČR 36,5), 31. 12. 2019 to bylo již 42,9 let (průměr ČR 42,5

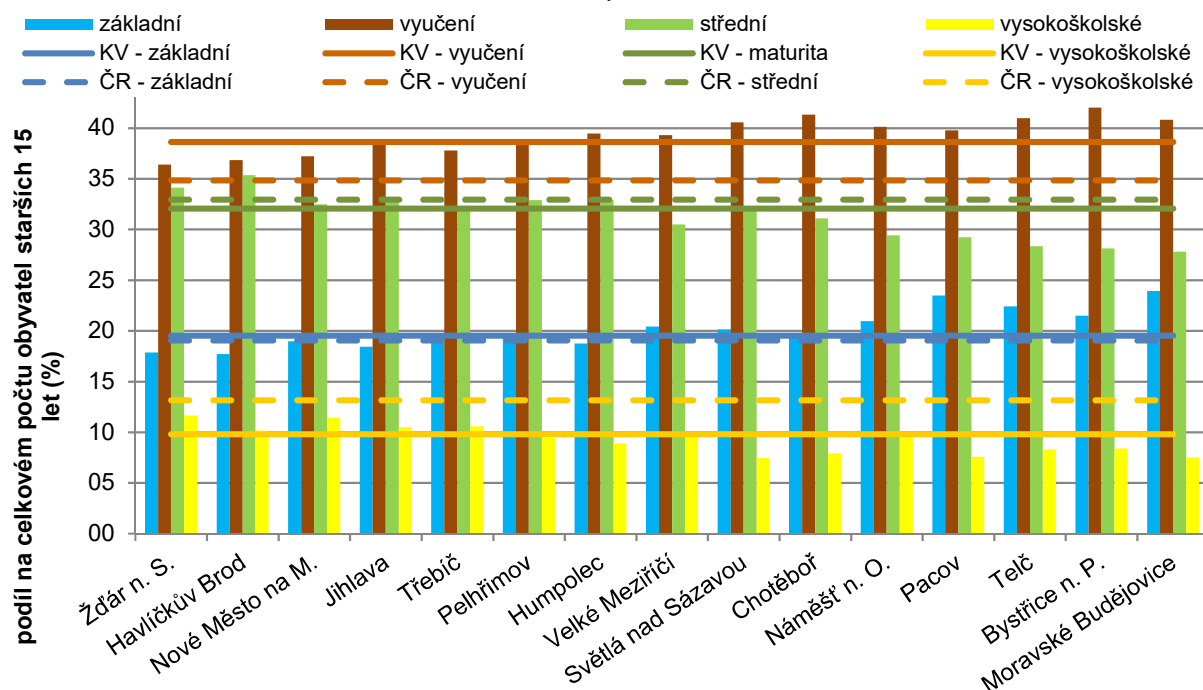
let), což byla 5. nejvyšší hodnota mezi kraji ČR. Nižší hodnotu průměrného věku vykázaly především kraje, které jsou zatíženy horším životním prostředím, nebo naopak pozitivní migrací. Průměrné stáří obyvatel na úrovni obvodů ORP se však v rámci kraje značně liší a v podstatě kopíruje index stáří. Populace správních obvodů, kde jsou největší města v kraji, má díky menšímu zastoupení poproduktivní složky obyvatelstva průměrný věk nižší. Na druhou stranu nejvyšší průměrný věk obyvatel je na Pacovsku.

2.4 Vzdělanostní struktura obyvatelstva

Struktura obyvatelstva podle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání je v Kraji Vysočina méně příznivá v porovnání s průměrem ČR. Dle výběrového šetření pracovních sil (tab. 201) za rok 2020 činil na Vysočině podíl vysokoškoláků na obyvatelstvu starším 15 let 16,7 % (ČR 19,8 %). Nižší podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním vykázalo šest krajů. Podíl osob, které dosáhly středoškolského vzdělání s maturitou, byl na Vysočině evidován o něco málo nižší, než činil průměr ČR (34,2 %; průměr ČR – 34,0 %). Procento osob, které dosáhly pouze základního vzdělání, nebo neměly vzdělání žádné, byl na Vysočině také mírně pod republikovým průměrem (12,9 %; v ČR 13,1 %), a byla to šestá nejnižší hodnota mezi kraji ČR. V Kraji Vysočina byla nejvíce zastoupena skupina osob se středním vzděláním bez maturity (36,1 %; průměr ČR – 32,3 %), tedy především vyučených. Podíl osob se středním vzděláním bez maturity byl na Vysočině čtvrtý nejvyšší mezi kraji ČR.

Vzdělanostní struktura obyvatel na úrovni správních obvodů obcí s rozšířenou působností byla dle výsledků sčítání lidu 2011 nejpříznivější na Žďársku, kde žilo nejvíce vysokoškoláků i vysoký podíl osob s maturitou. Na druhé straně byl ve správním obvodu ORP Žďár nad Sázavou nejnižší podíl obyvatel s nejméně základním vzděláním. V podstatě platí, že nejlepší vzdělanostní strukturou se mohly prezentovat ty správní obvody ORP, jejichž střediska byla zároveň okresními městy. Výjimku v tomto ohledu představovalo Novoměstsko, kde byl podíl vysokoškoláků nejvyšší hned po Žďársku. Opačná situace je v tomto ohledu okrajových oblastí kraje, kde chybí velké centrum. Zde je podprůměrný podíl osob maturitou a VŠ vzděláním a naopak je zde více osob s nižším vzděláním.

Obr. 2.12: Obyvatelstvo starší 15 let dle nejvyššího dosaženého vzdělání ve SO ORP v roce 2011 (řazeno dle součtu osob s maturitou a VŠ vzděláním)

Zdroj dat: SLDB 2011. ČSÚ Praha, 2013

2.5 Náboženské vyznání obyvatelstva

Religiozita obyvatelstva je na Vysočině ve srovnání s průměrem ČR vysoká. Podíl obyvatelstva, které se hlásilo k nějakému náboženskému vyznání, byl dokonce druhý nejvyšší mezi kraji ČR. V relativním porovnání byl nejvyšší podíl religiózního obyvatelstva ve Zlínském kraji. Na Velkomeziříčsku se při sčítání lidu v roce 2011 hlásily k víře 4,2 % obyvatelstva, což byl více než dvojnásobek průměru ČR. Významný podíl věřícího obyvatelstva byl také ve správních obvodech ORP Nové Město na Moravě, Bystřice nad Pernštejnem, Moravské Budějovice a Telč. Na Jihlavsku a Havlíčkobrodsku byl tento podíl nejnižší, avšak i zde přesahoval průměr ČR. V období od posledního sčítání ubylo na Vysočině zhruba 50 tis. věřících, tato informace je však mírně zavádějící protože zhruba 45 % dotazovaných se k otázce religiozity nevyjádřilo.

Tab. 2.2: Obyvatelstvo podle náboženského vyznání ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina v roce 2011

Správní obvod obce s rozšířenou působností	Věřící celkem		V tom církev			Věřící- bez církve	Bez víry	Neuvede no
			Římsko katolická	Českosl. husitská	Českoobr. evangel.			
	abs.	%	%	%	%	%	%	
Bystřice nad Pern.	7 458	37,5	63,8	0,3	12,8	15,3	19,3	43,2
Havlíčkův Brod	11 906	23,0	57,8	2,1	1,8	28,3	29,4	47,6
Humpolec	4 698	27,1	63,2	0,9	1,0	24,9	25,3	47,6
Chotěboř	5 251	24,0	61,3	0,7	3,4	26,9	28,0	47,9
Jihlava	23 075	23,6	59,9	1,0	1,9	27,2	31,4	45,0
Mor. Budějovice	8 484	35,9	73,0	0,2	0,3	19,7	20,3	43,8
Náměšť nad Osl.	4 125	30,3	69,5	0,5	0,4	23,8	25,2	44,5
Nové město na M.	7 828	41,2	65,1	0,2	14,6	13,6	18,5	40,3
Pacov	2 642	27,1	66,5	0,3	0,7	24,5	20,7	52,2
Pelhřimov	11 996	26,8	64,7	0,3	2,4	23,5	25,5	47,8
Světlá nad Sázavou	4 742	23,5	62,1	1,4	2,3	25,2	26,6	49,9
Telč	4 320	33,1	73,6	0,3	1,2	17,8	20,7	46,1
Třebíč	22 130	29,7	66,2	0,9	1,9	23,2	27,1	43,1
Velké Meziříčí	14 894	42,2	75,4	0,1	1,0	16,1	16,5	41,3
Žďár nad Sázavou	14 596	33,9	70,1	0,5	3,2	18,3	23,7	42,3
Vysočina	148 145	29,3	65,8	0,7	3,1	22,1	25,7	45,0
Česká republika	2168 952	20,8	49,9	1,8	2,4	32,5	34,5	44,7

Zdroj dat: SLDB 2011. ČSÚ Praha, 2013

Stejně jako v celé České republice i v Kraji Vysočina se nejvíce věřících hlásilo k Římskokatolické církvi. Podíl římských katolíků byl na Vysočině dokonce vyšší, než činil průměr ČR, nejvíce na Moravskobudějovicku, nejméně na Havlíčkobrodsku. Regiony Bystřicko a Novoměstsko se ve struktuře věřícího obyvatelstva dost lišily od ostatních správních obvodů na Vysočině, neboť zde bylo asi čtyřnásobně vyšší zastoupení českoobratrských evangelíků, než činil průměr kraje. Zajímavé rovněž bylo, že nejvyšší podíl věřících hlásících se k církvi Československé husitské byl na Havlíčkobrodsku a Světelsku, tedy v regionech, které se vyznačovaly nejnižším podílem religiózního obyvatelstva. Téměř čtvrtina věřících se také nehlásí k žádné z etablovaných církví.

2.6 Sídlní struktura

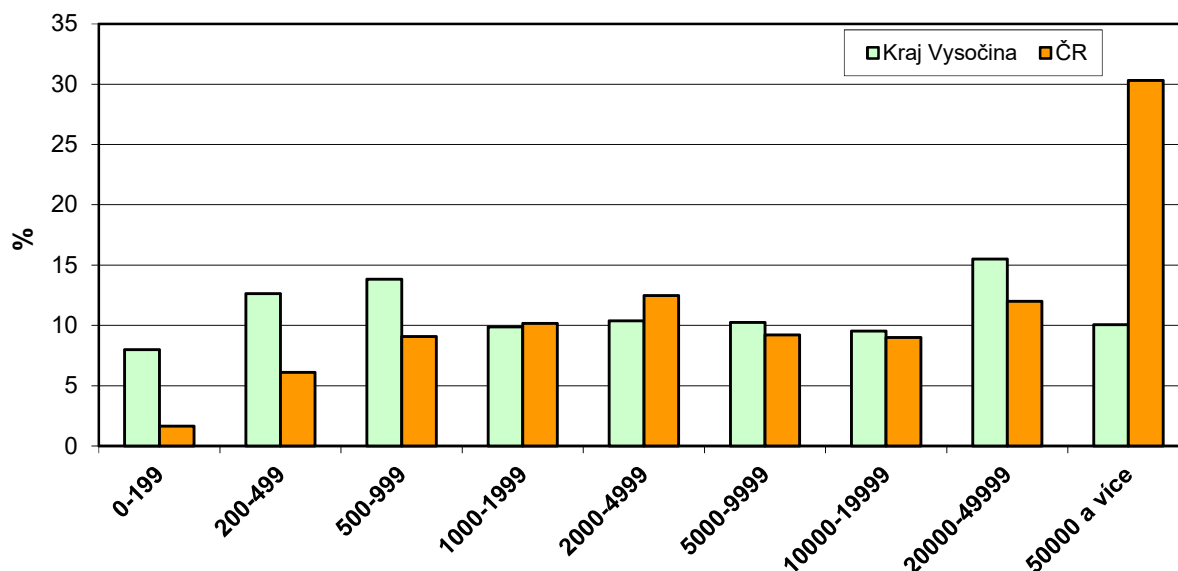
Sídlní struktura kraje je velmi rozdrobená a je charakteristická velkým počtem populačně malých sídel. Na jedno sídlo (část obce), kterých je v území 1 404, připadalo na počátku roku 2021 průměrně pouze 362 obyvatel, tedy jen o málo více než byla polovina republikového průměru (v ČR je to 710 obyvatel). Sídla jsou integrována do 704 obcí. Průměrná populační velikost obce v kraji byla 723 obyvatel, tedy opět méně než polovina průměrné hodnoty ČR (1 710 obyvatel). V kraji jsou daleko nejčetněji zastoupeny obce s počtem obyvatel menším než 200, kterých bylo na Vysočině téměř čtvrtina ze všech obcí této velikostní skupiny v ČR. Z celkového počtu obcí v kraji patřilo 47,2 % právě do kategorie obcí do 200 obyvatel, zatímco v ČR to bylo pouze 22,4 %.

Tab. 2.3: Počet obcí a jejich podíl dle velikostních kategorií v Kraji Vysočina a ČR k 1. 1. 2021

		0-199	200-499	500-999	1000-1999	2000-4999	5000-9999	10000-19999	20000-49999	50000 a více
Vysočina	počet	332	205	100	36	15	8	4	3	1
	podíl v %	47,2	29,1	14,2	5,1	2,1	1,1	0,6	0,4	0,1
ČR	počet	1399	1991	1373	782	441	143	68	43	18
	podíl v %	22,4	31,8	21,9	12,5	7,0	2,3	1,1	0,7	0,3

Zdroj dat: Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2021. ČSÚ Praha, 2021

Podstatně vyšší zastoupení dle podílu žijícího obyvatelstva mají na Vysočině oproti průměru ČR také obce ve velikostních kategoriích 200 – 499 a 500 – 999 obyvatel. Kategorie obcí 1 000 – 1 999 obyvatel má v kraji i v ČR téměř stejný populační podíl kolem 10 %. Ovšem následující skupina obcí s počtem obyvatel 2 000 – 4 999 obyvatel je na Vysočině zastoupena v průměru méně. Kraj Vysočina vykázal k 1. 1. 2020 vyšší podíl na celkovém počtu obyvatel v dalších třech velikostních kategoriích obcí (viz obr. 2.13). V kategorii velkých měst nad 50 000 obyvatel figurovala z Vysočiny pouze Jihlava s 10 % podílem na celkové populaci kraje, což bylo více než třikrát méně, než činil republikový průměr (30,3 %).

Obr. 2.13: Podíl počtu obyvatel dle velikostních kategorií obcí v Kraji Vysočina a ČR k 1. 1. 2021

Zdroj dat: Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2021. ČSÚ Praha, 2021

3. Bydlení a domácnosti

Domovní fond Kraje Vysočina tvořilo při Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (SLDB 2011) 108 062 trvale obydlených domů. Z nich 98 411 bylo domů rodinných. Neobydlených domů bylo evidováno 28 639 a z nich 17 539 sloužilo k rekreaci.

Trvale obydlených bytů bylo v Kraji Vysočina při SLDB 2011 registrováno 188 191, z toho 112 602 (59,8 %) v rodinných domech. Podíl bytů v rodinných domech je tak na Vysočině podstatně vyšší než v ČR jako celku (43,7 %). Od roku 2001 došlo na Vysočině k mírnému snížení tohoto podílu (na rozdíl od ČR). Zhruba 1,5 % bytů v kraji se nachází v ostatních budovách (mimo rodinné a bytové domy). Neobydlených bytů bylo evidováno 41 834. 17 079 neobydlených bytů bylo využíváno k rekreaci, přičemž v některých venkovských sídlech Vysočiny je jejich rekreační funkce významově srovnatelná (podle délky pobytu) s funkcí obytnou.

Struktura domů podle období výstavby se odlišuje od ČR nižším podílem domů postavených před rokem 1970 (42,6 %, v ČR 47,5 %) a vyšším podílem domů postavených v následujících dvou dekadách (na Vysočině 33,0 % domů, v ČR jen 26,8 %). Podíl domů postavených od roku 1991 je na Vysočině (22,5 %) i v ČR (23,1%) téměř shodný.

Obyvatelé bytů v rodinných domech bydleli nejčastěji ve vlastních bytech (86,3 %, v ČR 83,9 %). Struktura obyvatel bytových domů z hlediska vlastnických vztahů byla v roce 2011 následující: 30,2 % trvale obydlených bytů bylo v nájemních bytech (v ČR 36,7 %), v 17,9 % byla majiteli bytová družstva (v ČR 17,0 %) a 45,1 % bytů bylo v osobním vlastnictví (v ČR 36,4 %).

Průměrná obytná plocha trvale obydlených bytů v rodinných domech (74,0m²) byla při SLDB 2011 podstatně větší než v bytových domech (47,7 m²), současně i větší než obytná plocha bytů v rodinných domech v ČR (73,2 m²). Byt v rodinném domě měl v průměru 3,9 místností s plošnou výměrou přes 8 m² (v ČR 3,8 místností), byt v bytovém domě 3,0 místností (v ČR 2,8 místností).

Tab. 3.1: Trvale obydlené byty ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina v roce 2011

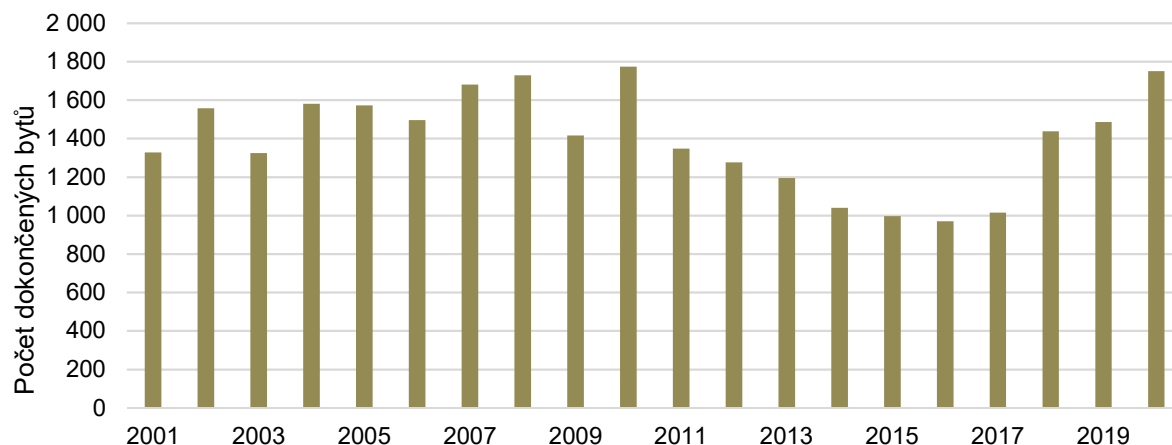
Správní obvod obce s rozšířenou působností	Trvale obydlené byty				
	celkem	v rodinných domech		v bytových domech	
		absolutně	relativně (%)	absolutně	relativně (%)
Bystřice nad Pernštejnem	7 251	4 820	66,5	2 312	31,9
Havlíčkův Brod	19 341	12 152	62,8	6 869	35,5
Humpolec	6 427	3 764	58,6	2 587	40,3
Chotěboř	8 062	5 706	70,8	2 223	27,6
Jihlava	38 068	18 438	48,4	19 158	50,3
Moravské Budějovice	8 476	6 039	71,2	2 360	27,8
Náměšť nad Oslavou	4 851	3 549	73,2	1 273	26,2
Nové město na Moravě	6 795	4 638	68,3	1 996	29,4
Pacov	3 614	2 385	66,0	1 178	32,6
Pelhřimov	16 939	9 718	57,4	6 883	40,6
Světlá nad Sázavou	7 462	4 709	63,1	2 630	35,2
Telč	4 684	3 646	77,8	995	21,2
Třebíč	28 130	16 031	57,0	11 807	42,0
Velké Meziříčí	12 146	8 683	71,5	3 342	27,5
Žďár nad Sázavou	15 945	8 324	52,2	7 243	45,4
Kraj Vysočina	188 191	112 602	59,8	72 856	38,7
Česká republika	4 104 635	1 795 065	43,7	2 257 978	55,0

Zdroj dat: SLDB 2011. ČSÚ Praha, 2013

Ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností byl největší podíl bytů v rodinných domech na Telčsku (77,8 %). Více než 70 % podíl bytů v rodinných domech byl ještě v SO ORP Náměšť nad Oslavou, Moravské Budějovice, Velké Meziříčí a Chotěboř. V bytových domech žili lidé v rámci kraje především na Jihlavsku a Žďársku. Ve srovnání s průměrem ČR byl v roce 2011 ve všech správních obvodech Kraje Vysočina vyšší podíl bytů v rodinných domech.

Obrázek č. 3.1 nabízí pohled na vývoj počtu dokončených bytů v kraji od roku 2001. Z významnějších trendů lze zhodnotit od roku 2010 výraznější pokles odrážející dopady ekonomické krize v předchozích letech, od roku 2017 můžeme naopak sledovat nárůst, který zatím neovlivnila současná pandemická situace. V roce 2020 bylo v Kraji Vysočina dokončeno 1 751 bytů, což znamenalo o 266 bytů více než v roce 2019 a také nejvíce od roku 2010. Pro vyrovnání meziroční rozkolísanosti je vhodné pro porovnání regionů použít indikátor „Intenzita bytové výstavby (počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel středního stavu) za delší období. V letech 2016 až 2020 byla intenzita 26,1 dokončených bytů, což bylo méně než průměr ČR a sedmá nejnižší hodnota mezi kraji. Velmi intenzivně se stavělo v Praze a ve Středočeském a dále v kraji Plzeňském a Jihomoravském, naopak nejslabší intenzitu bytové výstavby vykázaly kraje Ústecký a Karlovarský.

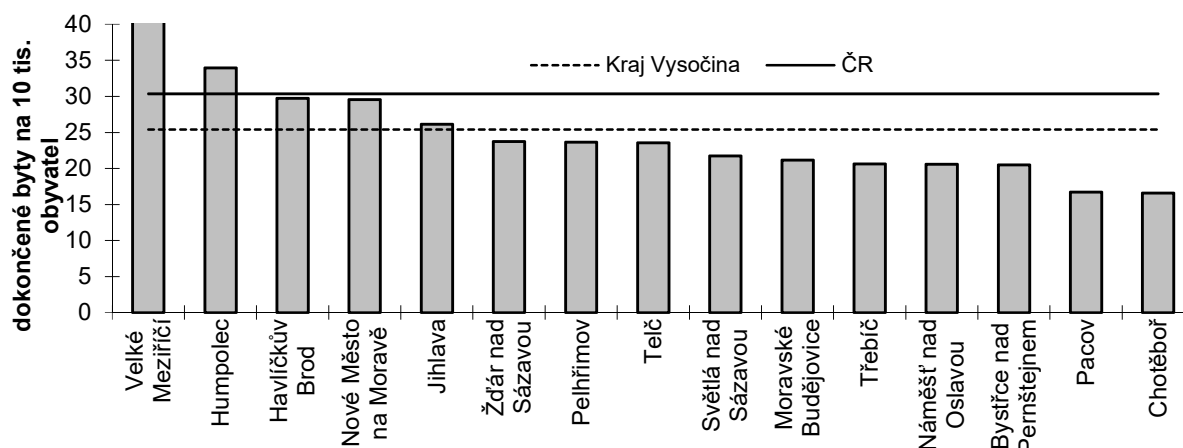
Obr. 3.1: Počet dokončených bytů v Kraji Vysočina od roku 2000

Zdroje dat: Statistický bulletin Kraje Vysočina. ČSÚ Praha, 2021.

Intenzita bytové výstavby ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina je prostorově značně diverzifikovaná. Nejvíce se byty staví na Velkomeziříčsku, kde bylo v průměru období 2016 – 2020 dokončeno více než 40 bytů na 10 000 obyvatel. Nadprůměrná byla z hlediska krajského i celorepublikového srovnání intenzita bytové výstavby na Humpolecku. Všechny ostatní správní obvody ORP nedosahovaly průměru ČR, přičemž nejvíce zaostávalo Bystřicko, Pacovsko a Chotěbořsko.

Obr. 3.2: Počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel v správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina (průměr let 2016 – 2020)

Pozn.: včetně nástaveb, přístaveb, vestaveb, bytů v domech s pečovatelskou službou apod.

Zdroje dat: Statistický bulletin Kraje Vysočina. ČSÚ Praha, 2021.

4. Dopravní infrastruktura

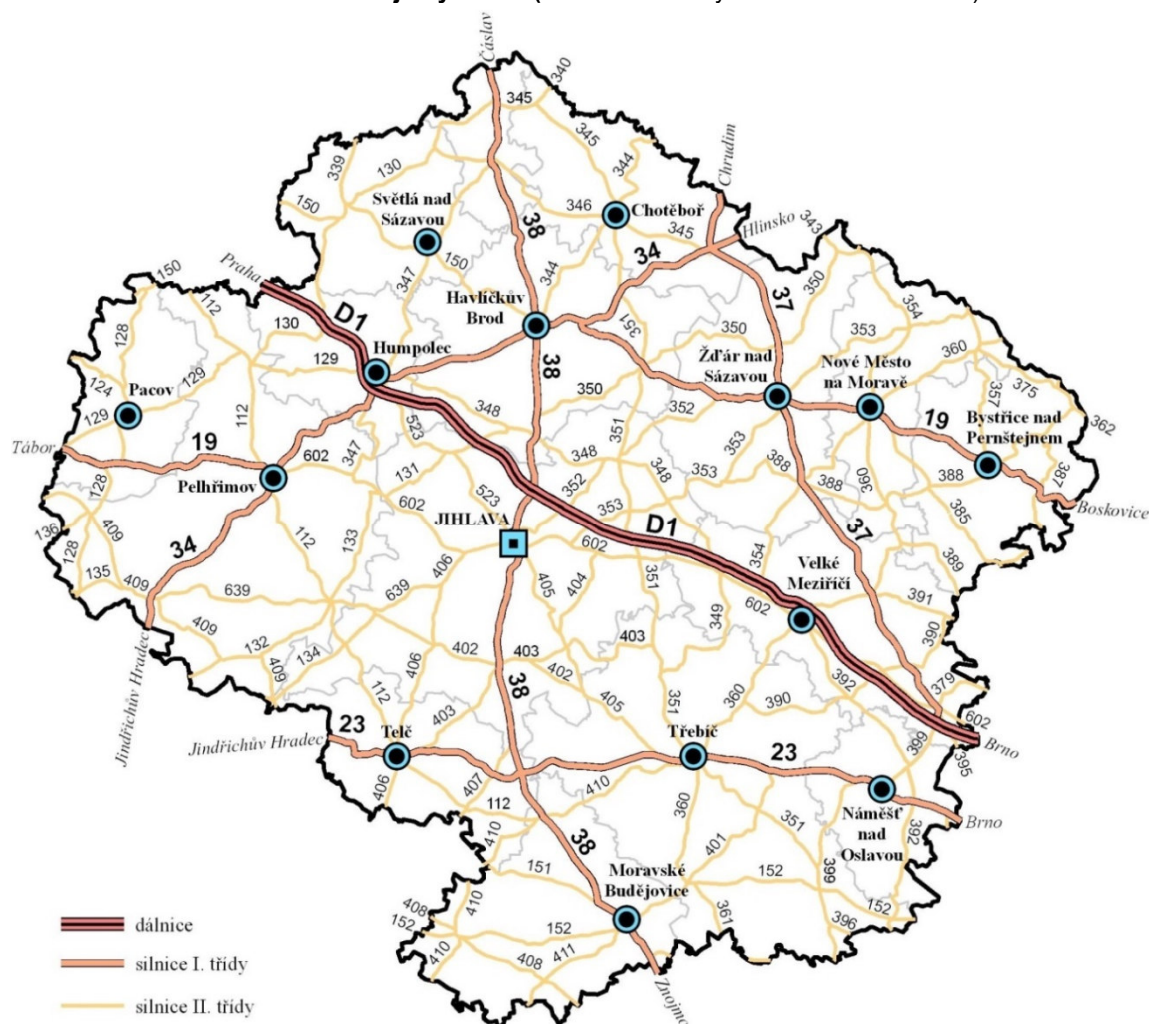
Kraj Vysočina se geograficky nachází v centrální části republiky a územím kraje prochází důležité dálkové linie mezinárodního i vnitrostátního významu s výrazným podílem tranzitu. K nejvýznamnějším dopravním spojnícím v silniční dopravě patří dálnice D1 (E50 a E65) Praha – Brno, protínající území kraje od severozápadu k jihovýchodu (součást silniční části IV. panevropského multimodálního koridoru), a silnice I/38 (E59) jako historická tradiční cesta Praha – Vídeň. Do evropské silniční sítě je zařazena ještě silnice I/34 v úseku Jindřichův Hradec – Humpolec jako E551 (důležitá spojnice jižních a východních Čech). V železniční dopravě jsou nejdůležitější tratě č. 230 a 250 (Praha – Kolín – Havlíčkův Brod – Brno).

4.1 Silniční doprava

4.1.1 Základní údaje o silniční síti

Silniční síť a její konfigurace je výsledkem historického vývoje sídel a jejich vzájemných vazeb. Kraj Vysočina je charakteristický polycentrickou strukturou, přičemž mezi hlavními jádry osídlení (Jihlava, Třebíč, Havlíčkův Brod, Žďár nad Sázavou, Pelhřimov) nejsou velké rozdíly. To se projevuje v charakteru konfigurace silniční sítě, která je typická svým radiálním uspořádáním vůči těmto historickým sídlům.

Obr. 4.1: Silniční síť na území Kraje Vysočina (bez silnic III. třídy a místních komunikací)

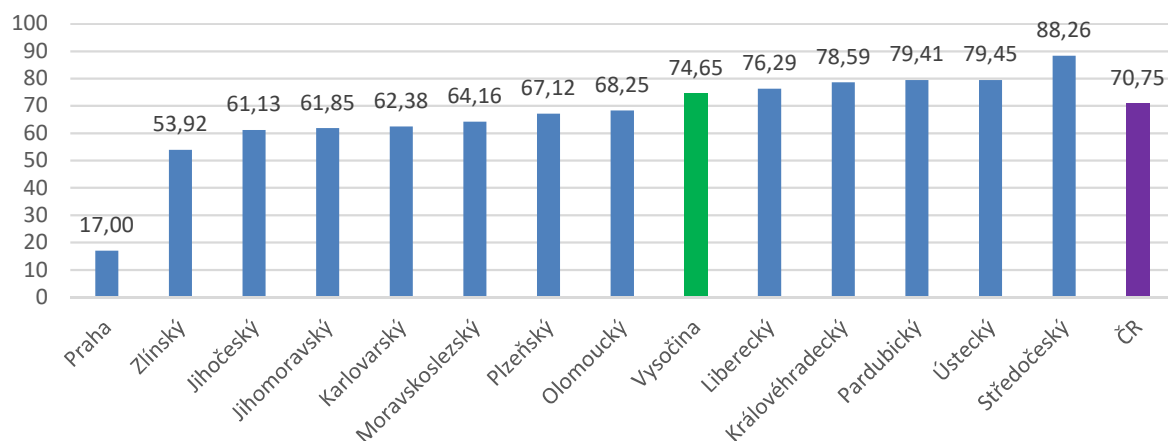
Na území Kraje Vysočina se nachází více než 5 tis. km silnic, které jsou členěny do několika kategorií a nachází se v majetku různých subjektů. Dálnice D1 (92,5 km) a silnice I. třídy (429,4 km) jsou v majetku státu. Komunikace II. a III. třídy v celkové délce 4 551,2 km vlastní Kraj Vysočina. Tuto síť pak doplňují místní komunikace, které jsou v majetku obcí.

Tab. 4.1: Délka silniční sítě (km) dle okresů Kraje Vysočina k 1. 7. 2021

Okres	dálnice D1	I. třída		II. třída		III. třída		Celkem
	km	km	% (D + I.)	km	%	km	%	
Havlíčkův Brod	11,6	110,9	11,5	242,3	22,7	700,4	65,7	1 065,2
Jihlava	21,8	64,1	10,7	332,6	41,4	384,4	47,9	802,9
Pelhřimov	20,1	75,4	9,7	290,5	29,4	601,1	60,9	987,1
Třebíč	0,0	71,0	6,6	334,5	31,1	668,4	62,2	1 073,9
Žďár nad Sázavou	39,0	107,9	12,8	433,9	37,9	563,1	49,2	1 144,0
CELKEM	92,5	429,4	10,3	1 633,8	32,2	2 917,4	57,5	5 073,1

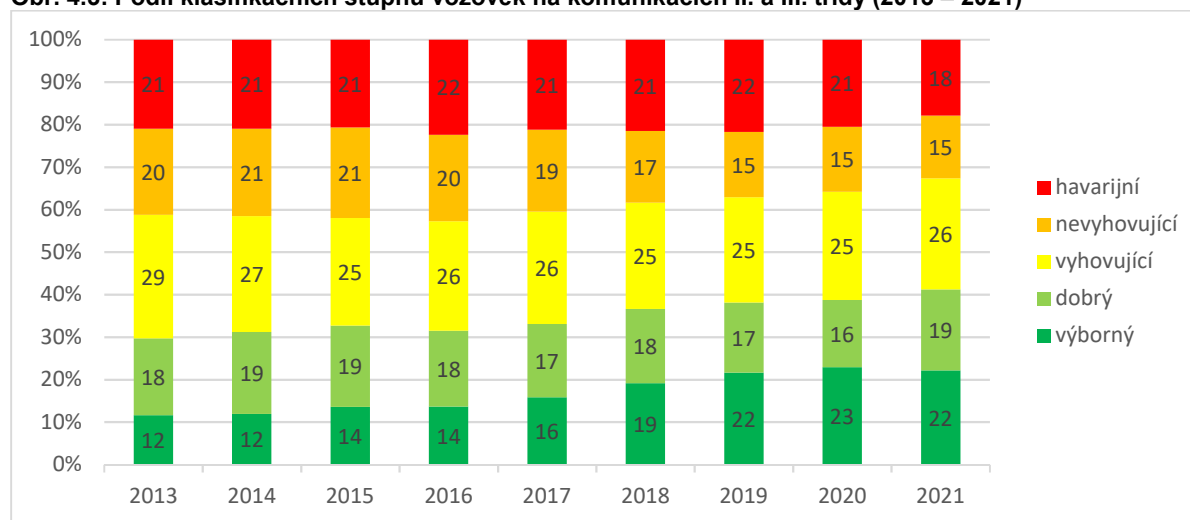
Pramen: www.rsd.cz

Kraj Vysočina patří ke krajům s nadprůměrnou hustotou silniční sítě. Rovněž délka silnic II. a III. třídy přepočtená na rozlohu území kraje, je v Kraji Vysočina nadprůměrná.

Obr. 4.2: Hustota silniční sítě v ČR podle krajů (km dálnic, silnic I., II. a III. třídy na km²) v roce 2021

Pramen: Český statistický úřad

Zmíněný rozsah silniční sítě s sebou samozřejmě přináší také nároky na značné finanční prostředky na její správu a udržování technického stavu odpovídajícímu požadavkům moderní přepravy. V důsledku dlouhodobého nedostatku prostředků však není současný stav sítě uspokojivý. Následující obrázek nabízí pohled na kvalitu komunikací v majetku kraje dle klasifikačních stupňů vozovek. I když se situace postupně mírně zlepšuje, bylo v roce 2021 stále 33 % vozovek nevyhovujících či havarijních.

Obr. 4.3: Podíl klasifikačních stupňů vozovek na komunikacích II. a III. třídy (2013 – 2021)

Pramen: Krajská správa a údržba silnic Vysočiny

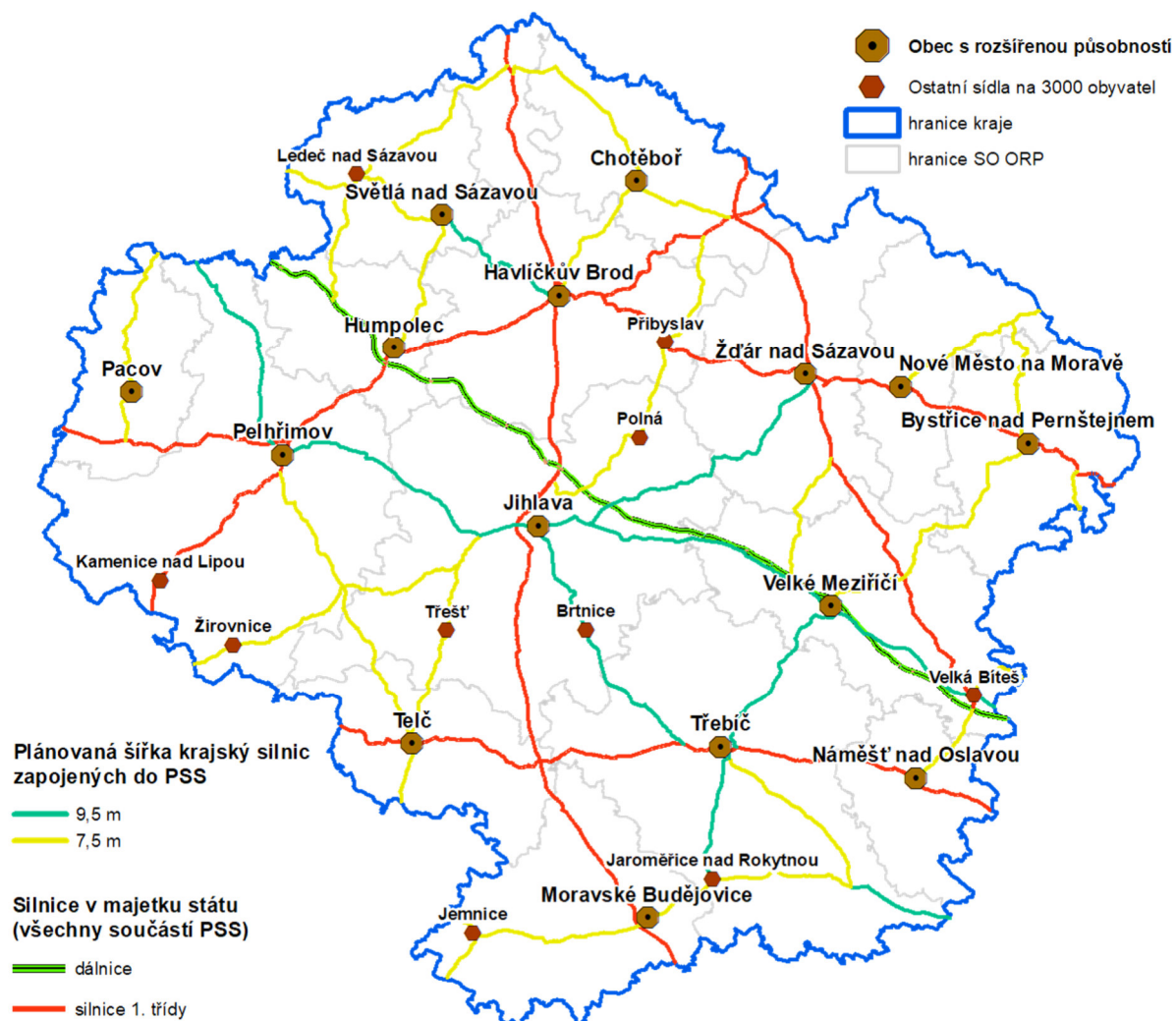
O údržbu silniční sítě v majetku kraje se stará Krajská správa a údržba silnic Vysočiny, příspěvková organizace Kraje Vysočina.

4.1.2 Páteří silniční síť Kraje Vysočina

Páteří silniční síť Kraje Vysočina (PSS) vychází z „Koncepce rozvoje silniční sítě Kraje Vysočina“ (2017) a tvoří základní a rozhodující komunikační spojení významných center osídlení regionu a zabezpečuje propojení mezi okresy a sousedními kraji. Při vymezení jejího rozsahu byla uplatněna tři kritéria: propojení významných center, intenzita dopravy a celistvost páteří silniční sítě. Návrh šířkového uspořádání se pak opírá o dopravní význam, intenzitu dopravy a homogenitu tahu.

Definovaná PSS měří 1 200 km. Tato hodnota vedle komunikací ve vlastnictví státu zahrnuje též 678 km silnic II. a III. třídy. Cílem je postupná modernizace páteří silniční sítě ve vlastnictví kraje v celé délce na technické parametry kategorií S 9,5 nebo S 7,5 (šíře komunikace 9,5 m a 7,5 m mezi sloupky nebo svodidly) do roku 2050.

Obr. 4.4: Páteří silniční síť Kraje Vysočina včetně plánovaného šířkového uspořádání krajských silnic

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, Odbor dopravy a silničního hospodářství

4.1.3 Intenzita provozu na silnicích v Kraji Vysočina

V roce 2016 proběhlo na celém území České republiky sčítání dopravy, které organizuje Ředitelství silnic a dálnic ČR (ŘSD). Jednoznačně nejvyšší intenzitou dopravy v Kraji Vysočina se vyznačuje dálnice D1, kterou na území kraje denně využívá 40 tis. vozidel, z toho činí 28,6 % nákladní doprava. Z dalších tahů jsou nejvíce zatíženy úseky využívané jako napojení na dálnice či spojení mezi velkými městy.

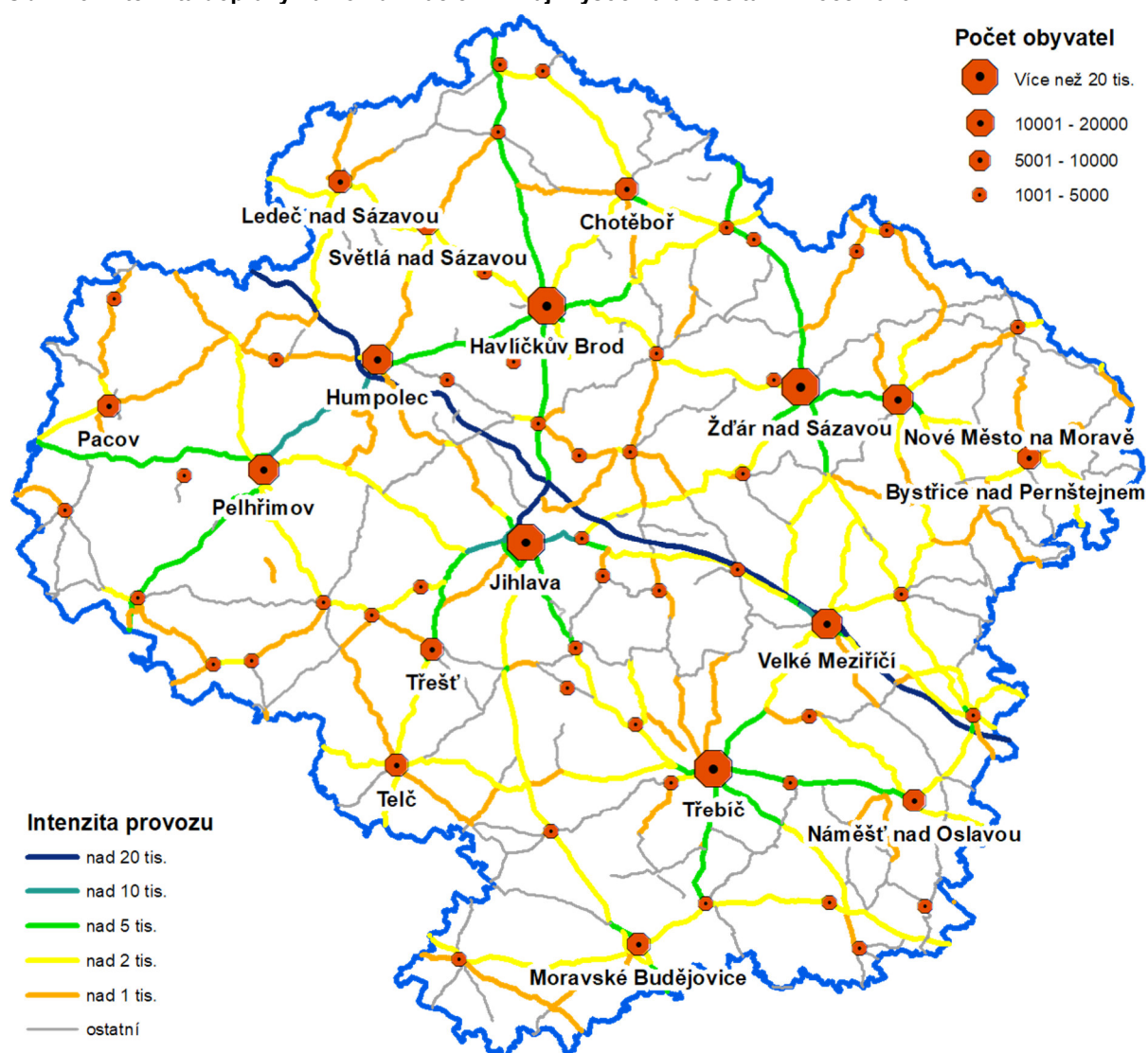
Na komunikacích první třídy je dopravou nejvíce zatížen úsek silnice I/38 Jihlava – napojení D1, I/34 Pelhřimov - Humpolec (napojení na D1) a úsek silnice I/38 z Jihlavy do Štoků. Ve srovnání s ostatními

komunikacemi prvních tříd je překvapivě pouze průměrně využíván úsek silnice I/38 z Jihlavy do Moravských Budějovic, jehož zatížení je srovnatelné s některými silnicemi druhých tříd – například s tahem Moravské Budějovice – Třebíč – Velké Meziříčí. Nejslabší intenzita provozu na silnicích první třídy byla zaznamenána na silnici I/23 mezi Telčí a křižovatkou se silnicí I/38. Slabší zatížení vykázaly rovněž některé úseky silnic I/37 mezi Žďárem nad Sázavou a Velkou Bíteší a silnice I/19 mezi Havlíčkovým Brodem a Bystřicí nad Pernštejnem, resp. Kunštátem v Jihomoravském kraji.

Na komunikacích druhé třídy projíždí nejvíce vozidel úseky silnice II/602 u Jihlavy (směr Pelhřimov na křižovatku II/406), směr Velký Beranov a u Velkého Meziříčí.

Nákladní dopravou jsou ve větší míře, než je tomu v případě intenzity celkového provozu, zatíženy silnice prvních tříd, po kterých je realizována tranzitní kamionová přeprava. Jde o téměř celý úsek silnice I/34 ze směru Jindřichův Hradec – Pelhřimov – Humpolec – Havlíčkův Brod – Ždírec nad Doubravou – Hlinsko. Na tento tranzitní proud se napojuje komunikace I/19 v Pelhřimově (z Tábora) a I/37 ve Ždírci nad Doubravou (z Chrudimi i od Žďaru nad Sázavou).

Obr. 4.5: Intenzita dopravy na komunikacích v Kraji Vysočina dle sčítání v roce 2016

Zdroj dat: Celostátní sčítání dopravy 2016, www.rsd.cz

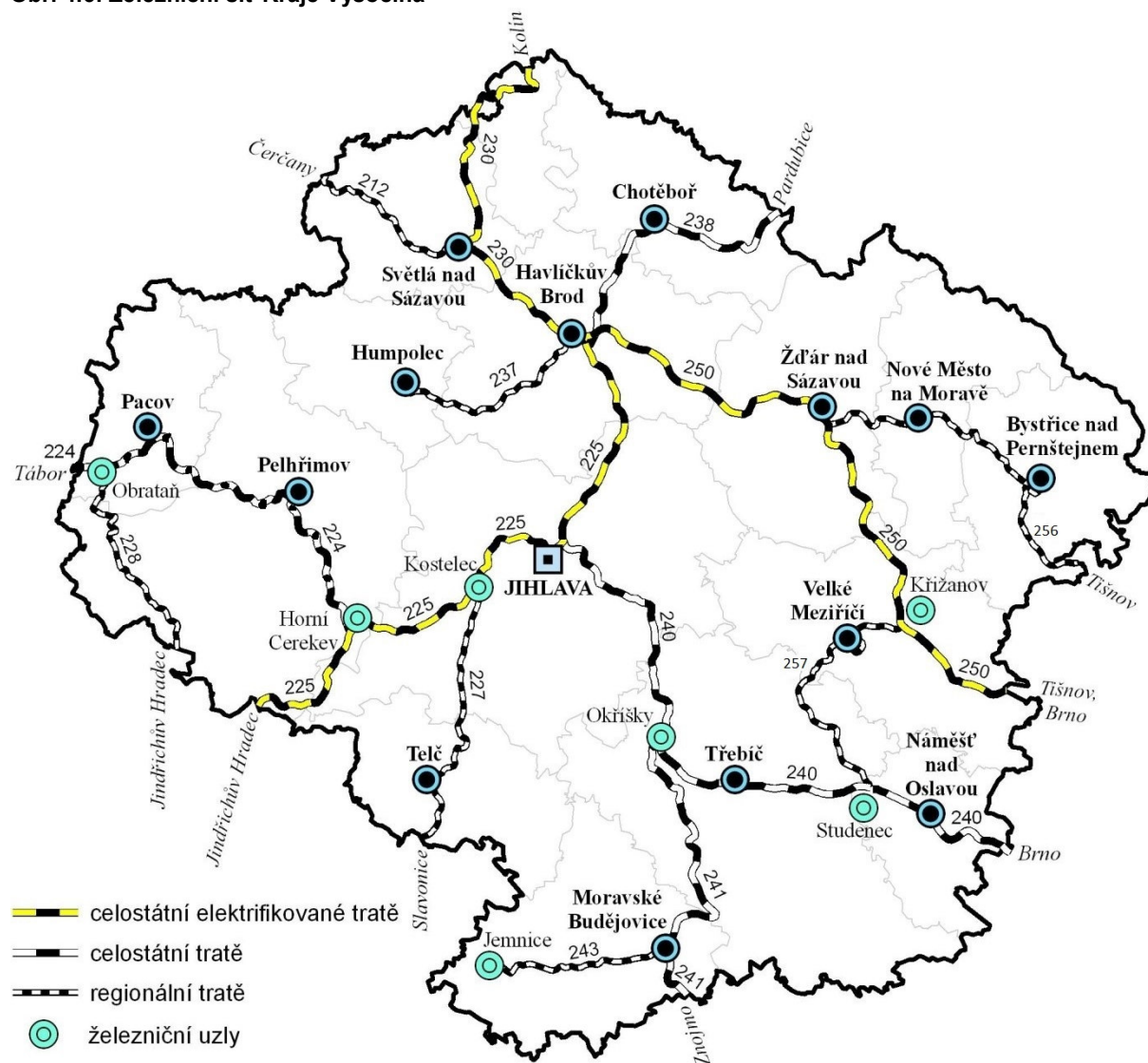
4.2 Železniční doprava

Železniční síť v kraji je konfigurována hvězdicovitě se dvěma centry – Jihlavou a Havlíčkovým Brodem. Celková délka 624 km tratí představuje hustotu 0,092 km/km², což řadí Kraj Vysočina mezi regiony s nejnižší hustotou železniční sítě.

Železnice protíná území kraje především tratěmi č. 230 a 250 (Praha – Kolín –) Golčův Jeníkov – Světlá nad Sázavou – Havlíčkův Brod – Žďár nad Sázavou – Křižanov (– Brno – Břeclav). Jde o tzv. druhý hlavní (též jižní) tah, který představuje významnou součást české železniční sítě. Velmi důležitá je jeho tranzitní role jak v dálkové osobní, tak i nákladní dopravě. Je součástí evropské železniční sítě TEN-T. Obě tratě jsou elektrifikovány a jako jediné v kraji jsou dvoukolejné. Úsek Kolín – Havlíčkův Brod – Brno je modernizován za účelem zvýšení konkurenceschopnosti vůči I. tranzitnímu železničnímu koridoru.

Dalším významným tahem, po němž jsou vedeny vlaky celostátní dopravy, jsou tratě č. 225 a 240 (České Budějovice – Veselí nad Lužnicí –) Počátky – Žirotnice – Jihlava – Třebíč – Náměšť nad Oslavou (– Brno). Tah se vyznačuje nízkou traťovou rychlostí. Trať 225 Veselí nad Lužnicí – Havlíčkův Brod je elektrifikovaná.

Obr. 4.6: Železniční síť Kraje Vysočina

Zdroj dat: Správa železnic

Z hlediska osobní dopravy na železnici lze za dominantní na území Kraje Vysočina označit společnost České dráhy, a.s., která s výjimkou dvou tratí zajišťuje dopravu na celém území kraje.

Pouze na trati č. 228, která je úzkorozchodná, působí Jindřichohradecké místní dráhy, a.s. a na trati č. 243 zajišťuje dopravu Railway Capital, a.s., ale pouze ve vybraných dnech.

4.3 Letecká doprava

Důležitým faktorem zvýšení a udržení hospodářského rozvoje území je v dnešní době také jeho dostupnost prostřednictvím letecké dopravy. Jako důležitá se v této souvislosti jeví poloha letišť. Přehled všech letišť v Kraji Vysočina spolu se základními informacemi (název a provozovatel letiště, jeho statut, povrch, rozměry a únosnost) přináší tab. 4.2. Kromě letišť jsou v kraji zřízeny také čtyři neveřejné heliporty: v Havlíčkově Brodě, Jihlavě, Novém Městě na Moravě a v Pelhřimově. V kraji není zřízeno letiště, které by umožňovalo přistávání kapacitních dopravních letadel.

Tab. 4.2: Přehled letišť v Kraji Vysočina

Název	Provozovatel	Statut	Povrch	Rozměry	Únosnost	Poznámka
Bystřice nad Pernštejnem	Letecký klub Bystřice n/P	veřejná plocha SLZ	tráva	550x30 m	NIL	.
Havlíčkův Brod	Aeroklub	veřejné vnitrostátní/neveřejné mezinárodní	tráva	800x50 m	0,7 Mpa	.
Chotěboř	Aeroklub Chotěboř	veřejné vnitrostátní	tráva	1010x150 m	5700 kg/0,7 Mpa	.
Jihlava	Aeroklub Jihlava	veřejné vnitrostátní	tráva	920x100 m	6000 kg/0,7 Mpa	.
Křižanov	Aeroklub Křižanov	veřejné vnitrostátní	tráva	700x100 m	13000 kg/0,7 Mpa	.
Náměšť n.O.	AČR - Letiště Náměšť	vojenské neveřejné mezinárodní	beton	2400 x 45 m	PCN 29/R/B/W/T	.
Pacov - Kámen	Sportovní klub Aero	bývalé vojenské letiště	beton	2000 m	NIL	Není součástí Aerowebu.
Přibyslav	Aeroklub Přibyslav	veřejné vnitrostátní	tráva	765x30 m	5700 kg/0,7 Mpa	.
Třebíč	Západomoravský aeroklub v Třebíči	neveřejná plocha SLZ	tráva	450x30 m	NIL	.

Vysvětlivky: SLZ - sportovní létající zařízení (ultralehká letadla), NIL - údaj není k dispozici
Pramen: www.aeroweb.cz

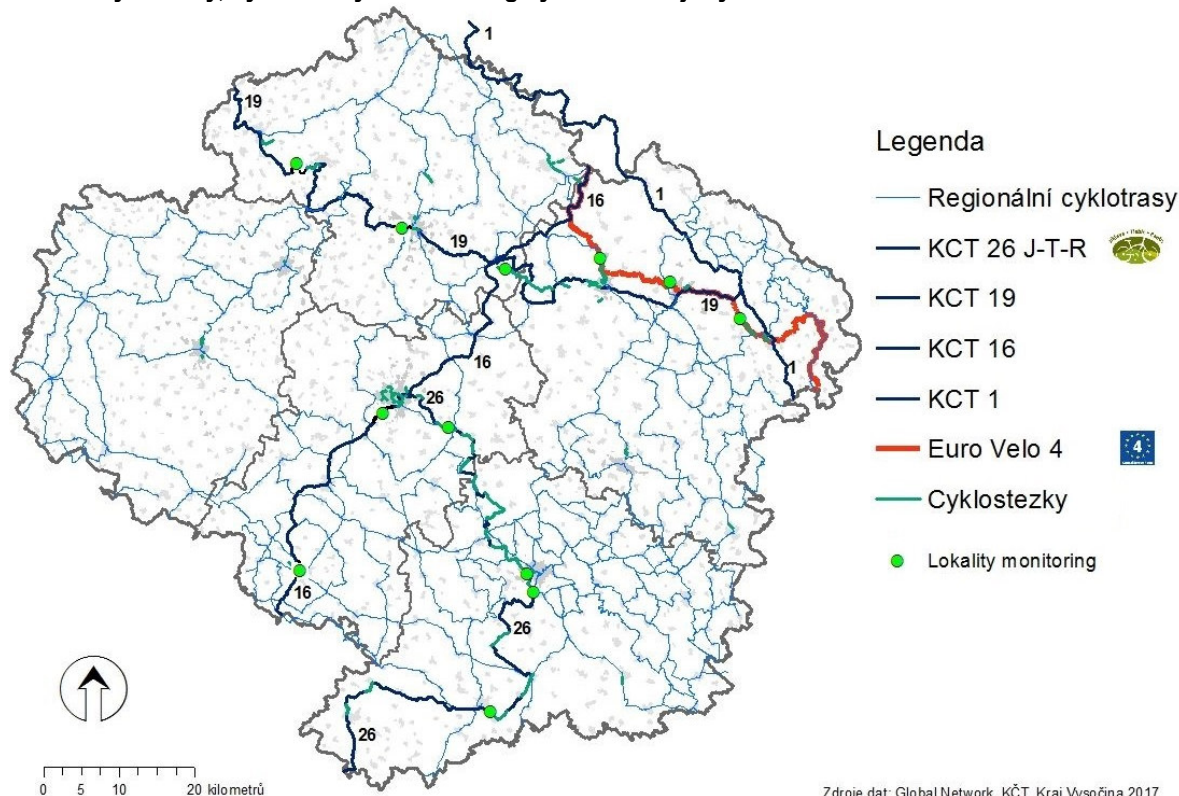
4.4 Cyklistická doprava

Cyklodoprava je považována za integrální součást dopravního systému a je v současnosti realizována především na běžných silnicích, místních a účelových komunikacích. Z pohledu bezpečnosti cyklistů pak ideálně po cyklostezkách s vyloučením provozu motorových vozidel. Cyklostezky jsou budovány zejména v intravilánech měst pro bezpečnější cyklistickou dopravu, která je tak přemísťována z frekventovaných městských komunikací. Dále jsou cyklostezky budovány jako výpadovky z měst resp. spojnice příměstských částí nebo blízkých obcí, kdy plní současně funkci dopravní a naopak pro obyvatele měst funkci převážně rekreační. Jsou budovány rovněž mezi městy a obcemi především tam, kde vedou významné silniční tahy s tranzitní dopravou. Celková délka existujících cyklostezek na území Kraje Vysočina je cca 138,6 km (stav ke konci roku 2020). Cyklostezky jsou také budovány jako součást turistických cyklotras, zejména těch s nadregionálním významem. Významným projektem v tomto smyslu v rámci kraje je dálková cyklotrasa č. 26 Jihlava-Třebíč-Raabs, která je v úsecích o celkové délce 38 km vybudována jako cyklostezka. V Kraji Vysočina se nachází 2 450 km značených cyklotras KČT (7 % těchto tras v celé ČR). Kraj je vlastníkem silnic II. a III. třídy, po kterých je značná část značených cyklotras v současnosti vedena.

Pro další rozvoj cyklodopravy ve městech je zejména potřeba budovat bezpečné komunikace pro pohyb cyklistů – nejde přitom pouze o vybudování samostatných cyklostezek, realizaci vyhrazených a ochranných cyklistických pruhů, patří sem i opatření jako cykloobousměrky a zklidňování dopravy na vymezených komunikacích. Nezbytné pro další rozvoj cyklodopravy je rovněž řešit možnosti parkování nebo úschovy kol v místě dojížděky, na železničních a autobusových stanicích.

Strategie rozvoje cykloturistiky a cyklo dopravy v Kraji Vysočina na období 2014-2020 schválená v roce 2014 definuje jako jednu ze svých prioritních os právě i cyklo dopravu jako integrální součást dopravní obsluhy území a specifikuje vhodné aktivity a záměry v oblasti financování rozvoje cyklo dopravy z rozpočtu kraje.

Obr. 4.7: Cyklotrasy, cyklostezky a monitoring cyklistů v Kraji Vysočina

4.5 Dopravní obslužnost veřejnou dopravou

Kraj Vysočina je charakteristický rozdrobenou sídelní strukturou s velkým počtem malých sídel, pro která je však nutné zabezpečit v souladu s legislativou dopravní obslužnost veřejnou dopravou. Veřejná doprava je zajišťována různými dopravními systémy a dopravci (železnice, autobusy), je však nutné na ni pohlížet jako na jednotný systém – minimálně pro zabezpečení účelnosti vynakládaných prostředků. Vzhledem k tomu, že objem přepravních proudů (cestujících) a výše jízdného nepokrývá náklady na provoz, je nutná finanční účast veřejných rozpočtů na zajištění dopravní obsluhy.

Veřejná doprava v regionu je realizována na základě objednávky Kraje Vysočina, který řeší tzv. dopravní obslužnost územního obvodu kraje. V rámci té je v regionu realizováno ročně zhruba 18 mil. km jízdy autobusem a více jak 4,2 mil. km jízdy vlakem. Na dofinancování dopravní obslužnosti, v rámci které je ročně přepraveno zhruba 17 mil. osob, jde každý rok významná částka z krajského rozpočtu. Díky smlouvě mezi Českou republikou a kraji je také zajištěno dlouhodobé zapojení státního rozpočtu do financování regionální železniční osobní dopravy na období 2020 – 2034.

Tab. 4.3: Výdaje na zajištění základní dopravní obslužnosti veřejnou linkovou osobní dopravou v Kraji Vysočina z rozpočtu Kraje Vysočina

Dopravní obslužnost	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Výdaje (tis. Kč)	276 000	280 000	290 003	292 903	334 612	364 065	397 158	625 260
Počet mil. km v ZDO	15,5	15,6	15,8	16,2	16,3	16,7	18,5	19,03

Pramen: Krajský úřad Kraje Vysočina, Odbor dopravy a silničního hospodářství

Tab. 4.4: Výdaje na zajištění základní dopravní obslužnosti veřejnou dráží (železniční) osobní dopravou v Kraji Vysočina z rozpočtu Kraje Vysočina, resp. ze státního rozpočtu

Dopravní obslužnost	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rozpočet kraje tis. Kč	293 029	297 735	300 000	303 000	303 000	314 464	331 059	444 902
Státní rozpočet tis. Kč	123 097	127 139	128 919	129 434	129 823	130 731	133 999	138 119
Počet mil. vlak km	4,1	4,1	4,15	4,15	4,15	4,26	4,24	4,46

Pramen: Krajský úřad Kraje Vysočina, Odbor dopravy a silničního hospodářství

Tabulka 4.4 ukazuje výkony veřejná osobní přepravy v kraji. Dlouhodobě můžeme sledovat mírný meziroční pokles výkonu, který se však v posledních letech zastavil a dokonce lze vidět i mírný nárůst. Na celou oblast silně dopadly důsledky pandemické situace, takže se v roce 2020 výkony výrazně propadly především u autobusové a městské dopravy.

Tab. 4.5: Počet přepravených osob veřejnou dopravou na území Kraje Vysočina (v mil. cestujících)

	Autobusová přeprava	Přeprava po železnici	Městská doprava
2009	17,2	2,9	19,6
2010	17,0	2,8	19,6
2011	16,5	2,7	19,5
2012	15,2	2,6	18,8
2013	14,9	2,6	18,6
2014	14,9	2,6	19,0
2015	15,5	2,6	19,1
2016	14,6	2,5	19,7
2017	14,1	2,3	19,6
2018	13,8	2,4	21,0
2019	14,0	2,4	21,5
2020	8,2	2,3	16,8

Pramen: Ročenka dopravy 2020, Ministerstvo dopravy ČR, 2021

Městskou hromadnou dopravu (MHD) objednávají jednotlivá města dle svého rozhodnutí. V Kraji Vysočina se jedná o následující města: Jihlava, Třebíč, Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod, Pelhřimov, Nové Město na Moravě, Velké Meziříčí a Bystřice nad Pernštejnem. MHD zajišťují subjekty zřízené za tímto účelem ze strany města nebo soukromé podniky na základě objednávky daného města. Ročně MHD využívá cca 20 mil. osob.

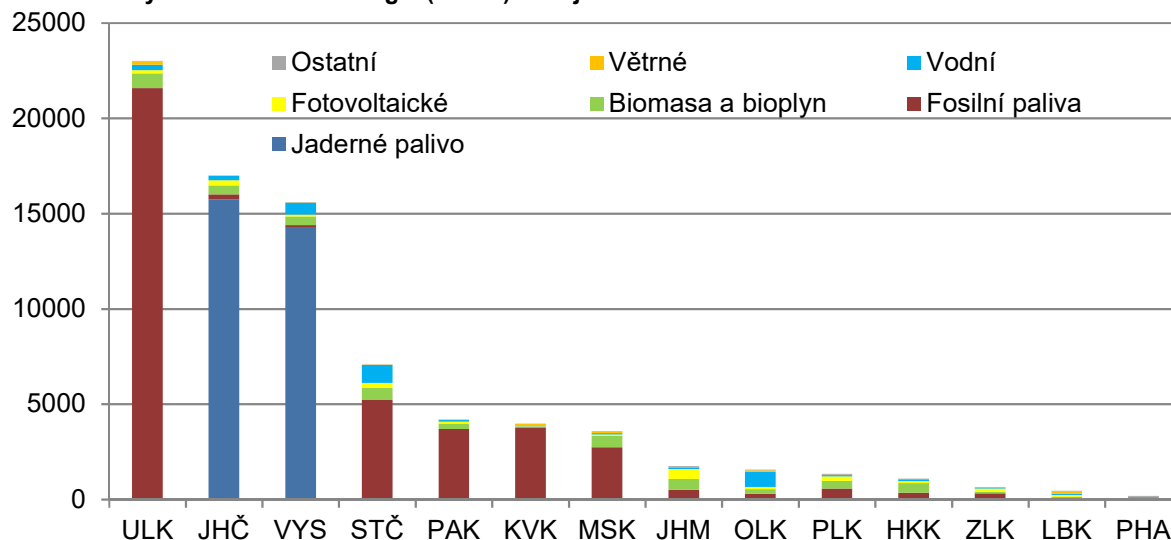
5. Technická infrastruktura

5.1 Zásobování energiemi

5.1.1 Výroba a rozvod elektrické energie

V Kraji Vysočina bylo v roce 2020 vyrobeno 15,6 tis. GWh elektrické energie brutto (v rámci výroby elektřiny brutto je započtena vlastní spotřeba na výrobu elektřiny). Mezi kraji ČR zaujímala Vysočina ve výrobě elektrické energie třetí místo za Ústeckým s Jihočeským krajem, přičemž podíl kraje na celkové produkci elektřiny v roce 2020 činil 19,1 %.

Obr. 5.1.1: Výroba elektrické energie (brutto) v krajích ČR v roce 2020

Zdroj dat: Roční zpráva o provozu ES ČR za rok 2020. ERÚ Jihlava, 2021

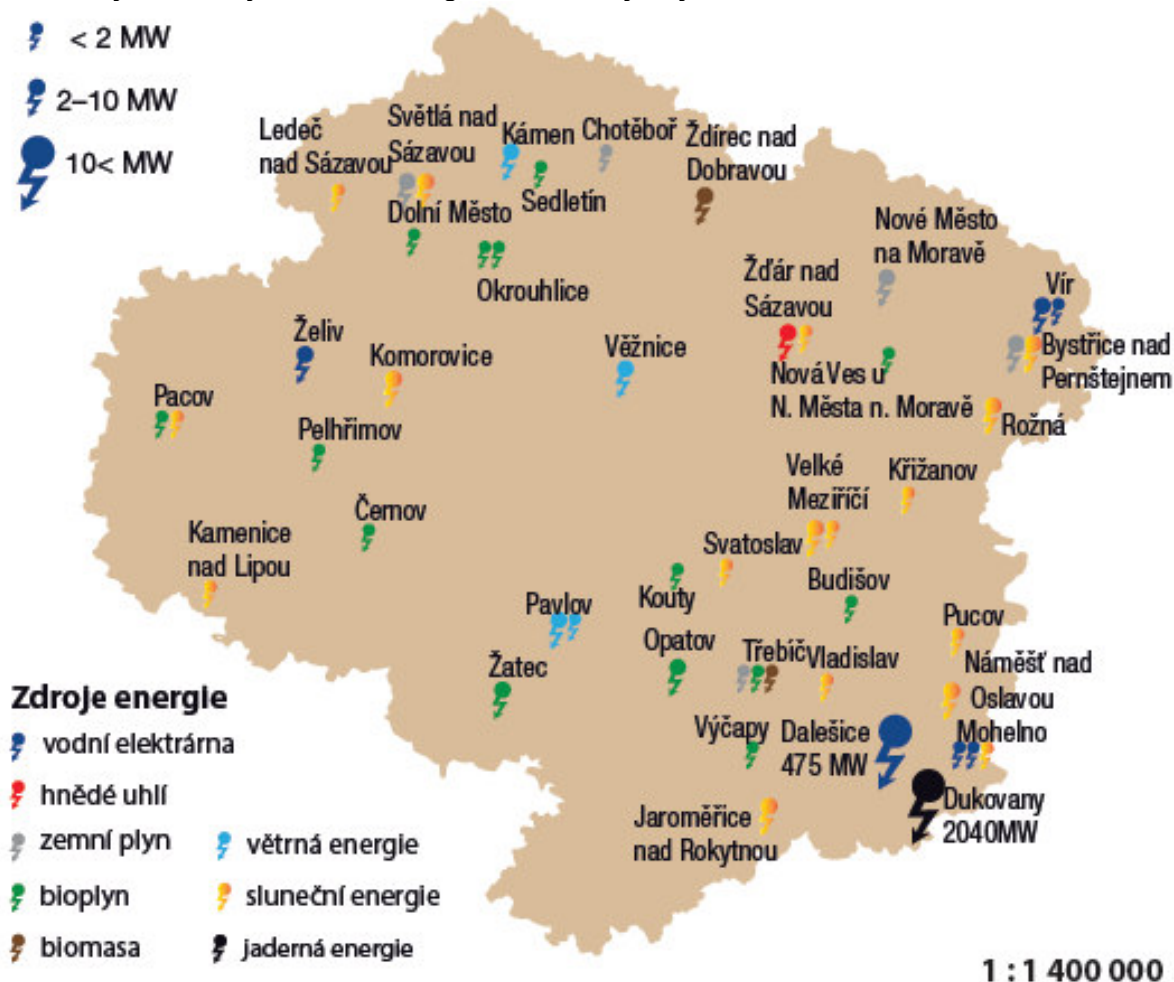
Na území kraje bylo v roce 2020 spotřebováno 2,7 tis. GWh elektrické energie netto (tedy bez energie nutné na výrobu elektřiny, spotřeba na přečerpávání v přečerpávacích vodních elektrárnách a ztráty v sítích). Z toho vyplývá, že v kraji se spotřebovalo 17,6 % zde vyrobené elektrické energie. Tento fakt je dán přítomností Jaderné elektrárny Dukovany, jejíž strategický význam daleko přesahuje hranice kraje, neboť v roce 2020 dodávala do sítě 17,6 % elektrické energie vyprodukované v České republice. Kromě toho je i významným zdrojem odpadního tepla, které však v současné době není adekvátním způsobem využíváno. Jaderná elektrárna Dukovany vyrobila v roce 2020 14,3 tis. GWh elektřiny (brutto), což bylo o 1,3 tis. GWh méně než v temelínské jaderné elektrárně. Za dobu svého provozu prošla elektrárna řadou modernizací, což umožnilo nárůst instalovaného výkonu o cca 15 % na dnešních 2 040 MW (4 x 510 MW).

Svým významem překračuje krajskou úroveň ještě vodní přečerpávací elektrárna Dalešice, která má čtvrtinový instalovaný výkon jaderné elektrárny. V roce 2020 zhruba vyrobila 525 GWh elektrické energie (brutto). Dalešická přečerpávací elektrárna slouží k vyrovnávání křivky zatížení elektrizační soustavy v průběhu dne a vyrábí elektřinu několik hodin denně. Navíc tím, že je elektrárna přečerpávací, se sama stává významným spotřebitelem elektřiny. Dukovanskou i dalešickou elektrárnu spravuje největší výrobce elektřiny v Česku – ČEZ, a.s.

Informace o dalších menších zdrojích elektrické energie jsou značně omezené, což souvisí i s výrazným nárůstem malých dodavatelů využívajících obnovitelné zdroje energie.

Poměrně novým v energetice trendem je rozvoj tzv. kombinované výroby elektřiny a tepla (KVET), která se vyznačuje vyšší efektivností než výroby oddělené. Nejvíce nových zařízení na KVET dnes vzniká v rámci menších soustav dálkového vytápění využívajících jako palivo především zemní plyn (jsou zde instalovány tzv. plynové kogenerační jednotky se spalovacími motory).

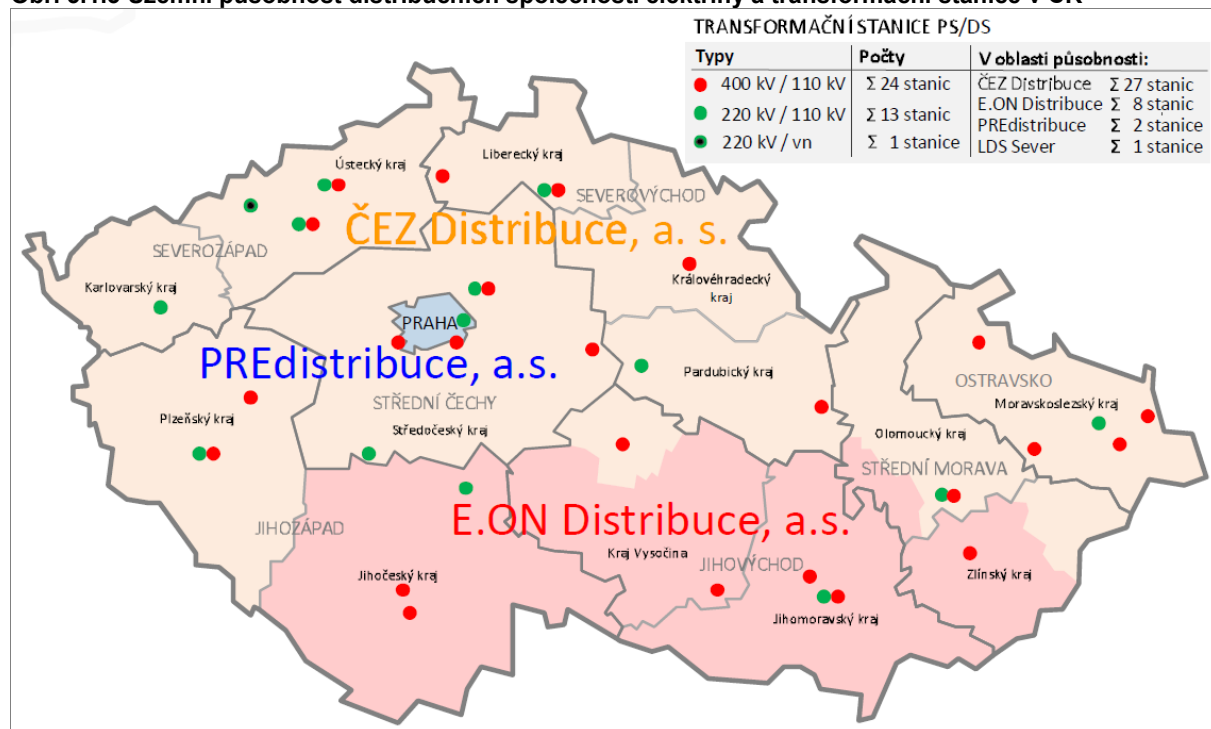
Obr. 5.1.2: Vybrané zdroje elektrické energie s instalovaným výkonem nad 1 MWe

Zdroj dat: Podkladové materiály pro zpracování aktualizace ÚEK Kraj Vysočina, MPO, 2016.

Správu páteční přenosové sítě (systém vedení velmi vysokého napětí 400 kV a 220 kV) vykonává v České republice akciová společnost ČEPS. Součástí přenosové soustavy jsou tzv. rozvodny přenosové sítě. V Kraji Vysočina se nachází dvě – rozvodna Slavětice, která je lokalizována hned v blízkosti Jaderné elektrárny Dukovany a rozvodna Mírovka nedaleko Havlíčkova Brodu.

V Kraji Vysočina působí dva distributoři elektrické energie. S výjimkou jednoho okresu zásobuje elektřinou konečné spotřebitele společnost **E.ON Distribuce, a.s.** se sídlem v Českých Budějovicích, která vznikla sloučením Jihomoravské energetiky a Jihočeské energetiky díky společnému majoritnímu vlastníkovi, jímž je německá společnost E.ON. Oblast Havlíčkovobrodská pak spadá pod ČEZ Distribuce, a.s., která převzala činnosti distribuční společnosti Východočeská energetika, a.s.

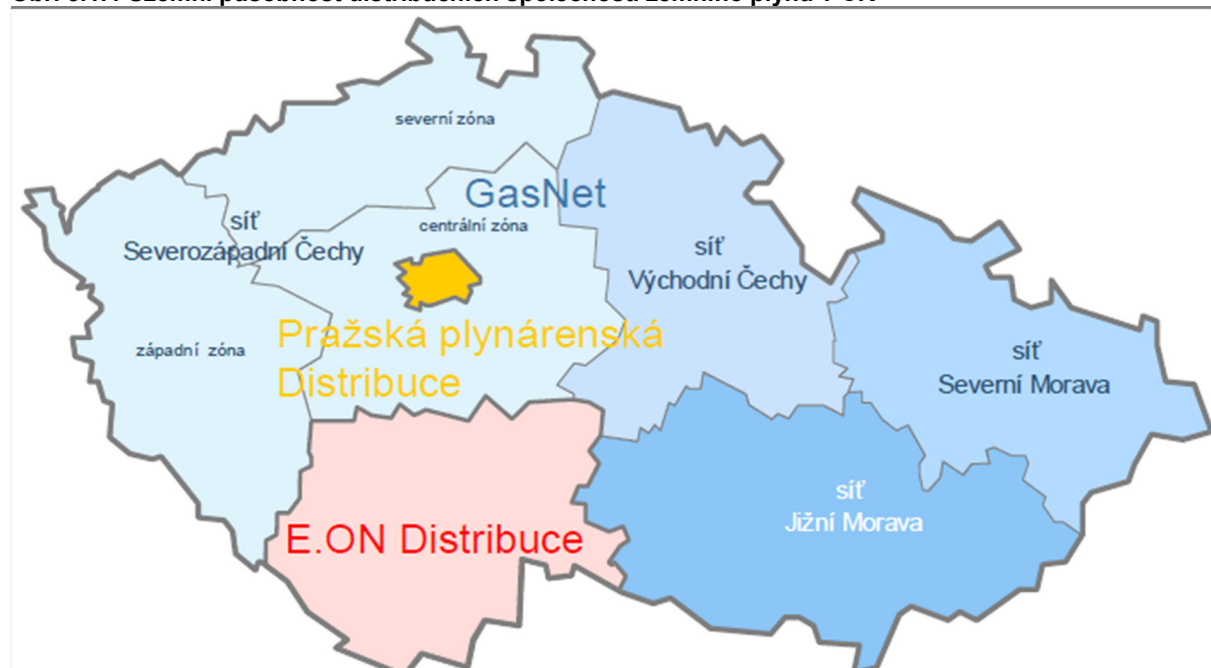
Obr. 5.1.3 Územní působnost distribučních společností elektřiny a transformační stanice v ČR

Pramen: Podkladové materiály pro zpracování aktualizace ÚEK Kraj Vysočina, Energetický regulační úřad.

5.1.2 Rozvod zemního plynu

Základní přepravní soustavu plynovodů v ČR spravuje společnost NET4GAS, s.r.o (název o roku 2010). Do této soustavy patří vybrané plynovody (o tlaku nad 4 Mpa) a předávací a kompresní stanice, z nichž jedna se nachází na Vysočině v katastru obce Kralice nad Oslavou. Soustava zajišťuje dodávku plynu regionálním distribučním společností a přímým odběratelům.

Distribuci zemním plynem zajišťují na území Kraje Vysočina dvě společnosti: GasNet (člen skupiny Innogy) a E.ON Distribuce.

Obr. 5.1.4 Územní působnost distribučních společností zemního plynu v ČR

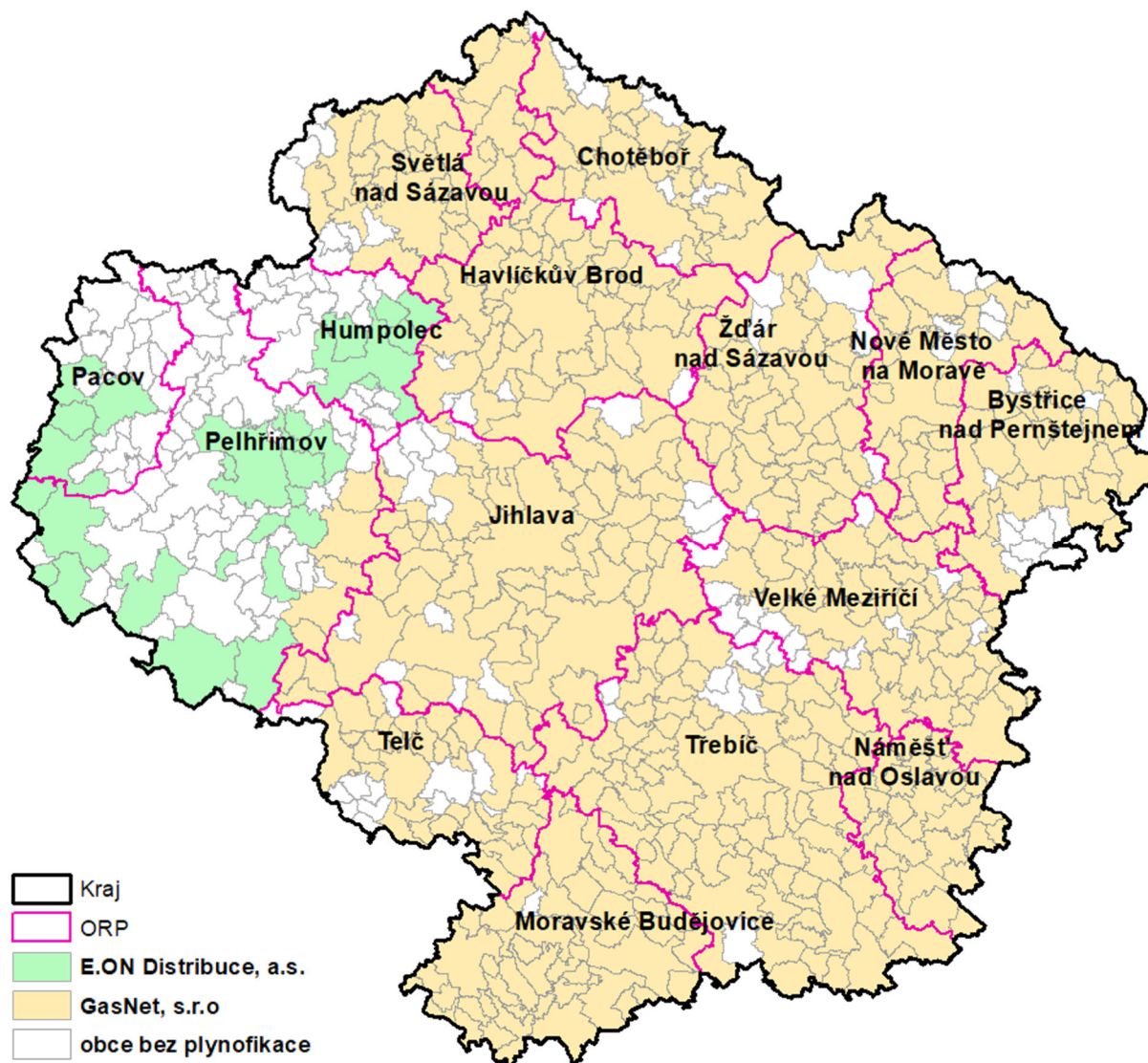
Pramen: Roční zpráva o provozu plynárenské soustavy ČR, ERU, 2019

Tab. 5.1.1: Odběratelé a spotřeba zemního plynu v Kraji Vysočina v roce 2015 a 2020

Kategorie odběru	Počet odběratelů		Spotřeba v mil. m ³		Spotřeba v GWh	
Velkoodběr	98	97	125,6	116,3	1 337,4	1 243,5
Střední odběr	335	328	38,0	38,9	405,3	415,5
Maloodběr	10 169	10 943	57,5	60,6	612,9	647,2
Domácnosti	104 894	108 967	108,8	103,6	1 158,9	1 107,1
Celkem	115 496	120 349	330,0	321,7	3 516,6	3 436,9

Zdroj dat: Roční zpráva o provozu plynárenské soustavy ČR, ERU, 2021.

V roce 2020 bylo na zemní plyn v kraji připojeno 120 tis. odběratelů, z nichž dominantní počet tvořily domácnosti. Subjekty z kraje se na počtu odběratelů i celkové spotřebě ČR podíly z necelých 5 %, čímž se řadí mezi méně významné oblasti spotřeby zemního plynu. Oproti roku 2014 došlo k mírnému nárůstu počtu odběratelů, především díky domácnostem, avšak celková spotřeba se mírně snížila.

Obr. 5.1.5: Plynofikované obce Kraje Vysočina

Poznámka: Pokud byl alespoň v jedné místní části obce zaveden zemní plyn, je v mapě celá obec považována za plynofikovanou neohledě na to, že v některých jiných místních částech téže obce zemní plyn zaveden nebyl.

Zdroj dat: Vlastní data

Z distributorů je na území kraje významnější společnost GasNet, která spotřebu zemního plynu kryje z více než 80 %.

Na území kraje je plynofikováno 513 obcí (73 %) a jak je patrné z obrázku 5.1.5, plynofikace je nejméně rozvinuta v okrese Pelhřimov. Dále není zemní plyn zaveden do malých obcí ve žďárském okrese, na

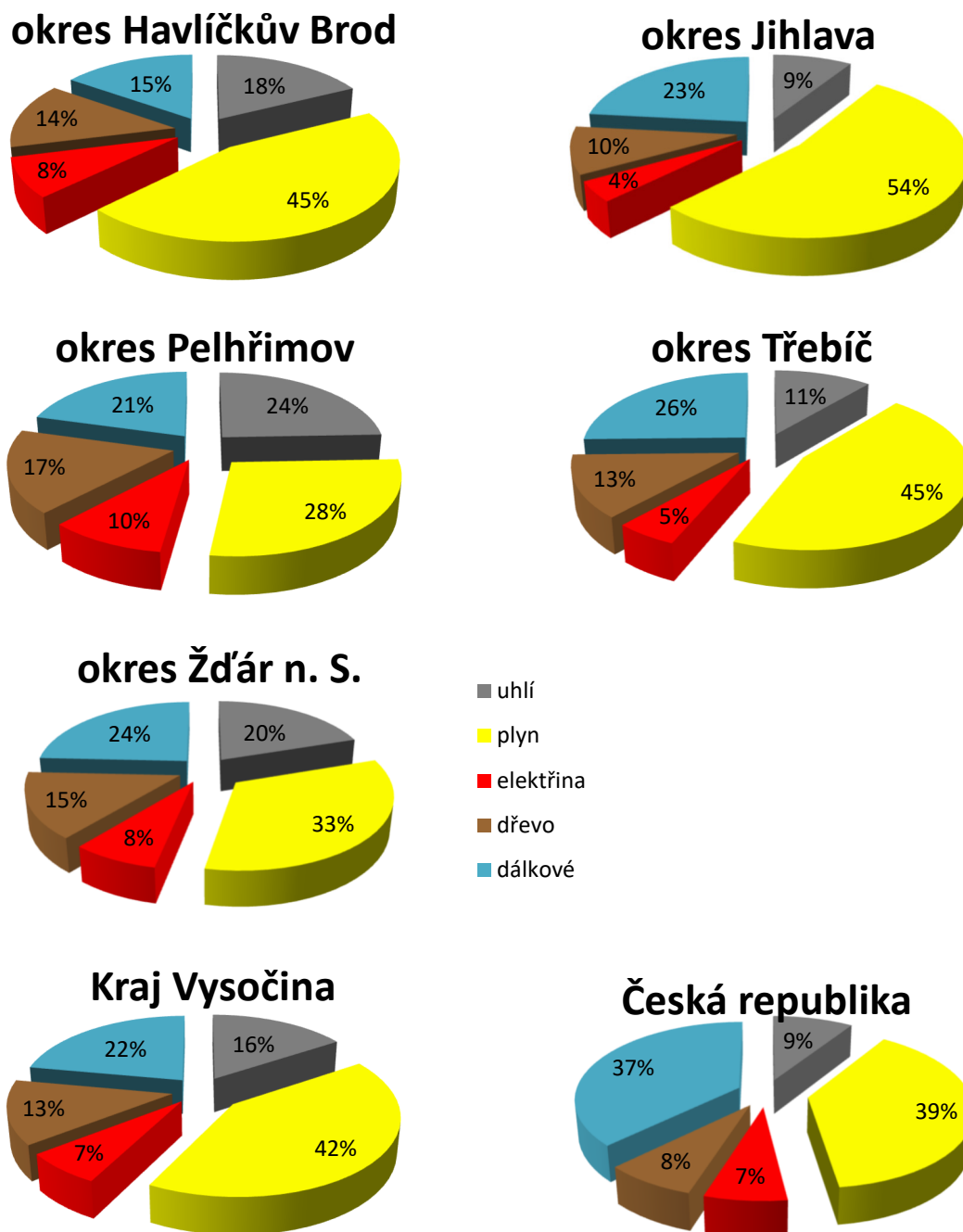
severu Třebíčska, jihu Telčska, v okolí Větrného Jeníkova a roztroušeně v několika obcích okresu Havlíčkův Brod. Otázkou je, zda je v dnešní době při zvyšujících se cenách vstupů ekonomicky výhodné plynofikovat malé obce.

5.1.3 Teplo a vytápění bytů

Soustava zásobování teplem (SZT) je systém zajišťující centrální výrobu tepla v jednom nebo více zdrojích a následný rozvod vyrobeného tepla tepelnými sítěmi odběratelům do větších územních celků. Výhody tohoto systému lze spatřovat především menším vlivu na životní prostředí a větším pohodlím pro koncové zákazníky. Na druhou stranu v souvislosti s kolísáním cen vstupních komodit a ztrát při přenosu tepla není zde úplně jednoznačná ekonomická výhodnost napojení na SZT.

V Kraji Vysočina fungují SZT ve všech větších městech a celkem je napojeno zhruba 40 tis. bytů.

Obr. 5.1.6: Podíl bytů podle paliva použitého na vytápění (v %) k 26. 3. 2011

Zdroj dat: Sčítání lidu, domů a bytů 2011. ČSÚ Praha, 2013

Jak vyplývá z výsledků Sčítání lidu domů a bytů z roku 2011, zemní plyn je v kraji nejrozšířenější médium pro vytápění. Následuje uhlí, nejméně je využívána k vytápění elektřina. Oproti situaci před deseti lety v roce 2011 i rodinné domy využívají pro vytápění nejvíce plyn, následuje uhlí a dřevo.

Z celkového počtu 188 tis. trvale obydlených bytů v Kraji Vysočina je 81 % vytápěno ústředním topením (z toho dálkové vytápění činí 22 %), 7 % etážovým topením, 8 % pomocí kamen.

Podíváme-li se na úroveň okresů dle obrázku 5.1.6, potvrdí se nám, že nejméně plynofikováno je území okresu Pelhřimov. Lehce přes čtvrtinu bytů je na Pelhřimovsku vytápěna zemním plynem, zatímco v celém kraji 42 % bytů. Proto nepřekvapuje, že je v okrese Pelhřimov ve větší míře než v ostatních okresech k vytápění využíváno černé uhlí, dřevo i elektřina. Na druhé straně zemní plyn je topným médiem ve více než polovině bytů okresu Jihlava, následuje okres Třebíč a Havlíčkův Brod.

5.2 Zásobování vodou, odvádění a čištění odpadních vod

5.2.1 Zásobování vodou

Zásobování pitnou vodou na území Kraje Vysočina se vyznačuje relativně dostatečnou kapacitou zdrojů vod povrchových. Vrchovinný reliéf regionu dává území charakter důležité pramenné oblasti nadregionálního významu. Na řadě vodních toků byly vystavěny velké vodní nádrže, z nichž některé jsou významnými zdroji pitné vody i z celorepublikového hlediska. Jedná se především o vodárenskou nádrž Švihov na řece Želivce (leží z větší části ve Středočeském kraji, ale převážná část jejího povodí, asi 75 %, se nachází na území Kraje Vysočina), která je nejvýznamnějším vodárenským zdrojem v ČR. Zásobuje pitnou vodou hlavní město Prahu včetně části Středočeského kraje a Kraje Vysočina. Celkově se jedná cca o 1,5 milionu obyvatel, tedy o každého sedmého obyvatele ČR. Dále to jsou vodárenská nádrž Vír na řece Svratce, ze které je dodávána pitná voda do brněnské aglomerace a části Kraje Vysočina, vodárenská nádrž Mostiště na řece Oslavě, ze které je dodávána pitná voda do východní části Kraje Vysočina (okresy Třebíč a Žďár nad Sázavou), vodárenské nádrže Hubenov a Nová Říše zásobující pitnou vodou velkou část okresu Jihlava. Značná část území okresu Třebíč je zásobována vodou z vodní nádrže (s vodárenským odběrem) Vranov v Jihomoravském kraji.

V kraji existuje několik významných svazků obcí vytvořených za účelem zabezpečování zásobování pitnou vodou a odvádění a čištění odpadních vod. Hlavními provozovateli veřejných vodovodů, kanalizací a čistíren odpadních vod (ČOV) na území kraje jsou VODÁRENSKÁ AKCIOVÁ SPOLEČNOST, a.s. prostřednictvím jednotlivých divizí pro okresy Jihlava, Třebíč a Žďár nad Sázavou, dále SLUŽBY MĚSTA JIHLAVY s.r.o. pro statutární město Jihlava, Vodovody a kanalizace Havlíčkův Brod, a.s. pro oblast Havlíčkovobrodská a VODAK Humpolec, s.r.o. pro oblast Pelhřimovska. Ostatními provozovateli jsou menší provozní společnosti či přímo obce.

Kraj Vysočina má výhodu v propojení některých skupinových vodovodů, což umožňuje operativní, i když nikoliv úplné nahrazení významných vodních zdrojů, u kterých by byly zjištěny problémy. Vodovodními systémy jsou propojeny vodárenské nádrže Vír, Mostiště a Vranov a vodárenské nádrže Hubenov a Nová Říše. Vzhledem k nepříznivé hydrologické situaci v posledních letech se uvažuje o propojení dalších vodárenských systémů, které by zvýšily zabezpečenost v zásobování pitnou vodou. Kromě velkých vodovodních soustav vázaných zejména na zdroje vod povrchových existují na území kraje i méně rozsáhlé lokální systémy využívající místní zdroje zejména podzemních vod. Nejvýznamnějšími zdroji kvalitní podzemní vody jsou Podmoklany u Chotěboře, Heraltice, Opatov - Předín u Třebíče a Rytířsko u Jihlavy. Na území Kraje Vysočina se však nenacházejí vydatnější zdroje podzemních vod, které by mohly nahradit zdroje povrchových vod (vodárenské nádrže).

Od roku 2015 dochází k ohrožení některých vodních zdrojů způsobeným dopady dlouhodobého sucha. Větší či menší problém s množstvím nebo kvalitou dodávané pitné vody mívá každoročně několik obcí. Jedná se o obce, které nejsou napojeny na skupinové vodovody, a tedy na vodárenské nádrže, ale spoléhají se pouze na lokální zdroje podzemní vody mnohdy s nedostatečnou vydatností a proměnlivou kvalitou. Obce musí tyto situace řešit vyhledáním nových zdrojů podzemní vody nebo napojením na skupinový vodovod.

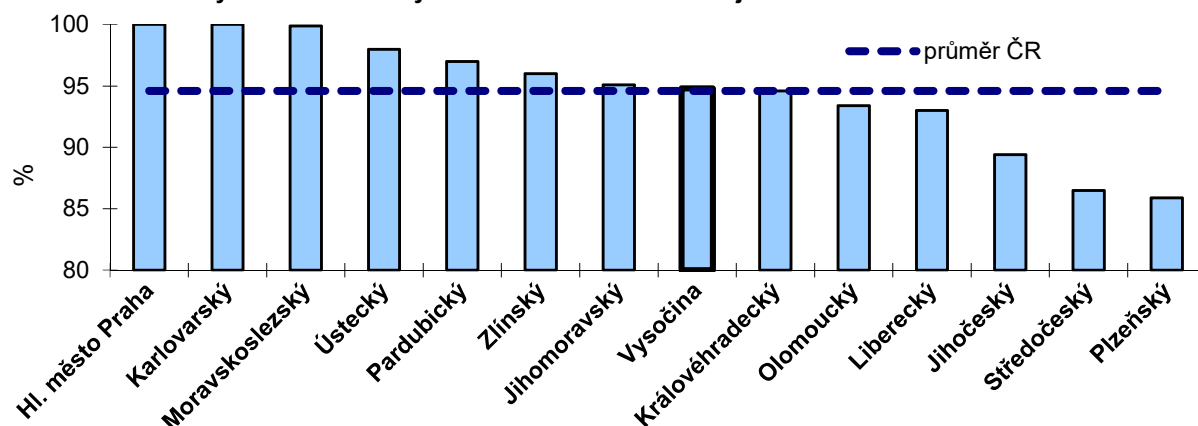
V letech 2015 – 2019 srážkový deficit na území kraje přesáhl 400 mm. Rok 2020 byl na území Kraje Vysočina po více než pěti suchých letech srážkově výrazně nadnormální a zlepšil tak stav zdrojů povrchových a podzemních vod. Průměrný úhrn srážek na Vysočině za rok 2020 dosáhl 834 mm, což

je o 161 mm více, než je dlouhodobý normál (673 mm srážek ročně). Nejvyšší úhrny srážek byly v loňském roce zaznamenány na území okresů Třebíč a Žďár nad Sázavou. Vysočina pak byla celkově druhým nejdeštivějším krajem ČR. Od roku 2015 jsou na území kraje rovněž vyšší průměrné teploty oproti dlouhodobému normálu, což znamená i vyšší výpar. Většina vodních toků na Vysočině v předchozích letech dosáhla značně podnormálního stavu vody a mnohdy byl překročen takzvaný ukazatel sucha, nejčastěji v letním období roku 2018. Rovněž docházelo k poklesům hladiny povrchové vody ve vodárenských nádržích. Odběry vody pro zásobování obyvatel pitnou vodou díky mimořádným manipulacím na vybraných vodárenských nádržích (Vír, Hubenov) však ohroženy nebyly.

Některé lokální a individuální zdroje podzemních vod (studny, vrty) vykazují zhoršenou kvalitu vody (nadlimitní hodnoty radonu, dusičnanů, pesticidů, aj.). Rovněž některé vodárenské nádrže mají především v letních měsících problémy s kvalitou surové vody zejména z důvodu vysokého přísunu živin (dusíku, fosforu, aj.) z povodí. Kvalita upravené vody ve vodovodních sítích pro veřejnou potřebu však odpovídá požadavkům příslušných právních předpisů.

Malá hustota osídlení regionu a velký počet malých sídel na území kraje způsobuje v průměru vysoké investiční náklady na další rozšiřování vodovodních sítí i vyšší náklady na jejich provoz. Podle Českého statistického úřadu (ČSÚ) údaje v oblasti zásobování pitnou vodou v roce 2020 dosahovaly následujících hodnot. Průměrná denní spotřeba vody na obyvatele v Kraji Vysočina byla 80,6 litrů, v mezikrajském srovnání se jedná o třetí nejmenší spotřebu vody. V celé ČR to bylo 91,3 litrů. Z veřejných vodovodů bylo pitnou vodou zásobováno na území kraje 491,4 tisíc obyvatel, tj. 96,4 % z celkového počtu obyvatel kraje. Tento podíl byl lehce nad průměrnou hodnotou za celou ČR (94,6 %). Vodovodní síť v kraji je dlouhá téměř 6 tisíc km. Průměrná cena pitné vody v kraji (vodné) dosáhla 40 Kč/m³.

Obr 5.2.1: Podíl obyvatel zásobovaných vodou z vodovodů v krajích ČR v roce 2020

Zdroj dat: Vodovody, kanalizace a vodní toky v roce 2020. ČSÚ Praha, 2021.

Vyrobeno bylo celkem 25,2 mil. m³ pitné vody, z toho 51 % z vody podzemní. Z celkového množství vyrobené vody bylo 14,5 mil. m³ určeno pro spotřebu domácností, což je více než 57 %. Ztráty ve vodovodních systémech dosáhly 14,3 % z vyrobené vody.

Kraj Vysočina má zastupitelstvem kraje schválený Plán rozvoje vodovodů a kanalizací Kraje Vysočina, což je koncepční materiál obsahující pro každou obec a místní část návrh optimálního řešení zásobování pitnou vodou, včetně vymezení zdrojů povrchových a podzemních vod uvažovaných pro účely úpravy na pitnou vodu a návrh optimálního řešení odvádění a čištění odpadních vod.

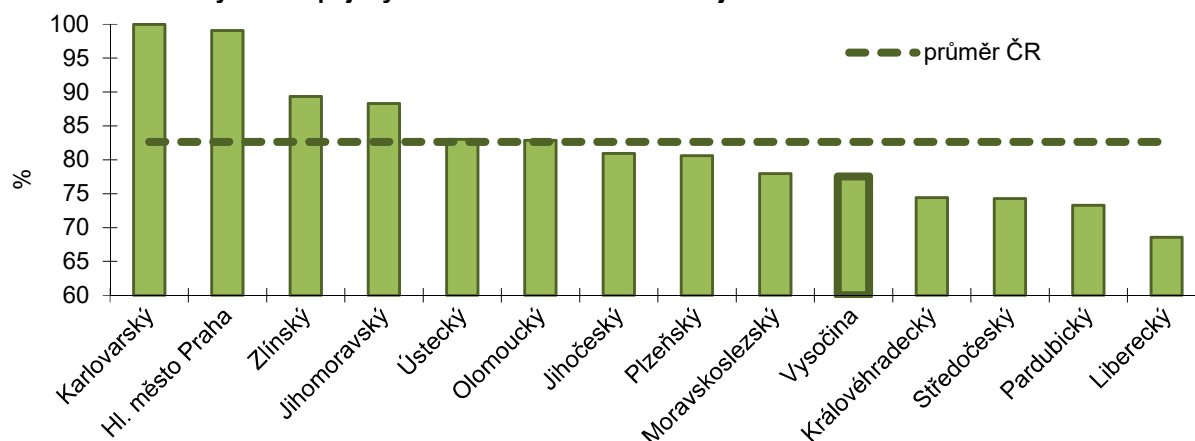
5.2.2 Odvádění a čištění odpadních vod

S ohledem na vysokou stávající hodnotu kvality životního prostředí na území kraje a stávající nadregionální povrchové zdroje pitné vody patří problematika čistoty vod mezi priority regionu. Především je třeba zlepšit kvalitu povrchové a podzemní vody a eliminovat zdroje znečištění vod, zejména odpadní vody vypouštěné ze sídel. Je proto nutné podporovat výstavbu dalších kanalizací a ČOV. Dlouhodobě problematický je technický stav starších kanalizačních sítí. U některých stávajících ČOV je třeba provést intenzifikaci, aby úroveň vyčištěných odpadních vod odpovídala současným legislativním požadavkům. Postupně však dochází ke zlepšování stavu vod a to právě díky výstavbě nových kanalizací a ČOV a rekonstrukcím a intenzifikacím stávajících.

Dlouhodobým problémem jsou chybějící systémy pro odvádění a čištění odpadních vod v menších sídlech, což je způsobeno vysokými investičními náklady a i vyššími náklady na jejich provoz. V současné době i v dalším období je třeba se proto zaměřit na řešení odvádění a čištění odpadních vod v menších sídlech, zejména v místech, kde je zvláštní zájem ochrany vod nebo přírody (např. v ochranných pásmech vodních zdrojů, v povodích vodárenských nádrží, v chráněných krajinných oblastech, Chráněné oblasti přirozené akumulace vod Žďárské vrchy). Důvodem je plnění právních předpisů v oblasti odvádění a čištění odpadních vod. Vzhledem k roztržité sídelní struktuře na území kraje se jedná o finančně značně náročný úkol. Dále je třeba realizovat i dostavby a rekonstrukce stávajících kanalizací nebo intenzifikace ČOV ve větších sídlech.

Podle ČSÚ údaje v oblasti odvádění a čištění odpadních vod v roce 2020 dosahovaly následujících hodnot. Počet obyvatel bydlících v domech napojených na veřejnou kanalizaci s ČOV v Kraji Vysočina činil 398,2 tisíc, což znamenalo 78,1 % všech obyvatel kraje (v ČR 83,4 %). Z celkem 704 obcí na území kraje má kanalizaci ukončenou ČOV přibližně jedna třetina. Délka kanalizační sítě dosahovala 3,3 tis. km. Průměrná cena odváděných odpadních vod (stočné) v Kraji Vysočina dosáhla 28,80 Kč/m³.

Obr 5.2.2: Podíl obyvatel napojených na kanalizaci s ČOV v krajích ČR v roce 2020

Zdroj dat: Vodovody, kanalizace a vodní toky v roce 2020. ČSÚ Praha, 2021.

Celkové množství čištěných odpadních vod představovalo 41 mil. m³, z toho splaškové vody 34 %, průmyslové a ostatní vody 9 %, srážkové (balastní) vody více než 56 %. Podíl čištěných odpadních vod z vod vypouštěných do kanalizace dosahoval 90,2 %.

5.3 Územně plánovací dokumentace

Územní plánování soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území. Vytváří tak předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území, tj. vytváří předpoklady pro udržitelný rozvoj území. Územně plánovací dokumentace jsou pořizovány na dvou úrovních, pro území celého kraje jsou zpracovávány zásady územního rozvoje kraje a pro území obcí jsou zpracovávány územní plány obcí. Zásady územního rozvoje Kraje Vysočina (ZUR) byly vydány v roce 2008 a do současné doby byly vydány Aktualizace č. 1, č. 2, č. 3, č. 4, č. 5, č. 6, č. 7 a č. 8. Aktualizace ZUR mohou být zpracovány pro celé území kraje tj. úplná aktualizace nebo jen pro část území kraje. ZUR jsou závazným podkladem pro pořizování územních i regulačních plánů a pro rozhodování v území. Územní plány obcí jsou zpracovávány pro jednotlivá území obcí a mimo místních záměrů zpřesňují záměry stanovené v ZUR. Přestože je pořizování územního plánu nepovinné, má již 93,3% obcí vydaný územní plán. Z počtu obcí, které nemají územní plán, 17 obcí již jej pořizuje.

Základním dokumentem pro zpracování zásad územního rozvoje a územní plánů jsou územně analytické podklady (ÚAP). ÚAP obsahují zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot, omezení změn v území z důvodů ochrany veřejných zájmů (tzv. limity využití území), záměrů na provedení změn v území, zjišťování a vyhodnocování udržitelného rozvoje území a určení problémů k řešení v územně plánovací dokumentaci. ÚAP pro potřeby kraje zpracovává odbor územního plánování a stavebního řádu a to vlastními silami. Úplná Aktualizace ÚAP Kraje Vysočina byla projednávána v zastupitelstvu kraje v červnu 2021. ÚAP pro potřeby obcí zpracovávají obce

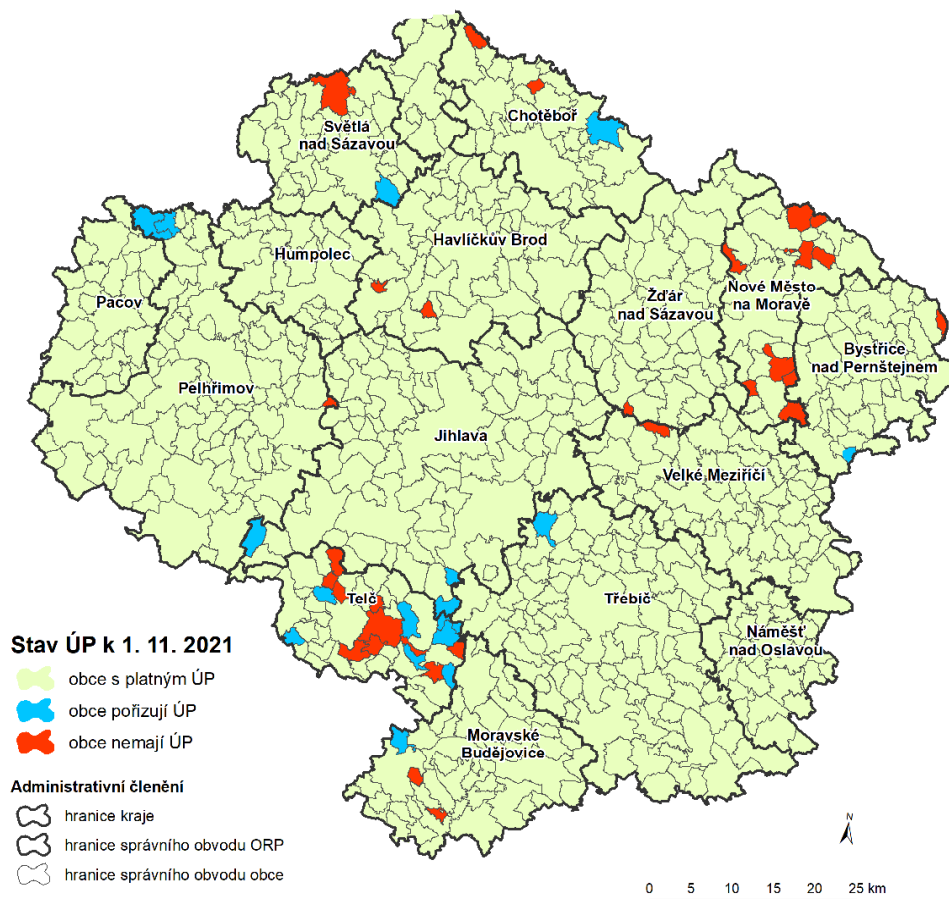
s rozšířenou působností pro celé území ORP a poskytují je zdarma obcím jako podklad pro územní plán obce. Úplné aktualizace ÚAP ORP jsou zpracovávány a projednávány vždy po čtyřech letech. Zpracování územně analytických podkladů klade vysoké požadavky na technickou vybavenost a odbornost pracovníků. Pro ověření možnosti a stanovení podmínek změn v území jsou ad hoc zpracovávány územní studie. Ty slouží zejména jako podklad pro zásady územního rozvoje a pro územní plány obcí a pro rozhodování v území.

Tab. 5.3.1: Počet platné územně plánovací dokumentace dle jednotlivých ORP (k 1. 11. 2021)

	Název obce III. stupně	Počet obcí	ÚPD-schválená	% obcí	Obce pořizují ÚP
1	Bystřice nad Pernštejnem	39	37	94,9	1
2	Havlíčkův Brod	56	54	96,4	
3	Humpolec	25	25	100,0	
4	Chotěboř	31	28	90,3	1
5	Jihlava	79	76	96,2	3
6	Moravské Budějovice	47	44	93,6	1
7	Náměšť nad Oslavou	27	27	100,0	
8	Nové Město na Moravě	30	21	70,0	
9	Pacov	24	24	100,0	
10	Pelhřimov	71	68	95,8	2
11	Světlá nad Sázavou	32	30	93,8	1
12	Telč	45	28	62,2	7
13	Třebíč	93	92	98,9	1
14	Velké Meziříčí	57	56	98,2	
15	Žďár nad Sázavou	48	47	97,9	
	celkem	704	657	93,3	17

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OÚPSŘ.

Obr. 5.3.1: Územní plány obcí – stav k 1. 11. 2021

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OÚPSŘ

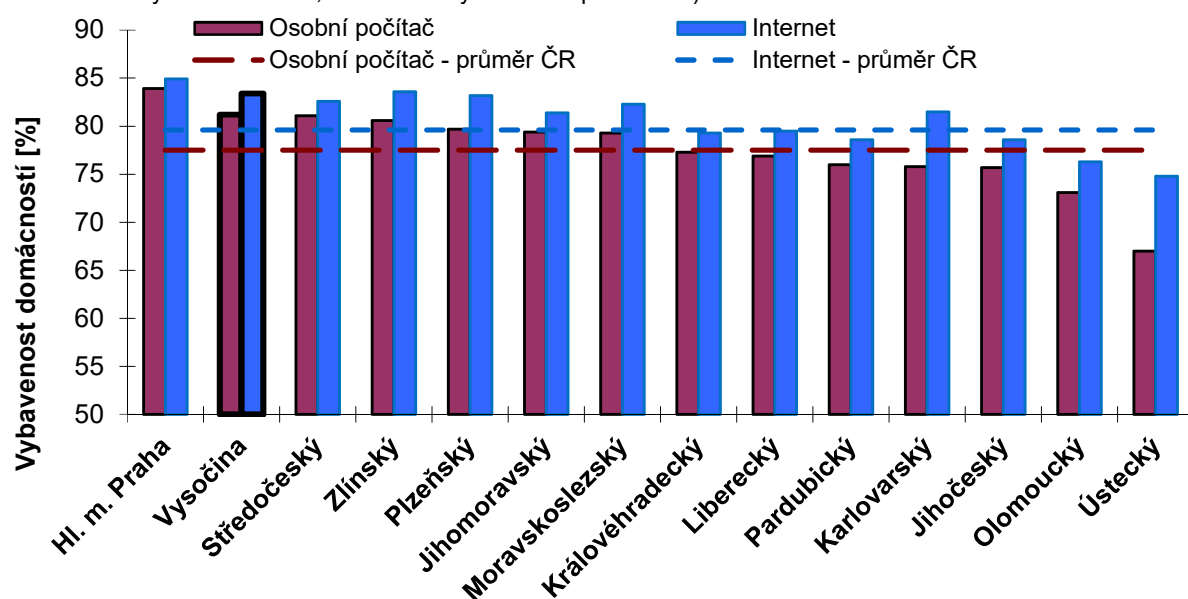
Na výše uvedeném obrázku je schematicky znázorněna **optická síť ROWANet**, která vznikla jako projekt pátevní optické datové sítě veřejné správy v Kraji Vysočina. Nositelem projektu je odbor informatiky Krajského úřadu Kraje Vysočina. Projekt si klade za cíl vybudovat pátevní optické trasy mezi všemi většími městy v kraji za využití veřejných, privátních a evropských finančních zdrojů. Ve své stávající podobě je tato síť založena na technologiích CWDM a DWDM, měla by vést k vytvoření prostředí pro vznik nových služeb veřejné správy občanům kraje, k nepřímé podpoře telekomunikačního trhu regionu přivedením poskytovatelů telekomunikačních služeb do oblastí, které byly v minulosti komerčně nezajímavé.

V roce 2019 existuje v Kraji Vysočina cca 25 funkčních metropolitních a NGN (otevřených) sítí, které distribují internetové a další telekomunikační služby obyvatelům a společnostem sídlícím v daných městech a obcích. Síť ROWANet pak v častých případech využívá tyto místní sítě k přenosu vlastních služeb krajským zřizovaným organizacím nebo organizacím veřejné správy, které se v daných městech a obcích nacházejí.

Vybavenost domácností:

V Kraji Vysočina došlo v posledních letech k nárůstu jak ve vybavenosti domácností osobním počítačem, tak ve využívání internetu a zejména rozšíření broadbandu. Podle údajů ČSÚ vlastní 81,2 % domácností osobní počítač a 83,4 % bylo připojeno k internetu. Lepší vybavenost domácností připojením k internetu než osobním počítačem souvisí s rozvojem a dostupností mobilních zařízení a lze je sledovat v celé ČR. Informační technologie jsou nejvíce využívány v Praze, naopak nejméně jsou tyto technologie využívány v Ústeckém kraji. Dostupnost broadbandu je ovšem velmi rozdílná z pohledu rovnoměrnosti pokrytí území kraje, zejména pak v menších obcích je výrazně horší nebo žádná.

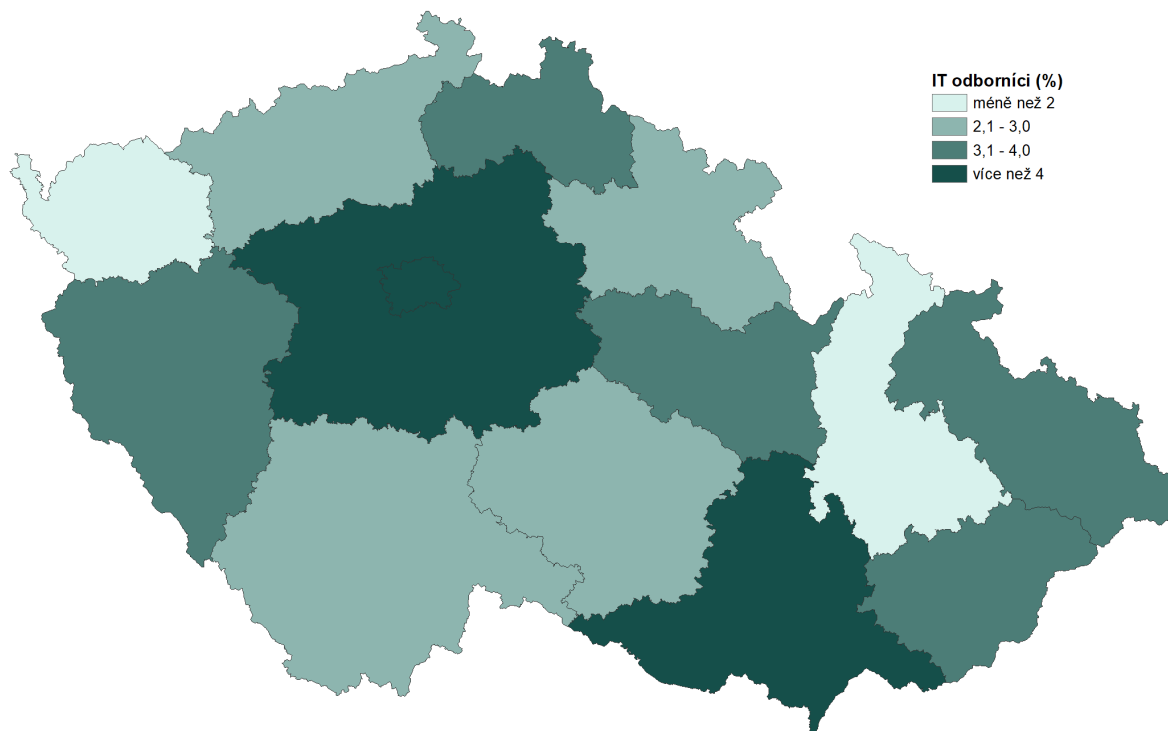
Obr. 5.4.2: Vybavenost domácností osobním počítačem a připojením k internetu v krajích ČR (průměr za roky 2018 až 2020, řazeno dle vybavenosti počítačem)

Zdroj: Vybavenost domácností ICT. ČSÚ Praha, 2021.

IT odborníci v krajích ČR

Největší koncentrace IT odborníků je v ČR sledována ve velkých městech, proto je jejich nejvyšší absolutní počet dlouhodobě zaznamenáván v Praze (54 tis. osob), naopak na Vysočině je evidováno pouze 5,5 tis. IT odborníků. Podíl na zaměstnanosti ukazuje následující mapa, ze které můžeme vyčíst, že v Praze a Jihomoravském kraji se na celkové zaměstnanosti IT odborníci podílejí z více jak 4 procent, zatímco v Karlovarském a Olomouckém kraji je to méně než 2 %. Nízký počet IT odborníků v regionu se negativně projevuje horší možnosti získání kompetentním pracovníků v oblasti ICT a tedy i v rozvoji celého segmentu.

Obr. 5.4.3: Podíl IT odborníků na zaměstnanosti v krajích ČR (průměr za roky 2018 až 2020)

Zdroj dat: Informační ekonomika, ČSÚ Praha, 2021

5.5 Krizové řízení a Integrovaný záchranný systém (IZS)

I na území Kraje Vysočina existuje riziko vzniku situací, které mají vliv na bezpečnost, zdraví a majetek občanů a nejrůznějších subjektů v území. Z tohoto pohledu se zde nejčastěji setkáváme s přírodními jevy (povodně, silný vítr, sněhové přívaly), dopravními nehodami, požáry a haváriemi. Zapomenout nelze ani na páchání trestných deliktů či hrozeb souvisejícím se změnami společenského klimatu (např. útoky na měkké cíle). Z hlediska bezpečnosti pak samostatnou kapitolu představuje provoz Jaderné elektrárny Dukovany.

Pro řešení nebo ideálně předcházení těchto situací funguje v ČR tzv. Integrovaný záchranný systém a krizové řízení. V Kraji Vysočina mezi **základní složky** patří Hasičský záchranný sbor Kraje Vysočina, jednotky požární ochrany zařazené do plánu plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, Zdravotnická záchranná služba Kraje Vysočina a Policie ČR, a **ostatní složky**, které poskytují plánovanou pomoc na vyžádání.

5.5.1 Hasičský záchranný sbor Kraje Vysočina (HZS)

Hasičský záchranný sbor České republiky (HZS ČR), který je organizační součástí Ministerstva vnitra ČR, tvoří Generální ředitelství HZS ČR a jednotlivé krajské hasičské záchranné sbory. HZS se dále organizačně dělí na 5 územních odborů a ty dále na 21 stanic HZS. Základním posláním HZS ČR je chránit životy, zdraví a majetek obyvatel před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech.

HZS je rovněž hlavním koordinátorem a páteří integrovaného záchranného systému na úrovni kraje, který v případě mimořádné události nebo krizového stavu slučuje všechny záchranné složky a zabezpečuje koordinovaný postup při provádění záchranných a likvidačních prací.

Významným fenoménem v našem regionu je působení velkého množství sborů dobrovolných hasičů měst a obcí (SDH). Celkově se jedná o 846 jednotek SDH a vedle zapojení do IZS lze jejich význam také spatřit v organizaci veřejného života především v menších obcích.

V našem regionu jsou zřízeny 4 jednotky podnikových hasičů (ČEZ a.s. - JE Dukovany, Čepro, a.s., středisko Šlapanov, Správa železnic, s.o. Havlíčkův Brod a BOSCH DIESEL s.r.o.), a 2 požární jednotky u vojenských zařízení (22. ZvL Náměšť a muniční sklad Dobronín).

HZS Kraje Vysočina řeší ročně přes 10 tisíc mimořádných událostí. V roce 2020 tvořila největší část (63,0 %) tzv. technická asistence (otevírání domů, kácení stromů atd.) a dále dopravní nehody (12,5 %). Přes 600 výjezdů HZS tvořily plané poplachy.

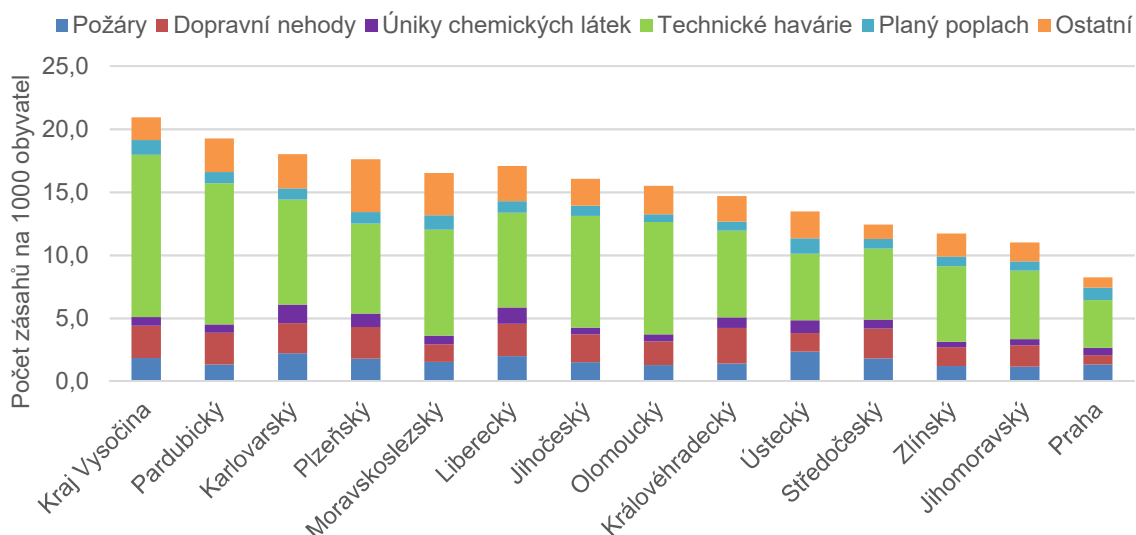
Tab. 5.5.1: Statistika událostí HZS dle okresů Kraje Vysočina v roce 2020

	H. Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár n.S.	Kraj Vysočina	Meziroční změna %
Požáry	186	256	174	123	202	941	1,0
Dopravní nehody	244	261	210	311	276	1 302	10,3
Únik nebezpečné látky	51	120	37	60	74	342	-16,4
Technická pomoc	1 401	1 318	1 037	1 275	1 513	6 544	9,4
Planý poplach	96	182	95	124	108	605	1,3
Ostatní události	77	155	162	80	178	652	12,2
Událostí celkem	2 055	2 292	1 715	1 973	2 351	10 386	7,3

Zdroj dat: Roční zprávy o stavu požární ochrany Kraje Vysočina za rok 2020, HZS Kraje Vysočina 2021

V přepočtu na velikost populace řešil HZS v Kraji Vysočina 20,2 zásahů na 1 000 obyvatel, což je nejvyšší hodnota v rámci ČR. Největší zásluhu na to má neobvykle vysoký počet technických asistencí. K nejvyššímu počtu zásahů v absolutních hodnotách dochází dlouhodobě ve Středočeském kraji a Moravskoslezském kraji s více než 16 tis. zásahy.

Obr. 5.5.1: Počet zásahů HZS na 1000 obyvatel dle krajů ČR v roce 2020

Zdroj dat: Statistická ročenka 2020, HZS ČR, 2021

5.5.2 Policie České republiky, prevence kriminality

Policie ČR je výkonným orgánem státní moci v oblasti bezpečnosti občanů, ochrany majetku a veřejného pořádku. Policie ČR je centrálně řízená organizace v rezortu ministerstva vnitra a její rámcové řídící a organizační struktury tvoří Policejní prezidium ČR, útvary policie s celostátní působností, krajská ředitelství policie a útvary zřízené v rámci krajského ředitelství. Krajské ředitelství Policie ČR Kraje Vysočina se sídlem v Jihlavě zahájilo svoji činnost od 1. 1. 2010. Policie ČR působí v regionu na 5 územních odborech, pod které organizačně spadá 20 obvodních oddělení a 7 policejních stanic.

V rámci systému IZS provádí Policie ČR při mimořádných událostech především tuto činnost:

- uzavírání zájmových prostorů a regulaci vstupu a opuštění těchto prostor;
- regulaci dopravy v prostoru mimořádné události;
- šetření okolností vzniku mimořádné situace k objasnění příčin jejího vzniku;
- plnění úkolů, souvisejících s identifikací zemřelých;
- řešení ochrany a zabezpečení movitého a nemovitého majetku a eliminaci kriminální činnosti při vzniku mimořádné situace;
- plnění dalších úkolů podle pokynu velitele zásahu nebo řídící složky IZS.

Obce mají dle zákona ve své kompetenci zřizovat městskou policii, mezi její hlavní úkoly patří ochrana bezpečnosti osob a majetku, dohled nad bezpečností a plynulostí provozu na pozemních komunikacích a dohled nad dodržováním právních předpisů o ochraně veřejného pořádku v rozsahu stanoveném zákonem. Tuto možnost využívá celkem 11 měst v regionu.

Podle statistického vyhodnocování společných zásahů jednotlivých složek IZS lze konstatovat, že hlavní podíl Policie ČR na společných zásazích spočívá v pořádkové činnosti a v regulaci dopravy.

Tab. 5.5.2: Dopravní nehody podle krajů v roce 2020

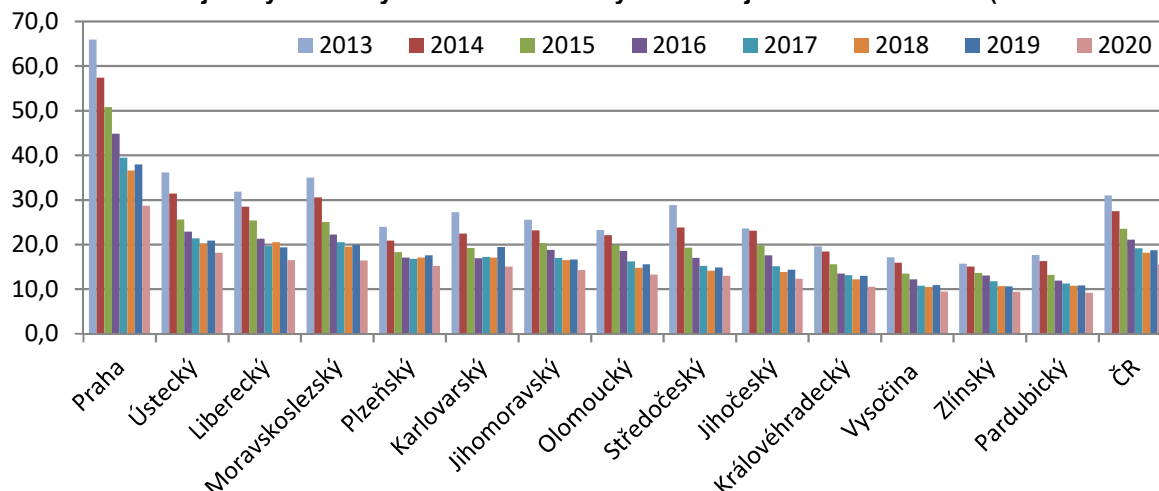
	Dopravní nehody		Usmrcené osoby		Zraněné osoby	v tom		Hmotná škoda	
	celkem	index 2020/2011	celkem	index 2020/2019		těžce	lehce	mil. Kč	index 2020/2019
Hl. m. Praha	16 925	78,9	22	110,0	1 735	131	1 604	1 208 407	76,8
Středočeský	13 942	87,1	79	89,8	2 960	239	2 721	1 022 689	89,2
Jihočeský	4 286	95,4	38	65,5	2 015	215	1 800	315 950	96,0
Plzeňský	3 731	91,2	31	110,7	1 572	94	1 478	254 052	102,7
Karlovarský	10 283	91,1	43	107,5	1 741	155	1 586	527 683	90,6
Ústecký	4 839	93,2	25	52,1	1 251	109	1 142	329 850	96,4
Liberecký	7 039	86,5	51	81,0	2 534	201	2 333	427 238	82,6
Královéhradecký	9 197	89,7	38	71,7	2 003	154	1 849	501 612	93,7
Pardubický	5 083	92,3	23	67,7	1 228	73	1 155	298 509	86,8
Vysočina	4 166	90,7	23	121,1	1 259	89	1 170	222 157	87,8
Jihomoravský	4 497	93,5	37	92,5	1 206	111	1 095	326 958	94,6
Olomoucký	4 061	93,2	26	83,9	1 310	92	1 218	253 130	104,0
Zlínský	4 517	95,1	13	108,3	1 147	79	1 068	212 315	85,8
Moravskoslezský	2 228	85,0	11	84,6	726	65	661	115 538	88,3
ČR	94 794	88,1	460	84,1	22 687	1 807	20 880	6 016 093	88,0

Zdroj dat: Přehled o nehodovosti v ČR za rok 2020, Policejní prezidium ČR 2021

Dopravní nehody zahrnují všechny nehody nahlášené Policií České republiky. Počet usmrcených, těžce a lehce zraněných odpovídá stavu do 24 hodin po nehodě. Hmotná škoda zahrnuje škodu na vozidlech, jejich nákladu nebo na zařízení komunikace.

Na území kraje bylo v roce 2020 nahlášeno 4 166 dopravních nehod, což znamená meziroční pokles o více než 600 nehod. Způsobená škoda se vyšplhala na částku 222 mil. Kč. V mezikrajském porovnání se Vysočina řadí mezi méně rizikové oblasti ČR, tradičně nejhorší situace je v Praze a Středočeském kraji.

V roce 2020 bylo v Kraji Vysočina zjištěno 4 835 trestných činů. V přepočtu je to 9,1 trestných činů na 1 000 obyvatel a Kraj Vysočina tak patří mezi regiony s nejnižší mírou kriminality mezi kraji ČR. Ve srovnání s rokem 2019 došlo k poklesu asi o 700 trestných činů v absolutním počtu. Poměrně výrazný pokles kriminality v roce 2020 celé ČR je nutné dát do souvislosti s vládními omezeními v rámci řešení pandemické situace.

Obr. 5.5.2: Počet zjištěných trestných činů na 1 000 obyvatel v krajích ČR od roku 2013 (řazeno dle 2020)

Zdroj dat: Statistika kriminality ČR, Policie ČR, 2021

Pozn.: Kvůli změně informačního systému Policie ČR jsou v roce 2016 data dostupná pouze do listopadu, měsíc prosinec byl dopočítán.

Bezesporu nejzávažnějším trestným činem je vražda. Těch bylo v roce 2020 spácháno na Vysočině celkem 5. Vysoké zastoupení má v kraji kriminalita majetková (téměř 1,7 tis. činů), zde však dlouhodobě dochází k výraznému poklesu.

Tab. 5.5.3: Struktura kriminality (počty zjištěných vybraných trestných činů) v Kraji Vysočina od roku 2016

Kriminalita	2016	2017	2018	2019	2020
Násilná a mravnostní	625	588	646	650	629
z toho: vraždy	8	5	3	7	5
Loupeže	40	35	27	22	30
Majetková	2 470	2 080	2 007	2 097	1 686
z toho: kapesní krádeže	104	82	106	85	52
krádeže aut	113	73	78	78	61
krádeže věcí z aut	149	155	123	190	122
vloupání do bytů a rodinných domků	175	127	145	118	148
Ostatní a zbývající kriminalita	2 164	1 946	1 915	2 126	1 896
z toho: ohrožení pod vlivem návykových látek	383	292	295	336	429
Hospodářská kriminalita	932	845	744	665	624
z toho: úvěrové podvody	145	179	112	105	113
Celková kriminalita	6 191	5 459	5 312	5 538	4 835

Zdroj dat: Statistika kriminality ČR 2020, Policie ČR, 2021

Pozn.: Kvůli změně informačního systému Policie ČR jsou v roce 2016 data dostupná pouze do listopadu, měsíc prosinec byl dopočítán.

5.5.3 Zdravotnická záchranná služba

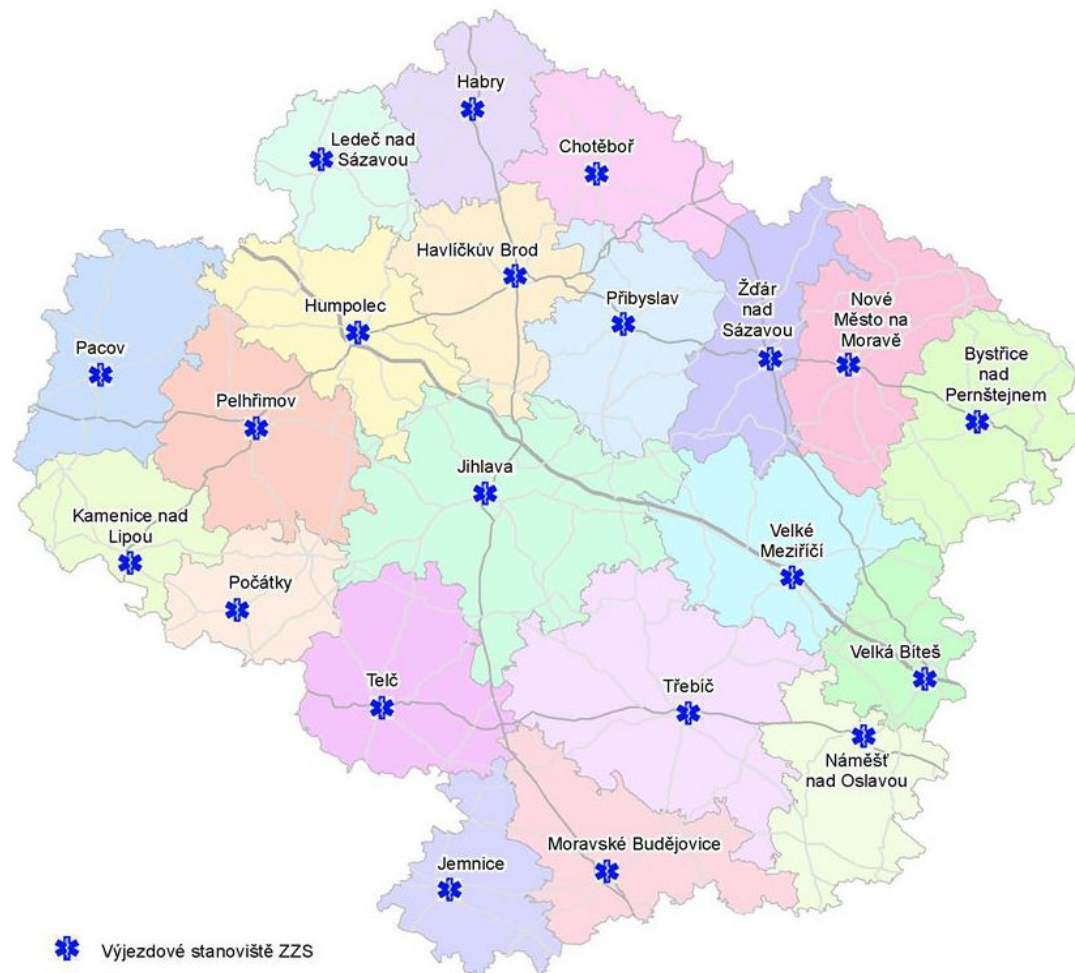
V Kraji Vysočina zajišťuje přednemocniční neodkladnou péči (PNP) jediná příspěvková organizace zřízená krajem - Zdravotnická záchranná služba Kraje Vysočina, příspěvková organizace (dále i „ZZS KV“).

ZZS KV se úspěšně daří zajišťovat vysokou úroveň přednemocniční neodkladné péče v našem kraji pro přibližně 1 300 obcí a místních částí, na území velkém cca 6 796 km² s více než půl milionem obyvatel, kdy se v turisticky atraktivních regionech v letních a zimních sezonách tento počet významně zvyšuje.

ZZS KV je organizačně dělena na pět oblastních středisek. Na 21 základnách je 30 výjezdových skupin ZZS KV, z toho jedna skupina letecké zdravotnické záchranné služby (LZZS). Letecká výjezdová skupina poskytuje primární PNP v rámci celého Kraje Vysočina a sekundární transporty v rámci celé České republiky. Provozovatelem letecké záchranné služby je od 1. ledna 2021 společnost DSA a.s.

Poskytování přednemocniční péče je řízeno z jediného zdravotnického operačního střediska (ZOS) v Jihlavě. ZOS řídí všechny výjezdové skupiny a skupinu letecké záchranné služby. Jednotlivé základny ZZS KV mají své obvody určené územím přiřazených obcí, většinou s dodržením dojezdového časového limitu 20 minut, ZOS však využívá jednotlivé týmy podle indikací a nejbližší dostupnosti po celém území kraje.

Obr.: 5.5.3 Umístění výjezdových základen a obvodů zdravotnické záchranné služby v Kraji Vysočina

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OZ

Přepočtený počet pracovníků ZZS KV zajišťujících poskytování přednemocniční péče v Kraji Vysočina k 31. 12. 2020 byl 374, z toho je 46 lékařů, 21 operátorů, 194 záchranářů, 75 řidičů, 25 THP a 13 dělnických profesí. ZZS KV dále provoz zajišťuje externí spolupracovníky, převážně lékaři. V roce 2020 činil počet výjezdů včetně vzletů 47 086, z toho primárních 43 380 a plánovaných sekundárních 3 706. Pozemních výjezdů bylo 45 267, z tohoto počtu bylo 8 821 výjezdů RLP (s lékařem), 32 053 výjezdů RZP (se zdravotníkem) a 4 393 výjezdů rendez-vous (s lékařem). Počet vzletů letecké záchranné služby činil 441.

6. Hospodářství

6.1 Věda, výzkum a inovace

Potenciál či rozsah výzkumných aktivit na úrovni regionu lze zhodnotit mj. z hlediska lidských zdrojů nebo objemu investic do této oblasti. Ani jedna z charakteristik však nenaznačuje dobré postavení Kraje Vysočina v této oblasti.

I když má počet zaměstnanců pracujících ve vědě a výzkumu v Kraji Vysočina kolísající tendenci, lze ve sledovaném období sledovat poměrně výrazný nárůst. V roce 2019 bylo na Vysočině evidováno 637 výzkumných pracovníků, což je v mezikrajském porovnání nejnižší hodnota po Ústeckém a Karlovarském kraji. V relativním vyjádření, tedy v počtu VaV pracovníků na 1 000 zaměstnaných, má Vysočina také slabou pozici mezi kraji ČR a hodnotu hluboko pod celorepublikovým průměrem. Na konci roku 2019 bylo na Vysočině evidováno 2,5 výzkumných pracovníků na 1000 zaměstnaných (průměr ČR 8,0). V absolutním i relativním počtu výzkumných pracovníků dominuje Praha a Jihomoravský kraj.

Tab. 6.1.1: Počet výzkumných pracovníků na 1000 zaměstnaných (FTE), 2014-2019

Kraj / Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Hl. m. Praha	20,9	21,4	20,3	22,1	23,7	23,3
Středočeský	4,6	5,3	4,9	4,8	5,4	5,6
Jihočeský	3,0	3,0	3,1	3,3	3,1	3,4
Plzeňský	6,4	6,1	5,8	5,8	6,5	7,6
Karlovarský	0,5	0,6	0,8	0,9	0,8	0,8
Ústecký	1,4	1,3	1,2	1,3	1,5	1,4
Liberecký	5,2	5,3	4,9	4,9	4,7	5,0
Královéhradecký	3,2	3,6	3,5	3,9	3,9	4,2
Pardubický	5,0	4,5	4,5	4,7	4,6	5,0
Vysočina	2,2	2,2	2,1	2,3	2,4	2,5
Jihomoravský	12,9	14,3	14,0	13,6	12,5	13,2
Olomoucký	6,6	6,8	6,7	5,5	5,9	6,8
Zlínský	4,0	4,0	4,3	4,8	4,6	5,0
Moravskoslezský	3,9	4,4	4,5	4,6	4,9	4,7
ČR	7,2	7,5	7,3	7,5	7,8	8,0

Zdroj: Údaje o výzkumu a vývoji (VaV) v krajích ČR 2020, ČSÚ.

Podíl výdajů na výzkum a vývoj jako procento HDP kraje je v Kraji Vysočina třetí nejnižší v rámci krajů České republiky, kdy nižší hodnoty jsou vykazovány v krajích Ústeckém a Karlovarském. Tento stav je charakteristický pro celé sledované období. V rámci Kraje Vysočina tento podíl mírně kolísá a od roku 2014 došlo k poklesu zhruba o 0,1 procentního bodu. Ve srovnání s průměrnou hodnotou za všechny kraje ČR je tento podíl méně než poloviční.

Tab. 6.1.2: Vývoj podílu výdajů na VaV na HDP, 2014-2019 (v %)

Kraj / Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Hl. m. Praha	2,60	2,68	2,15	2,35	2,49	2,56
Středočeský	2,00	1,93	2,03	2,43	2,66	2,51
Jihočeský	1,17	1,19	1,24	1,18	1,32	1,34
Plzeňský	2,16	2,00	1,44	1,42	1,63	1,83
Karlovarský	0,18	0,24	0,20	0,23	0,26	0,32
Ústecký	0,49	0,41	0,32	0,32	0,36	0,42
Liberecký	1,87	1,71	1,74	1,78	2,00	2,02
Královéhradecký	1,07	0,97	0,84	0,91	1,02	1,09
Pardubický	1,61	1,48	1,36	1,38	1,48	1,45
Vysočina	0,86	0,85	0,75	0,69	0,78	0,75
Jihomoravský	3,73	3,63	3,01	2,93	2,89	3,12
Olomoucký	1,70	1,41	1,29	1,43	1,67	1,79
Zlínský	1,30	1,16	1,16	1,40	1,42	1,42
Moravskoslezský	1,24	1,19	1,14	1,05	1,12	1,07
ČR	1,96	1,92	1,67	1,77	1,90	1,94

Zdroj: Údaje o výzkumu a vývoji (VaV) v krajích ČR 2020, ČSÚ.

V případě veřejných výdajů na výzkum a vývoj jako procentního podílu na HDP patří Kraji Vysočina až třinácté místo v rámci krajů ČR. Je to způsobeno především faktem, že v kraji takřka chybí vysoké školství, které je jinak významným kanálem, prostřednictvím kterého plynou veřejné prostředky do vědy a výzkumu.

Vysoká škola či pobočky VŠ, které v kraji působí, se orientují především na vzdělávací aktivity a vědeckovýzkumné aktivity jsou zatím velice omezené. Tuto závislost lze doložit obdobnou situací v kraji Karlovarském, kde se rovněž nenachází vysoká škola s rozvinutými vědeckovýzkumnými aktivitami.

V kraji se nachází rovněž několik veřejných výzkumných organizací, ale přínos jejich vědecké činnosti na hospodářství kraje je však omezený. Jmenovat lze pobočku Ústavu biologie obratlovců ve Studenci, Výzkumný ústav bramborářský Havlíčkův Brod či pobočku Ústavu teoretické a aplikované mechaniky v Telči.

6.2 Hrubý domácí produkt

Jedním ze základních souhrnných ukazatelů hospodářské úrovně území je výše hrubého domácího produktu (HDP), která vyjadřuje celkovou peněžní hodnotu statků a služeb vytvořenou za dané období na určitém území. Pro srovnávání ekonomické úrovně regionů se užívá relativní ukazatel HDP na 1 obyvatele. Český statistický úřad každoročně publikuje údaje o ročním regionálním HDP do úrovně krajů ČR. Základní data za rok 2019 uvádí následující tabulka.

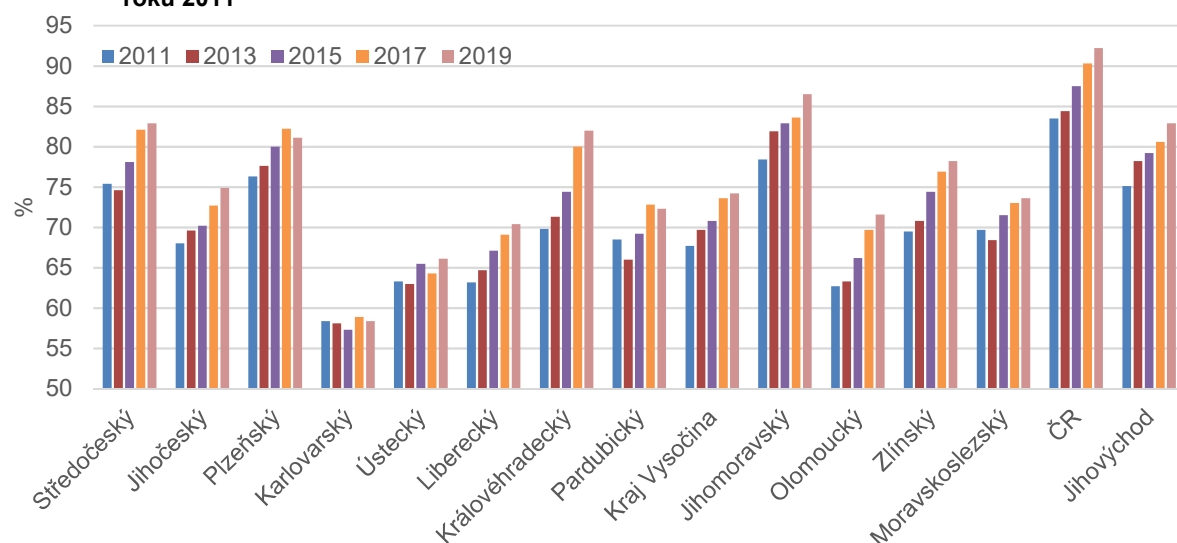
Tab. 6.2.1: Srovnání regionálního HDP v krajích ČR v roce 2019

Kraj	HDP	Podíl na HDP ČR	HDP na obyvatele	HDP na obyvatele ČR = 100	HDP na obyvatele EU = 100
	mil. Kč	%	Kč	%	%
Praha	1 566 024	27,2	1 190 611	221,0	203,7
Středočeský	667 367	11,6	484 475	89,9	82,9
Jihočeský	281 771	4,9	438 114	81,3	74,9
Plzeňský	278 672	4,8	474 310	88,0	81,1
Karlovarský	100 680	1,8	341 512	63,4	58,4
Ústecký	317 025	5,5	386 363	71,7	66,1
Liberecký	182 228	3,2	411 399	76,4	70,4
Královéhradecký	264 204	4,6	479 318	89,0	82,0
Pardubický	220 280	3,8	422 684	78,4	72,3
Vysočina	221 076	3,8	434 018	80,6	74,2
Jihomoravský	601 779	10,5	505 896	93,9	86,5
Olomoucký	264 567	4,6	418 525	77,7	71,6
Zlínský	266 509	4,6	457 361	84,9	78,2
Moravskoslezský	516 623	9,0	430 005	79,8	73,6
Česká republika	5 748 805	100,0	538 816	100,0	92,2

Zdroj dat: Regionální účty 2019. ČSÚ Praha, 2021

V roce 2019 byl na území Kraje Vysočina vytvořen HDP dosahující téměř 222 miliard korun (podíl na HDP ČR tvořil 3,8 %). Meziročně se jednalo o nárůst o více než 15 mld. Kč. V relativním vyjádření činil meziroční nárůst regionálního HDP Vysočiny (v běžných cenách) 7,5 procent, což byla čtvrtá nejvyšší hodnota v mezikrajském porovnání (nejvíce Středočeský kraj 8,8 %).

Při přepočtu na obyvatele představovala výše regionálního HDP 434 tis Kč. Vysočina dosahuje 80,6 % průměru České republiky, což ji v mezikrajském porovnání řadí na osmé místo.

Obr. 6.2.1: Vývoj regionálního HDP na obyvatele (EU 28 = 100 %) v krajích, NUTS 2 Jihovýchod a ČR od roku 2011

Zdroj dat: Regionální účty 2019. ČSÚ Praha, 2021

Obrázek 6.2.1 nabízí srovnání vývoje úrovně HDP na 1 obyvatele jako poměru k EU28 v krajích, NUTS 2 Jihovýchod a ČR. Záměrně zde není znázorněna hodnota za Prahu, neboť ta je oproti výsledkům ostatních krajů ČR extrémně vysoká (v roce 2019 hodnota 204 %).

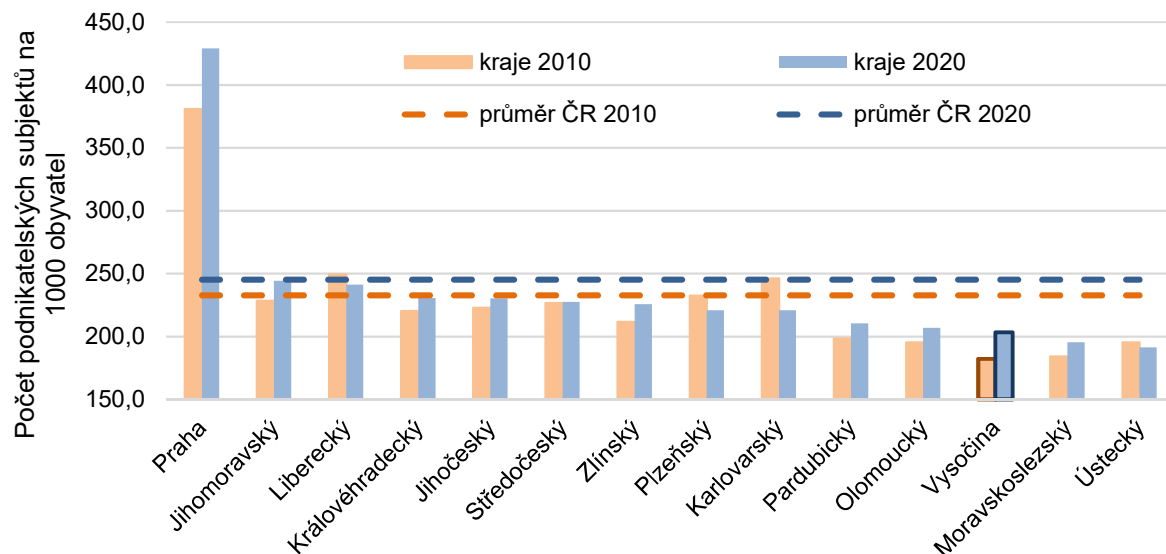
Česká republika dosahuje svým HDP na obyvatele 92,2 % průměru EU 28. Z našich regionů soudržnosti přesahuje republikový průměr pouze Praha. NUTS 2 Jihovýchod, který tvoří Vysočina společně s Jihomoravským krajem, dosahuje 82,9 % evropského průměru. Kraj Vysočina je v rámci společného regionu soudržnosti ekonomicky méně výkonný (74,2 % průměru EU 28), přičemž „tahounem“ růstu HDP našeho NUTS 2 je v posledních letech velmi dynamicky se rozvíjející brněnská aglomerace. Vysočina se průměru EU 28, i když s určitými výkyvy, přibližuje, od roku 2011 se jedná o nárůst 6 p.b.

6.3 Podnikatelský sektor

V Kraji Vysočina existovalo k 31. 12. 2020 celkem 116 360 ekonomických subjektů (podle Registru ekonomických subjektů). Z toho počet existujících podnikatelských subjektů činil ke stejnému datu 103 468. Vztaheno k populační velikosti existovalo na Vysočině 203 podnikatelů na 1000 obyvatel, což je třetí nejnižší hodnota mezi kraji.

Obrázek č. 6.3.1 nám také ukazuje porovnání s rokem 2010. Za sledované období v kraji přibýlo 9,6 tis. podnikatelských subjektů, což je v přepočtu na velikost populace druhý nejvyšší nárůst v ČR.

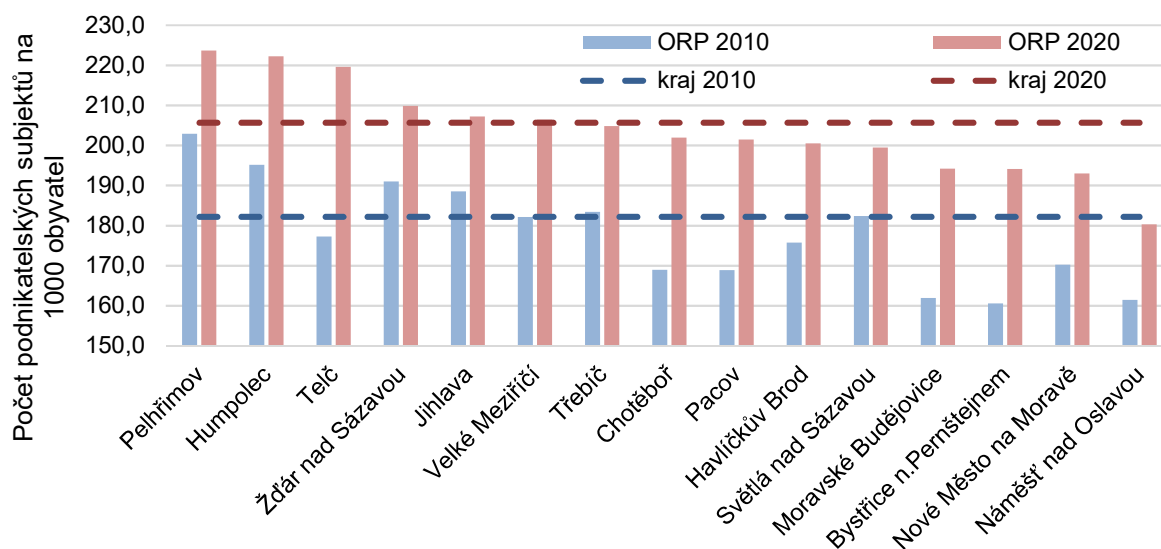
Z celkového počtu podnikatelských subjektů je na Vysočině 85 % fyzických osob podnikajících, 9 % s.r.o a 4 % zemědělských podnikatelů, ostatní kategorie jsou pouze doplňující.

Obr. 6.3.1: Podnikatelská aktivita v krajích ČR k 31. 12. 2020

Poznámka: Mezi podnikatelské subjekty byly zařazeny subjekty, které mají tyto právní formy (kódy): 101-108, 111-113, 115, 121, 205, 231-234, 301, 421-425, 501 a 541.

Zdroj dat: Registr ekonomických subjektů k 31. 12. 2020. ČSÚ Praha, 2021

Podnikatelská aktivita na úrovni správních obvodů ORP se v rámci Kraje Vysočina poměrně značně liší. V roce 2020 figurovalo nad úroveň krajského průměru 6 z 15 správních obvodů, přičemž nejvyšší míru podnikatelské aktivity vykazovalo Pelhřimovsko a Humpolecko. Na úplném chvostu se dle míry podnikatelské aktivity ocitly periferní regiony, které se vyznačují vyšší mírou nezaměstnanosti (Bystřicko, Novoměstsko a Náměštsko).

Obr. 6.3.2: Podnikatelská aktivita ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina k 31. 12. 2020

Poznámka: Mezi podnikatelské subjekty byly zařazeny subjekty, které mají tyto právní formy (kódy): 101-108, 111-113, 115, 121, 205, 231-234, 301, 421-425, 501 a 541.

Zdroj dat: Registr ekonomických subjektů k 31. 12. 2020. ČSÚ Praha, 2021

V Kraji Vysočina je nejvíce drobných podnikatelů (více než 90 %), a to především v sektoru služeb. Naopak nejvyšší počet velkých podniků je v průmyslu. Celkově bylo v srpnu 2020 v Kraji Vysočina 69 podniků s počtem rovným nebo vyšším než 250 zaměstnanců. Z toho pouze 15 nepůsobilo v průmyslových odvětvích.

Tab. 6.3.1: Počet podnikatelských subjektů dle odvětví národního hospodářství a kategorií počtu zaměstnanců se sídlem v Kraji Vysočina k 14. 8. 2020

Odvětví	drobní podnikatelé		malí p.	střední p.	velcí p.	celkem
	bez zaměstnanců	1 - 9	10 - 49	50 - 249	250 a více	
zemědělství	8 191	610	154	65	1	9 021
průmysl	14 804	1 284	432	169	54	16 743
stavebnictví	14 767	861	156	31	3	15 818
obchod a pohostinství	24 753	2 154	315	32	4	27 258
ostatní služby	31 174	2 688	279	46	7	34 194
celkem	93 689	7 597	1 336	343	69	103 034

Poznámka: Mezi podnikatelské subjekty byly zařazeny subjekty, které mají tyto právní formy (kódy): 101-108, 111-113, 115, 121, 205, 231-234, 301, 421-425, 501 a 541.

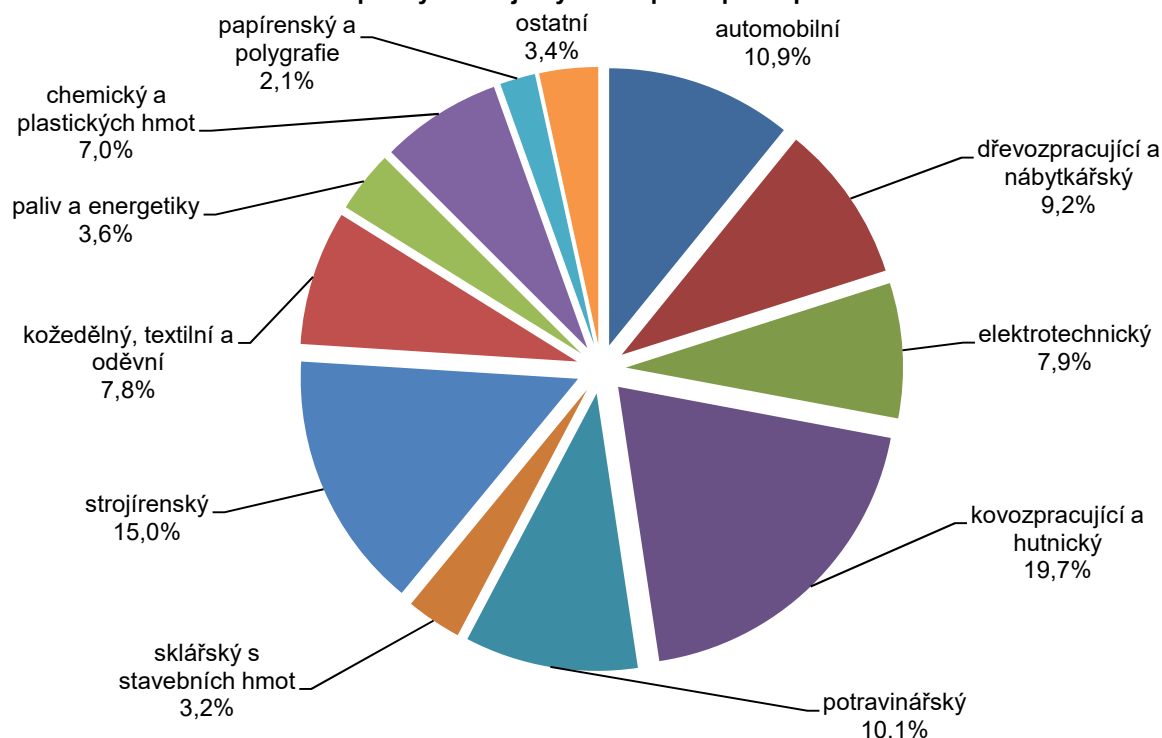
Zdroj dat: Registr ekonomických subjektů k 14. 8. 2020. ČSÚ Praha, 2021.

6.4 Průmysl a stavebnictví

Průmysl

V období posledních let se odvětví průmyslu podařilo překonat problémy z období krize a vykazuje značný růst co do počtu zaměstnanců i obratu. Na konci roku 2020 zaměstnanost v průmyslu lehce překročila hranici 100 tis. osob a podniky se nově potýkají s dříve neznámým jevem a to nedostatkem pracovníků do výroby. Tento problém řeší částečně i využívání zahraničních pracovníků.

Obrázek 6.4.1 ukazuje počet zaměstnanců v jednotlivých odvětvích průmyslu v roce 2020. Číslo je však potřeba brát s rezervou, protože zařazení některých společností pod konkrétní odvětví není jednoduché z důvodu jejich multioborovosti. Nejvýznamnějšími průmyslovými obory na Vysočině jsou kovo- a strojírenský, potravinářský a automobilní. Pod obrázkem jsou stručné informace o nejvýznamnějších oborech a firmách v regionu.

Obr. 6.4.1: Odvětvová struktura průmyslu Kraje Vysočina podle počtu pracovníků v roce 2020

Poznámka: v grafu nejsou uvedena data za tato odvětví průmyslu: výroba a rozvod tepla, rozvod elektřiny, plynu a vody.

Zdroj dat: Databáze průmyslových podniků a jejich provozoven v Kraji Vysočina. Krajský úřad Kraje Vysočina; Registr ekonomických subjektů k 14.8.2020. ČSÚ Praha, 2020.

S kovo- a hutnickým průmyslem souvisí výroby vzniklé metalurgickými či tavíci procesy a dalším zpracováním kovových materiálů. Přestože celý segment zaměstnává nejvíce osob v rámci zpracovatelského průmyslu, podniky spadající do tohoto odvětví jsou spíše střední velikosti.

ACO Industries je součástí nadnárodní skupiny a ve svém závodě v Příbyslavi vyrábí nerezové systémy pro odvodnění průmyslových budov a venkovních ploch. Zaměstnáno je zde zhruba 700 osob. **Moravské kovárny** jsou vlastněny rakouským kapitálem a zaměřují se na výkovky určené pro automobilní, stavební, drážní a zemědělské stroje. V Jihlavském závodě působí necelých 700 zaměstnanců. **Hettich ČR** ve Žďáru nad Sázavou se zaměřuje na výrobu kování pro nejrůznější druhy nábytku. Společnost eviduje zhruba 650 zaměstnanců.

Strojírenský průmysl zahrnuje výrobu strojů a zařízení či jejich částí sloužících k průmyslové výrobě, stavebnictví, zemědělství atd.

Společnost **Žďas** ve Žďáru nad Sázavou je s téměř 2 tis. zaměstnanci třetím nejvýznamnějším průmyslovým podnikem v kraji a největším v žďárském okrese. Společnost má široké zaměření v oblasti komponent, strojů a zařízení (lisy, pily, hydraulika, odlitky). **AGROSTROJ** Pelhřimov je největším podnikem na Pelhřimovsku a reprezentuje tradiční výrobce zemědělské techniky. Portfolio je dnes mnohem pestřejší a tvoří jej také nejrůznější součásti nákladních automobilů, stavebních strojů, montážních celků, atd. Spolu s dceřinou společností Agrostroj International zaměstnává podnik téměř 2,5 tis. zaměstnanců. **První brněnská strojirna** Velká Bíteš navazuje na 200 starou tradici a zaměřuje se na různé turbíny a stroje pro letecký dopravní a energetický průmysl a přesné strojírenství. Spolu se zdejší střední školou provozuje Středisko praktického vyučování s cílem zajištění pracovní síly. Společnost zaměstnává více než 700 osob.

Pod **automotive** se řadí široké spektrum výrobků a komponent využívaných k výrobě a přestavbám nejrůznějších motorových vozidel, pracuje se zde s nejrůznějšími druhy materiálů.

Nejvýznamnějším průmyslovým podnikem Kraje Vysočina je výrobce dieselových vstřikovacích čerpadel pro automobilový průmysl **Bosch Diesel** v Jihlavě, který je vůbec největším zaměstnavatelem v Kraji Vysočina a jedním z největších podniků zpracovatelského průmyslu v ČR. Společnost je vlastněna německým kapitálem a zaměstnává 3,8 tis. osob. **Automotive Lighting** Jihlava je producentem automobilové osvětlovací techniky. Společnost vznikla jako investice na zelené louce a nyní je součástí italské skupiny FIAT se sídlem v Itálii. V podniku pracuje 1,7 tis. zaměstnanců. **ITW PRONOVIA** ve Velké Bíteši je součástí nadnárodní korporace z USA a zaměřuje na výrobu komponentů pro automobilový průmysl z velké části z plastových materiálů. Ve společnosti pracuje více než 1 200 osob.

Tab. 6.4.1: Největší průmyslové podniky v Kraji Vysočina

Název	Sídlo (další pobočky)	Odvětví průmyslu	Počet zaměstnanců v Kraji Vysočina v roce 2020	Země majoritního vlastníka (celého koncernu)
BOSCH DIESEL s.r.o.	Jihlava	Automotive	3 802	Nizozemí (Německo)
AGROSTROJ Pelhřimov, a.s.**	Pelhřimov (Počátky)	Strojírenský	2 456	Česko
ŽĎAS, a.s.	Žďár nad Sázavou	Strojírenský	1 938*	Čína
Automotive Lighting s.r.o.	Jihlava	Automotive	1 728	Německo (Itálie)
Kostecké uzeniny a.s.	Kostelec	Potravinářský	1 328	Česko
ITW PRONOVIA, s.r.o.	Velká Bíteš	Automotive	1 229	Německo (USA)
ČEZ, a. s.	Praha (JE Dukovany)	Energetický	1 200	Česko
MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o.	Nová Ves, ok. Třebíč	Automotive	1 023	Německo
MOTORPAL, a.s.	Jihlava (Jemnice, Batelov, Velké Meziříčí)	Automotive	998	Česko
FRAENKISCHE CZ s.r.o.	Okříšky	Plastikářský	755*	Česko

* údaj za rok 2019

** zahrnuje o dceřinou společnost Agrostroj International, s.r.o.

Zdroj dat: Databáze průmyslových podniků a jejich provozoven v Kraji Vysočina. Krajský úřad Kraje Vysočina.

Ostatní odvětví

Kosteletcké uzeniny jsou jedním z největších zpracovatelů masa v ČR a největší potravinářská firma na Vysočině. Společnost zaměstnává zhruba 1300 osob.

Jaderná elektrárna Dukovany (součást skupiny ČEZ) představuje druhý největší energetický zdroj v ČR, protože je zde vyrobena zhruba čtvrtina spotřeby elektrické energie v ČR. Lokalizováno je zde zhruba 1 200 zaměstnanců ČEZ, a. s., což ovšem nepředstavuje finální počet pracovníků, které elektrárna zaměstnává, neboť část prací je vyčleněna na dodavatelské společnosti.

Crystalite Bohemia navazuje na staletou tradici sklářské výroby ve Světlé nad Sázavou, kde vyrábí nápojové a dekorační sklo pro hotely, restaurace i domácnosti. Ve společnosti pracuje více než 700 osob.

Stavebnictví

Podle výběrového šetření pracovních sil v Kraji Vysočina v celém sektoru stavebnictví na konci roku 2020 pracovalo 21,3 tis. osob. Následující tabulka ukazuje objem stavební výroby podle místa stavby za podniky s 20 a více zaměstnanci. Na Vysočině činil tento objem 17,5 mld. Kč, z toho největší část dělá výstavba nových nebytových budov a inženýrských staveb, zato podíl bytových domů je necelých 10 %. Polovina zakázek v ČR připadá na veřejné zadavatele, na Vysočině je tento podíl větší.

Tab. 6.4.2: Objem stavební výroby v krajích v roce 2020 (v mil. Kč)

Okresy	Stavební práce celkem	Nová výstavba, rekonstrukce a modernizace	z toho			Veřejní zadavatelé
			bytové domy	nebytové budovy	inženýrské stavby	
Praha	64 510	56 216	17 767	23 174	15 263	21 045
Středočeský	35 485	29 668	3 966	10 504	15 186	17 932
Jihočeský	20 163	18 087	1 906	5 951	10 218	13 014
Plzeňský	17 473	15 453	1 952	5 135	8 354	9 583
Karlovarský	6 524	5 138	503	1 826	2 797	3 264
Ústecký	23 024	17 344	883	3 804	12 645	12 178
Liberecký	8 423	6 747	1 095	2 481	3 159	4 680
Královéhradecký	15 549	13 665	1 892	5 641	6 120	8 453
Pardubický	15 469	13 162	1 534	3 897	7 719	10 192
Kraj Vysočina	17 469	15 117	1 226	4 814	9 064	11 013
Jihomoravský	41 460	36 456	5 911	13 030	17 503	21 755
Olomoucký	19 160	16 797	1 885	6 328	8 572	10 145
Zlínský	12 315	11 181	1 396	4 123	5 650	6 705
Moravskoslezský	25 538	20 707	2 698	7 448	10 549	13 553
Česká republika	322 563	275 583	44 614	98 158	132 799	163 511

Pramen: Stavební práce v tuzemsku podle místa stavby v roce 2020. ČSÚ Praha, 2021.

Na území Kraje Vysočina sídlí téměř výhradně malé a střední stavební firmy. Dlouhodobě nejvýznamnější stavební společností - skupina PSJ se sídlem v Jihlavě, která realizovala stavební zakázky v celé republice i v nejrůznějších částech celého světa, se dostala do existenčních problémů a v letních měsících 2018 na ni bylo vyhlášeno insolvenční řízení.

Mezi současné největší stavební společnosti na Vysočině patří PKS Stavby ze Žďáru nad Sázavou, ve které bylo v roce 2019 průměrně zaměstnáno 268 osob a vykázala obrát 1,7 mld. Kč, S.O.K. stavební Třebíč, kde v roce 2020 pracovalo 261 zaměstnanců a byl vytvořen obrát 755 mil. Kč, V-stav A Hrotovice, s.r.o, jež zaměstnává kolem 200 pracovníků a vykazuje obrát zhruba 560 mil. Kč a společnost Chládek a Tintěra Havlíčkův Brod se 191 zaměstnanci a obrátem okolo 685 mil. Kč

V Kraji Vysočina je aktivní řada významných stavebních firem se sídlem v jiných krajích, které zde realizují různé, často dle finančního objemu významné zakázky. Není výjimkou, že na Vysočině mají velké české stavební společnosti dislokovány svoje organizační složky. Příkladem může být firma COLAS CZ s francouzským kapitálem, která sídlí v Praze, ale v Kraji Vysočina vyvíjí rozsáhlé aktivity a vlastní zde několik provozů souvisejících se stavební činností.

6.5 Zemědělství

Zemědělství má v hospodářství státu a tedy i kraje nezastupitelné postavení, které plyne především z jeho základních funkcí, tj. nejen z ekonomické, ale i krajinnotvorné, ekologické a sídelní. V sektoru zemědělství, lesnictví a rybářství pracuje v Kraji Vysočina zhruba 16 tis. osob. Podíl na zaměstnanosti činí 6,4 %, což je výrazně více než průměr ČR (2,6 %) a nejvyšší hodnota mezi kraji.

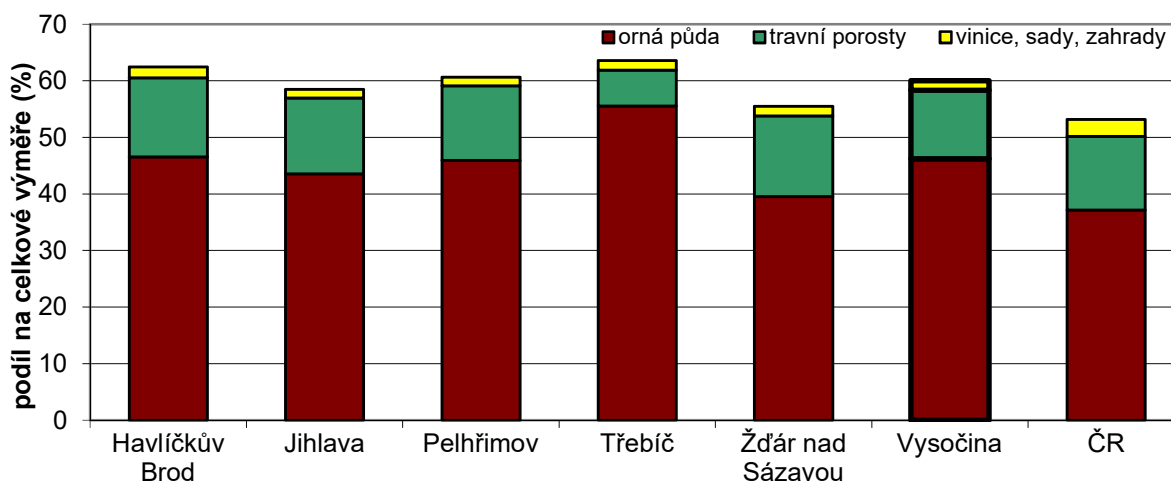
Jeho význam nelze podceňovat také proto, že zemědělská půda pokrývá 60,0 % území kraje (53,3 % ČR). Podíl lesní půdy na území kraje je nižší než v republice a činí 30,6 %. Ze zemědělské půdy tvoří v kraji největší podíl půda orná (77,0 %). Procento zornění je tedy výrazně vyšší než republikový průměr (69,8 %). Nižší než v celé ČR je podíl plochy zatrávněné – travní porosty tvoří 20,2 % plochy zemědělské půdy v kraji, v ČR 24,3 % - a rovněž vinice, sady a zahrady zabírají v kraji výrazně menší část zemědělské půdy než v ČR (3,6 %, ČR 8,1 %).

Tab. 6.5.1: Bilance půdy v okresech Kraje Vysočina (v ha) k 31. 12. 2020

Okresy	Výměra celkem (ha)	Zemědělská půda (ha)				Nezemědělská půda	
		celkem	z toho			celkem	z toho lesní půda
			orná půda	travní porosty	vinice, sady, zahrady		
Havlíčkův Brod	126 502	78 967	58 860	17 654	2 453	47 535	36 208
Jihlava	119 924	70 110	52 244	16 027	1 839	49 814	37 501
Pelhřimov	129 005	78 185	59 241	17 008	1 936	50 820	39 227
Třebíč	146 276	92 962	81 270	9 210	2 483	53 314	39 597
Žďár nad Sázavou	157 866	87 546	62 383	22 529	2 634	70 320	55 113
Kraj Vysočina	679 573	407 771	313 997	82 427	11 347	271 802	207 647
Podíl kraje na ČR v %	8,6	9,7	10,7	8,1	4,8	7,4	7,8

Zdroj dat: Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky, Praha 2021.

Obr. 6.5.1: Zemědělská půda – její struktura a podíl na celkové výměře okresů Kraje Vysočina k 31. 12. 2020

Zdroj dat: Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky, Praha 2021.

I když se většina území kraje nachází v klasickém terénu Českomoravské vrchoviny, kde jsou předpoklady pro intenzivní rozvoj zemědělství poněkud snižené, existují na úrovni okresů některé difference v bilanci půdy. Z převažujícího rázu krajiny se svým charakterem vyčleňuje jižní část okresu Třebíč, která patří do méně členitější, teplejší a pro zemědělskou výrobu příznivější Jevišovické pahorkatiny, a také střední a severní část okresu Havlíčkův Brod, která leží v Hornosázavské pahorkatině, v posledních letech však tyto oblasti trpí nedostatkem srážek. Charakter těchto oblastí se odráží právě v bilanci půdy. Zmíněné rozdíly v kvalitě půdy ukazuje i obrázek č. 6.5.5, ceny zemědělských pozemků v kraji.

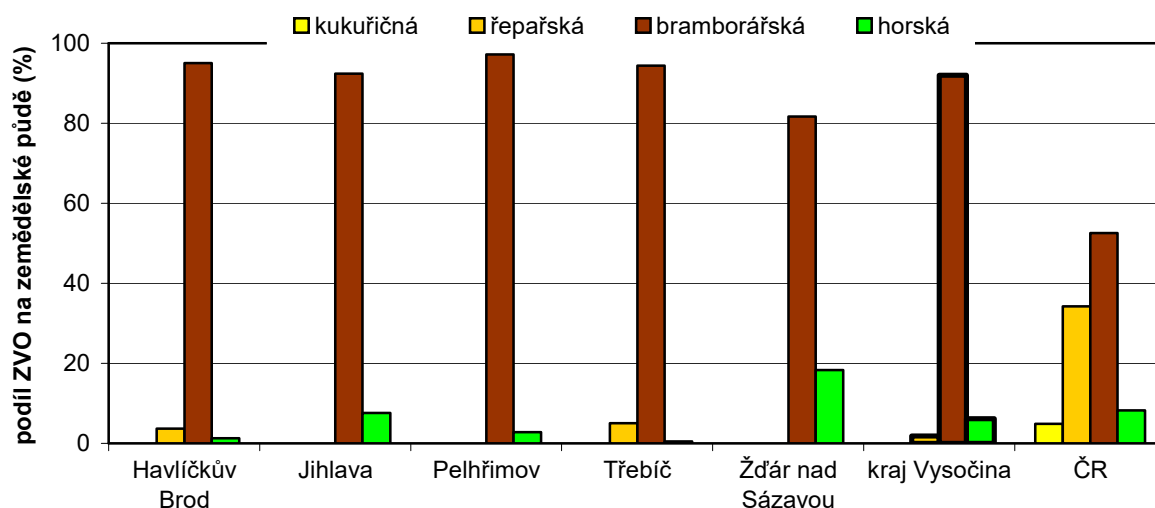
Ze všech okresů Kraje Vysočina zabírá zemědělská půda největší část plochy právě v okrese Třebíč (63,6 %). Okres Třebíč je také charakteristický vysokým stupněm zornění (87,4 % zemědělské půdy je půda orná) a nízkým stupněm zatravnění (9,9 %). U ostatních okresů jsou zorněny zhruba ¼ zemědělské půdy a podíl trvalých travních porostů představuje vždy více než pětinu zemědělské půdy. Výjimkou je okres Žďár nad Sázavou, kde je procento zornění nejnižší v kraji (71,3 %), zatímco travní porosty zabírají více než čtvrtinu zemědělské plochy (25,7 %) a nadprůměrný je rovněž stupeň zalesnění (34,9 % území okresu). Podíl vinic, sadů a zahrad je ve všech okresech téměř zanedbatelný a pouze na Havlíčkovsku a Žďársku jen lehce přesahuje 4 % zemědělské půdy.

Druhy zemědělských výrobních oblastí naznačují možnosti využití pro zemědělskou výrobu na základě přírodních podmínek (nadmořská výška, teplota, srážky a půdními typy).

Z hlediska zastoupení jednotlivých výrobních oblastí se Kraj Vysočina výrazně liší od podmínek v celé ČR. Z celkem čtyř výrobních oblastí (kukuřičná, řepařská, bramborářská a horská) není v Kraji Vysočina zastoupena oblast kukuřičná. Nejvýraznější podíl na celkové výměře zemědělské půdy tvoří oblast bramborářská (92,0 %), zatímco v ČR je to mírně přes polovinu zemědělské půdy. Na oblast řepařskou, která v ČR pokrývá 34,3 %, připadá v Kraji Vysočina pouze 1,9 %. Nižší než republikový průměr (8,3 %) je v kraji podíl horské výrobní oblasti (6,1 %).

Výrobní oblast řepařská je rozvinuta v okrese Třebíč, kde do ní spadá 5,1 % plochy zemědělské půdy, a zasahuje rovněž do okresu Havlíčkův Brod (3,7 %). Více než 90 % zemědělské půdy u téměř všech okresů kraje spadá do výrobní oblasti bramborářské. Výjimkou je okres Žďár nad Sázavou, kde lze do bramborářské oblasti řadit 81,7 % a zbytek plochy zemědělské půdy patří do oblasti horské (18,3 %). Ve zbývajících okresech je horská výrobní oblast zastoupena podprůměrně ve srovnání s ČR, nejméně v okrese Třebíč (0,5 %).

Obr. 6.5.2: Podíl zemědělských výrobních oblastí (ZVO) na zemědělské půdě v okresech Kraje Vysočina

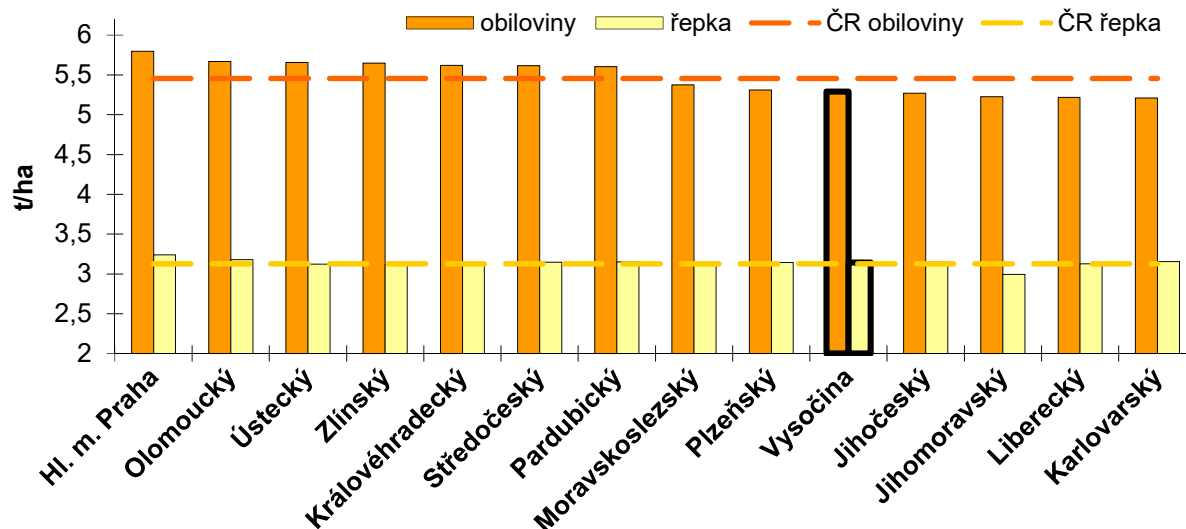

Pramen: Statistická ročenka půdního fondu ČR. ČZÚK Praha, 2009

K celkovému hodnocení přírodních podmínek pro zemědělství nepatří jen klima, nadmořská výška, sklonitost území a jeho expozice, ale i hloubka a skeletovitost půdního profilu. Všechna tato kritéria se pak promítají do tzv. **produkční schopnosti zemědělské půdy**. Podle této charakteristiky má území kraje podprůměrné přírodní podmínky pro rostlinnou výrobu.

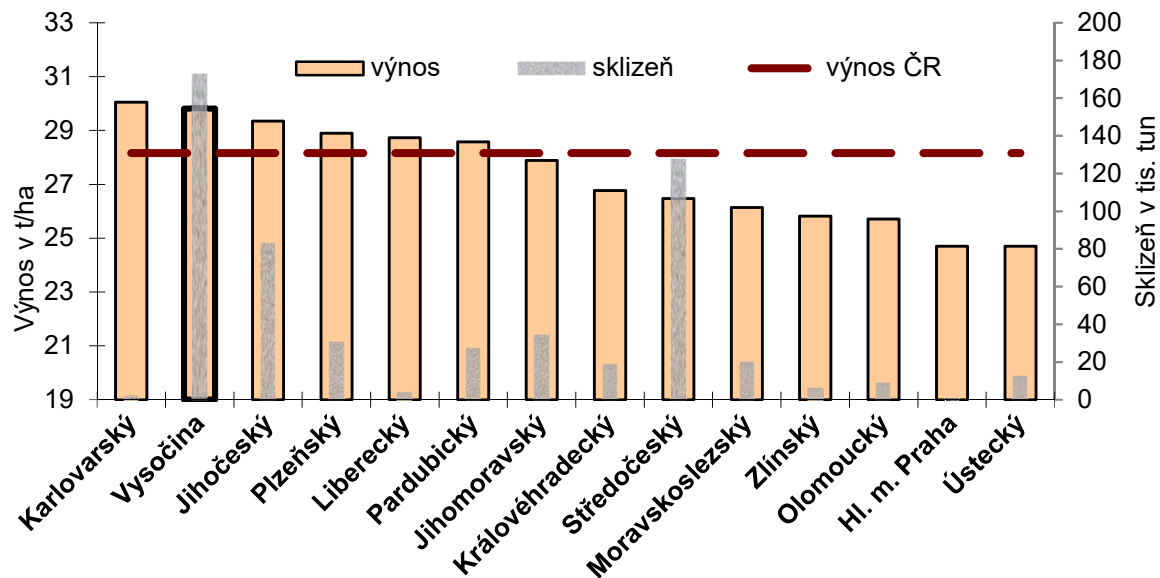
Nízká produkční schopnost půdy na Vysočině se odráží také v nízkých hektarových výnosech u některých důležitých zemědělských plodin. Produkce obilovin v tunách na hektar byla v letech 2018 až 2020 v Kraji Vysočina pátá nejnižší ze všech krajů. Při pohledu na hektarové výnosy řepky nejsou mezi regiony velké rozdíly. Vysočina se v tomto ohledu pohybuje kolem průměru ČR. Vhodnější se tak z pohledu zdejších přírodních podmínek jeví především pěstování brambor, kde se Vysočina ve výnosech dlouhodobě řadí na přední místo mezi všemi kraji České republiky (viz obr. 6.5.4.). Celkově se na Vysočině sklídí více než třetina celé sklizně ČR.

Obr. 6.5.3: Hektarové výnosy obilovin a řepky v krajích ČR, průměr za roky 2018 až 2020

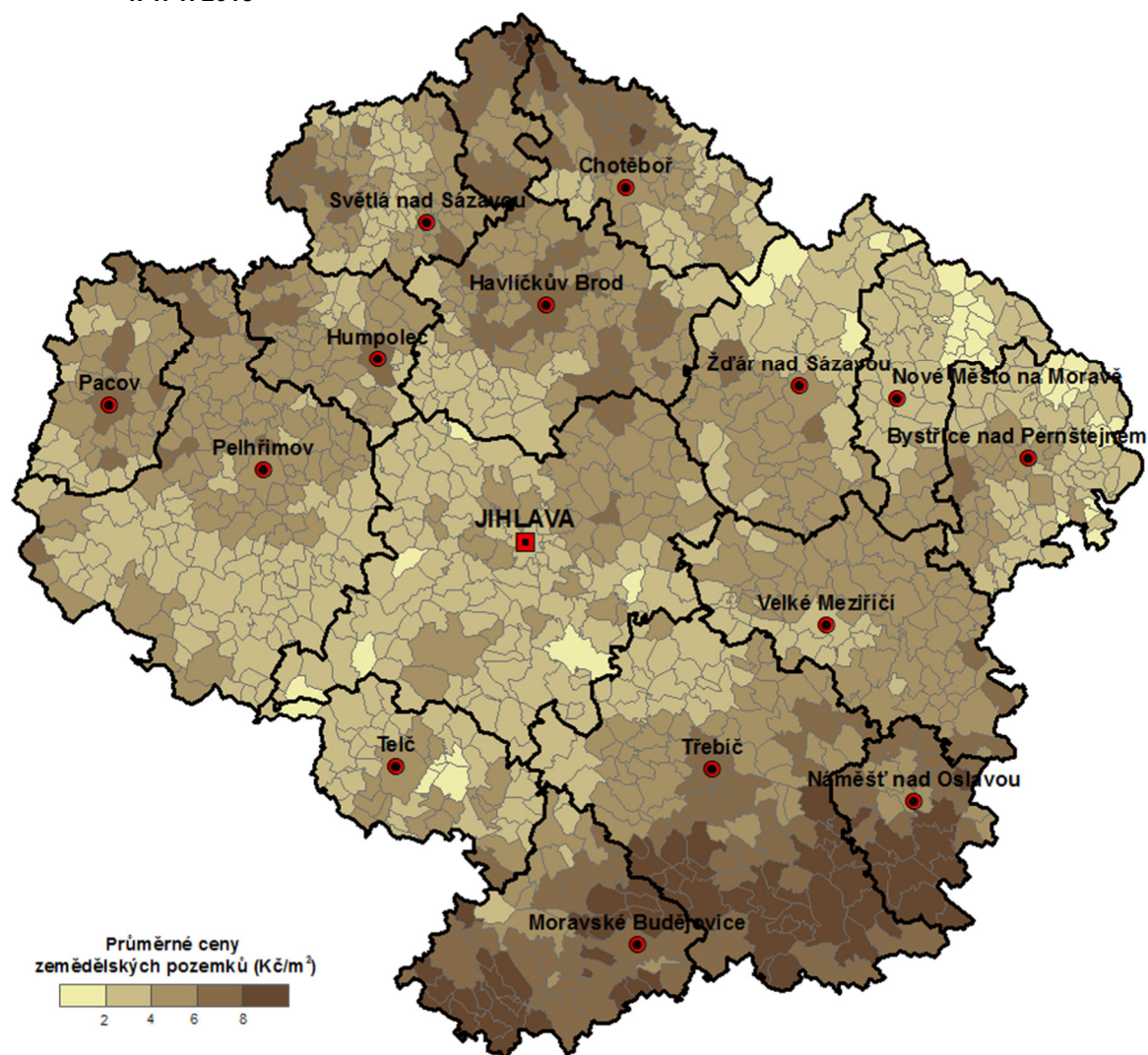
Zdroj dat: Definitivní údaje o sklizni zemědělských plodin za rok 2020. ČSÚ Praha, 2021.

Obr. 6.5.4: Hektarové výnosy a sklizeň brambor v krajích ČR, průměr za roky 2018 až 2020

Zdroj dat: Definitivní údaje o sklizni zemědělských plodin za rok 2020. ČSÚ Praha, 2021.

Obr. 6.5.5: Průměrné základní ceny zemědělských pozemků (Kč/m²) dle katastrálních území Kraje Vysočina k 1. 1. 2018

Zdroj dat: Vyhláška č. 403/2017 Sb., o stanovení seznamu katastrálních území s přiřazenými průměrnými základními cenami zemědělských pozemků. MZe.

V Kraji Vysočina docházelo dlouhodobě ke snižování velikosti osevních ploch až do roku 2012, následující roky se rozloha výrazně nemění. Od roku 2016 ubylo na Vysočině 426 ha osevních ploch (0,15 %), v celé ČR přibýlo přes 11 tis. ha. Podle velikosti osevních ploch dominují na Vysočině v rostlinné výrobě **obiloviny**, jejichž podíl na celkové osevní ploše v roce 2021 činil 48,7 %, což však bylo výrazně méně než průměrná hodnota za ČR (54,4 %). V zastoupení jednotlivých druhů obilovin dominovala pšenice. Mezi roky 2016 a 2021 došlo v kraji ke snížení osevních ploch obilovin o 2,9 % (v ČR snížení o 1,3 %), podíl Kraje Vysočina na celkové osevní ploše obilnin v ČR v roce 2021 představoval 10,1 %.

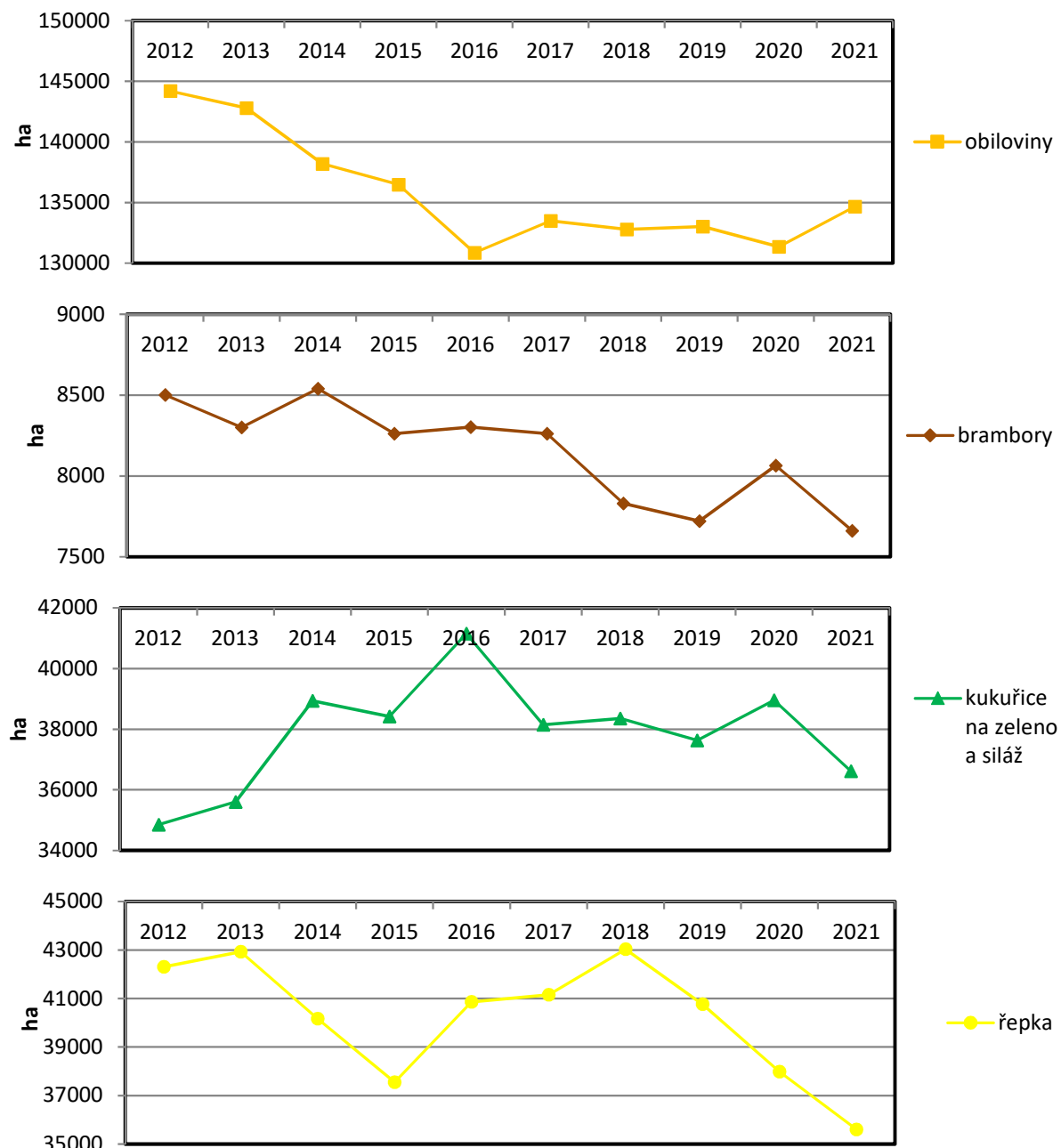
Vzhledem k přírodním podmínkám a také tradici se na území kraje pěstují okopaniny, především brambory. V Kraji Vysočina se nachází více než třetina všech osevních ploch brambor v ČR. Zejména v okresech Havlíčkův Brod a Pelhřimov jejich podíl na orné půdě výrazně převyšuje celostátní průměr. Ve srovnání s rokem 2016 došlo v Kraji Vysočina ke snížení osevních ploch brambor o 641 ha, tj. o 7,7 %, v ČR pak o 2,5 %.

Významnými jsou pro zemědělství Kraje Vysočina rovněž technické plodiny, jejichž osevní plochy v roce 2021 pokrývaly 16,3 % celkové výměry osevních ploch. U těchto plodin byl mezi lety 2016 a 2021 zaznamenán pokles v ploše osevu 5,5 %, (v celé ČR o 5,6 %). Technické plodiny jsou využívány např. jako biosložka v pohonných hmotách.

Nové ekonomické podmínky se v období transformace projevily některými výraznými změnami v rostlinné výrobě, mezi něž patří především snížení podílu pícnin na orné půdě v důsledku snížení

početního stavu skotu, avšak v souvislosti s rozvojem alternativních zdrojů energie dochází v posledních letech k opětovnému a poměrně významnému nárůstu. Podíl kraje na ČR činil v roce 2021 u pícnin 16 %. Od roku 2016 byly osevní plochy pícnin na Vysočině sníženy o 2,3 %, zatímco v ČR došlo k nárůstu o 4,5 %. Nejvýznamnější podíl v rámci pícnin představuje pěstování kukuřice na zeleno a siláž, významné postavení si stále udržuje jetel červený, jehož osevní plocha v roce 2021 na území kraje představovala čtvrtinu osevů této plodiny v celé ČR.

Obr. 6.5.6: Vývoj osevních ploch vybraných plodin v Kraji Vysočina v letech 2012 - 2021

Pramen: Soupis ploch osevů k 31. 5. 2021. ČSÚ Praha, 2021.

Tab. 6.5.2: Srovnání struktury osevních ploch vybraných plodin v Kraji Vysočina k 31.5.2016 a 31.5.2021

Plodina	31.5.2016		31.5.2021		Index 21/16 v %	
	ha	podíl na ČR (v %)	ha	podíl na ČR (v %)	Vysočina	ČR
obiloviny	130 853	9,7	134 675	10,1	102,9	98,7
z toho pšenice	73 548	8,8	71 902	9,2	97,8	93,5
ječmen	42 625	13,1	44 104	13,5	103,5	100,3
luskoviny	3 269	9,2	4 220	9,8	129,1	120,9
okopaniny	8 671	10,2	7 868	9,3	90,7	99,8
z toho brambory	8 302	35,5	7 662	33,6	92,3	97,5
technické plodiny	47 573	10,0	44 952	10,0	94,5	94,4
z toho řepka	40 863	10,4	35 602	10,4	87,1	87,1
mák	5 372	15,1	7 127	16,2	132,7	123,4
pícniny na orné půdě	83 231	17,2	81 282	16,0	97,7	104,5
z toho kukuřice na zeleno a siláž	41 156	17,0	36 616	16,0	89,0	94,6
jetel červený	13 131	24,3	14 309	25,0	109,0	106,1
osevní plocha úhrnem	276 833	11,2	276 407	11,3	99,8	99,5

Pramen: Soupis ploch osevů k 31. 5. 2021. ČSÚ Praha, 2021.

Pro zemědělství Kraje Vysočina je v mnoha ohledech více než rostlinná důležitá **výroba živočišná**. Po roce 1990 byl však chov dobytka poznamenán výrazným snížením početních stavů, a to zejména **skotu**. Přesto byl tento pokles v Kraji Vysočina nejnižší v ČR a kraj si tak v rámci celé ČR ponechal specializaci na chov skotu.

Přírodní podmínky předurčují Kraji Vysočina specializaci na chov dobytka, což byla i příčina pro rozvoj mlékáren a masokombinátů na území kraje již na konci 19. století. Na celkovém počtu kusů skotu v ČR se Vysočina v roce 2021 podílí 15,8 %, prasat pak 20,2 %. Stavby prasat poměrně výrazně klesaly až do roku 2013, následně byl zaznamenán poměrně výrazný nárůst. Jiná situace je u skotu, kde naopak počty rostly až do roku 2016 a následně evidujeme pokles. Obliba ovčí u českých chovatelů také klesá, v Kraji Vysočina stavy ovčí kontinuálně rostly do roku 2012 a další roky evidujeme spíše pokles a jejich stavy se v roce 2021 klesly pod hranici 12 tis. ks. Výrazné výkyvy v počtu chované drůbeže souvisí s krátkou dobou potřebnou k chovu.

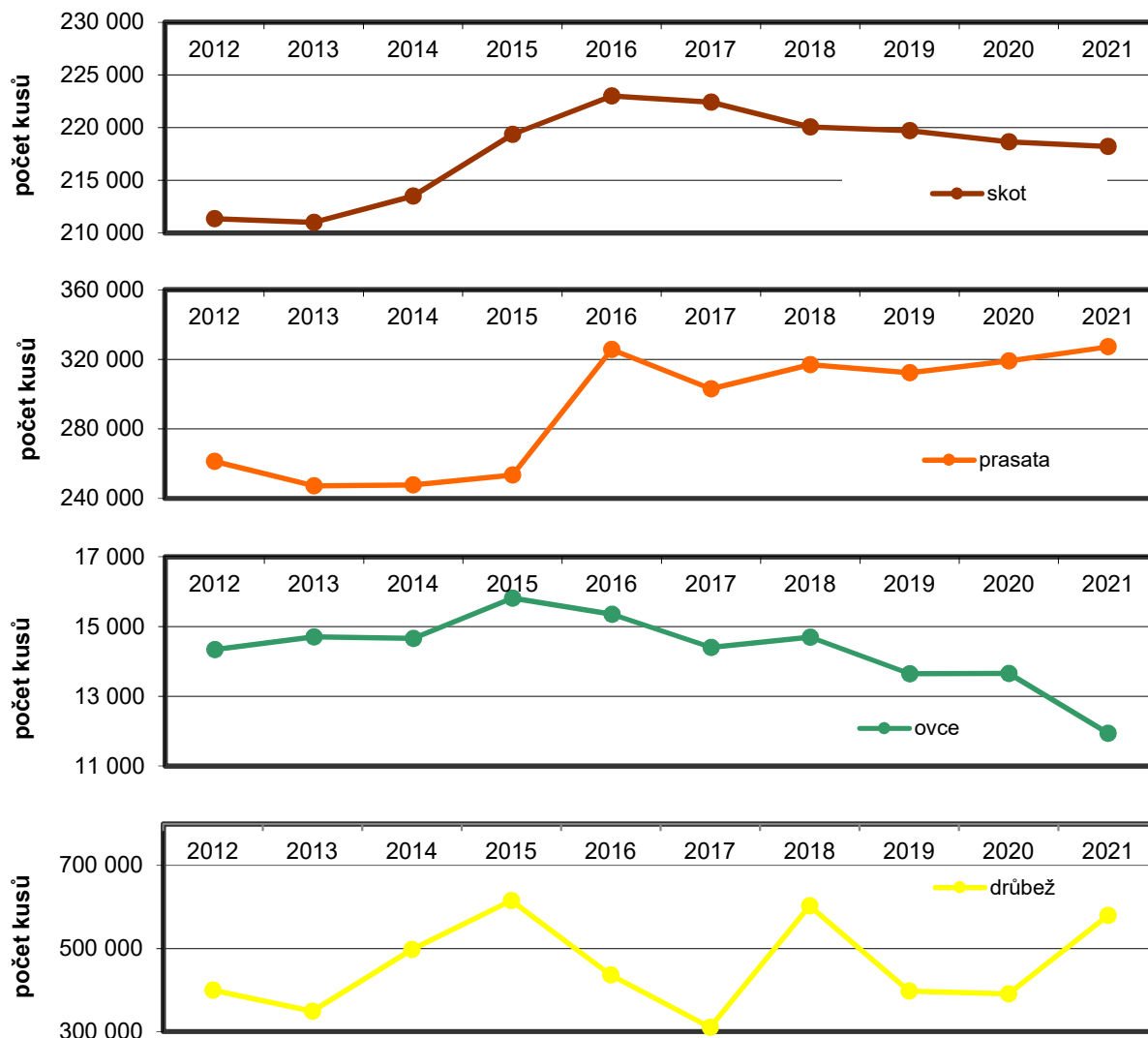
Tab. 6.5.3: Srovnání stavu hospodářských zvířat v Kraji Vysočina k 1. 4. 2016 a 1. 4. 2021

Hospodářská zvířata	1. 4. 2016		1. 4. 2021		Index 21/16 v %	
	kusy	podíl na ČR v %	kusy	podíl na ČR v %	Vysočina	ČR
skot	222 994	15,8	218 203	15,5	97,9	99,3
z toho krávy	88 655	15,2	87 451	14,9	98,6	100,4
prasata	325 655	20,2	327 183	21,5	100,5	94,3
z toho prasnice	20 347	21,0	18 851	20,8	92,6	93,2
ovce	15 352	7,0	11 940	6,5	77,8	83,8
drůbež	436 184	2,0	579 504	2,4	132,9	111,7

Pramen: Soupis hospodářských zvířat k 1. 4. 2021. ČSÚ Praha, 2021.

V souvislosti s významným zastoupením chovu skotu, dominuje Kraj Vysočina v produkci mléka. Na Vysočině bylo v roce 2020 vyrobeno 592 mil. litrů mléka. To byla nejvyšší hodnota ze všech krajů ČR, přičemž podíl Kraje Vysočina na celkové produkci mléka v ČR činil 18,6 %.

Obr. 6.5.7: Vývoj stavu skotu, prasat, drůbeže a ovci v Kraji Vysočina v období 1. 4. 2012 – 1. 4. 2021

Pramen: Soupis hospodářských zvířat 2021 (k 1. 4.). ČSÚ Praha, 2021.

Z hlediska subjektů působících v zemědělství Kraje Vysočina mají na zemědělské výrobě rozhodující podíl stále především transformovaná **zemědělská družstva** a dále různé obchodní společnosti typu a.s., s.r.o. apod., které vznikly privatizací bývalých státních statků a částí zemědělských družstev a od druhé poloviny devadesátých let lze sledovat nárůst jejich počtu na úkor zemědělských družstev. Podniky fyzických osob (samostatně hospodařící rolníci - SHR) mají stejně jako v celé ČR spíše doplňkový význam. Podle zaměření zemědělské výroby vykazuje nejvíce zemědělských podniků kombinaci rostlinné a živočišné výroby. Větší specializaci jen na některou část zemědělské výroby je možné sledovat především u menších výrobních jednotek, zvláště pak typu SHR.

Popisované zaměření na živočišnou výrobu souvisí také s rozvojem navazujícího potravinářského průmyslu. Vzniklo zde i několik podniků, které mají nadregionální význam, a zabývají se zpracováním mléka a mléčných výrobků jako Moravia Lacto Jihlava a Lacrum Velké Meziříčí nebo zpracováním masa a výrobou masných výrobků jako Kostelecké uzeniny a Masozávod Krahulčí.

6.6 Lesnictví

Lesnictví se na rozdíl od zemědělství vyznačuje zejména dlouhodobostí svého hospodaření. Procesy, ať přírodní nebo vyvolané lidskou činností, se v lesním prostředí téměř vždy projevují s určitým zpožděním. Z toho plyne potřeba vynaložit větší úsilí při odstraňování následků chybných kroků a opatření. Význam lesního hospodářství jako dodavatele suroviny z obnovitelného přírodního zdroje stále vzrůstá.

Projevy klimatických změn jako snížení úhrnu srážek se významně promítly do lesního hospodaření v celé ČR a zvláště intenzivně pak právě v Kraji Vysočina. Dopady lze sledovat hlavně v rozpadu smrkových monokultur způsobených přemnoženým kůrovcem, z těchto důvodů se velmi zvýšila dynamika hospodaření. Tato kapitola využívá především data z národního lesního programu zpracovaná na základě plánů hospodaření v lesích. Tento zdroj nedokáže odpovídajícím způsobem reagovat na současnou situaci, proto některé informace (např. druhová struktura či zásoba hmoty) mohou být zkreslené. Informace o objemu těžby vychází z dat ČSÚ, ve kterých se odráží skutečná situace v území.

Tab. 6.6.1: Přehled základních údajů o lesích v krajích České republiky k 31. 12. 2020

Kraj	Lesnatost (%)	Porostní plocha celkem (ha)	Hospod. lesy (%)	Ochranné lesy (%)	Lesy zvláštního určení (%)	Jehličnaté lesy (%)	Zásoba celkem (tis. m ³)	Zásoba na plochu (m ³ /ha)
Praha	9,6	4 765	0,1	7,7	92,2	30,8	922,0	194,1
Středočeský	26,9	293 593	74,9	2,2	22,9	67,2	71 742,8	247,3
Jihočeský	37,1	373 020	78,9	1,4	19,7	82,9	110 099,9	298,9
Plzeňský	39,8	304 544	79,9	1,0	19,1	82,4	82 202,2	273,0
Karlovarský	42,5	140 699	48,0	2,0	50,0	80,9	37 548,7	268,8
Ústecký	29,7	158 698	45,4	7,6	47,0	55,7	30 860,0	196,8
Liberecký	43,1	136 487	63,0	4,5	32,5	76,1	32 973,1	244,4
Královéhradecký	30,5	145 093	66,7	2,4	30,9	73,3	39 382,8	273,8
Pardubický	29,1	131 515	86,8	0,5	12,8	76,0	38 333,9	295,5
Vysočina	29,9	203 352	92,6	0,6	6,8	83,5	65 647,5	331,5
Jihomoravský	27,4	197 011	64,1	2,2	33,8	44,4	45 619,3	240,5
Olomoucký	34,5	182 037	74,7	2,8	22,6	61,1	48 007,7	271,5
Zlínský	39,3	155 610	87,8	0,1	12,2	52,4	48 025,3	313,0
Moravskoslezský	34,7	188 189	84,5	0,9	14,6	61,2	49 686,1	270,2
Česká republika	33,2	2 614 614	74,2	2,0	23,8	70,2	701 051,2	272,7

Zdroj dat: NLP. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, 2021

Tab. 6.6.2: Základní údaje o lesích v obvodech obcí s rozšířenou působností (ORP) k 31. 12. 2020

ORP	Lesnatost (%)	Plocha dřevin				Střední věk porostu	Zásoba na plochu (m³/ha)
		jehličnaté		listnaté			
		ha	%	ha	%		
Bystřice nad Pernštejnem	33,0	9 522	83,0	1 840	16,0	67	339,7
Havlíčkův Brod	23,9	12 618	83,5	2 054	13,6	62	320,7
Humpolec	30,1	6 056	88,1	767	11,2	69	359,1
Chotěboř	29,2	7 737	80,5	1 704	17,7	62	326,4
Jihlava	30,7	24 701	87,3	3 265	11,5	64	367,7
Moravské Budějovice	24,1	7 401	74,0	2 113	21,1	55	240,2
Náměšť nad Oslavou	32,8	4 370	63,1	2 451	35,4	65	239,6
Nové Město na Moravě	35,7	9 631	92,0	776	7,4	63	343,4
Pacov	30,0	6 295	89,4	582	8,3	73	407,7
Pelhřimov	29,3	21 256	87,7	2 491	10,3	70	380,0
Světlá nad Sázavou	35,5	8 864	85,9	1 353	13,1	66	351,3
Telč	31,0	7 920	87,8	1 002	11,1	63	338,3
Třebíč	26,3	14 702	66,6	4 971	22,5	59	229,4
Velké Meziříčí	28,0	11 757	88,7	1 338	10,1	57	288,4
Žďár nad Sázavou	40,2	17 070	91,4	1 399	7,5	66	381,7
Vysočina	29,9	169 900	83,6	28 105	13,8	64	331,5

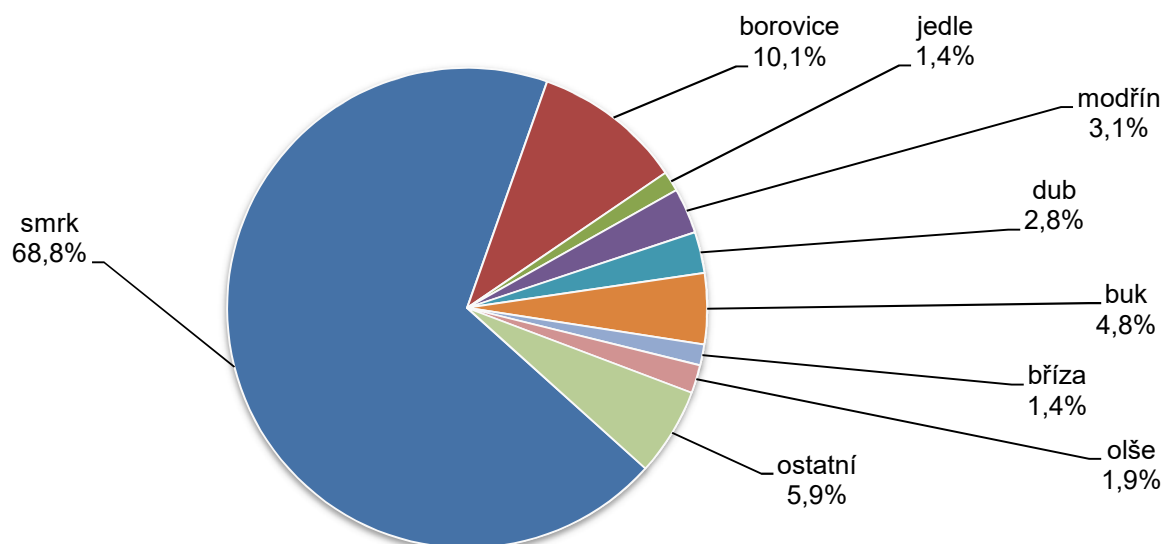
Zdroj dat: NLP. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, 2021

Průměrná lesnatost Kraje Vysočina dosahuje 29,9 % a je tedy o něco nižší než činí celostátní průměr (33,1 %). Nejvíce zalesněná území se nacházejí zejména na území Žďárských a Jihlavských vrchů, naopak velmi nízká lesnatost je v některých níže položených a méně členitých územích. Nejvyšší lesnatost vykazuje správní obvod ORP Žďár nad Sázavou (40,3 %). Nejméně zalesněno je ve správních obvodech ORP Havlíčkův Brod (24,0 %) a Moravské Budějovice (24,1 %). V absolutních číslech je největší výměra lesních porostů ve správním obvodu ORP Jihlava (27 968 ha), nejmenší pak ve správním obvodu ORP Náměšť nad Oslavou (6 827 ha).

Ve srovnání s celostátním průměrem je na území Kraje Vysočina výrazně nižší zastoupení lesů zvláštního určení, které pokrývají nejčastěji chráněná území, průměr pro celou ČR činí 23,8 %, kdežto v kraji je tento podíl pouze 6,8 %. V rámci nové kategorizace lesů podporuje stát mimoprodukční funkce lesa mimo jiné tím, že lesy ochranné a lesy zvláštního určení nejsou předmětem daně z nemovitostí. Průměrná zásoba dřevní hmoty na 1 ha porostní půdy je v Kraji Vysočina mnohem vyšší než celostátní průměr a dosahuje nejvyšší hodnoty mezi kraji České republiky.

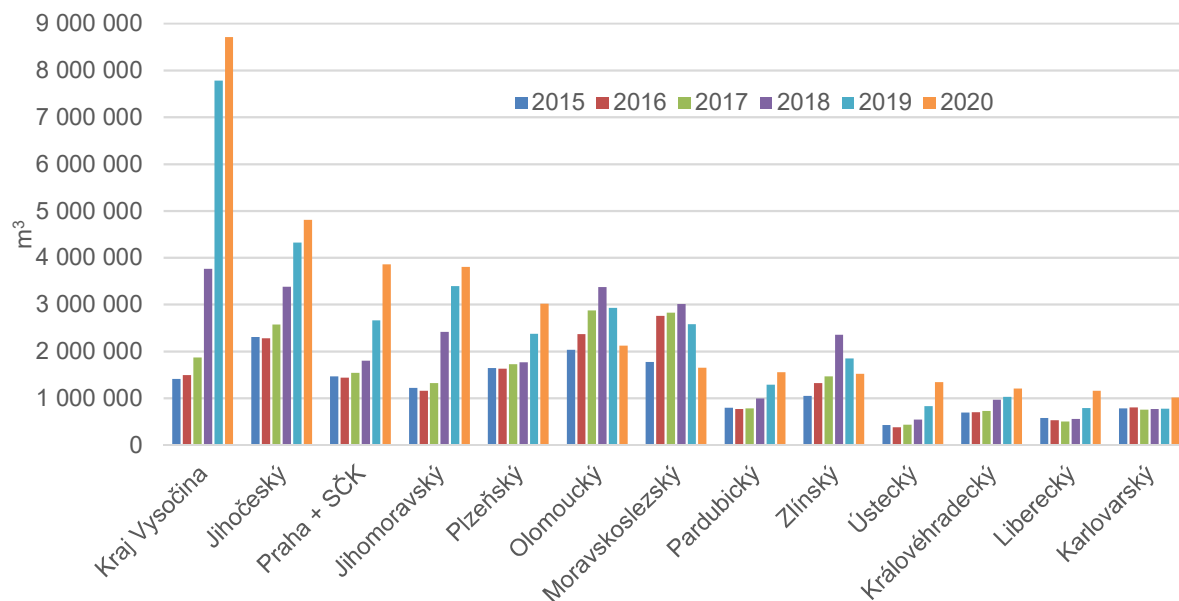
Podle druhového složení mají převahu v lesích Kraje Vysočina jednoznačně jehličnaté dřeviny, jejichž podíl je zde nejvyšší ze všech krajů ČR. Dominantní dřevinou mezi jehličnany je smrk (70,8 %), následuje borovice (10,2 %), modřín (3,0 %) a jedle (1,3 %). Z listnatých dřevin je nejvíce zastoupen buk (4,5 %), dále dub (2,5 %), olše (1,9 %) a bříza (1,4 %). Zastoupení jehličnanů výrazně stoupá s nadmořskou výškou, takže vyšší podíl listnatých dřevin se nachází především v nižších polohách nebo podél vodních toků. Lesní společenstva zejména na návětrných stranách bývají často poškozena dálkovým přenosem škodlivin v ovzduší. Vzhledem ke skutečnosti, že jsou nejvyšším podílem zastoupeny smrkové monokultury, mají lesní porosty vyšší citlivost vůči některým druhům kalamit (především větrné a útoky škůdců - kůrovec).

Obr. 6.6.1 : Druhová skladba lesů v Kraji Vysočina dle porostní plochy (ha) k 31. 12. 2020

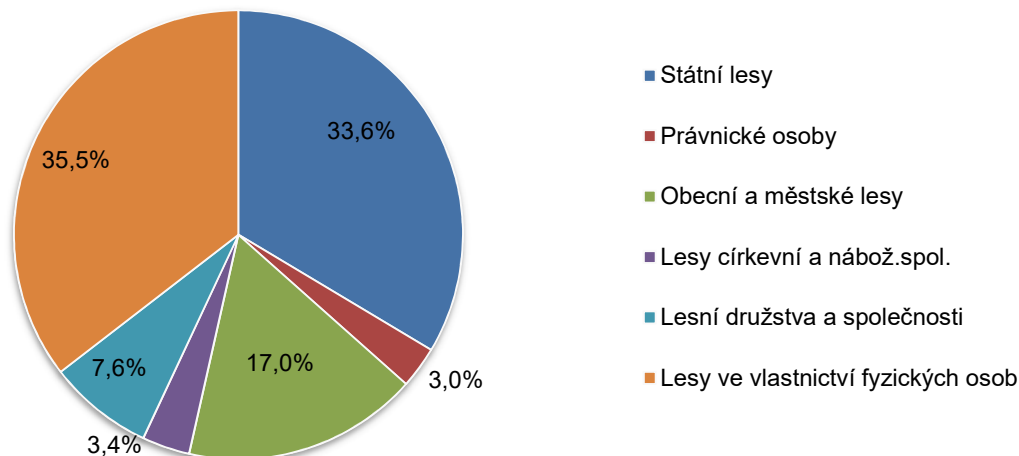
Zdroj dat: NLP. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, 2021.

Těžba v Kraji Vysočina činila v roce 2020 absolutně 8,7 mil. m³ dřevní hmoty, což tvořilo 24 % z celkové těžby v České republice a jednalo se o nejvyšší hodnotu mezi kraji. Objem těžby nyní výrazně ovlivňuje nutnost odstraňování následků kůrovcové kalamity, proto následující graf zobrazuje porovnání intenzity těžby v letech 2015 a 2020 a lze z něho vyčíst značný nárůst těžby. Po nárůstu těžby v krajích ve východní části ČR byl roce 2020 zaznamenán pokles, což naznačuje možné zlepšení kalamitní situace, toto se však netýká Vysočiny a některých dalších regionů. V letech 2018 až 2020 bylo na Vysočině vytěženo přes 20 mil m³ dřevní hmoty, což činilo necelých 30 % veškeré porostní zásoby. V následujících letech po odstranění zasažených porostů lze tedy očekávat výrazný pokles těžby a také nedostatek využitelného dřeva.

Obr. 6.6.2: Těžba dřeva v krajích ČR v letech 2015 až 2020

Zdroj dat: Lesnictví 2019, ČSÚ Praha, 2021.

Přes změny v posledních dekádách nadále v České republice převládá podíl lesů státních, který činí 54,1 % porostní plochy, v Kraj Vysočina 33,6 %. Nejvíce lesů na Vysočině je naopak ve vlastnictví fyzických osob 35,6 %, což je výrazně vyšší podíl než v ČR (19,3 %). Právo hospodařit s lesy ve vlastnictví státu má několik státních organizací, přičemž přední postavení mají Lesy ČR s. p., které spravují téměř 82,3 % rozlohy státních lesů (na Vysočině 99,9 %).

Obr. 6.6.3: Struktura typů vlastníků lesů v Kraji Vysočina k 31. 12. 2020

Zdroj dat: NLP. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, 2021

Na lesnickou výrobu v Kraji Vysočina navazují významné dřevozpracující či papírenské provozy, z nichž do mnohých vstoupili zahraniční investoři. Jedná se např. o společnosti: Dřevozpracující družstvo v Lukavci, Stora Enso Wood Products Ždírec s.r.o. ve Ždírci nad Doubravou, KRONOSPAN CR, spol. s r.o. v Jihlavě, DH Dekor spol. s r.o. v Humpolci, Masonite CZ spol. s r.o. v Jihlavě, SAPELI a.s. v Polné, SWN Moravia, s.r.o. v Mladoňovicích, Lesní společnost Ledec nad Sázavou a.s. a Dřevozpracující výrobní družstvo v Jaroměřicích nad Rokytnou.

Z papírenských podniků jmenujme např. společnosti: CEREPA, a. s. v Červené Řečici, MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o. v Nové Vsi, Huhtamaki Česká republika, a.s. v Přibyslavicích a Model Obaly a.s., Moravské Budějovice.

Myslivost

Orgány státní správy myslivosti provádí opatření, která vedou k zachování všech druhů zvěře v přírodě a ochraně a podpoře geograficky původních druhů. Cílem je zachování rovnováhy mezi stavy zvěří a prostředím, udržování přírodní kvality genofundu zvěře, zvyšování chovné kvality zvěře a úprava stavů zvěře na optimální stav.

V Kraji Vysočina existuje celkem 525 obhospodařovaných honiteb na celkové rozloze 618 tis. ha., což znamená, že se rozkládají téměř na celém území kraje. Z toho zhruba 1 tis. ha připadá na obory a 5,5 tis. ha na bažantnice.

Tab. 6.6.3 Rozloha honiteb v Kraji Vysočina (v ha) k 31. 12. 2020

	Celková výměra	Z toho	
		Obora	Bažantnice
Zemědělská půda	389 963	247	3 357
Lesní půda	201 432	725	1 786
Vodní plocha	8 159	15	95
Ostatní pozemky	18 295	26	275
Celkem	617 849	1 013	5 513

Zdroj dat: Roční výkaz o honitbách, Ministerstvo zemědělství 2021

Honitby jsou zhruba z 90 % obhospodařovány jednotlivými společnostmi na pronajatých pozemcích, pouze obory jsou ve větší míře obhospodařovány přímo vlastníky. V regionu působí necelých 8 tis. držitelů loveckých lístků, kteří využívají 2,8 tis. loveckých psů, nejčastěji ohařů a jezevčků.

Z hlediska vhodného přírodního prostředí pro zvěř se na většině území Kraje Vysočina nachází honitby s dobrými předpoklady pro chov srnčí zvěře, dříve zde byly i podmínky pro chov drobné polní zvěře. V některých honitbách lze hovořit o podmínkách vhodných pro chov černé zvěře, jejíž početní stavy v posledních letech vlivem špatné spolupráce myslivců s podnikatelskými subjekty a v důsledku nedodržování správných chovatelských zásad nebezpečně narůstají. Divočáci mohou představovat vážné nebezpečí nejen působením škod na zemědělských plodinách, ale i zvýšeným tlakem na ostatní druhy v přírodě volně žijících živočichů. Oblasti s výskytem jelení, daňčí a mufloní zvěře nejsou v Kraji Vysočina příliš rozsáhlé. Na území Kraje Vysočina bylo v rámci sčítání jarních kmenových stavů k 31. 3. 2020 zjištěno zhruba 29 tis. srnčí zvěře, 27 tis. zajíců 12 tis. kachen divokých.

Za lovnou sezónu 2020/21 bylo na Vysočině uloveno zhruba 11 tis. ks srnčího, 12 tis. ks. černé zvěře, 11 tis. ks bažantů, 10 tis. kachen a 3 tis. zajíců.

7. Trh práce

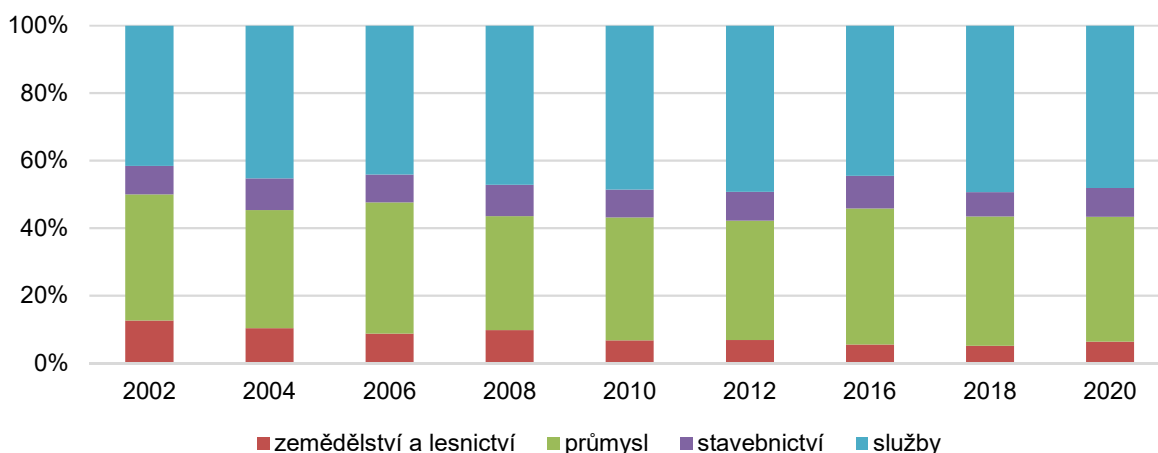
7.1. Zaměstnanost v Kraji Vysočina

7.1.1. Vývoj a struktura zaměstnanosti podle sektorů a odvětví ekonomické činnosti

V současnosti jsou základním zdrojem informací o celkové struktuře zaměstnanosti v krajích data Českého statistického úřadu (ČSÚ) pořizovaná v rámci Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS). Výsledky VŠPS zveřejňované za jednotlivé kraje je však nutné především z hlediska zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích národního hospodářství hodnotit velmi opatrně, neboť se v případě Kraje Vysočina jedná o odhad založený na šetření u zhruba 3,0 tis. osob starších 15 let v 1,4 tis. domácnostech.

Vývoj zaměstnanosti podle jednotlivých sektorů ekonomiky od počátku existence Kraje Vysočina zachycuje následující graf. Celková zaměstnanost v kraji se pohybuje kolem 250 tis. s určitými meziročními výkyvy. Sledovaném období lze zjednodušeně charakterizovat jako pokles zaměstnanosti v zemědělství a lesnictví (z 28 tis. pracovníků o zhruba 40 %) a naopak nárůst ve službách (asi o 20 %).

Obr. 7.1: Sektorová struktura zaměstnanosti v Kraji Vysočina v období 2002 - 2020

Zdroj dat: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR dle VŠPS, ČSÚ Praha, 2021

V průběhu roku 2020 působilo v primárním sektoru 16 tis. pracovníků a na celkové zaměstnanosti se tak sektor podílí z 6,4 % a jedná se o **nejvyšší hodnotu mezi kraji** a také výrazně vyšší než činil průměr České republiky (2,6 %).

V průmyslu a stavebnictví v roce 2020 pracovalo 113,7 tisíc osob, což odpovídá zhruba 45,5 % všech zaměstnaných. Tato hodnota je opět vyšší než průměr ČR (37,2 %) a třetí nejvyšší v mezikrajském srovnání.

Zemědělsko-průmyslový charakter Kraje Vysočina naznačuje, že terciární sektor je zde více než v jiných krajích stále poddimenzovaný a podíl necelých 50 % stále nedosahuje úrovně ČR.

Tab. 7.1: Odvětvová struktura zaměstnanosti v Kraji Vysočina v roce 2020

Odvětví NH (CZ-NACE)	Počet zaměstnaných v Kraji Vysočina (v tis.)						Celkem ČR (%)
	celkem		muži		ženy		
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	
I. sektor	15,9	6,4	11,6	8,1	4,3	4,0	2,6
II. sektor	113,7	45,5	82,4	57,7	29,8	28,7	37,2
Průmysl	92,4	36,9	63,8	44,7	27,1	26,2	29,7
Těžba nerostných surovin	1,0	0,4	0,8	0,6	0,0	0,0	0,6
Zpracovatelský průmysl	84,4	33,7	57,3	40,2	27,1	25,2	26,7
Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla	7,0	2,8	5,7	4,0	0,0	1,0	2,4
Stavebnictví	21,3	8,5	18,6	13,0	2,7	2,5	7,6
III. sektor	120,4	48,1	48,7	34,1	71,7	66,8	60,1
Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	24,1	9,6	11,4	8,0	12,7	11,8	11,1
Doprava a skladování	11,9	4,7	8,0	5,6	3,8	3,6	6,2
Ubytování, stravování a pohostinství	8,1	3,2	2,5	1,7	5,6	5,3	3,3
Informační a komunikační činnosti	3,9	1,6	3,6	2,5	0,0	0,0	3,4
Peněžnictví a pojišťovnictví	4,0	1,6	2,2	1,5	1,8	1,7	2,2

Činnosti v oblasti nemovitostí	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8
Profesní, vědecké a technické činnosti	7,0	2,8	3,7	2,6	3,3	3,1	4,9
Administrativní a podpůrné činnosti	3,7	1,5	2,0	1,4	1,8	1,6	2,6
Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	14,0	5,6	7,7	5,4	6,3	5,8	6,6
Vzdělávání	17,4	7,0	2,7	1,9	14,7	13,7	6,8
Zdravotní a sociální péče	17,3	6,9	2,3	1,6	15,0	14,0	7,7
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	2,5	1,0	1,1	0,8	1,3	1,2	1,7
Ostatní činnosti	4,3	1,7	0,9	0,6	3,5	3,2	1,8
celkem	250,1	100,0	142,7	100,0	107,3	100,0	100,0

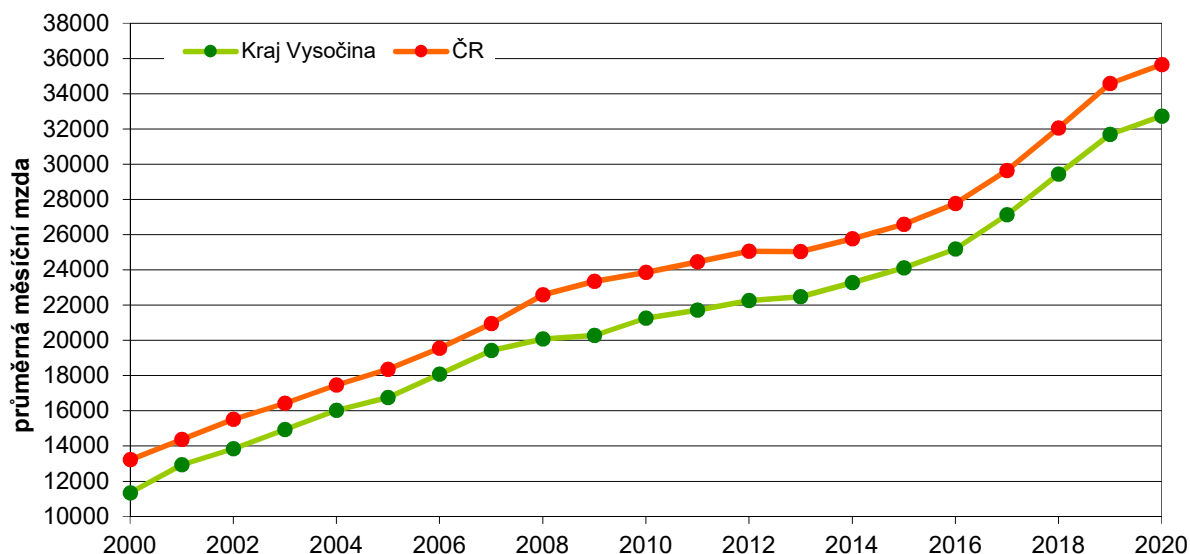
Zdroj dat: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR dle VŠPS, ČSÚ Praha, 2021

Z výběrových šetření vyplývají určité difference v zastoupení mužů a žen v jednotlivých sektorech i odvětvích národního hospodářství. Průmysl v roce 2020 zaměstnával 44,7 % všech pracujících mužů, ale jen 26,2 % všech pracujících žen. Logicky bylo velmi odlišné zastoupení mužů a žen ve stavebnictví (odvětví zaměstnávalo 13,0 % všech mužů a pouze 2,5 % všech zaměstnaných žen). Také v zemědělství a lesnictví byl podíl mužů výrazně vyšší než v případě žen: pracovalo zde 8,1 % zaměstnaných mužů a jen 4,0 % zaměstnaných žen. Ve službách byla situace opačná – sektor zaměstnával 66,8 % pracujících žen a pouze 34,1 % pracujících mužů. Z jednotlivých odvětví terciéry převažovali muži pouze v odvětví doprava, skladování a spoje, informační a vědecké činnosti, ostatní odvětví byla charakteristická vyšší zaměstnaností žen, a to především odvětví zdravotnictví a sociální péče a vzdělávání.

7.1.2. Úroveň průměrných výdělků v kraji

Situaci na trhu práce lze rovněž charakterizovat z hlediska průměrných výdělků. Údaje o výši průměrných mezd lze získat ze zdrojů ČSÚ a pomocí nich charakterizovat vývoj průměrných mezd v Kraji Vysočina od roku 2000 (viz následující obrázek).

Obr. 7.2: Vývoj průměrných měsíčních mezd v Kraji Vysočina a v ČR v letech 2000 – 2020

Zdroj dat: Demografický, sociální a ekonomický vývoj Kraje Vysočina v letech 2000 až 2004, ČSÚ 2005, Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v ČR, ČSÚ Praha, 2021.

Tab. 7.2: Průměrné mzdy zaměstnanců v krajích ČR v roce 2015 a 2020 (přepočtené stavy)

Území	2015		2020	
	Kč	Index (ČR=100)	Kč	Index (ČR=100)
Hl. m. Praha	34 507	129,8	43 847	123,0
Středočeský kraj	26 575	99,9	36 449	102,2
Jihočeský kraj	23 844	89,7	32 726	91,8
Plzeňský kraj	25 445	95,7	34 441	96,6
Karlovarský kraj	22 576	84,9	31 187	87,5
Ústecký kraj	24 041	90,4	33 468	93,8
Liberecký kraj	24 640	92,7	33 110	92,8
Královéhradecký kraj	24 088	90,6	33 703	94,5
Pardubický kraj	23 757	89,3	32 124	90,1

Kraj Vysočina	24 119	90,7	32 737	91,8
Jihomoravský kraj	25 645	96,4	34 843	97,7
Olomoucký kraj	23 653	89,0	32 476	91,1
Zlínský kraj	23 343	87,8	31 494	88,3
Moravskoslezský kraj	24 446	91,9	32 088	90,0
Česká republika	26 591	100,0	35 662	100,0

Zdroj dat: Evidenční počty zaměstnanců a jejich mzdy v ČR v 4. čtvrtletí 2020. ČSU Praha, 2021

Po sledované období je průměrná mzda v kraji vždy nižší než činil průměr České republiky. Z grafu vyplývá, že od roku 2017 rozdíl mezi průměrnou mzdou v kraji a celé republice se lehce navyšuje v absolutní částce (z 2502 na 2924), ale procentuální rozdíl zůstává na stejné úrovni, v roce 2020 dosahovaly platy na Vysočině 91,8 úrovně ČR.

V roce 2020 byla průměrná mzda v kraji 32 737 Kč, což byla osmá nejvyšší hodnota mezi kraji ČR. Za posledních 5 let se zde mzda zvýšila o 8 618 Kč, zatímco v ČR o 9 071 Kč. V porovnání s ostatními kraji, byl nárůst mezd pátý nejnižší. V porovnání průměrné mzdy v krajích ČR nejsou zjištěny dramatické rozdíly, zvláštní postavení zde však zaujímá Praha, kde jsou průměrné mzdy výrazně vyšší než v ostatních částech země.

7.2. Rozsah a struktura nezaměstnanosti

7.2.1. Vývoj nezaměstnanosti

Z hlediska nezaměstnanosti patří Kraj Vysočina dlouhodobě mezi méně problematická území v České republice. Trh práce vždy velice rychle reaguje na aktuální ekonomickou situaci, v období ekonomického růstu klesá počet nezaměstnaných a rozšiřuje se nabídka volných míst a naopak v období krize rychle nezaměstnanost stoupá a nabídka volných míst mizí. Toto se naplno projevilo v roce 2009 v souvislosti s dopady ekonomické krize, které se podařilo překonat až po roce 2013. Následovalo období nebývalého ekonomického růstu, jak ukazuje vývoj ukazatelů trhu práce v následující tabulce. V roce 2013 bylo na Vysočině evidováno více než 28 tis. nezaměstnaných, v roce 2019 se pak jednalo o necelých 10 tis.

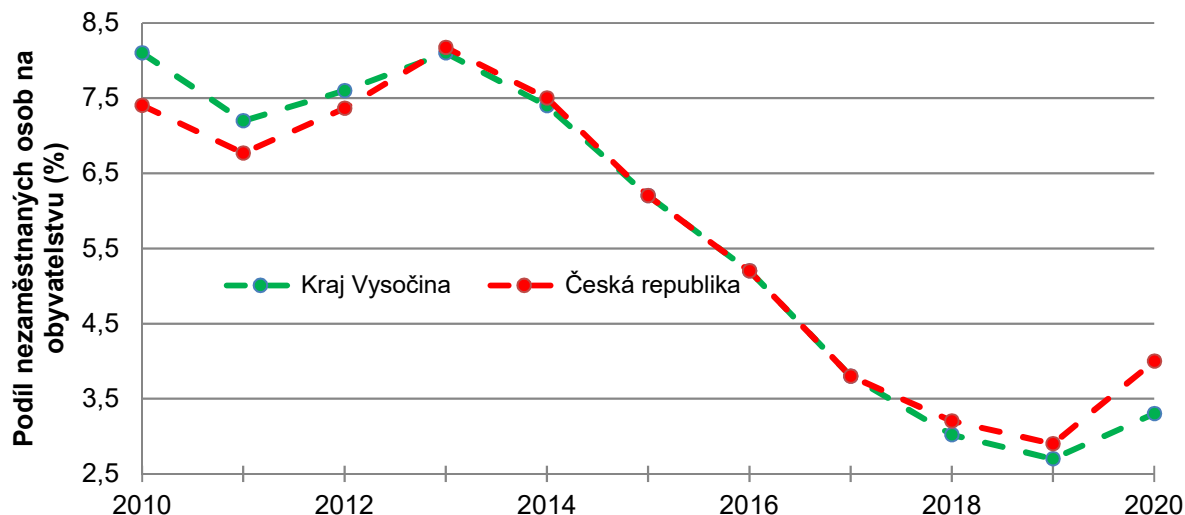
Je nutné zmínit, že zaměstnanost v 2020 byla významně ovlivněna situací kolem Covid-19. Některé služby musely utlumit aktivity kvůli vládním omezením a průmyslové podniky se potýkají s poklesem zájmu o určité produkty. I když na ekonomiku v roce 2020 dopadly důsledky pandemické situace, na trhu práce byly projevy alespoň zatím relativně mírné.

Tab. 7.3: Vývoj základních ukazatelů trhu práce v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2020 (vždy k 31.12)

Období	Uchazeči o zaměstnání	Volná místa	Počet uchazečů na 1 volné místo	Podíl nezaměstnaných osob (v %)
2010	29 410	916	32,1	8,1
2011	25 605	921	27,8	7,2
2012	26 963	664	40,6	7,6
2013	28 304	1 203	23,5	8,1
2014	25 074	2 089	12,0	7,4
2015	21 039	3 589	5,9	6,2
2016	17 290	5 419	3,2	5,2
2017	12 569	7 476	1,7	3,8
2018	10 628	9 998	1,1	3,0
2019	9 642	10 615	0,9	2,7
2020	11 443	9 647	1,2	3,3

Zdroj dat: Uchazeči o zaměstnání a volná pracovní místa k 31.12.. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2021

Podíl nezaměstnaných osob (PN), který vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 – 64 let ze všech obyvatel ve stejném věku, v roce 2020 dosáhl 3,3 %. Na počátku sledovaného období se PN na Vysočině pohyboval lehce nad hodnotou za celou ČR, od roku 2013 byly hodnoty za ČR a Vysočinu v podstatě totožné, od roku 2018 vykazuje Vysočina příznivější hodnoty.

Obr. 7.3: Podíl nezaměstnaných osob v Kraji Vysočina a v ČR v letech 2010 – 2020 (vždy k 31.12.)

Zdroj dat: Uchazeči o zaměstnání a volná pracovní místa. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2021

Důležitým ukazatelem situace na trhu práce je také počet volných pracovních míst (VPM) registrovaných na úřadech práce. Na začátku sledovaného období, tedy ještě za vrcholící krize bylo VPM evidováno necelých 1 tis., toto číslo se však v roce 2019 přesáhlo hranici 10 tis. Díky tomu bylo na každého uchazeče zhruba jedno volné pracovní místo.

Vývoj situace na trhu práce je možno vedle dlouhodobého sledování, zkoumat také v průběhu jednoho roku. Tomuto se říká sezónní nezaměstnanost. Rok 2020 byl z důvodu pandemické situace hodně netradiční.

Na počátku roku 2020 byl počet uchazečů těsně nad hranicí 10,2 tis., následně nezaznamenáváme výrazně snižování díky nástupu sezónních prací, v zemědělství, stavebnictví a v cestovním ruchu, ale nastává mírné navýšení počtu až do července.

V prvních třech měsících tvořily ženy méně než polovinu uchazečů o zaměstnání. Poměr uchazečů podle pohlaví se změnil až v dubnu a během letních měsíců ženy tvořily již nadpoloviční většinu všech evidovaných nezaměstnaných. Tato skutečnost naznačuje, že sezónní zaměstnanost se týká především mužů. Podíl nezaměstnaných žen je stále na vyšší úrovni než v případě mužů s výjimkou zimních měsíců, jedná se o necelý 1 procentní bod.

Tab. 7.4: Vývoj vybraných skupin uchazečů o zaměstnání a míra nezaměstnanosti podle pohlaví v Kraji Vysočina v roce 2020

Měsíc	Počet uchazečů				Volná místa	PU/VM	Podíl nezaměstnaných osob		
	celkem	ženy	absolventi	OZP			PN	PN žen	PN mužů
leden	10 210	4 741	464	1 672	9 767	1,0	2,9	2,7	3,0
únor	9 981	4 711	483	1 637	9 413	1,1	2,8	2,7	2,9
březen	9 656	4 801	478	1 634	9 117	1,1	2,7	2,8	2,6
duben	10 602	5 431	568	1 632	8 852	1,2	3,0	3,2	2,9
květen	10 789	5 580	524	1 641	8 828	1,2	3,1	3,3	2,9
červen	10 588	5 488	407	1 663	10 221	1,0	3,0	3,2	2,8
červenec	11 006	5 845	418	1 695	10 406	1,1	3,2	3,5	2,9
srpen	10 879	5 804	524	1 683	10 245	1,1	3,1	3,5	2,8
září	10 527	5 549	824	1 649	9 511	1,1	3,0	3,3	2,7
říjen	10 096	5 429	753	1 635	9 491	1,1	2,9	3,2	2,6
listopad	10 243	5 465	708	1 647	9 586	1,1	2,9	3,2	2,6
prosinec	11 443	5 656	681	1 691	9 647	1,2	3,3	3,4	3,2

Pozn.: OZP – osoby se zdravotním postižením, PU/VM – počet uchazečů připadajících na jedno volné pracovní místo, absolventi – osoby max. 2 roky po ukončení docházky do škol a mladiství do 18 let

Zdroj dat: Uchazeči o zaměstnání a volná pracovní místa. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2021

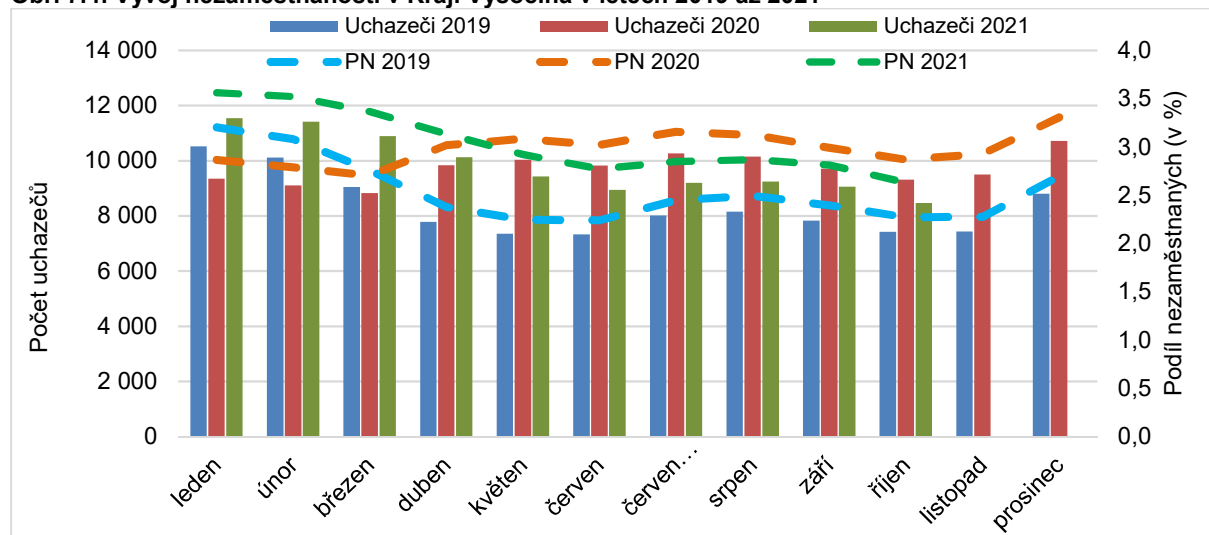
I počet absolventů škol evidovaných na úřadech práce měl v roce 2020 do netypický roční průběh, protože v dubnu a květnu výrazně stoupl jejich počet, takže tato skupina byla nastalou situací výrazněji postižena. Po poklesu v letních měsících jejich počet se výrazně zvedl v září, po zbytek roku evidujeme mírný pokles.

Počet nezaměstnaných osob se zdravotním postižením v evidenci úřadů práce měl v průběhu roku minimální výkyvy a pohyboval se mezi hodnotami 1 632 a 1 691, na celkové nezaměstnanosti podílil z necelých 20 %.

V letních měsících tradičně bývá více volných pracovních míst, v červenci bylo více než 10 tis. volných míst.

Porovnání situace mezi obvyklým průběhem roku a roky ovlivněnými pandemií ukazuje následující graf. Od března, kdy se začaly projevovat dopady, nezačal jako obvykle pokles počet uchazečů, naopak mírně rostl. V květnu 2020 bylo o 2,7 tis. nezaměstnaných více než v předchozím roce, což se projevilo také v meziročním nárůstu podílů nezaměstnaných o 0,9 p.b. Vlastní dopady na trh práce v Kraji Vysočina zatím nejsou tak významné i díky kompenzacím z národní úrovně, avšak po jejich skončení lze předpokládat nárůst počtu nezaměstnaných, a to možná i výrazný.

Obr. 7.4: Vývoj nezaměstnanosti v Kraji Vysočina v letech 2019 až 2021

Zdroj dat: Uchazeči o zaměstnání a volná pracovní místa. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2021

Z republikového pohledu je také závažnější zvyšování regionálních rozdílů. Zatímco v červenci 2020 jsme v Kraji Vysočina zaznamenali meziroční nárůst počtu uchazečů o 26 % a podílu nezaměstnaných o 0,8 p.b. v kraji Karlovarském činil nárůst počtu uchazečů o 87 % a podílu nezaměstnaných o 2,7 p.b. V roce 2021 je situace na trhu práce o něco lepší, avšak návrat do předcovidové doby je zatím daleko.

7.2.2 Struktura uchazečů o zaměstnání

Jednou ze základních charakteristik souboru uchazečů o zaměstnání je jejich věková struktura. Po celé sledované období (od roku 2010) docházelo ke snižování nezaměstnanosti celkové a v rámci jednotlivých věkových skupin ne však stejnou intenzitou. Počty uchazečů ve věkových skupinách do 40 let klesly o více než 70 %, věková skupina nad 50 let klesla o „pouze“ 50 %. Díky této skutečnosti pokleslo i relativní zastoupení nezaměstnaných v nižších ročnících, naopak uchazeči nad 50 let tvoří téměř 40 % všech nezaměstnaných.

Tab. 7.5: Věková struktura uchazečů o zaměstnání v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2020 (vždy k 31.12)

Rok	Uchazeči o zaměstnání										
	celkem	do 19 let		20 – 29 let		30 – 39 let		40 – 49 let		více než 50 let	
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
2010	29 410	1 110	3,8	7 049	24,0	7 149	24,3	6 115	20,8	7 987	27,2
2011	25 605	1 098	4,3	6 523	25,5	6 009	23,5	5 376	21,0	6 599	25,8
2012	26 963	1 133	4,2	6 784	25,2	6 253	23,2	5 659	21,0	7 134	26,5
2013	28 304	920	3,3	7 039	24,9	6 532	23,1	5 996	21,2	7 817	27,6
2014	25 532	746	2,9	5 814	22,8	5 764	22,6	5 531	21,7	7 677	30,1

2015	21 268	571	2,7	4 440	20,9	4 639	21,8	4 696	22,1	6 922	32,5
2016	17 672	474	2,7	3 474	19,7	3 626	20,5	3 940	22,3	6 158	34,8
2017	12 992	365	2,8	2 321	17,9	2 478	19,1	2 873	22,1	4 955	38,1
2018	10 628	296	2,8	1 974	18,6	1 956	18,4	2 299	21,6	4 103	38,6
2019	9 642	323	3,3	1 863	19,3	1 755	18,2	2 110	21,9	3 591	37,2
2020	11 443	383	3,3	2 152	18,8	2 172	19,0	2 618	22,9	4 118	36,0

Zdroj dat: Struktura uchazečů o zaměstnání. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2021

Mezi další charakteristiku nezaměstnaných patří jejich vzdělanostní struktura. V rámci kraje dlouhodobě tvoří největší skupinu osoby se středním vzděláním bez maturity, jejich podíl se pohybuje kolem 50 % (na konci roku 2020 to bylo 46,6 %).

Tab. 7.6: Vývoj vzdělanostní struktury uchazečů o zaměstnání v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2020 (vždy k 31. 12)

Rok	Uchazeči o zaměstnání								
	celkem	základní		Stř. bez maturity		střední s maturitou		vysokoškolské	
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
2010	29 410	5 111	17,4	15 547	52,9	7 464	25,4	1 288	4,4
2011	25 605	4 651	18,2	13 032	50,9	6 366	24,9	1 556	6,1
2012	26 963	4 872	18,1	13 752	51,0	6 585	24,4	1 754	6,5
2013	28 304	5 180	18,3	14 135	49,9	6 960	24,6	2 029	7,2
2014	25 532	4 576	17,9	12 808	50,2	6 341	24,8	1 807	7,1
2015	21 268	3 840	18,1	10 527	49,5	5 248	24,7	1 653	7,8
2016	17 672	3 231	18,3	8 638	48,9	4 422	25,0	1 381	7,8
2017	12 992	2 413	18,6	6 303	48,5	3 285	25,3	991	7,6
2018	10 628	2 161	20,3	5 036	47,4	2 617	24,6	814	7,7
2019	9 642	1 867	19,4	4 627	48,0	2 402	24,9	746	7,7
2020	11 443	2 131	18,6	5 338	46,6	3 076	26,9	898	7,8

Zdroj dat: Struktura uchazečů o zaměstnání. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2021

Druhou nejsilnější skupinou jsou uchazeči se středním vzděláním s maturitou, jejichž podíl od roku 2010 představuje stabilně zhruba čtvrtinu všech uchazečů. Necelou pětinu všech nezaměstnaných tvoří trvale osoby s pouze základním vzděláním. Vysokoškoláci tvoří mezi nezaměstnanými dlouhodobě nejmenší skupinu uchazečů o zaměstnání, avšak na konci posledních pěti let jejich podíl stoupal a v roce 2020 představují 7,8 % nezaměstnaných.

Měnila se také struktura uchazečů z hlediska délky evidence. Na konci sledovaného období došlo ke snížení podílu osob s délkou evidence do 3 měsíců, naopak podíl i absolutní počet dlouhodobě nezaměstnaných (nad 12 měsíců) se v roce 2020 zvýšil. Zastoupení zbylých dvou kategorií se významně neměnilo.

Tab. 7.7: Struktura uchazečů o zaměstnání podle délky evidence v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2020 (vždy k 31.12)

Rok	Uchazeči o zaměstnání								
	celkem	do 3 měsíců		3 - 6 měsíců		6 – 12 měsíců		nad 12 měsíců	
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
2010	29 410	11 246	38,2	4 734	16,1	4 324	14,7	9 106	31,0
2011	25 605	8 545	33,4	4 454	17,4	3 388	13,2	9 218	36,0
2012	26 963	8 889	33,0	4 818	17,9	4 065	15,1	9 191	34,1
2013	28 304	8 559	30,2	4 427	15,6	4 506	15,9	10 812	38,2
2014	25 532	7 824	30,6	3 705	14,5	3 557	13,9	10 446	40,9
2015	21 268	7 220	33,9	3 150	14,8	2 684	12,6	8 214	38,6
2016	17 672	6 498	36,8	2 786	15,8	2 339	13,2	6 049	34,2
2017	12 992	5 415	41,7	2 079	16,0	1 765	13,6	3 733	28,7
2018	10 628	4 851	45,6	1 898	17,9	1 282	12,1	2 597	24,4
2019	9 642	4 695	48,7	1 870	19,4	1 305	13,5	1 772	18,4
2020	11443	4 436	38,8	2 475	21,6	2 147	18,8	2 385	20,8

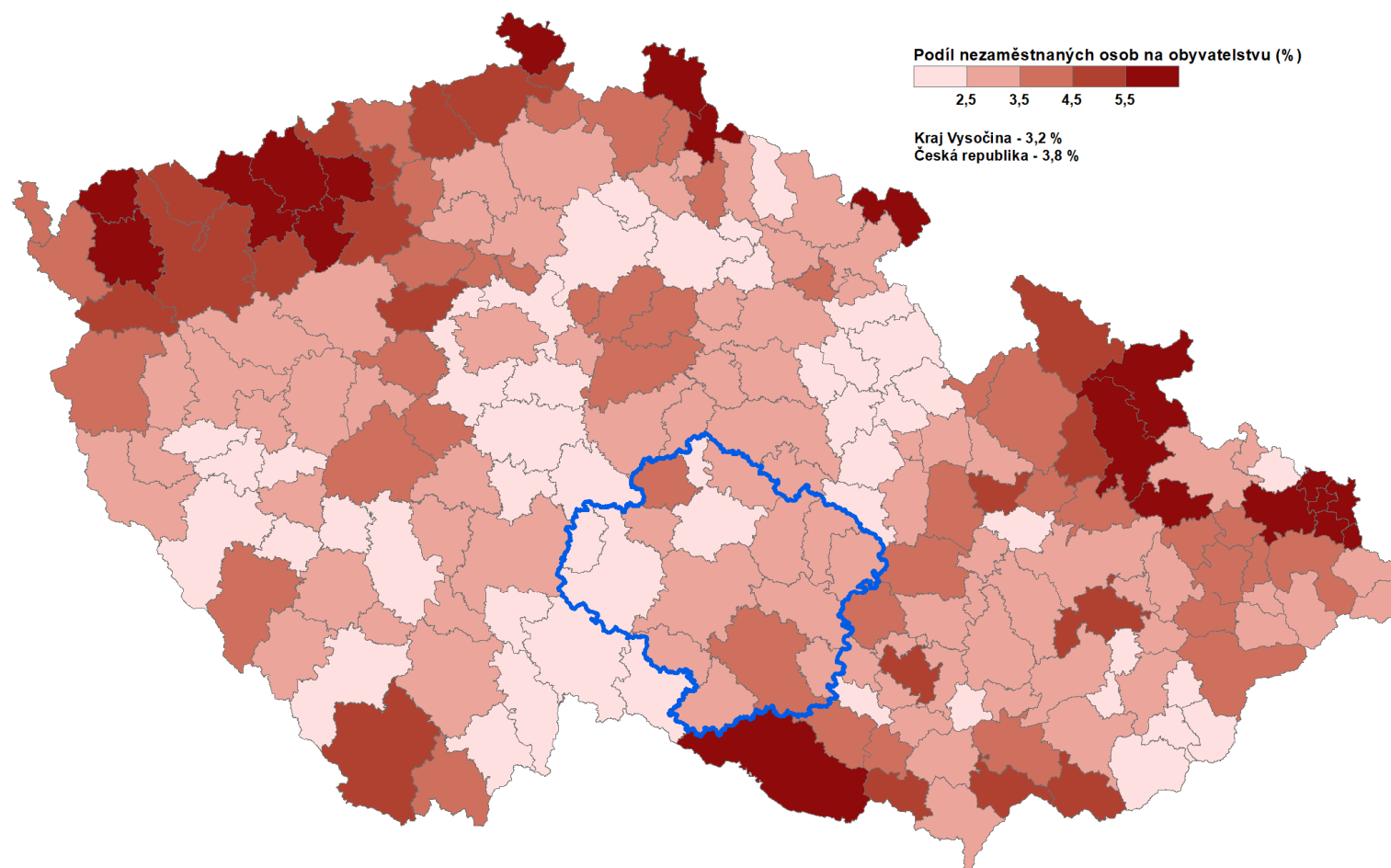
Zdroj dat: Struktura uchazečů o zaměstnání. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2021

S klesajícím podílem dlouhodobě nezaměstnaných osob registrovaných na úřadech práce se snižuje i průměrná délka nezaměstnanosti. Ta na konci roku 2014 činila v Kraji Vysočina 684 dnů a v roce 2020 jen 396 dnů.

7.2.3 Územní rozložení nezaměstnanosti v ČR

Následující obrázek ukazuje regionální rozdíly v rozložení nezaměstnanosti za jednotlivé správní obvody ORP. V Kraji Vysočina je vyšší nezaměstnanost ve východní části a také částech vzdálenějších od dopravní tepny – dálnice D1. Avšak při porovnání s některými regiony se Vysočina z hlediska trhu práce jeví jako méně problematická část ČR.

Obr. 7.5: Podíl nezaměstnaných ve správních obvodech ORP ČR k 30. 10. 2021

Zdroj dat: Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2021

8. Vzdělávací, zdravotnická, sociální a kulturní infrastruktura

8.1 Vzdělávání

Jedním z významných faktorů, který ovlivňuje vývoj v oblasti vzdělávání, je demografický vývoj. Po významném poklesu na přelomu tisíciletí se od roku 2014 ustálil počet narozených dětí mírně pod hranici 5,5 tis. ročně.

Tab. 8.1.1: Počet živě narozených dětí v okresech Kraje Vysočina dle roku narození k 31. 12. 2020

Rok narození	Rok vstupu do MŠ	Rok vstupu do ZŠ	Rok vstupu do SŠ	Kraj Vysočina	Okres HB	Okres JI	Okres PE	Okres TR	Okres ZR
2020	2023	2026	2035	5 349	1 013	1 196	758	1 105	1 277
2019	2022	2025	2034	5 497	1 041	1 189	726	1 174	1 367
2018	2021	2024	2033	5 430	1 015	1 166	727	1 087	1 435
2017	2020	2023	2032	5 440	1 039	1 260	709	1 151	1 281
2016	2019	2022	2031	5 307	973	1 218	670	1 127	1 319
2015	2018	2021	2030	5 366	949	1 364	714	1 148	1 191
2014	2017	2020	2029	5 334	1 024	1 260	708	1 086	1 256
2013	2016	2019	2028	4 932	922	1 156	652	1 034	1 168
2012	2015	2018	2027	5 110	946	1 202	715	1 071	1 176
2011	2014	2017	2026	5 086	948	1 171	690	1 092	1 185
2010	2013	2016	2025	5 357	1 035	1 261	689	1 110	1 262
2009	2012	2015	2024	5 466	980	1 335	699	1 156	1 296
2008	2011	2014	2023	5 646	1 046	1 340	730	1 193	1 337
2007	2010	2013	2022	5 373	1 031	1 198	677	1 179	1 288
2006	2009	2012	2021	5 113	922	1 184	691	1 106	1 210
2005	2008	2011	2020	5 070	927	1 109	673	1 160	1 201
2004	2007	2010	2019	4 819	832	1 043	651	1 038	1 255
2003	2006	2009	2018	4 775	839	1 012	638	1 122	1 164
2002	2005	2008	2017	4 755	866	1 013	644	1 018	1 214
2001	2004	2007	2016	4 568	781	940	630	1 077	1 140
2000	2003	2006	2015	4 761	856	978	663	1 082	1 182

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva. ČSÚ Praha, 2020.

8.1.1 Předškolní vzdělávání

Ve školním roce 2020/21 bylo k 30. 9. 2020 v kraji 289 organizací provozujících mateřskou školu (MŠ), z toho 162 jako součást ZŠ. Zřizovatelem většiny organizací jsou obce, jedna byla zřízena krajem, devět soukromým zřizovatelem a dvě církví.

Některé subjekty vykonávají činnost na více místech, proto je v kraji provozováno celkem 370 pracovišť, ve kterých je vykonávána činnost mateřské školy. Předškolní zařízení navštěvuje 17,5 tis. dětí (viz tabulka 8.1.2).

Tab. 8.1.2.: Mateřské školy v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021

Okres	Počet škol (celkem)	Počet tříd	Počet dětí	Počet pedagog. pracovníků*	Počet dětí na 1 třídu	Počet dětí na 1 pedagog. prac.
Havlíčkův Brod	66	146	3 055	308,4	20,9	9,9
Jihlava	76	186	3 963	416,4	21,3	9,5
Pelhřimov	45	119	2 471	249,9	20,8	9,9
Třebíč	87	186	3 847	404,2	20,7	9,7
Žďár nad Sázavou	96	192	4 191	404,1	21,8	10,3
Kraj Vysočina 20/21	370	829	17 527	1 774,5	21,1	9,9
Kraj Vysočina 19/20	368	815	17 965	1 698,9	22,0	10,6
Kraj Vysočina 18/19	363	806	17 770	1 631,5	22,1	10,9
Kraj Vysočina 17/18	361	803	17 866	1 580,0	22,3	11,3
Kraj Vysočina 16/17	360	791	17 821	1 525,8	22,5	11,7
Kraj Vysočina 15/16	363	789	17 982	1 489,7	22,8	12,1

*) počet úvazků k 30. 9. 2020

Zdroj dat: MŠMT, výkaz S1-01 z roku 2020-2015, výkaz P1-04 z roku 2020-2015

8.1.2 Základní vzdělávání

Ve školním roce 2020/21 působilo k 30. 9. 2020 v Kraji Vysočina 286 základních škol (dále také „ZŠ“). Základních škol se statutem právnické osoby bylo pouze 268, neboť několik základních škol v kraji bylo sloučeno pod jednu právnickou osobu. Z celkového počtu 286 pracovišť ZŠ je 166 z nich plně organizovaných (59 %) a 120 malotřídních (41 %) s jedním až pěti ročníky. Jednu základní školu zřizuje církev, 11 kraj (z toho 3 při zdravotnických zařízeních a ústavech), 10 soukromý sektor, ostatní jsou zřízeny obcemi.

Za posledních šest let došlo k mírnému nárůstu počtu škol, tříd i žáků, kterých bylo ve školním roce 2020/2021 celkem 45 375.

Tab. 8.1.3: Základní školy v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021

Okres	Počet škol (celkem)	Počet tříd	Počet žáků	Počet pedag. pracovníků *	Žáků na 1 třídu	Žáků na 1 pedag. prac.
Havlíčkův Brod	55	444	8 454	738,4	19,0	11,4
Jihlava	52	540	10 759	881,2	19,9	12,2
Pelhřimov	32	315	6 260	530,4	19,9	11,8
Třebíč	65	516	9 597	862,6	18,6	11,1
Žďár nad Sázavou	82	566	10 528	948,6	18,6	11,1
Kraj Vysočina 20/21	286	2 381	45 598	3 961,2	19,2	11,5
Kraj Vysočina 19/20	283	2 340	45 343	3 813,3	19,4	11,9
Kraj Vysočina 18/19	280	2 261	44 895	3 678,0	19,9	12,2
Kraj Vysočina 17/18	274	2 241	44 453	3 312,2	19,8	13,4
Kraj Vysočina 16/17	273	2 205	43 980	3 358,2	19,9	13,1
Kraj Vysočina 15/16	272	2 192	43 173	3 257,3	19,7	13,3

*) počet úvazků k 30. 9. 2020

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M3 z roku 2020-2015, výkaz P1-04 z roku 2020-2015

8.1.3 Střední vzdělávání

V Kraji Vysočina je nabídka středoškolského vzdělání v důsledku přirozených spádových oblastí koncentrována do větších měst. Takovými středisky jsou okresní města, v nichž ve školním roce 2020/21 studovaly nebo se učily více než dvě třetiny z celkového počtu studentů kraje. Mezi nimi vyniká Jihlava s podílem cca 25 %.

Demografický vývoj se projevuje i na středních školách. Po pětiletém úbytku žáků se začíná trend obracet a na SŠ se dostávají početnější ročníky. Počet žáků je srovnatelný s rokem 2015 a dá se očekávat další mírný nárůst. Kapacita jednotlivých oborů na SŠ je i tak dostačující.

V Kraji Vysočina je ve školním roce 2020/21 k 30. 9. 2020 zařazeno ve školském rejstříku celkem 64 právnických osob vykonávajících činnost středních škol. Z celkového počtu škol poskytujících střední vzdělávání byly na 18 školách vyučovány obory typu gymnázií, na 35 školách obory typu středních odborných škol, na 13 školách lycea, na 27 školách obory typu středních odborných učilišť a na 13 školách obory s upravenými učebními plány pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Střední školy navštěvuje celkem 20,3 tis. žáků, z toho necelých 15 tisíc žáků obor ukončený maturitní zkouškou.

8.1.3.1 Střední školy – obory se všeobecným zaměřením

Gymnázia nabízejí různou délku studia – nejběžnější formou je studium osmileté a čtyřleté, pouze tři gymnázia jsou šestiletá. Počet studentů na 18 gymnáziích činil ve školním roce 2020/21 celkem 6 184. Přestože zájem o obory se všeobecným zaměřením se v čase nesnižuje, v roce 2020/2021 pokračovalo snižování zájmu o lycea. Jedná se o čtyřleté vzdělávání s určitým obecně odborným zaměřením, např. lycea technická, ekonomická, přírodovědná, pedagogická. Stejně jako v případě gymnázií jsou v nich mladí lidé připravováni zejména ke studiu na vyšších odborných a vysokých školách.

Tab. 8.1.4: Přehled studentů na gymnáziích a lyceích v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021

Studijní obor	HB	JL	PE	TR	ZR	Kraj 2020/21	Kraj 2019/20	Kraj 2018/19	Kraj 2017/18	Kraj 2016/17	Kraj 2015/16
Gymnázium 4-leté	440	469	309	566	702	2 486	2 472	2 527	2 554	2 527	2 481
Gymnázium 6-leté	-	177	112	-	-	289	293	296	306	342	355
Gymnázium 8-leté	711	666	443	471	1 118	3 409	3 381	3 368	3 331	3 261	3 281
Lycea	230	21	76	150	111	588	565	597	600	639	667
Celkem	1 381	1 333	940	1 187	1 931	6 772	6 711	6 788	6 791	6 130	6 784

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M8 z roku 2020-2015

8.1.3.2 Střední školy – odborně zaměřené studijní a učební obory

Počet studentů odborných oborů s maturitní zkouškou ve šk. roce 2020/21 činil 8,6 tis., což je obdobná situace jako před pěti lety. Největšímu zájmu se těší obory, které jsou orientovány především na ekonomiku a podnikání, strojírenství a elektrotechniku (viz tabulka 8.1.5).

Tab. 8.1.5: Počty studentů v maturitních oborech (M, L) v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021 (denní studium)

Kód oboru	Studijní obor	HB	JI	PE	TR	ZR	Kraj 2020/21	Kraj 2019/20	Kraj 2018/19	Kraj 2017/18	Kraj 2016/17	Kraj 2015/16
26,18	Elektrotech., telekom. a VT	82	436	203	525	357	1 603	1 463	1 440	1 306	1 443	1 419
63,64,66	Ekonomika, obchod a podnikání	191	463	127	216	251	1 248	1 177	1 187	1 165	1 227	1 299
21,23,39	Strojírenství, stroj. výr.	88	319	104	278	322	1 111	1 150	1 171	1 272	1 279	1 212
82,34	Umění a užité umění	183	568	-	21	-	772	757	745	680	689	694
53	Zdravotnictví	132	289	-	168	118	707	673	629	574	544	575
29,65	Gastro., hotelnictví, turismus	93	91	21	191	145	541	517	532	540	601	671
68	Právo, veřejnosp.činnosti	-	379	-	115	-	494	489	481	498	485	489
16,41,43	Zem. a les., ekologie, veterinář	-	0	218	205	30	453	439	462	456	490	494
--	Nástavby	33	90	66	109	192	490	505	452	471	448	491
36	Staveb., geodézie, kartograf.	144	170	-	175	68	557	489	452	486	487	531
75	Pedag., učit., soc.péče	81	304	-	105	-	490	463	432	432	432	430
34,37	Ostatní	-	-	-	-	41	41	52	52	53	52	54
31,69	Osobní a provozní služby	-	61	20	-	30	111	88	79	96	96	120
33	Zpracování dřeva	14	-	18	-	-	32	34	29	27	60	58
--	Celkem obory	1 041	3 170	777	2 108	1 554	8 650	8 296	8 143	8 056	8 336	8 537

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M8 z roku 2020-2015

Počet studentů, kteří dosáhnou středního stupně vzdělání nebo středního vzdělání s výučním listem, se pohybuje kolem 5. tisíc. Největší zájem je o obory strojírenství, gastronomie, hotelnictví a turismus. Počty studentů v těchto oborech tvořily ve sledovaném období více než polovinu studentů všech učebních a studijních oborů typu středních odborných učilišť (viz tabulku 8.1.6).

Tab. 8.1.6: Počty studentů v nejfrekventovanějších učebních oborech (H, E) v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021 (denní studium)

Kód oboru	Učební obor	HB	JI	PE	TR	ZR	Kraj 2020/21	Kraj 2019/20	Kraj 2018/19	Kraj 2017/18	Kraj 2016/17	Kraj 2015/16
21,23,55	Strojírenství, stroj. výroba	78	388	128	198	170	962	1 575	1 326	1 403	1 410	1 421
29,65	Gastronomie, hotelnictví, turismus	172	281	118	196	261	1 028	1 067	981	1 013	1 068	1 156
31,34,37,69	Osobní a provozní služby	-	82	112	128	191	513	506	484	435	432	409
26	Elektrotechnika telekomunikace a VT	43	162	71	191	88	555	414	437	376	384	445
36	Stavebnictví, geodézie, kartograf.	97	138	22	118	47	422	377	385	392	480	423
41	Zemědělství a lesnictví	-	54	179	171	243	647	623	618	615	640	636
33	Zpracování dřeva	42	82	34	55	27	240	239	249	266	245	244
66	Obchod	19	31	-	99	46	195	170	143	159	150	162
53	Zdravotnictví	33	42	-	44	5	124	137	125	157	120	98
82	Umění a užité umění	55	-	-	9	-	64	64	59	61	60	56
28,75,39	Ostatní	24	20	-	-	-	44	56	58	55	70	72
--	Celkem obory	777	1 280	664	1 209	1 078	5 008	5 228	4 865	4 932	5 059	5 122

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M8 z roku 2020-2015

8.1.4 Vyšší odborné školy

S rostoucí šancí přijetí na vysokou školu postupně klesá zájem o vyšší odborné vzdělání. V současnosti se v Kraji Vysočina vzdělává na vyšších odborných školách 289 studentů, což je o více než polovinu méně než tomu bylo v roce 2015. Na území Kraje Vysočina působí k 30. 9. 2020 celkem 14 vyšších odborných škol (dále také „VOŠ“), z nichž pouze jedna je samostatná, ostatní jsou spojeny s různými typy středních škol. Rozložení VOŠ i oborů v kraji lze označit za poměrně rovnoměrné, rozložení počtu studentů jednotlivých oborů se koncentruje více na obory ekonomického, technického a sociálně

zdravotního zaměření. Následující tabulka 8.1.7 uvádí informace o oborové skladbě a počtech studentů vyšších odborných škol v Kraji Vysočina.

Tab. 8.1.7: Obory a počty studentů vyšších odborných škol v jednotlivých okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021 (v denním studiu)

Okres	Název školy	Studijní obor	2020/2021	2019/20	2018/19	2017/18	2016/17	2015/16
Havlíčkův Brod	VOŠ a OA Chotěboř	Facility management	x	x	x	x	x	24
		Řízení bezpečnosti práce	x	0	9	10	34	21
		Řízení a zabezpečení jakosti	x	x	0	8	8	27
	SZŠ a VOŠ zdravotnická Havlíčkův Brod	Diplomovaná všeobecná sestra	10	24	43	50	55	67
	G, SOŠ a VOŠ Ledeč nad Sázavou	Ekonomika a management podniku	0	24	14	36	35	62
	Akademie - VOŠ, G a SOŠ uměleckoprůmyslová Světlá nad Sázavou	Řízení sklářské a keramické výroby	14	8	6	13	11	20
		Řízení výroby zpracování kamene	17	10	9	8	6	10
Pelhřimov	VOŠ a SŠ hotelová SČMSD Pelhřimov, s.r.o.	Management hotelového provozu	x	x	0	0	5	11
Jihlava	FARMEKO - VOŠ zdravotnická a SOŠ, s.r.o.	Diplomovaný farmaceutický asistent	33	30	31	31	33	40
	Soukromá VOŠ grafická a Střední umělecká škola grafická, s.r.o.	Multimediální umělecká tvorba	28	14	26	32	25	31
	Soukromá VOŠ sociální, o.p.s.	Sociální práce	20	19	27	31	43	65
		Předškol. a mimoškol. pedagog.	60	42	51	56	61	38
	TRIVIS - Střední škola veřejnoprávní a Vyšší odborná škola bezpečnosti silniční dopravy Jihlava, s.r.o.	Bezpeč. v silniční dopravě	33	41	26	35	43	50
Třebíč	VOŠ a SŠ veterinární, zemědělská a zdravotnická Třebíč	Diplomovaná všeobecná sestra	0	18	33	39	45	57
		Účetnictví a finanční hospodaření	20	6	16	38	51	51
Žďár nad Sázavou	VOŠ a SOŠ zemědělsko-technická Bystřice nad Pernštejnem	Agroturistika	14	34	13	36	31	63
	VOŠ a SPŠ, Žďár nad Sázavou, Studentská 1	Automatizace a informatika	x	x	x	0	7	14
		Informační technologie ve strojírenství	0	7	14	23	28	34
		Ekonomika strojírenství	x	0	10	14	38	36
	SZŠ a VOŠ zdravotnická Žďár nad Sázavou	Diplomovaná všeobecná sestra	40	43	46	52	68	66
Vysočina			289	320	374	512	627	787

Pozn.: x – v daném roce obor neotevřen, 0 – obor otevřen, ale nikdo nenastoupil

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M10 z roku 2020-2015

8.1.5 Speciální školství

Speciální školství je tvořeno mateřskými a základními školami pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, základními školami speciálními, speciálními školami při zdravotnických zařízeních a praktickými školami. Síť těchto zařízení je v Kraji Vysočina stabilizovaná. Pro doplnění informací uvádíme tabulku 8.1.8 s počtem individuálně integrovaných žáků v ZŠ. Řada škol se speciálním zaměřením zajišťuje ve větší míře vzdělávání žáků s těžšími formami zdravotního handicapu.

Vzdělávací systém doplňuje výchovné, pedagogicko-psychologické a speciálně pedagogické poradenství. Tyto služby poskytují v Kraji Vysočina výchovní poradci (pozice ustavena zpravidla na každé úplné základní škole a na středních školách), Pedagogicko-psychologická poradna a Speciálně pedagogické centrum Vysočina, která má své pracoviště v Bystřici nad Pernštejnem, Havlíčkově Brodě, Jihlavě, Moravských Budějovicích, Pelhřimově, Třebíči, Velkém Meziříčí a Žďáru nad Sázavou.

SVP poskytují všestrannou preventivně výchovnou péči dětem a mládeži se zvýšeným rizikem či prvními projevy poruch chování a negativních jevů v jejich sociálním vývoji a klientům propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Na území Kraje Vysočina zřídilo MŠMT tři SVP, které poskytují preventivně výchovnou péči formou ambulantních služeb. Jedná se o SVP při Výchovném ústavu, Základní škole a Střední škole ve Velkém Meziříčí, SVP při Výchovném ústavu v Černovicích a SVP při DD se školou v Jihlavě. SVP v Moravských Budějovicích, které poskytuje ambulantní péči v Moravských Budějovicích a Třebíči je soukromé (zřizovatel STŘED, o.s.).

Tab. 8.1.8: Individuálně integrovaní zdravotně handicapovaní žáci ZŠ v Kraji Vysočina

Druh postižení	2020/21	2019/20	2018/19	2017/18	2016/17	2015/16
Mentálně postižení	270	238	218	176	121	117
Sluchové postižení	58	58	50	39	37	35
Zrakové postižení	33	27	25	26	25	28
S vadami řeči	230	181	151	121	115	93
Tělesné postižení	42	42	46	42	42	39
S více vadami	124	151	170	150	63	63
S vývoj. poruchami učení a chování	3 353	3 258	3 043	2 838	2 021	2 194
Autisté	173	174	165	143	163	127
Celkem	4 283	4 129	3 868	3 535	2 587	2 696

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M3 z roku 2020-2015

8.1.6 Vysoké školy

V Kraji Vysočina má sídlo jedna vysoká škola - Vysoká škola polytechnická Jihlava (VŠPJ). Dále působí na území kraje odloučená pracoviště jiných vysokých škol. V akademickém roce 2020/21 studovalo v prezenčních vysokoškolských programech na území kraje 1 381 studentů, z toho však pouze 11 mimo VŠPJ.

Zhruba 13 tis. osob z Vysočiny studuje některou z vysokých škol. Poptávka po studiu tak výrazně převyšuje nabídku v regionu a studenti musí studia realizovat v jiných krajích. Problémem se však stává, že po absolvování se studenti nevrací, což je jedna příčin nižšího podílu vysokoškolsky vzdělané populace v kraji.

Vysoká škola polytechnická Jihlava nabízí bakalářské studium v programech: finance a řízení, aplikovaná informatika, aplikovaná technika pro průmyslovou praxi, aplikované strojírenství, cestovní ruch, elektrotechnika a informatika, ekonomika a management, porodní asistence, ošetřovatelství a zdravotně sociální péče. Magisterské studium nabízí v programu specializace ve zdravotnictví. Ani VŠPJ se nevyhnul nižší zájem o studium, v roce 2020/21 zde studovalo 1 370 studentů, což je o 400 méně než před pěti lety.

Česká zemědělská univerzita Praha - Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů nabízí tříletý bakalářský obor Chov koní, který pro studenty 2. a 3. ročníku probíhá v Centru pro výuku chovu koní Humpolec.

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze - Fakulta chemicko-technologická nabízí praktickou část výuky pro čtyřletý bakalářský obor Konzervování - restaurování umělecko-řemeslných děl na pracovišti Akademie - VOŠ, G, SOŠ umělecko-průmyslová Světlá nad Sázavou,

8.1.7 Celoživotní vzdělávání

Realizace konceptu celoživotního vzdělávání znamená užší propojení existujícího školského systému se sektorem dalšího vzdělávání, s politikou zaměstnanosti a se sociální politikou. Zdůrazňuje se význam učení mimo rámec vzdělávací soustavy (vzdělávání na pracovišti, uznávání předchozí pracovní zkušenosti), tedy co největší propustování oblasti učení a práce. Zvyšuje se úloha sociálních partnerů, zdůrazňuje se osobní volba každého jedince a propojení individuální poptávky se společenskou.

V Kraji Vysočina existuje přes dvě stě právnických osob a kolem tisíce fyzických osob vykonávajících činnost zaměřenou na vzdělávací služby pro dospělé. Podrobnější informace o účasti dospělých v dalším vzdělávání nejsou s výjimkou informací ze škol k dispozici.

Ve školním roce 2020/21 se střední a základní školy opět podílely na organizaci odborně zaměřených vzdělávacích kurzů. Střední školy mimo jiné spolupracují s úřady práce a na základě jejich požadavků zajišťují kvalifikační a rekvalifikační kurzy pro veřejnost a kurzy pro zaměstnance škol a školských zařízení zakončené odborným přezkoušením nebo státní zkouškou. Mezi kurzy, které pořádaly zmíněné školy, převažovaly především rekvalifikační kurzy pro uchazeče o zaměstnání, dále pak kurzy jazykové, kurzy pro rozšíření znalostí v řemeslných živnostech, kurzy autoškoly, sportovní kurzy, svářečské školy, kurzy práce s výpočetní technikou, vzdělávání v oblasti všeobecně vzdělávacích předmětů, kurz kosmetické a kadeřnické práce, manikúra, pedikúra a nehtová modeláž a další odborné kurzy technického, obchodního, ekonomického, zdravotnického, zemědělského nebo uměleckého zaměření.

8.2 Zdravotnictví

V Kraji Vysočina je poskytována péče primární (všeobecné praktické lékařství, pediatrie, zubní lékařství a gynekologie a porodnictví), specializovaná ambulantní, lůžková, kde klíčovou roli hrají nemocnice zřizované Krajem Vysočina a přednemocniční neodkladná péče (Zdravotnická záchranná služba Kraje Vysočina, příspěvková organizace).

8.2.1 Lidské zdroje

Ve zdravotnictví v Kraji Vysočina pracovalo v roce 2018 dle přepočtených úvazků celkem 11 361 pracovníků. Pokud bychom to převedli na populační velikost regionu, tak na 10 000 obyvatel zde působí 223,21 pracovníků ve zdravotnictví, což je nižší hodnota ve srovnání s průměrem ČR (244,07).

Tab. 8.2.1: Pracovníci ve zdravotnictví podle kategorií pracovníků v Kraji Vysočina a ČR za rok 2018

Kategorie pracovníků	Kraj Vysočina	Přepočet na 10 000 obyvatel v KV	Přepočet na 10 000 obyvatel v ČR
Lékaři	1569,70	30,84	36,95
Zubní lékaři	274,25	5,39	6,68
Farmaceuti	269,95	5,30	5,77
Všeobecné, dětské sestry, porodní asistentky	4237,22	83,24	78,07
Ostatní nelékaři s odbornou způsobilostí (ostatní ZPBD)	1200,31	23,58	27,30
Nelékaři s odbornou a specializovanou způsobilostí (ZPSZ)	373,45	7,34	11,47
Nelékaři pod odborným dohledem (ZPOD)	1412,67	27,75	30,27
Nelékaři s odb. způsobilostí (JOP) § 43 a dentisté	273,38	5,37	3,24
Technicko-hospodářští pracovníci	777,76	14,9	20,99
Dělníci a provozní pracovníci	973,17	20,20	23,32
Celkem pracovníci ve zdravotnictví	11361	223,21	244,07

Zdroj dat: ÚZIS ČR, Zdravotnická ročenka České republiky 2018

Lidské zdroje jsou v poskytování zdravotních služeb rozhodujícím faktorem. Prakticky celá ČR řeší problémy s vážným nedostatkem kvalifikovaných lékařů, sester a dalších pracovníků. Systém odborné přípravy často není dostatečně vyvážený. Současně vzniká problém s rostoucí vysokou věkovou strukturou lékařů, který bez systémového řešení v oblasti vzdělávání zdravotnických pracovníků, negativně ovlivní provoz poskytovatelů zdravotní péče.

8.2.2 Organizace zřizované Krajem Vysočina

Kraj Vysočina zřizuje osm zdravotnických příspěvkových organizací (poskytovatelů zdravotních služeb), z toho 5 nemocnic, Zdravotnickou záchrannou službu Kraje Vysočina, příspěvkovou organizaci a dva poskytovatele zdravotních služeb, které poskytují komplexní péči dětem, včetně okamžité pomoci akutní a neodkladné péče ohroženým dětem.

Nemocnice Havlíčkův Brod, příspěvková organizace

Nemocnice se specializuje, kromě poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na angiologická vyšetření, laparoskopické urologické operace, léčbu sekundárního šedého zákalu, prevenci a léčbu kolorektálního karcinomu (gastroenterologická ambulance), chirurgii ruky, ortovoltážní radioterapii atd. V nemocnici je dále Perinatologické centrum intermediární péče, které zajišťuje nepřetržitou specializovanou komplexní péči v oborech porodnictví a neonatologie. Nemocnice otevřela v roce 2019 pracoviště magnetické rezonance.

Nemocnice Jihlava, příspěvková organizace

Nemocnice se specializuje, mimo poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na biologickou léčbu, pozitronovou emisní tomografii, angiologická vyšetření, endoskopickou retrográdní cholangiopankreatikografii, cytologii dýchacích cest, atd. Nemocnice je také držitelem Komplexního onkologického centra, které poskytuje superspecializovanou péči v oboru radiační onkologie a klinická onkologie především pro pacienty z Kraje Vysočina, Onkogynekologického centra, Kardiovaskulárního centra, Iktového centra a Perinatologického centra intermediární péče. Nemocnice provozuje od roku 2010 také magnetickou rezonanci. Od 1. 11. 2018 nemocnice provozuje Protialkoholní záchrannou stanici pro celý kraj.

Nemocnice Nové Město na Moravě, příspěvková organizace

Nemocnice se specializuje, kromě poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na miniinvazivní laparoskopické operace v urologii, screening kolorektálního karcinomu, chirurgii ruky, screening karcinomu děložního hrdla, následnou intenzivní péči atd. Dále je nemocnice držitelem Iktového centra a provozuje od roku 2016 magnetickou rezonanci.

Nemocnice Pelhřimov, příspěvková organizace

Nemocnice se specializuje, mimo poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na hematatoonkologii, transfúzní lékařství, angiologické vyšetření atd.

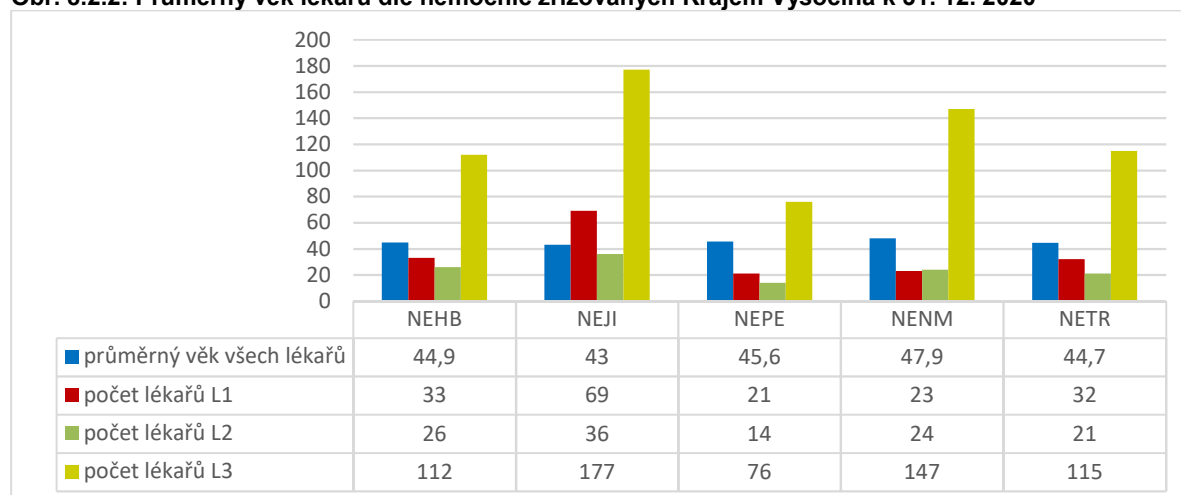
Nemocnice Třebíč, příspěvková organizace

Nemocnice se specializuje, mimo jiné na poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na prevenci a léčbu kolorektálního karcinomu, dlouhodobou intenzivní ošetrovatelskou péči atd. Nemocnice otevřela v roce 2019 pracoviště magnetické rezonance. V Moravských Budějovicích má nemocnice své detašované pracoviště, kde je poskytována především lůžková komplexní zdravotní péče o geriatrické a dlouhodobě nemocné pacienty.

Tab. 8.2.2: Počty lůžek v nemocnicích zřizovaných Krajem Vysočina v roce 2019

Nemocnice Havlíčkův Brod, příspěvková organizace	534
Nemocnice Jihlava, příspěvková organizace	706
Nemocnice Nové Město na Moravě, příspěvková organizace	457
Nemocnice Pelhřimov, příspěvková organizace	340
Nemocnice Třebíč, příspěvková organizace	536
Celkem	2573

Zdroj: Výroční zpráva Kraje Vysočina za rok 2019; Krajský úřad Kraje Vysočina, OZ (průzkum).

Obr. 8.2.2: Průměrný věk lékařů dle nemocnic zřizovaných Krajem Vysočina k 31. 12. 2020

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, OZ (průzkum).

Zdravotnická záchranná služba Kraje Vysočina, příspěvková organizace

Popis této organizace je součástí kapitoly 5.5 - IZS.

Dětské centrum Jihlava, příspěvková organizace

Jedná se o poskytovatele zdravotních služeb, který poskytuje komplexní péči dětem od narození do věku 3 let. Ze zdravotních nebo sociálních důvodů může organizace uvedenou péči poskytovat i dětem starším. Organizace funguje také jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, poskytující akutní a neodkladnou péči ohroženým dětem. Zařízení má 43 lůžek pro děti a 3 pokoje pro společný pobyt matek s dítětem.

Trojlístek – centrum pro děti a rodinu Kamenice nad Lipou, příspěvková organizace

Poskytuje komplexní péči dětem od narození do věku 3 let. Ze zdravotních nebo sociálních důvodů může organizace uvedenou péči poskytovat i dětem starším. Jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytuje akutní a neodkladnou péči ohroženým dětem. Zařízení má celkem 45 lůžek z toho 30 lůžek pro ústavní péči a 15 lůžek „krizových“.

8.2.3 Další poskytovatelé zdravotních služeb v Kraji Vysočina

Privátní nemocnice

Nemocnice sv. Zdislavy, a. s.

Součástí sítě nemocnic Kraje Vysočina je i Nemocnice Sv. Zdislavy, a.s. (Mostiště), která však není zřizována Krajem Vysočina. Síť tedy tvoří celkem 6 nemocnic (tato a nemocnice zřizované Krajem Vysočina). Pacientům poskytuje všestrannou ambulantní i hospitalizační lékařskou péči. Nabízí specializované výkony např. miniinvazivní sleeve gastrektomie, náhrady velkých kloubů či roboticky prováděné operace prostaty, střeva a ledvin. V rámci akutní lékařské péče provozuje oddělení ortopedie, chirurgie, robotické chirurgie a intenzivní péče. Vedle lůžkových oddělení pro akutní medicínu nabízí celé spektrum ambulantních specialistů. V následné lůžkové péči disponuje 75 lůžky pro dlouhodobě nemocné a 18 lůžky oddělení následné intenzivní péče. Celkem má nemocnice 145 lůžek.

Zařízení zajišťující služby na úseku ochrany zdraví před alkoholismem

PATEB, s. r. o., Jemnice

Soukromé zdravotnické zařízení, které provozuje protialkoholní, protitoxikomanické a psychiatrické zařízení a ambulance. Specializuje se na léčbu závislostí. Celkem má 60 lůžek.

Zařízení následné péče

Nemocnice Počátky, s. r. o.

Nemocnice poskytuje sociální a zdravotní služby seniorům v rozsahu: 120 zdravotních lůžek následné péče (léčebna dlouhodobě nemocných), z toho maximálně 20 sociálních lůžek ve zdravotnickém zařízení ústavní péče a 30 sociálních lůžek domova se zvláštním režimem, dále geriatrickou a interní ambulanci.

Vysočinské nemocnice, s. r. o.

Vysočinské nemocnice s.r.o. jsou nestátní zdravotnické zařízení, které má 4 pracoviště: Poliklinika Ledec nad Sázavou, Nemocnice Ledec-Háj, Nemocnice Humpolec, Plicní léčebna Humpolec. Předmětem činnosti je poskytování následné dlouhodobé léčebné, rehabilitační a ošetrovatelské péče. Činnost ambulantní – plicní a fyzioterapie. Dále poskytují sociální služby, kde je kapacita 25 lůžek na pracovišti Nemocnice Humpolec a Nemocnice Ledec-Háj.

Psychiatrické nemocnice a odborné ústavy**Psychiatrická nemocnice Havlíčkův Brod**

Nemocnice poskytuje akutní lůžkovou zdravotní péči v oboru psychiatrie a následnou lůžkovou zdravotní péči v oborech psychiatrie, dětská a dorostová psychiatrie, gerontopsychiatrie, návykové nemoci a sexuologie. Je také poskytovatelem ambulantní zdravotní péče v oborech psychiatrie, sexuologie, dětská a dorostová psychiatrie, gerontopsychiatrie, ošetrovatelská péče v psychiatrii (terénní psychiatrická sestra), vnitřní lékařství, diabetologie a endokrinologie, gastroenterologie, fyzioterapie, radiologie a zobrazovací metody. Nemocnice disponuje 700 lůžky. Zřizovatel nemocnice je Ministerstvo zdravotnictví ČR.

Psychiatrická nemocnice Jihlava

Psychiatrická nemocnice Jihlava je nemocnicí s celostátní působností, která poskytuje veškerou lůžkovou psychiatrickou péči (s výjimkou dětské psychiatrie) občanům - komplexní psychiatrickou a diagnostickou péči ústavní a ambulantní, dále zajišťuje činnost ústavní lékárny a lékárny pro veřejnost. V současné době disponuje nemocnice 520 lůžky na 18 odděleních šesti primariátů. Nemocnice je příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo zdravotnictví ČR.

Dětská psychiatrická nemocnice Velká Bíteš

Dětská psychiatrická nemocnice je odborný léčebný ústav pro děti a mladistvé se specializovanou péčí v oboru dětské psychiatrie. Nabízí strukturovanou a komplexní střednědobou péči (3 - 6 měsíců), typ péče - následná, poskytuje i kratší diagnostické pobyty. Nemocnice je příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo zdravotnictví ČR. Disponuje 50 lůžky pro děti od 3 do 18 let.

Vysočinské nemocnice, s. r. o. (Plicní léčebna Humpolec)

Nemocnice má dvě oddělení s celkem 70 lůžky, poskytuje specializovanou léčebnou péči o pacienty s nemocemi průdušek, plic a pohrudnice, především s chronickým průběhem.

Rehabilitační ústav pro cévní choroby mozkové, spol. s r. o., Chotěboř

Ústav se věnuje rehabilitační léčbě pacientů po cévní mozkové příhodě a disponuje 41 lůžky. Kromě lůžkové zdravotní péče poskytuje ambulantní zdravotní péči v interní, neurologické a rehabilitační odbornosti.

Kapacita lůžkové péče v roce 2017 v Kraji Vysočina byla celkem 4 436 lůžek, na kterých bylo 103 848 případů hospitalizace. Počet lůžek se meziročně výrazně nemění maximálně v řádu několika desítek.

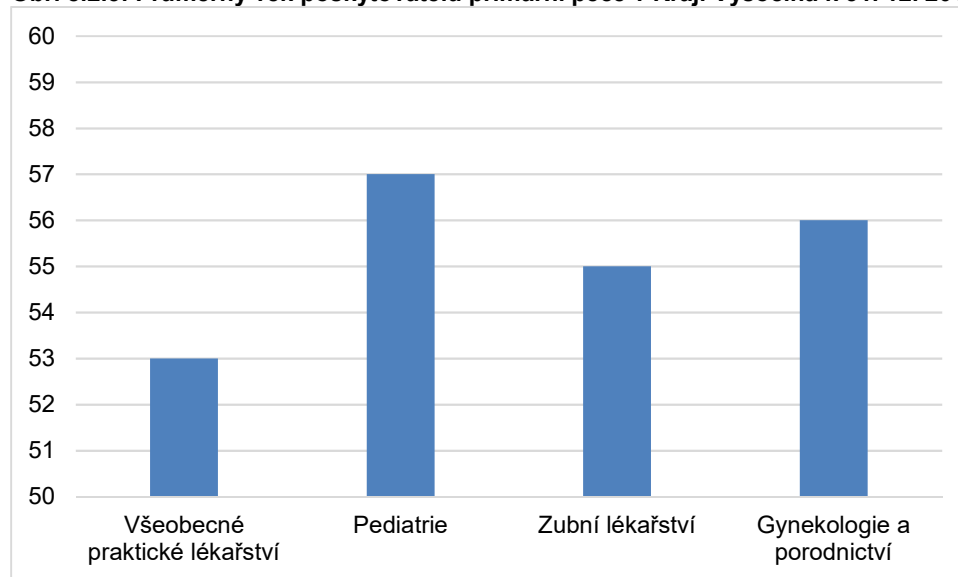
8.2.4 Primární a specializovaná ambulantní péče

Ambulantní péči poskytuje v Kraji Vysočina k 1. 5. 2021 celkem 1363 poskytovatelů zdravotních služeb, z toho primární ambulantní péči 645 poskytovatelů zdravotních služeb, tedy péči v oborech všeobecné praktické lékařství, praktické lékařství pro děti a dorost, gynekologie a porodnictví a zubní lékařství. Lékárenskou péči zajišťuje 86 poskytovatelů zdravotních služeb.

Tab. 8.2.3. Počet poskytovatelů zdravotních služeb primární ambulantní péče v Kraji Vysočina – stav k 1. 5. 2021

Okres	všeobecné praktické lékařství	praktické lékařství pro děti a dorost	gynekologie a porodnictví	zubní lékařství
Havlíčkův Brod	43	15	10	47
Jihlava	56	19	14	58
Pelhřimov	39	11	10	31
Třebíč	51	22	18	50
Žďár nad Sázavou	55	24	16	56
Vysočina celkem	244	91	68	242

Zdroj dat: Národní registr poskytovatelů zdravotních služeb

Obr. 8.2.3: Průměrný věk poskytovatelů primární péče v Kraji Vysočina k 31. 12. 2019

Zdroj dat: ÚZIS, ZDRAVÍ 2030

8.3 Sociální zabezpečení a sociální služby

Systém sociálního zabezpečení se snaží předcházet nebo řešit sociální vyloučení nebo další sociální situace. Snaží se pomoci lidem, kteří z důvodu zdravotního stavu nebo jiné nepříznivé sociální situace takovou pomoc potřebují. Sociální zabezpečení je realizováno formou sociálních dávek (systém sociálního a nemocenského pojištění, systém dávek státní sociální podpory a sociální pomoci) a prostřednictvím sociálních služeb.

8.3.1. Dávky sociálního zabezpečení

Následující tabulka zobrazuje vybrané dávky sociálního zabezpečení, které jsou vypláceny ze státního rozpočtu. Jedná se o počet dávek za kalendářní rok. Mezi jednotlivými regiony může sledovat poměrně značné rozdíly, nízký či snižující se počet vyplacených dávek naznačuje lepší sociální situaci v krajích a často souvisí s hospodářskou situací v regionu.

V roce 2020 bylo na Vysočině vyplaceno necelých 50 tis. příspěvků na bydlení, což je nejnižší hodnota mezi kraji. Více než třetina všech příspěvků v ČR byla vyplacena v Moravskoslezském a Ústeckém kraji, které se dlouhodobě vyznačují většími sociálními problémy. Také v rámci pěstounské péče a přídavek na dítě je počet vyplacených dávek na Vysočině poměrně nízký.

Tab. 8.3.1: Počet vybraných sociálních dávek za roky 2015 a 2020

	Příspěvek na bydlení		Pěstounská péče		Přírůstek na dítě	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Praha	281 640	208 831	25 719	30 844	239 127	129 103
Středočeský	172 220	122 471	33 669	40 426	489 264	252 412
Jihočeský	122 470	82 912	18 039	19 859	299 777	151 049
Plzeňský	79 210	53 929	18 774	21 568	204 200	100 149
Karlovarský	100 450	64 497	13 149	16 808	179 402	97 334
Ústecký	369 570	246 732	36 208	37 815	570 900	343 407
Liberecký	136 550	90 653	15 528	18 245	229 510	122 169
Královéhradecký	114 410	78 531	15 861	17 300	264 181	134 780
Pardubický	99 060	63 619	15 922	18 661	259 100	119 192
Kraj Vysočina	80 380	48 840	12 386	13 303	257 048	108 574
Jihomoravský	278 080	193 126	29 869	32 171	550 900	270 900
Olomoucký	159 800	104 365	21 914	21 874	361 200	177 220
Zlínský	105 710	63 973	15 144	15 811	285 300	125 315
Moravskoslezský	588 390	441 580	54 599	66 128	772 321	468 077
Česká republika	2 693 280	1 871 248	327 090	371 061	5 089 100	2 709 474

Zdroj dat: Vyplacené dávky státní sociální podpory a pěstounské péče, ČSÚ, 2021

Na konci 2020 bylo na Vysočině ve starobním důchodu více než 123 tis. osob, tedy necelých 25 % obyvatel. Za posledních 5 let v kraji přibýlo 2,7 tis. důchodců (2,2 %), v ČR to bylo 25 tis. osob (1,1 %). Do absolutního počtu lidí v důchodovém věku vstoupila současná covidová situace a po několika letech došlo k mírnému snížení jejich počtu.

Průměrná výše starobních důchodů vyplácených v jednotlivých krajích České republiky se liší až o více než čtrnáct set korun. Starobní důchodci na Vysočině v prosinci roku 2020 pobírali v průměru 14 248 Kč, což byl po Karlovarském a Olomouckém kraji třetí nejnížší starobní důchod mezi čtrnácti kraji. Nejvyšší průměrný starobní důchod pobírali důchodci v Praze, a to 15 439 Kč. Mezi roky 2015 a 2020 vzrostl starobní důchod v Kraji Vysočina o 3 169 Kč (28,6 %), což bylo mírně nad průměrem růstu v celé ČR.

Tab. 8.3.2: Počet příjemců důchodu a výše starobního důchodu v letech 2015 a 2020

	Starobní důchod (SD) - počet		Průměrná výše SD v Kč		Invalidní důchod - počet	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Praha	266 599	259 444	12 172	15 439	32 215	29 797
Středočeský	278 251	287 598	11 499	14 703	47 682	46 870
Jihočeský	144 925	150 272	11 260	14 393	27 173	25 732
Plzeňský	131 235	133 188	11 308	14 434	25 169	25 429
Karlovarský	66 563	66 458	11 064	14 030	11 025	10 547
Ústecký	181 042	180 020	11 240	14 291	40 650	41 278
Liberecký	100 473	101 486	11 269	14 343	18 955	18 919
Královéhradecký	133 177	134 608	11 221	14 346	22 759	22 569
Pardubický	119 783	121 248	11 123	14 250	22 567	22 449
Kraj Vysočina	120 461	123 161	11 079	14 248	22 026	21 698
Jihomoravský	263 652	266 668	11 218	14 343	53 194	54 541
Olomoucký	147 343	148 985	11 009	14 100	23 020	23 470
Zlínský	136 904	139 314	11 122	14 279	25 906	25 362
Moravskoslezský	276 899	280 254	11 428	14 570	49 314	48 978
Česká republika	2 367 307	2 392 704	11 363	14 502	421 655	417 639

Zdroj dat: Příjemci důchodů, ČSÚ, 2021

8.3.2 Sociální služby

Současně se sociálními a ekonomickými změnami ve společnosti a mění se socioekonomická a demografická struktura společnosti se mění struktura poptávky po jednotlivých druzích sociálních služeb. Největší vliv na poptávku po službách a na náklady na ně má skutečnost, že od roku 2010 vzrostl počet obyvatel starších 70 let o 30 % a počet obyvatel starších 85 let dokonce o 42 % (více informací o demografickém vývoji je obsahem kapitoly 2). Obecným trendem je zvyšování rozmanitosti typů sociálních služeb (na straně poptávky i nabídky), a to jak v oblasti služeb sociální péče, tak především v oblasti služeb sociální prevence.

Vývoj a současný stav zabezpečení poptávky po sociálních službách v Kraji Vysočina celkově odpovídá těmto trendům. Zajištění některých typů služeb je však nedostatečné, jiné služby v některých územích chybí zcela, problémem je také regionální rozmístění a dostupnost zařízení služeb. Zřizovateli zařízení sociálních služeb jsou buď samy samosprávné územní celky (města, obce, kraj) nebo nestátní neziskové organizace.

V Kraji Vysočina jsou poskytovány všechny druhy sociálních služeb dle zákona o sociálních službách s výjimkou nízkoprahového denního centra, nicméně i tato služba byla rozvojově zařazena do Krajské sítě sociálních služeb Kraje Vysočina a bude se v nejbližší době také realizovat. Mezi nejvýznamnější sociální služby co do rozsahu a počtu klientů patří zejména pečovatelská služba, odlehčovací služby, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem a chráněné bydlení.

V regionu je zabezpečena péče o všechny cílové skupiny – od rodin s dětmi přes mládež až po osoby s různými druhy postižení, včetně osob s duševním onemocněním.

V Kraji Vysočina 126 poskytovatelů sociálních služeb poskytuje celkem 283 sociálních služeb, které jsou zařazeny do Krajské sítě sociálních služeb Kraje Vysočina.

Kraj Vysočina zřizuje 10 domovů pro seniory (při některých z nich je také zřízena služba domova se zvláštním režimem pro seniory s Alzheimerovou chorobou nebo jiným typem demence), 1 domov se zvláštním režimem pro osoby s duševním onemocněním, 1 domov se zvláštním režimem pro chronické

alkoholiky, 7 domovů pro osoby se zdravotním postižením (osoby s mentálním a kombinovaným postižením, osoby s jiným zdravotním postižením), domov se zvláštním režimem pro osoby s jiným zdravotním postižením (např. Huntingtonova choroba) a Psychocentrum – manželskou a rodinnou poradnu Kraje Vysočina, při které je také zřízeno intervenční centrum pro oběti domácího násilí. Dále Kraj Vysočina zřizuje příspěvkové organizace, které poskytují služby chráněné bydlení, denní stacionář, sociálně aktivizační služby, odlehčovací služby a další. V sociální oblasti Kraj Vysočina zřizuje 19 příspěvkových organizací.

Tab. 8.3.3 Vybrané typy sociálních služeb v Kraji Vysočina (k 1. 11. 2021)

Služba	Počet	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Vysočina
Odlehčovací služba	zařízení	1	3	3	2	2	11
	lůžek	5	18	22	6	6	57
Týdenní stacionáře	zařízení	-	1	1	-	-	2
	lůžek	-	28	12	-	-	40
Domovy pro osoby se zdravotním postižením	zařízení	2	-	3	2	1	8
	lůžek	100	-	299	29	75	503
Domovy pro seniory	zařízení	4	4	6	6	5	25
	lůžek	337	316	382	695	294	2024
Domovy se zvláštním režimem	zařízení	4	3	6	6	4	23
	lůžek	259	183	277	213	145	1077
Chráněné bydlení	zařízení	4	2	3	2	1	12
	lůžek	54	13	55	67	50	239
Sociální služby ve zdravotnickém zařízení	zařízení	2	2	2	1	1	8
	lůžek	32	15	22	20	5	94
Azylové domy	zařízení	1	2	1	2	2	8
	lůžek	20	65	20	85	54	244
Pečovatelská služba	registrovaných sociálních služeb	10	7	7	6	16	46

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OSV

Oblast poskytování sociálních služeb je velmi různorodá, což souvisí jak s rozmanitou strukturou poptávky po těchto službách, tak i s množstvím různých aktérů zabezpečujících tyto služby (nejčastěji obce a neziskové organizace). Současně je to i značně dynamická oblast, neboť struktura poptávky se v průběhu socioekonomických změn ve společnosti s časem mění. To vytváří značné nároky na monitorování stavu nabídky sociálních služeb, včetně odhadu současných potřeb (poptávky) a jejich očekávaného vývoje. Tento monitoring, včetně systémové podpory kritických či prioritních oblastí, je jednou z klíčových rolí krajské samosprávy v oblasti sociálních služeb. Poptávku po sociálních službách nejvíce ovlivňuje proces stárnutí populace spojený i s rostoucím výskytem různých typů demence v seniorském věku (největší nárůst je zaznamenán u Alzheimerovy choroby). Kromě této skutečnosti musí kraj v nabídce služeb reagovat na nové potřeby lidí s duševním onemocněním, s poruchou autistického spektra a na rostoucí problémy se zadlužením obyvatel. Zvláštní oblastí na pomezí sociální a zdravotní péče je pomoc osobám v závěrečné fázi života.

8.3.3. Rodinná a seniorská politika

Klíčovým principem rodinné a seniorské politiky je tvorba všestranně příznivého prostředí, umožňujícího kvalitní a spokojený život v rodině a důstojného, aktivního a bezpečného stáří seniorů. Strategickým dokumentem v této oblasti je Koncepce rodinné a seniorské politiky Kraje Vysočina, ve které jsou definovány 4 hlavní oblasti působení: spoluvytváření vhodných podmínek pro fungování rodin, podpora žádoucích funkcí rodiny, ochrana práv ohrožených dětí a podpora pozitivního stárnutí a mezigenerační solidarity.

V oblasti rodinné a seniorské politiky kraj svou pozornost věnuje funkčním rodinám a soběstačným seniorům, Jde především o realizaci aktivit směřujících k prevenci nežádoucích jevů, prohlubování vědomostí, podpoře občanských a rodinných kompetencí a procesu celoživotního vzdělávání. Důležitou roli v tomto hraje síť Family a Senior Pointů, které jsou provozovány ve všech okresních městech. Jedná se o informační místa přátelská rodinám s dětmi a seniorům, kde se realizují preventivně vzdělávací akce, zaměřené na podporu rodičovských a seniorských kompetencí. Pro úspěšné naplňování jednotlivých cílů rodinné a seniorské politiky je nezbytná spolupráce kraje s dalšími organizacemi, které

svou činnost zaměřují na péči o rodinu a seniory. V kraji funguje více jak 40 mateřských a rodinných center, které každoročně finančně podporujeme prostřednictvím Fondu Vysočiny a několik desítek neziskových organizací, se kterými v oblasti rodinné a seniorské politiky spolupracujeme. Důležitá je i spolupráce s obecními samosprávami, které realizují rodinnou a seniorskou politiku na místní lokální úrovni.

K vytváření vhodných podmínek pro život rodin a seniorů slouží projekty Rodinných a Senior pasů, které nabízejí rodičům s dětmi do 18 let a seniorům 55+ slevy a výhody po celé ČR. Nabídek Rodinných pasů v Kraji Vysočina využívá téměř 20 tisíc rodin, do projektu Senior pasů je zapojeno přes 30 tisíc seniorů.

8.4 Skupiny osob ohrožené sociálním vyloučením

Sociální vyloučení (exkluze) je proces vydělování jedinců i sociálních skupin ze společnosti. Vede k tomu, že se někteří lidé v důsledku nepříznivé sociální situace nemají možnost zapojit do běžného života společnosti a ocitají se izolovaní na jejím okraji (marginalizace) či zcela mimo ni (exkluze), čímž se kumulují další problémy jednotlivců a rozšiřují negativní jevy ve společnosti.

Česká republika i Kraj Vysočina se řadí mezi státy (kraje) s nízkým, ne však zanedbatelným výskytem sociálně vyloučených. Značná část těchto obyvatel žije pod hranicí chudoby, sociální dávky jsou často jejich jediným příjmem, řadí se mezi skupinu osob, které se často dopouští trestné činnosti apod. Mezi sociálně vyloučené a ohrožené sociálním vyloučením se řadí nejenom část romského obyvatelstva, dlouhodobě nezaměstnaní, marginální skupiny obyvatel (osoby bez přístřeší, osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody, alkoholici a další), osoby závislé na návykových látkách, ale stále častěji sem spadají i matky samoživitelky a senioři.

8.4.1 Romská problematika

Nezanedbatelnou skupinou osob ohrožených sociálním vyloučením je romská populace žijící na území Kraje Vysočina. Dle výsledků sčítání se k romské národnosti přihlásilo v roce 2011 celkem 129 osob, což bylo o 129 osob méně než v roce 2001. Kvalifikovaný odhad počtu příslušníků romské menšiny v Kraji Vysočina byl k 15. 6. 2021 cca pět tisíc pět set tři.

Prostorové rozložení sociálně vyloučených lokalit v Kraji Vysočina se do určité míry mění. Zůstává ovšem i nadále pravidlem, že území všech pěti okresů jsou nějakou sociálně vyloučenou komunitou zastoupeny. V Kraji Vysočina je k 1. 9. 2021 evidováno celkem 8 sociálně vyloučených lokalit, ve kterých žije cca 1251 obyvatel (Romů i členů majority).

Tab. 8.4.1: Sociálně vyloučené lokality v Kraji Vysočina dle informací romských poradců k 1. 9. 2021

Obec	Počet SVL
Havlíčkův Brod	1
Chotěboř	1
Kojatice	1
Pacov	1
Telč	1
Třebíč	2
Žďár nad Sázavou	1
CELKEM	8

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OSV

Jednou z hlavních překážek k úspěšnému splnění vytyčených cílů týkajících se integrace je ve většině případů je nadále nezáměr Romů řešit svoji situaci aktivně (Romové jsou spíše pasivní a čekají na podporu a pomoc druhé strany).

Sociální vyloučení zejména Romů je zapříčiněno několika důvody – obtížné uplatnění na trhu práce a jejich motivace pracovat (nízká kvalifikace, závislost na dávkách, vysoká zadluženost, chybějící pracovní návyky), dále jejich bytovou situací (bydlení v nájemních bytech nižších kategorií a ubytovnách, vícegenerační soužití v přeplněných bytech) a úrovni vzdělávání (nezáměr o studium, absence v předškolním vzdělávání).

V Kraji Vysočina působí 10 romských a proromských organizací, přičemž je poskytováno celkem 31 služeb, sociálních programů a aktivit, jejichž cílovou skupinou jsou sociálně vyloučení Romové.

Pomoc předmětné cílové skupině dle registru zajišťují dále uvedené sociální služby. Druh služby nízkoprahová zařízení pro děti a mládež je poskytován ve čtyřech zařízeních zaměřených na uvedenou cílovou skupinu. Terénní programy pro tuto cílovou skupinu jsou registrovány u tří poskytovatelů sociálních služeb, stejně jako dvě sociální rehabilitace. V Kraji Vysočina působí osm azylových domů. Dva poskytovatelé realizují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v romských komunitách. Romové v sociálně vyloučených lokalitách mají k dispozici také telefonickou krizovou pomoc a krizové centrum. Celkově tedy v Kraji Vysočina existuje 9 poskytovatelů sociálních služeb, kteří mají jako jednu z cílových skupin svých služeb zaregistrovány etnické menšiny.

8.4.2 Cizinci

Sociálním vyloučením mohou být ohroženi také příslušníci etnických menšin, případně imigranti. Tyto skupiny obyvatel jsou vystaveny riziku vyloučení zejména z důvodu neznalosti českého jazyka a dále např. z důvodu neznalosti možností čerpání sociálních dávek, využívání zdravotních služeb, dosažitelnosti vzdělání ad. Zatímco do roku 2012 počet cizinců s povoleným pobytem v Kraji Vysočina postupně klesal, od roku 2013 počet cizinců s povoleným pobytem opět narůstal. Nárůst souvisí s vládními programy ekonomické migrace, které vznikly na základě poptávky ekonomických subjektů po nové pracovní síle. Za částí migrantů přijíždějících za prací následně přijíždí rodina, což je další migrační přírůstek (pobyty a víza za účelem sloučení rodiny). V Kraji Vysočina funguje Vysoká škola polytechnická v Jihlavě, na které v roce 2020 studovalo 112 zahraničních studentů. Další studenti studují na středních školách i učilištích po celé Vysočině. Přibývá také dětí - cizinců v mateřských a základních školách. Oproti roku 2019 došlo v roce 2020 k nárůstu počtu cizinců, a to celkem o 3331 osob. Následující tabulka ukazuje vývoj počtu cizinců ukrajinské, vietnamské a mongolské národnosti, kteří jsou v Kraji Vysočina nejpočetněji zastoupeni. Tabulka neobsahuje cizince pobývající na Vysočině bez víza či cizince pobývající na krátkodobá víza. Současně nereflexuje počet občanů Evropské unie v Kraji Vysočina - tito lidé nemají v ČR povinnost hlásit se k pobytu. Je tedy zřejmé, že cizinců je na Vysočině více - u občanů EU se jedná především o občany Slovenska, Rumunska, Bulharska a Maďarska, kteří přijíždí převážně z důvodu ekonomické migrace.

Tab. 8.4.2: Počty cizinců s povoleným pobytem na území kraje a ČR od roku 2015 (vždy k 31. 12.)

Území	St. příslušnost	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kraj Vysočina	Ukrajina	1 791	2 258	2 557	3 217	3 159	4 258
ČR		106 019	110 245	117 480	131 709	144 519	165 654
Kraj Vysočina	Vietnam	1 053	1 170	1 205	1 227	1 026	1 217
ČR		56 958	58 080	59 808	61 143	61 952	62 884
Kraj Vysočina	Mongolsko	400	506	445	606	259	748
ČR		5 990	6 804	7 900	9 081	9 851	10 141
Kraj Vysočina	Celkem	8 094	8 476	9 227	10 962	9 592	12 923
ČR		467 562	496 413	526 811	566 931	595 881	634 790

Zdroj dat: Policie ČR, ČSÚ

V Kraji Vysočina žijí lidé s azylem i doplňkovou ochranou. Oproti cizincům s povolením k pobytu se ovšem jedná o zanedbatelné počty osob (odhadem desítky).

Hlavním úkolem integrace cizinců je dle zkušeností Kraje a také v návaznosti na vládní materiál Koncepce integrace cizinců zajistit cizím státním příslušníkům přístup k integračním službám ve 4 hlavních oblastech - znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnosti, orientaci ve společnosti a rozvoj vzájemných vztahů mezi komunitami.

Kraj Vysočina v roce 2020 vydal preventivně informační brožuru, ve které cizince informuje o jejich právech a povinnostech. Brožura je k dispozici v ruském, anglickém, mongolském a českém jazyce - v tištěné i elektronické verzi. Snaží se preventivně působit v devíti oblastech (např. zaměstnání, bydlení, zdravotnictví nebo bezpečnost). Další část je zaměřena na užitečné kontaktní údaje v každém z pěti okresů.

8.4.3 Další skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením

K osobám ohroženým sociálním vyloučením se řadí i některé další skupiny obyvatel, které označujeme jako marginalizované. Patří mezi ně zejména osoby ohrožené sociálním vyloučením a osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody. Základní údaje o této skupině obyvatel jsou uvedeny v následující tabulce:

Tab. 8.4.3: Základní údaje o marginalizovaných skupinách obyvatelstva v kraji v letech 2015 – 2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Počet osob ohrožených sociálním vyloučením	280	396	384	446	1 408*	1 251*
Počet občanů propuštěných z vězení	222	275	354	276	240	261

Zdroj: MPSV, *údaje od romských poradců ORP

Mezi marginalizovanou skupinu obyvatel se řadí i recidivisté. Od roku 2011 (celkem evidováno 1 819 recidivistů) do roku 2016 (celkem 2 057 recidivistů) postupně narůstal jejich počet a jejich podíl na celkovém počtu pachatelů činil více než 50%. Od roku 2017, kdy bylo evidováno 1 519 recidivistů jejich počet klesl (s výjimkou roku 2019) na 1 380 v roce 2020 a jejich podíl na celkovém počtu pachatelů se pohybuje okolo 40,0 %. Počet trestných činů spáchaných recidivisty činil v roce 2018 celkem 930 skutků, v roce 2019 bylo zjištěno 1 253 skutků a v roce 2020 celkem 1245 skutků. Od roku 2012, v rámci vzájemné spolupráce, pracují oblastní charity v kraji s osobami, které se vrací z výkonu trestu odnětí svobody.

Specifickou skupinou osob ohrožených sociálním vyloučením jsou bývalí svěřenci zařízení pro výkon ústavní výchovy. Jedná se o osoby, které byly odňaty z péče rodičů, většinou z důvodu zanedbané péče, a prožily několik let v dětském domově. Tyto děti se po propuštění z ústavního zařízení po dosažení zletilosti obtížně integrují do společnosti. Nepoznaly model normální fungující rodiny a často se po zletilosti vrací do závadového rodinného prostředí, z něhož byly před lety odebrány. Obtížně navazují zpretrhané vazby s příbuznými, vrstevníky i s celou komunitou. Ročně opouští ústavní zařízení po dosažení zletilosti přibližně 30 dětí z Kraje Vysočina. Riziko jejich selhání je velké právě z důvodu absence kvalitního rodinného zázemí.

8.4.4 Protidrogová prevence a péče o uživatele drog

Mezi specifické skupiny v současné době stále více ohrožené sociálním vyloučením patří osoby závislé na návykových látkách, které se sdružují v uzavřených komunitách. Nejsou zpravidla motivováni k životu bez drogy, jsou nositeli zdravotních rizik pro společnost, zvýšeně se dopouští trestné činnosti.

Na území Kraje Vysočina, stejně jako na celém území ČR, jednoznačně převažuje zneužívání legálních látek (alkohol, nikotin) nad nelegálními, avšak ani zneužívání této skupiny látek a jeho důsledky nejsou zanedbatelné.

Protidrogovou politiku Kraje Vysočina tvoří čtyři základní pilíře, jimiž jsou: primární prevence, snižování rizik, léčba a sociální začleňování a snižování dostupnosti návykových látek a rizikovosti hazardních her. Primární prevence představuje systém předcházení výskytu závislostí na návykových látkách. Oblast činnosti se zaměřuje na populaci, která doposud nepřišla do styku s těmito látkami nebo se pohybuje v rizikovém prostředí. Intervenční a preventivní programy protidrogové problematiky si kládou za cíl zabránění užívání návykových látek. Cílem primární prevence je snížení míry experimentálního a příležitostného užívání návykových látek, zejména mladými lidmi.

Léčba je chápána jako odborná, cílená a strukturovaná práce s pacientem či klientem, která vychází z bio-psycho-sociálního modelu. Cílem Kraje Vysočina je zabezpečit síť služeb v oblasti léčby a resocializace pro uživatele návykových látek, kteří se snaží o návrat k normálnímu životu bez drog.

Tab. 8.4.4: Počet žadatelů o léčbu podle typu drogy nebo problémů v roce 2019

Kraj	Alkohol	Tabák	Pervitin	Opioidy	Konopné látky	Sedativa, hypnotika	Patologické hráčství	Ostatní	Celkem
Hl. m. Praha	751	43	564	421	85	53	28	37	1982
Středočeský	609	24	389	185	82	43	35	28	1395
Jihočeský	401	10	221	83	62	15	13	11	816
Plzeňský	295	8	207	47	58	15	11	15	656
Karlovarský	143	5	82	19	15	5	3	7	279
Ústecký	238	34	625	179	122	19	56	26	1299
Liberecký	190	3	121	6	34	12	24	9	399
Královéhradecký	277	8	193	44	59	5	48	15	649
Pardubický	266	6	114	24	41	14	17	8	490
Kraj Vysočina	807	13	226	40	92	55	52	14	1299
Jihomoravský	908	3	340	171	72	31	22	21	1568
Olomoucký	1017	6	243	55	56	25	35	19	1456
Zlínský	560	4	112	13	27	19	11	7	753

Moravskoslezský	701	4	354	66	69	27	25	21	1267
Celkem	7 613	172	4 162	1 470	922	350	382	254	15325

Pramen: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2019, Národní středisko pro drogy a závislosti, 2020

Odhadovaný počet lidí užívajících drogy rizikově (dále jen „LDR“) podle krajů ukazuje tabulka 8.4.5 Nejvyšší relativní počet LDR je tradičně odhadován v Praze a Ústeckém kraji. Kraj Vysočina se nachází v počtu LDR na druhém místě s nejnižším počtem po Pardubickém kraji.

Tab. 8.4.5: Odhadovaný počet lidí užívajících drogy rizikově (LDR) v ČR v r. 2019

	Počet LDR	Na 1000 osob 15 - 64 let	Heroin	Buprenorfin	Jiné	Opoidy celkem	Pervitin	Injekčně
Praha	12 600	14,75	2 400	4 200	500	7 100	5 500	11 500
Středočeský	2 400	2,74	< 50	400	< 50	400	2 000	2 200
Jihočeský	2 600	6,28	< 50	300	100	400	2 200	2 300
Plzeňský	2 900	7,68	< 50	100	400	500	2 500	2 700
Karlovarský	1 200	6,43	< 50	< 50	< 50	< 50	1 200	1 100
Ústecký	6 800	12,84	300	500	< 50	900	5 900	6 600
Liberecký	2 000	7,01	< 50	< 50	< 50	< 50	2 000	1 900
Královéhradecký	1 300	3,83	< 50	200	< 50	200	1 100	1 200
Pardubický	900	2,61	< 50	< 50	< 50	100	800	700
Vysočina	1 000	3,11	< 50	< 50	< 50	100	1 000	900
Jihomoravský	3 400	4,43	300	< 50	100	400	3 000	3 000
Olomoucký	2 000	4,93	< 50	< 50	100	100	1 900	1 600
Zlínský	2 000	5,35	< 50	< 50	100	100	1 900	1 700
Moravskoslezský	3 900	5,06	100	< 50	200	200	3 700	3 600
Celkem ČR	45 100	6,57	3 200	5 700	1 500	10 500	34 600	40 800

Pramen: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2019, Národní středisko pro drogy a závislosti, 2020

Obecně drogová scéna odpovídá charakteru kraje - podprůměrné mzdy, nízká hustota zalidnění, nejvíce malých obcí v ČR (tzn. vysoká spotřeba alkoholu), žádné velké město (tzn. málo opiátů - nízká možnost si na ně opatřit prostředky a obstarat si je).

Drogová scéna je rozptýlena do spádových center, ve kterých se uživatelé drog izolují v menších vzájemně propojených komunitách (zachování anonymity), a je tedy převážně uzavřená.

V rámci regionu je oblast protidrogové prevence a péče o uživatele drog zajišťována státními institucemi, samosprávou a nestátními neziskovými institucemi, viz tabulka. V oblasti minimalizace škod (harm reduction) poskytují v rámci Kraje Vysočina protidrogové služby 3 kontaktní a poradenská centra se sídlem v Jihlavě, Třebíči a Žďáru nad Sázavou. Kontaktní centra poskytují služby na území svých okresů a v rámci terénního programu zajišťují základní protidrogové služby také ve zbylých okresech Havlíčkův Brod a Pelhřimov.

Tab. 8.4.6: Poskytovatelé služeb protidrogové prevence v okresech Kraje Vysočina (struktura podle typu poskytovaných služeb 2020)

Typ služeb	Zařízení	Působnost dle okresů
Primární prevence	Všechny typy škol (MŠ, ZŠ, ZvŠ, SOŠ a gymnázia, OU a SOU, VOŠ)	Ve všech okresech
	Školská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny, výchovné ústavy, dětské domovy)	Ve všech okresech
	Centrum prevence OCH Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou
	Spektrum – Centrum primární prevence Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod
	Portimo, o.p.s., Nové Město na Moravě	Žďár nad Sázavou
	Primární prevence – OCH Třebíč	Třebíč, Jihlava
	Střed z.s. – programy primární prevence Třebíč	Třebíč
	Centrum primární prevence Vrakbar Jihlava	Jihlava, Pelhřimov
Harm reduction	K-centrum U Větrníku Jihlava	Jihlava, Pelhřimov
	K-centrum Spektrum Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod
	K-centrum Noe Třebíč	Třebíč, Žďársko

Léčba a resocializace	Psychiatrické nemocnice	Jihlava, Havlíčkův Brod
	Ambulance pro alkoholismus a toxikomanie a psychiatrické ambulance	Ve všech okresech
	PATEB, s. r. o.	Jemnice
	Následná péče Jihlava	Jihlava, nadregionální působnost
	Doléčovací centrum Třebíč	Třebíč, nadregionální působnost
	ALKAT, z. s.	Jemnice
	Terapeutická komunita Sejřek	Žďár nad Sázavou, nadregionální působnost
Represe	Policie ČR (TOXI tým) a další orgány činné v trestním řízení	Ve všech okresech
	Městské policie	Jihlava, Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod, Třebíč

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, Odbor sociálních věcí, 2021

8.5 Zájmové a neformální vzdělávání a sport

Smysluplné trávení volného času zejména u dětí a mládeže, pomáhá ve spolupráci se školou a rodinou utvářet nejen člověka, ale i jeho vztah k okolí a celé společnosti. Zásadní význam mají tyto aktivity, zvláště pokud jsou dlouhodobé a pravidelné.

Zájmové a neformální vzdělávání tak není jen pouhou výplní volného času dětí a mládeže, ale má významný podíl na výchově a je tak pevnou součástí vzdělávacího procesu. Ten se ve volném čase děje především díky zájmu samotných účastníků a neformálními metodami.

Zájmové vzdělávání poskytuje z velké části síť základních uměleckých škol a domů dětí a mládeže, jejichž zřizovatelem jsou především obce. V Kraji Vysočina existuje 25 základních uměleckých škol (23 zřizuje obec, dvě ZUŠ jsou soukromé). K 30. 9. 2021 ZUŠ v pravidelné výuce navštěvovalo 11 684 žáků. ZUŠ jsou většinou umístěny ve větších městech, ale zřizují i detašovaná pracoviště v dalších obcích. Další organizovaná zájmová činnost dětí probíhá v domech dětí a mládeže. K 31. 10. 2020 existovalo v kraji 22 středisek volného času, tzv. domů dětí a mládeže (18 obecních, 3 církevní a jedno SVČ má právní formu obecně prospěšné společnosti, kdy zřizovatelem je Český svaz ochránců přírody). Pravidelnou zájmovou činnost těchto školských zařízení navštěvovalo 15 033 účastníků.

Organizátorem neformálního vzdělávání v Kraji Vysočina jsou především nestátní neziskové organizace (NNO) působící v oblasti volného času dětí a mládeže. Významnou organizací z řad NNO v oblasti volnočasových aktivit je především střešní organizace Rada dětí a mládeže Kraje Vysočina, která poskytuje poradenskou činnost ostatním NNO pracujícím s dětmi a mládeží, realizuje řadu celokrajských projektů a zprostředkovává komunikaci mezi NNO a orgány státní správy.

Sport je jednou z volnočasových aktivit, která se těší velkému zájmu veřejnosti. Díky technickému pokroku lidé často trpí nedostatkem pohybu, což má negativní vliv na zdraví člověka a proto je funkce sportu v současné době nezastupitelná. Sport však přináší také zábavu jak pro sportující, tak pro diváky. Vytváří pocit sounáležitosti a spoluúčasti a významnou roli má i v oblasti výchovy, vzdělávání, sociální integrace a v prevenci negativních společenských jevů. Sport může být rovněž prostředkem ke zviditelnění a zvýšení pozitivní image kraje.

Sportovní aktivity v Kraji Vysočina probíhají v rámci činnosti sportovních svazů, tělovýchovných jednot a sportovních klubů. Deset nejvýznamnějších krajských střešních organizací pod sebou sdružuje Všesportovní kolegium Kraje Vysočina. Jedná se o koordinační a iniciační orgán, jehož prostřednictvím lze v regionu sledovat členskou základnu a tím porovnávat zájem obyvatel o sport v jednotlivých okresech kraje. Nejpočetnější střešní organizací stále zůstává Česká unie sportu (ČUS), která k 31. 12. 2020 měla celkem 48 139 členů. Nejvíce členů i klubů této organizace je evidováno v okrese Žďár nad Sázavou (tab. 8.5.1).

Tab. 8.5.1: Struktura členů ČUS v Kraji Vysočina k 31. 12. 2020

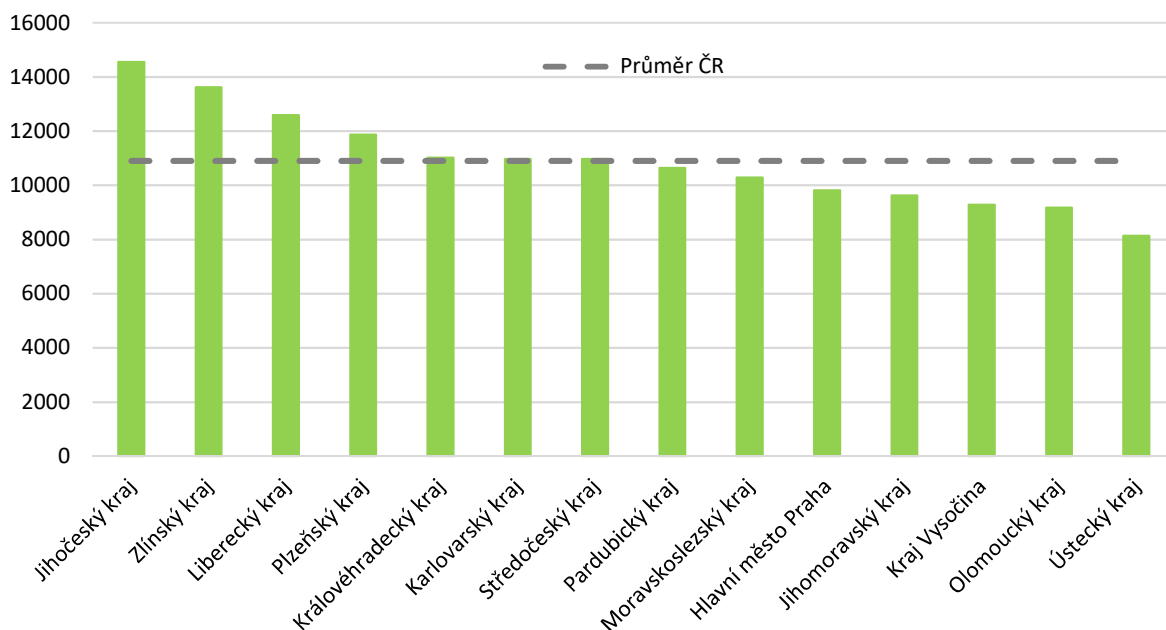
Okres	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Kraj
Počet TJ/SK	63	67	69	63	78	340
Muži	6 341	7 165	6 202	7 400	8 071	35 179
Ženy	2 212	2 616	3 183	2 274	2 675	12 960
Žáci do 14 let	3 046	3 121	2 967	2 844	3 225	15 203

Dorost od 15 do 18 let	849	1 000	720	877	958	4 404
Dospělí	4 094	4 923	5 195	5 413	5 895	25 520
Celkem	8 553	9 781	9 385	9 674	10 746	48 139

Zdroj dat: Krajská organizace ČUS Kraje Vysočina

V rámci ČR řadíme Kraj Vysočina mezi regiony s celkově nižší sportovní aktivitou, méně registrovaných v ČUS je pouze v Karlovarském kraji. V přepočtu na 100 tis. obyvatel je v kraji registrováno 9 283 sportovců, což je méně než průměr ČR a třetí nejnižší hodnota mezi kraji.

Obr. 8.5.1: Podíl sportovců registrovaných v ČUS na 100 tis. obyvatel dle krajů ČR k 31. 12. 2020

Zdroj dat: ČUS a ČSÚ, vlastní zpracování

Následující tabulka zobrazuje 10 sportů s největší členskou základnou. Dominantní postavení má v tomto ohledu fotbal. Jak v kraji, tak na celorepublikové úrovni zaujímá první místo v počtu členů i počtu oddílů. Druhým nejpočetnějším sportem v kraji je lední hokej a na třetím místě se nachází sport pro všechny. Když bychom brali v úvahu počet oddílů, tak se na druhé místo posune stolní tenis.

Tab. 8.5.2: Sporty s největším zastoupením v rámci ČUS v Kraji Vysočina k 31. 12. 2020

Pořadí	Název sportu	Celkem členů	Počet oddílů
1.	fotbal	177	16 707
2.	lední hokej	34	3 296
3.	sport pro všechny	52	2 926
4.	tenis	41	2 368
5.	florbal	20	2 280
6.	volejbal	35	1 796
7.	volnočasový a rekreační sport	46	1 594
8.	atletika	14	1 592
9.	stolní tenis	61	1 333
10.	basketbal	9	1 313

Zdroj dat: Krajská organizace ČUS Kraje Vysočina

V oblasti mládeže Kraj Vysočina podporuje v republice ojedinělý projekt Krajských center talentované mládeže (KCTM). Smyslem těchto center je podpora talentů zajištěním kvalitních podmínek pro trénink v různých sportovních odvětvích. V roce 2020 bylo podle závěrečných zpráv součástí tohoto projektu 18 KCTM s celkovým počtem 1487 členů a 162 trenérů.

Tab. 8.5.3: Přehled členů KCTM Kraje Vysočina k 31. 12. 2020

KCTM	Počet členů	Počet trenérů	Celkem zapojeno	Sídlo
Atletika	48	6	54	Jihlava
Šachy	75	10	85	Jihlava

Fotbal	354	30	384	Jihlava
Házená - chlapci	99	10	109	Nové Veselí
Lyžování	72	8	80	Nové Město na Moravě
Moderní gymnastika	28	5	33	Jihlava
Lední hokej	151	18	169	Jihlava
Tenis	26	3	29	Třebíč
Volejbal - dívky	27	3	30	Jihlava
Judo - chlapci	30	5	35	Polná
Orientační běh	50	7	57	Jihlava
Plavání	60	8	68	Jihlava
Basketbal - chlapci	118	11	129	Jihlava
Triatlon	37	6	43	Třebíč
Florbal - chlapci	36	5	41	Jihlava
Stolní tenis	94	10	104	Havlíčkův Brod
Biatlon	98	8	106	Nové Město na Moravě
Alpské lyžování	84	9	93	Velké Meziříčí
CELKEM	1487	162	1649	

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, OŠMS

Kraj Vysočina je každoročně dějištěm celé řady významných sportovních akcí typu světového poháru, mistrovství Evropy či světa. V tomto ohledu má nezastupitelnou roli Vysočina Arena, kde se v roce 2013 konalo Mistrovství světa v biatlonu a několik světových pohárů v dalších letech. Pravidelně se zde koná také světový pohár horských kol. V roce 2018 byl Havlíčkův Brod hostitelem Mistrovství Evropy v softballu mužů a v roce 2019 se zde konalo mistrovství světa v tomto sportu.

8.6 Nestátní neziskový sektor v Kraji Vysočina (NNO)

NNO je název pro nestátní (někdy také nevládní, z anglického 'non governmental') neziskové organizace. Tyto mají vlastní právní subjektivitu, ale od ostatních organizačních forem se liší tím, že nerozdělují zisk mezi subjekty, které je založily, řídí nebo kontrolují, i když ho mohou vytvářet.

Do neziskového sektoru patří subjekty s nejrůznější právní formou. Změnu v tomto vymezení přinesl nový Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), díky němuž došlo k transformaci dříve velmi častých občanských sdružení (o.s.) a jejich organizačních jednotek do spolků a pobočných spolků. Některé zaměstnanecké NNO, především obecně prospěšné společnosti (o.p.s.) a občanská sdružení, se dále transformovaly do ústavů. Netransformované o.p.s. fungují na základě dřívějšího zákona, není však již možné zakládat nové. Mezi další užívané právní formy patří církevní právnické osoby, nadace a nadační fondy, odborové organizace, mezinárodní organizace a sdružení, společenství vlastníků jednotek (bytová družstva), dobrovolné svazky obcí, zájmová sdružení právnických osob, církve a náboženské společnosti, komory, politické strany a hnutí a další.

V Kraji Vysočina mělo k 31. 12. 2020 sídlo 7 181 aktivních NNO, z toho jsou z 85 % zastoupeny spolky a pobočné spolky.

Tab. 8.6.1: Právní formy NNO v Kraji Vysočina k 31. 12. 2020

Spolek	Pobočný spolek	Honební společenstvo	Církevní/školská právnická osoba	o.p.s.	Zájmové sdružení právnických osob	Svazek obcí	Nadační fond	Ostatní	Celkem
4 157	1 939	447	284	92	64	61	60	77	7 181

Zdroj dat: RES, Krajská správa ČSÚ Jihlava

NNO se nejčastěji věnují těmto oborům: kultura, památky, sport, volný čas, vzdělávání a výzkum, zdraví, sociální služby, ochrana životního prostředí, komunitní rozvoj a bydlení, ochrana práv, obhajoba zájmů, politika, mezinárodní aktivity, náboženství a církve, hospodářská a profesní sdružení, odborová činnost.

Pro neziskový sektor je důležité vhodné využití pracovních sil. Ze všech organizací jich téměř čtvrtina má nějakého zaměstnance, kde je v každé průměrně zaměstnáno 13 osob. Zhruba polovina těchto organizací pak má více než 4 zaměstnance.

Velmi důležitá je rovněž pomoc ze strany dobrovolníků. Podle průzkumů a kvalifikovaných odhadů bylo zjištěno, že se na Vysočině do činnosti NNO zapojuje více než 60 tis. dobrovolníků, tedy necelých 13 % obyvatel kraje. Tito lidé zde pracují často desítky hodin týdně. Asi třetina organizací má alespoň jednoho dobrovolníka, průměrný počet dobrovolníků v těchto organizacích je více než 20.

Dalším a v podstatě rozhodujícím momentem pro fungování neziskového sektoru je získání finančních prostředků. Jak ukázaly průzkumy, nejdůležitějšími finančními zdroji pro NNO jsou příjmy z vlastní činnosti a peníze od ministerstev a státních fondů. Tyto dva finanční zdroje pokrývají více na 2/3 příjmů NNO (vlastní činnost 34,9 %, ministerstva a státní fondy 33,8 %). Dále jsou rovněž významné příjmy od kraje, z fondů EU a od měst a obcí.

V Kraji Vysočina vykonává činnost zastřešující organizace NNO s názvem KOUS Vysočina, z. s. (KOUS), která má v současné době 160 členských organizací. Některé z nich samy zastřešují další organizace v regionu. V roce 2010 kraj uzavřel s KOUS Vysočina Dohodu o spolupráci. KOUS, jako významný partner kraje, úzce spolupracuje s jednotlivými odbory Krajského úřadu Kraje Vysočina a samosprávou kraje při předávání informací, zajišťuje sběr informací a požadavků od NNO a prezentuje je na pravidelných setkáních s pracovníky Kraje, organizuje pro NNO z Kraje Vysočina vzdělávací semináře a zajišťuje poradenství a metodickou podporu. Členové KOUS jsou také volenými zástupci NNO v orgánech a pracovních skupinách, které působí jak na úrovni kraje, tak na národní úrovni.

8.7 Kultura a památková péče

8.7.1 Kultura

Kultura je nedílnou součástí života společnosti, je odrazem životní úrovně obyvatelstva a plní důležitou sociální a výchovně vzdělávací funkci. Zároveň je důležitým impulzem pro rozvoj cestovního ruchu i významným hospodářským odvětvím.

Kraj Vysočina vytváří finanční, koncepční a legislativní předpoklady pro rozvoj kultury v kraji a reaguje na aktuální potřeby v souladu s koncepcemi vlády ČR a doporučeními Ministerstva kultury ČR (koncepte rozvoje muzejnictví, koncepte účinnější péče o tradiční lidovou kulturu, koncepte rozvoje knihoven, strategie rozvoje cestovního ruchu aj.).

Dlouhodobě jsou rozvíjeny volnočasové aktivity v oblasti kultury, a to i na mezinárodní úrovni. Nezastupitelnou roli zde představuje spolková a zájmová činnost obyvatel. V regionu se každoročně koná i velké množství významných kulturních akcí (tabulka 8.7.1).

Tab. 8.7.1: Nejvýznamnější hudební a multižánrové festivaly v Kraji Vysočina

Název festivalu	Místo konání
Mezinárodní hudební festival Petra Dvorského	Jaroměřice nad Rokytnou, Kraj Vysočina
Hudba tisíců - Mahler Jihlava	Kraj Vysočina
Concentus Moraviae	Kraj Vysočina
Mezinárodní festival dokumentárních filmů Ji.hlava	Jihlava
KoresponDance	Žďár nad Sázavou

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Pro rozvoj neprofesionálního umění je důležité konání krajských postupových přehlídek (např. Třeštské divadelní jaro nebo JID) a národních přehlídek (např. Folklorní ateliér). Velká pozornost je věnována i tradiční lidové kultuře. Její součástí jsou dochované a po generace předávané nemateriální projevy jako je lidová hudba, tanec, obřady a zvyky (např. Betlémská cesta v Třešti, Skřipácká muzika na Jihlavsku, Běh o Barchan), ale i hmotné doklady lidské tvořivosti v podobě řemesel, lidových staveb apod. Vedením a koordinací celokrajské dokumentace tradiční lidové kultury je pověřeno Muzeum Vysočiny Třebíč, příspěvková organizace (Regionální pracoviště tradiční lidové kultury v Kraji Vysočina). Nejvýznamnější regionální jevy jsou zapisovány na „Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury Kraje Vysočina“. Pro zachování řemesel a oborů je udělován titul „Mistr tradiční rukodělné výroby Kraje Vysočina“. Nejvýznamnější regionální jevy a mistři řemesla jsou zapisováni na národní seznam.

V Kraji Vysočina působí na 30 folklorních souborů a skupin, které prezentují lidové tradice a obyčeje regionu. Mezi nejvýznamnější folklorní akce v Kraji Vysočina patří Setkání na Podhorácku - přehlídka folklorních souborů a krojovaných skupin z Podhorácka, sousedních regionů a hostů; a Zpěváček – krajská postupová přehlídka v rámci celostátní soutěže dětských zpěváků lidových písní.

Kraj Vysočina disponuje stálou profesionální divadelní scénou, jedinou v regionu. Tou je Horácké divadlo Jihlava, příspěvková organizace.

Divadelní nabídku na Vysočině svojí aktivitou obohacují divadelní spolky se zaměřením na činohru, muzikál, kabaret, divadlo poezie. Počty těchto skupin se stále mění, zejména dětské a studentské kolektivy rychle vznikají a zanikají, často se zakládají za účelem uskutečnění jednoho představení. Nadregionální působnost má Divadlo T. E. J. P. – divadlo mimořádné nonverbální produkce, které koresponduje s prvky tzv. nového cirkusu, tedy akrobacií a rytмикou.

Významným způsobem se na kulturních a vzdělávacích aktivitách podílejí knihovny (tabulka 8.7.2). Síť Kraje Vysočina tvoří cca 610 knihoven, z nichž 40 je profesionálních, ostatní knihovny jsou evidovány jako neprofesionální a pobočky. Pět profesionálních knihoven – Krajská knihovna Vysočiny v Havlíčkově Brodě, příspěvková organizace Kraje Vysočina a pověřené knihovny v Jihlavě, Pelhřimově, Třebíči a ve Žďáře nad Sázavou - vykonávají tzv. regionální funkce (RF), tj. poskytují základním knihovnám v kraji poradenské a vzdělávací služby, budují výměnné fondy, zapůjčují výměnné soubory knihovních dokumentů a zajišťují další nezbytné činnosti napomáhající rozvoji knihoven a jejich veřejných knihovnických a informačních služeb. V rámci výkonu RF je ročně obsluhováno cca 590 knihoven.

V Havlíčkově Brodě se od roku 1991 pravidelně koná Podzimní knižní veletrh. Patří k největším knižním veletrhům v České republice a má dobré jméno jak v odborných kruzích, tak i mezi čtenáři. V Havlíčkově Brodě vystavuje každoročně své knihy kolem 160 vystavovatelů, průměrná návštěvnost přesahuje 15 000 návštěvníků.

Tab. 8.7.2: Počet veřejných knihoven v Kraji Vysočina (2020)

Okres	Profesionální knihovny	Knihovny celkem (profesionální, neprofesionální + pobočky)
Havlíčkův Brod	11	128
Jihlava	6	106
Pelhřimov	8	93
Třebíč	10	164
Žďár nad Sázavou	5	123
Vysočina	40	614

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Spolu s muzei a galeriemi zřizovanými Krajem Vysočina (tab. 8.7.3) je na území kraje více než 90 muzeí, galerií, pamětních síní a expozic (obr. 8.7.1), které uchovávají a prezentují kulturní dědictví, historické a lidové tradice i současné umělecké směry. Jejich zřizovatelem jsou obce, města, stát, svazky obcí, NNO, soukromé fyzické i právnické osoby.

Tab. 8.7.3: Příspěvkové organizace zřizované Krajem Vysočina na úseku kultury

Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, příspěvková organizace
Muzeum Vysočiny Jihlava, příspěvková organizace (pobočky Třešť, Telč a hrad Roštejn)
Muzeum Vysočiny Pelhřimov, příspěvková organizace (pobočka Hrad Kámen)
Muzeum Vysočiny Třebíč, příspěvková organizace (pobočky Moravské Budějovice a Jemnice)
Galerie výtvarného umění v Havlíčkově Brodě
Horácká galerie v Novém Městě na Moravě
Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě
Horácké divadlo Jihlava, příspěvková organizace
Krajská knihovna Vysočiny

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Zámek Náměšť nad Oslavou	Michalův statek v Pohledí
Klášter s kostelem sv. Prokopa v Třebíči	Zámek Červená Řečice
Židovský hřbitov v Třebíči	
Národní kulturní památky - movité	
Svatá Kateřina z Jihlavy (kamenná socha)	obě součástí Souboru gotických soch z období krásného slohu v českých zemích
Jihlavská Pieta (kamenné sousoší Panny Marie s mrtvým tělem Ježíše Krista)	
Přemyslovský krucifix	

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Výjimečným kulturním bohatstvím kraje jsou také městské a vesnické památkové rezervace, městské a vesnické památkové zóny, krajinné památkové zóny a ochranná pásma.

Památkové rezervace jsou území, jejichž charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů. Vláda České republiky nařízením prohlašuje tato území jako celek za památkovou rezervaci a stanovuje podmínky pro zabezpečení její ochrany. Památkové zóny jsou území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, jenž může Ministerstvo kultury České republiky po projednání s orgánem kraje v přenesené působnosti prohlásit za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany. Ochranná pásma jsou vymezena k ochraně nemovitých kulturních památek nebo památkově chráněných území (tj. rezervací a zón).

S cílem zefektivnit výkon státní památkové péče v památkově chráněných územích byla provedena novela zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, která zavedla nový institut, tzv. plány ochrany památkových rezervací a památkových zón. Plány ochrany si všeobecně kladou za cíl umožnit vlastníkům nemovitostí, které nejsou kulturní památkou, ale nacházejí se na území památkové zóny vykonávat na konkrétních nemovitostech plánem ochrany specifikované činnosti bez povinnosti vyžádat si předem závazné stanovisko orgánu státní památkové péče. Vyhlášení Plánu ochrany tedy vede ke snížení administrativní zátěže vlastníků předmětných nemovitostí i orgánů památkové péče. V roce 2018 byl vyhlášen doposud jediný plán ochrany na území Kraje Vysočina - Plán ochrany MPZ Moravské Budějovice.

Tab. 8.7.5: Přehled městských a vesnických památkových rezervací, městských a vesnických památkových zón, krajinných památkových zón a ochranných pásem

Městské památkové rezervace	
Městská památková rezervace Jihlava	Městská památková rezervace Telč
Městská památková rezervace Pelhřimov	
Vesnické památkové rezervace	
Vesnická památková rezervace Dešov	Vesnická památková rezervace Křižánky
Vesnická památková rezervace Krátká	
Krajinné památkové zóny	
Krajinná památková zóna Náměšťsko	Krajinná památková zóna Vranovsko – Bítovsko
Městské památkové zóny	
Městská památková zóna Brtnice	Městská památková zóna Náměšť nad Oslavou
Městská památková zóna Červená Řečice	Městská památková zóna Nové Město na Moravě
Městská památková zóna Havlíčkova Borová	Městská památková zóna Pacov
Městská památková zóna Havlíčkův Brod	Městská památková zóna Počátky
Městská památková zóna Chotěboř	Městská památková zóna Polná
Městská památková zóna Jaroměřice nad Rokytnou	Městská památková zóna Přibyslav
Městská památková zóna Jemnice	Městská památková zóna Telč – Staré město
Městská památková zóna Jimramov	Městská památková zóna Třebíč
Městská památková zóna Kamenice nad Lipou	Městská památková zóna Třešť
Městská památková zóna Ledeč nad Sázavou	Městská památková zóna Velká Bíteš
Městská památková zóna Moravské Budějovice	Městská památková zóna Velké Meziříčí
Vesnické památkové zóny	
Vesnická památková zóna Boňov	
Vesnická památková zóna Petrovice	
Vesnická památková zóna Ubušínek	
Památková zóna s dochovanými soubory lidové architektury Praskolesy (Mrákotín)	

Památková zóna s dochovanými soubory lidové architektury Zhoř (Pacov)
Ochranná pásma
Ochranné pásmo areálu bývalého cisterciáckého kláštera a poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou
Ochranné pásmo hradu Kámen
Ochranné pásmo hradu Žirovnice
Ochranné pásmo kostela sv. Anny a barokního kostela Narození Panny Marie v Přibyslavicích
Ochranné pásmo kostela svaté Kateřiny v Lázních svaté Kateřiny v Počátkách
Ochranné pásmo kostela sv. Michala ve Vítchově
Ochranné pásmo MPR Jihlava
Ochranné pásmo MPR Pelhřimov
Ochranné pásmo MPR Telč
Ochranné pásmo MPZ Jaroměřice nad Rokytnou
Ochranné pásmo MPZ Jemnice
Ochranné pásmo MPZ Jimramov
Ochranné pásmo MPZ Moravské Budějovice
Ochranné pásmo MPZ Polná
Ochranné pásmo MPZ Třebíč
Ochranné pásmo památníku „Bratrství“ v Mnichu
Ochranné pásmo nemovitých kulturních památek v Boňově
Ochranné pásmo pro historické jádro města Brtnice
Ochranné pásmo zříceniny hradu Chřenovice a archeologické stopy
Ochranné pásmo pro státní hrad Lipnice nad Sázavou
Ochranné pásmo zámku Krhov
Ochranné pásmo zámku ve Stránecké Zhoři
Ochranné pásmo zaniklé středověké osady Mstěnice v k. ú. Hrotovice
Ochranné pásmo kolem kostela sv. Víta a sochy Panny Marie v k. ú. Horní Paseka

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

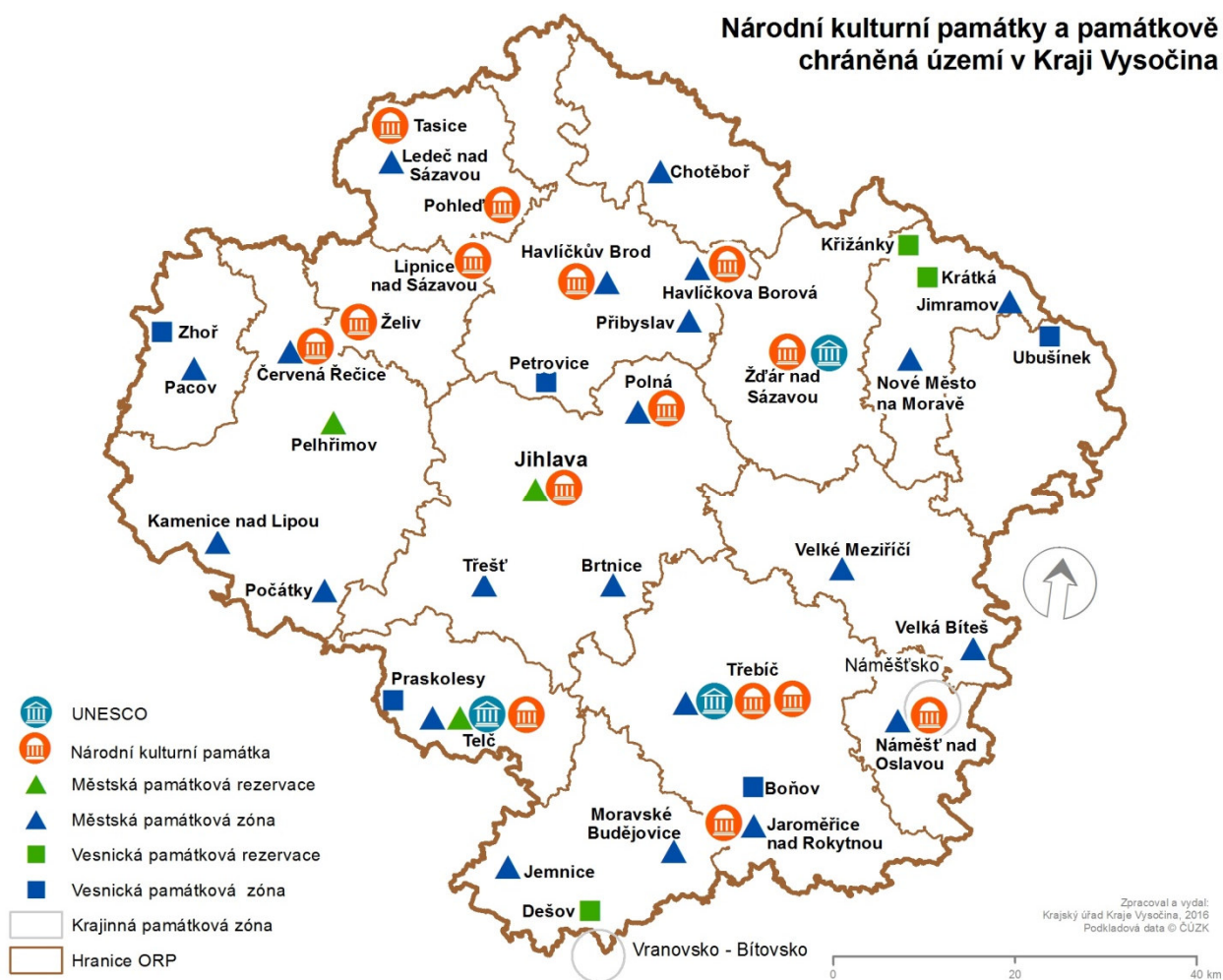
Na území Kraje Vysočina se nachází v porovnání s dalšími kraji České republiky i poměrně vysoký počet (téměř 5 400) kulturních památek zapsaných v Ústředním seznamu kulturních památek ČR. Těmito památkami mohou být nemovité i movité věci popř. jejich soubory, které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti. Vedle zákonem chráněné skupiny památek je na území Kraje Vysočina množství tzv. památek místního významu, které mají pro historii sídel tak zásadní význam, že je vhodné uchovat je v jejich historické podobě.

Kraj Vysočina je sám vlastníkem několika desítek významných památkově chráněných objektů, v nichž dnes sídlí příspěvkové organizace kraje na úseku školství, sociálních služeb a kultury. Údržba a citlivá obnova památkově chráněných budov vyžaduje ze strany vlastníka nemalé finanční prostředky, které pocházejí zejména z rozpočtu kraje.

K zásadním úkolům v oblasti ochrany kulturního dědictví v Kraji Vysočina patří jeho zachování pro další generace a přiměřené využití. Prioritou zůstává v návaznosti na poznání památkových hodnot území a jednotlivých objektů v co největší míře zamezit zániku kulturních památek a podstaty jejich památkových hodnot, předejít neadekvátní péči, necitlivému využívání památkových objektů (nepřiměřené zásahy, modernizace bez akceptování zachování památkových hodnot, používání nevhodných materiálů a technologických postupů při obnovách) a nezájmu vlastníků o obnovu památek. S tímto úkolem samozřejmě souvisí dostatek finančních prostředků na údržbu a obnovu.

Na praktickou obnovu kulturních památek motivačně navazuje ocenění kvalitně prováděné obnovy kulturního dědictví, což v Kraji Vysočina probíhá prostřednictvím veřejné ankety Zlatá jeřábina již od roku 2005. Zlatá jeřábina – Cena Kraje Vysočina za nejlepší kulturní počin předchozího roku se uděluje v kategoriích Kulturní aktivita a Péče o kulturní dědictví. Cílem je propagovat a prezentovat kulturní dědictví a kulturní dění na Vysočině, podporovat odpovědný přístup vlastníků kulturních památek. Od roku 2017 je také udělována také zvláštní cena - Čestné uznání za významný přínos v oblasti hmotného kulturního dědictví.

Obr. 8.7.2: Přehled památek zapsaných do seznamu UNESCO, národních kulturních památek a památkově chráněných území

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

9. Životní prostředí

Životní prostředí Kraje Vysočina bylo po staletí ovlivňováno lidskou činností, která dala vzniknout pestré mozaice luk, polí, lesů, rybníků doplněných o malá sídla. Nejsou zde extrémní přírodní hodnoty (vysoké hory, široké údolní nivy, rozměrné krasové oblasti) ani rozsáhlé oblasti postižené průmyslovou nebo hornickou činností člověka ani velkoměsta. Přestože v Kraji Vysočina nemáme národní park, můžeme se pyšnit malebnou krajinou s vysokou hodnotou krajinného rázu, řadou maloplošných zvláště chráněných území, poměrně čistým ovzduším a hlavně obyvatelstvem, které si hodnot životního prostředí Kraje Vysočina váží.

9.1 Ovzduší

IMISNÍ SITUACE

Kraj Vysočina se v rámci ČR dlouhodobě řadí mezi kraje s vysoce nadprůměrnou dobrou kvalitou ovzduší, což je dáno zejména zemědělským charakterem kraje, absencí těžkého průmyslu a geografickými podmínkami. Ucelenou nejnovější informaci o kvalitě ovzduší v kraji (rok 2020) udává mapa oblastí s překročením imisních limitů pro ochranu zdraví bez zahrnutí přízemního ozonu, a podle tohoto vymezení, dochází na území Kraje Vysočina (součást zóny Jihovýchod), pouze v jednom případě k překročení imisního limitu pro znečišťující látku benzo(a)pyren (vyjádřeného jako celkový obsah znečišťující látky v částicích PM₁₀), a to na území obecního úřadu obce s rozšířenou působností ORP Třebíč.

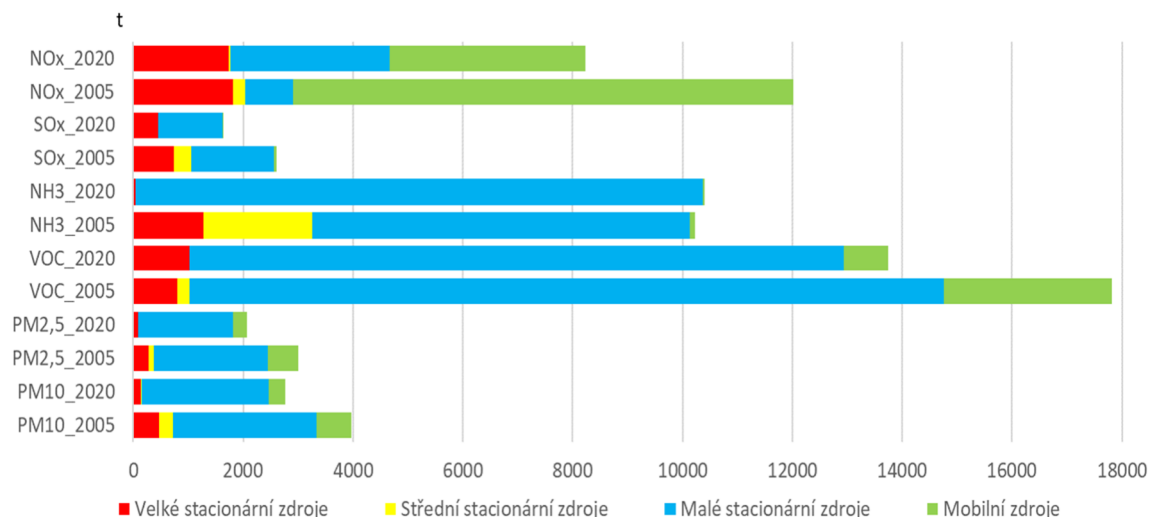
Koncentrace benzo(a)pyrenu vykazují výrazný roční chod s maximy v zimním období a minimem v letním období. V zimním období zvýšené koncentrace v atmosféře souvisí se zvýšenými emisemi polycyklických aromatických uhlovodíků (PAH) z lokálních topenišť a významným zdrojem emisí PAH je i doprava, u které v zimním období dochází navíc k navýšení emisí PAH v důsledku studených startů. Dále jsou zvýšené koncentrace způsobeny zhoršenými rozptylovými podmínkami v zimním období.

Kraj Vysočina pokračuje v monitoringu kvality ovzduší. V rámci Informačního systému kvality ovzduší v Kraji Vysočina (ISKOV) pokračuje od 1. 1. 2018 další pětiletá kampaň měření ovzduší nazvaná Informační systém kvality ovzduší v Kraji Vysočina pro roky 2018 – 2023 (ISKOV II). V rámci ISKOV II bylo vybráno celkem 20 lokalit, ve kterých postupně (4 lokality každý rok) probíhá kontinuální celoroční sledování kvality ovzduší, monitorovány jsou hlavní škodliviny – prašné částice PM₁₀, PM_{2,5}, oxidy dusíku, oxid uhelnatý, přízemní ozón a v polovině lokalit také nejvýznamnější zástupce polycyklických aromatických uhlovodíků – benzo(a)pyren. Data získaná z této sítě jsou on-line zveřejňována na webové stránce <http://www.ovzdušivysocina.cz/>, kde může široká veřejnost získat aktuální informace o kvalitě ovzduší a meteorologických ukazatelích v právě měřených místech kraje.

EMISNÍ SITUACE

Meziroční vývoj jednotlivých emisí sledovaných znečišťujících látek v Kraji Vysočina nadále potvrzuje očekávané dopady legislativy a ukazuje na další snížení u všech hlavních znečišťujících látek, u vyjmenovaných zdrojů REZZO 1–2 poklesly nejvíce emise SO₂, CO a NO_x. U hromadně sledovaných stacionárních zdrojů REZZO 3 se na poklesu emisí TZL podílí především vytápění domácností. Od 1. 9. 2022 bude ve skupině zdrojů lokálního vytápění domácností (resp. spalovací zdroje s celkovým jmenovitým tepelným příkonem do 300 kW) možné provozovat pouze kotle splňující 3. emisní třídu, čímž by mělo dojít k odstavení starých typů kotlů a k jejich náhradě modernějšími zařízeními s podstatně nižšími emisemi. Výměny kotlů probíhají postupně a společně se snižováním energetické náročnosti budov jsou podporovány dotační politikou na celorepublikové i krajské úrovni.

Kraj Vysočina se nadále potýká s problémem prašnosti, tedy znečištěním jemnými prašnými částicemi. Nejvýznamnější zdroje znečišťování ovzduší v kraji představují právě provoz vypouštějící do vnějšího ovzduší, mimo jiných znečišťujících látek, (např. VOC, NO_x, CO) zejména prašné částice (tuhé znečišťující látky – TZL a jejich nejjemnější frakce PM₁₀, PM_{2,5}). Jedná se o provoz kamenolomů a tím souvisejících provoz mobilních drtících a třídících linek stavebních sutí a kameniva, firmy podnikající v dřevozpracujícím průmyslu, strojírenství, kotelný spalující tuhá paliva, mobilní zdroje z dopravy (resuspenze) a v případě déletrvajících sucha a nepříznivých povětrnostních podmínek jsou významným zdrojem prašnosti i zemědělské plochy (hlavně neobdělávaná orná půda).

Obr. 9.1: Porovnání zdrojů emisí [t], 2005 a 2020

Zdroj dat: CENIA, ČHMÚ (Zpráva o životním prostředí v Kraji Vysočina, 2020)

9.2 Voda

Území Kraje Vysočina je pramennou oblastí významných českých a moravských řek. Nachází se zde pouze horní toky řek, žádný významný vodní tok na území kraje nepřitéká. Vysočinou prochází hlavní evropské rozvodí, které se táhne po hřebenech Českomoravské vrchoviny v blízkosti linie Svratka - Herálec – Tři Studně - Žďár nad Sázavou – Stáj - Jihlava – Větrný Jeníkov - Křemešník - Javořice. Ze západní části kraje do Severního moře odvádí povrchovou vodu řeky Doubrava, Sázava a Želivka, na opačnou stranu z východní části kraje do Černého moře odvádí povrchovou vodu řeky Svratka, Oslava, Jihlava, Rokytná a Moravská Dyje. Území Kraje Vysočina zasahuje do tří hlavních povodí, podle nichž mají rozděleno území i správci povodí – státní podniky Povodí Moravy, Povodí Vltavy a Povodí Labe. Z hlediska průměrného ročního průtoku na odtoku z kraje jsou nejvýznamnějšími vodními toky Jihlava (11,4 m³/s), Sázava (9,9 m³/s), Želivka (7,2 m³/s) a Svratka (7,2 m³/s). Průměrný dlouhodobý roční úhrn srážek je 673 mm, zpravidla nižší bývá na Třebíčsku, vyšší ve Žďárských vrších a v okolí Javořice. S tím souvisí vodnost území, přičemž nejméně vodné území se nachází na jihovýchodním okraji kraje, nejvíce vodné území zahrnuje oblast Železných hor, Žďárských vrchů a Javořice.

Na území Kraje Vysočina se nachází významné vodní nádrže (přehrady), z nichž některé jsou významnými zdroji pitné vody i z celorepublikového hlediska - vodárenské nádrže Švihov na řece Želivce a Vír na řece Svratce. Na území našeho kraje se také nalézá vodní dílo Dalešice (nádrže Kramolín a Mohelno) na řece Jihlavě, které je zdrojem technologické vody pro Jadernou elektrárnu Dukovany. Území Kraje Vysočina oplývá rovněž velkým počtem větších či menších rybníků, celkem jich je přibližně 9000. Největší z nich Velké Dářko s rozlohou 206 ha slouží především k rekreačním a rybochovným účelům, dalšími jsou Veselský rybník (87 ha) a Matějovský rybník (69 ha). Kolem Velkého Dářka jsou také proslulá rašeliniště. Velkou část území okresu Žďár nad Sázavou a část území okresu Havlíčkův Brod zaujímá Chráněná krajinná oblast Žďárské vrchy, která je zároveň chráněnou oblastí přirozené akumulace vod.

Změna klimatu představuje jedno z klíčových témat současné světové environmentální politiky a může mít řadu negativních dopadů na fungování ekosystému, které se projevuje zejména změnou vodního režimu. Extrémní projevy počasí, jakými jsou například povodně či sucho, představují jeden z možných důsledků takových změn. Povodně nebo sucho, jako extrémní projevy srážko-odtokového procesu, jsou přirozenou součástí přírodního prostředí a krajiny. Od roku 2015 dochází na většině území kraje k ohrožení dlouhodobým suchem. Oproti tomu dochází zároveň k lokálním přívalovým (bleskovým) povodním, které patří mezi největší přímé nebezpečí pro obyvatele kraje v oblasti přírodních katastrof. Způsobují rozsáhlé materiální škody, devastace kulturní krajiny včetně ekologických škod, ale i možné ztráty na životech.

Popis zásobování pitnou vodou a odvádění a čištění odpadních vod je v kapitole 5.2 - Zásobování vodou, odvádění a čištění odpadních vod.

9.3 Staré ekologické zátěže

Jedním z problémů na území Kraje Vysočina z hlediska ohrožení životního prostředí jsou staré ekologické zátěže resp. kontaminovaná místa. Stará ekologická zátěž je závažná kontaminace podzemních nebo povrchových vod, horninového prostředí nebo stavebních konstrukcí, která ohrožuje zdraví člověka a složky životního prostředí a ke které došlo v minulosti. Na území kraje se nacházejí desítky starých ekologických zátěží a kontaminovaných míst zejména charakteru starých skládek a průmyslových objektů. Řada ekologických zátěží zůstává zatím neřešena především tam, kde náklady na sanaci přesahují cenu vlastních nemovitostí, nejsou vyjasněna vlastnická práva, nebo kde převod nemovitosti na nového vlastníka nebyl vázán na povinnost provedení sanace.

Přes zmíněné problémy se na území Kraje Vysočina některé staré ekologické zátěže podařilo odstranit. Mezi nejvýznamnější patří skládka průmyslových odpadů u Nového Rychnova v okrese Pelhřimov, kde byly sanační práce ukončeny v roce 2008, a skládka nebezpečných odpadů u Pozďátek v okrese Třebíč, kde došlo k ukončení sanace v roce 2012. Naopak mezi v současné době nejrizikovější zátěže lze označit bývalou skládku u obce Proseč u Humpolce nebo znečištění v části areálu podniku JIHLAVAN v Jihlavě.

9.4 Oběhové hospodářství (odpadové hospodářství)

Dosavadní způsob využívání zdrojů vedl k vysoké míře vyčerpávání přírodních zdrojů, znečištění a poškozování životního prostředí. Proto se nakládání s odpady zaměřuje na řešení, které je z hlediska životního prostředí udržitelnější, a sice na opatření oběhového hospodářství. Od 1. 1. 2021 nabyl účinnosti nový zákon o odpadech, který nastavuje nově cíle, mimo jiné postupně zvyšovat úroveň přípravy komunálních odpadů k opětovnému použití a recyklaci na 55 % hmotnosti do roku 2025, na 60 % do roku 2030 a na 65 % do roku 2035; v roce 2035 ukládat na skládky max. 10 % z celkové hmotnosti komunálních odpadů a energeticky využívat max. 25 % z celkové hmotnosti komunálních odpadů. Kromě těchto cílů bude od 1. 1. 2030 zakázáno ukládání využitelných odpadů na skládku.

9.4.1 Produkce odpadů

Celková produkce odpadů na území Kraje Vysočina je závislá na objemu jednotlivých druhů odpadů vyprodukovaných původci odpadů (právníky osobami nebo fyzickými osobami oprávněnými k podnikání, a dále obcemi od okamžiku, kdy nepodnikající fyzická osoba /občan/ odloží odpad na místě k tomu určeném).

Důležitou kategorií jsou „nebezpečné odpady“ (odpady vykazující jednu nebo více nebezpečných vlastností), významné jsou komunální odpady (odpady vznikající na území obce při činnosti fyzických osob) a biologicky rozložitelné odpady (odpady, které podléhají aerobnímu nebo anaerobnímu rozkladu).

Tab. 9.1: Celková produkce odpadů v letech 2010 – 2019 (tis. t/rok)

Rok	Všechny odpady	Nebezpečné odpady	Ostatní odpady	Z toho		
				Stavební a demoliční odpady	Komunální odpad	Z toho BRKO
2010	857,06	100,51	756,55	278,54	214,96	
2011	892,78	95,40	797,38	292,56	229,36	
2012	903,73	67,49	836,24	330,86	228,08	
2013	835,80	55,71	780,09	257,68	221,97	
2014	1 151,15	71,51	1 079,63	512,26	244,06	
2015	1 303,11	59,34	1 243,77	636,96	254,90	
2016	1 367,72	73,61	1 294,12	638,19	279,06	128,95
2017	1 508,39	68,30	1 440,09	754,65	279,24	132,29
2018	1 672,01	75,85	1 596,17	897,38	279,75	133,18
2019	1 533,23	69,37	1 463,86	740,06	286,04	137,90

Zdroj dat: Vyhodnocení plnění POH Kraje Vysočina, 2019.

Celková produkce odpadů na obyvatele v Kraji Vysočina v roce 2019 po předchozím setrvalém růstu poprvé meziročně výrazněji poklesla.

Celková produkce komunálních odpadů na obyvatele dlouhodobě narůstá, zvýšila se na 567,5 kg/obyvatele v roce 2019. Nárůst produkce komunálních odpadů v posledních letech souvisí především se zvýšením produkce biologicky rozložitelného odpadu v důsledku zavedení jeho separace, a tím i evidence produkce. Celková produkce smíšeného komunálního odpadu na obyvatele se snížila

na hodnotu 235,6 kg/obyvatele a její podíl na celkové produkci komunálních odpadů na obyvatele poklesl na 41,5 %.

9.4.2 Nakládání s odpady

V rámci odpadového hospodářství by měla být dodržována tato hierarchie způsobů nakládání s odpady: a) předcházení vzniku odpadů, b) příprava k opětovnému použití, c) recyklace odpadů, d) jiné využití odpadů, například energetické využití, e) odstranění odpadů.

K 1. 7. 2020 bylo na území Kraje Vysočina v činnosti 502 stacionárních a 232 mobilních zařízení pro nakládání s odpady.

Mezi stacionární zařízení patří 332 zařízení ke sběru, výkupu, využívání a odstraňování odpadů (např. sběrný a výkupný odpadů, skládky odpadů, sklady odpadů, kompostárny, bioplynové stanice, spalovny odpadů, zařízení k nakládání s autovraky a elektroodpady), 112 tzv. malých zařízení, která zpracovávají využitelné biologicky rozložitelné odpady pro jednu zakládku v množství nepřekračujícím 10 tun/rok a 57 zařízení na zpracování odpadů (papírny, železářny, dřevozpracující závody, zpracování plastů, využívání sedimentů na povrchu terénu, využití upravených kalů na zemědělské půdě apod.).

Do dalšího období je problémem ukládání komunálního odpadu na skládky. Protože nejpozději v roce 2035 může být na skládky ukládáno nejvýše 10 % z produkovaného komunálního odpadu, je zřejmé, že k tomuto cíli je velmi daleko.

Účinnost tříděného sběru v Kraji Vysočina v roce 2019 dosáhla 56,3 % (cílová hodnota 50 %, která byla stanovena k roku 2020, je již plněna). Vysoký je podíl využitých stavebních a demoličních odpadů (80,2 %) a všech odpadů kategorie N, který je větší o více než 10 % než stanovené cílové hodnoty. Nová legislativa však přináší pro další období vyšší cíle.

Z posledního (za rok 2019) vyhodnocení Plánu odpadového hospodářství Kraje Vysočina vyplývá, že v kraji je potřeba řešit nakládání se smíšeným komunálním odpadem a že při řešení by byla vhodná spolupráce se sousedními kraji resp. zařízeními, které jsou na jejich území. Dlouhodobě se nedaří snížit množství smíšeného komunálního odpadu (SKO) a biologicky rozložitelného komunálního odpadu (BRKO), která jsou uložena na skládku tak, aby bylo dosaženo nových cílů odpadového hospodářství.

Tab. 9.2: Podíl odpadů odstraněných skládkováním v letech 2010 – 2019 (v %)

Rok	Všechny odpady	Nebezpečné odpady	Ostatní odpady	Stavební a demoliční odpady	Komunální odpady	BRKO
2010	24,47	0,90	27,60	18,50	66,36	84,71
2011	19,84	0,78	22,12	8,14	59,74	80,80
2012	17,07	1,06	18,36	2,68	57,47	77,37
2013	15,81	1,32	16,85	1,51	54,40	70,58
2014	11,44	1,24	12,12	0,67	50,02	70,15
2015	9,86	1,40	10,27	0,61	46,68	68,76
2016	9,37	1,35	9,83	0,80	41,92	57,08
2017	8,72	1,55	9,06	0,94	41,35	56,14
2018	7,87	1,50	8,17	0,75	41,13	53,18
2019	8,23	1,68	8,54	1,14	37,91	44,33

Zdroj dat: Vyhodnocení plnění POH Kraje Vysočina, 2019.

9.5 Příroda a krajina

9.5.1 Obecná ochrany přírody a krajiny (včetně ochrany půdního fondu)

Kraj Vysočina se rozkládá na podstatné části Českomoravské vrchoviny, vyvýšené zvláště krajiny, která dosahuje nadmořské výšky přes 800 metrů. Krajina je charakteristická maloplošným střídáním celků lesní a zemědělské krajiny, protkané sítí vodních toků s mozaikou rybníků a doplněná malými vesnicemi a městy.

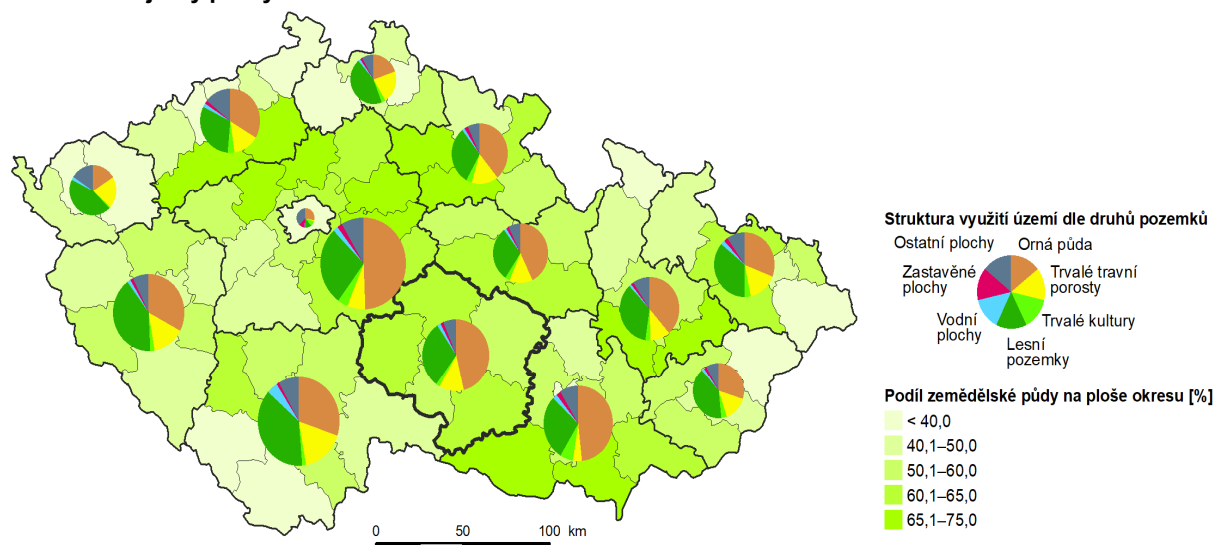
Ke schopnosti krajiny Kraje Vysočina (na evropském rozvodí) patří zadržovat vodu, k čemuž významně přispívají přírodní či přírodě blízké prvky, pro zadržování vody v krajině mají velký význam též trvale podmáčené půdy (podmáčené a rašelinné louky), protože umožňují zadržet část srážkové vody a postupně ji uvolňovat. Kromě toho se všechny tyto prvky podílejí na zachování biodiverzity.

Krajina (lesy, voda, půda)

Rozsáhlejší lesní komplexy se nacházejí spíše v pramenné oblasti hlavního evropského rozvodí ve Žďárských vrších. Lesy v celém kraji pak mají nepříznivou druhovou skladbu, kdy převažují stejnověké, jednodruhové a stanovišti neodpovídající porosty (často smrkové) s nízkou ekologickou stabilitou. Následkem nízké ekologické stability je velmi vysoký podíl nahodilých těžeb v lesích, vysoká ztrátovost při zalesňování, časté a rozsáhlé škody způsobené biotickými i abiotickými činiteli - chorobami a škůdci (nyní např. gradace lýkožrouta), zvěří, dlouhodobým suchem. Obecně z důvodu nízké ekologické stability lesů v Kraji Vysočina nejsou lesní porosty schopné adaptace, tzn. vyrovnávat se s klimatickou změnou. Negativně se projevuje snaha o umělé zalesňování nelesních půd kulturami stanovištně nepůvodních jehličnatých dřevin. Kromě hospodářských ztrát při neujmutí sazenic vlivem přísušků je negativní i environmentální dopad, protože se mnohdy jedná o extenzivně využívané luční porosty s vysokým podílem dvouděložných rostlin, které se tak stávají vzácnými.

Krajina je dále charakteristická velkým množstvím menších rybníků, je zde řada pramenišť a drobných vodních toků. K tomu lze připočítat, že mnoho rybníků bylo v minulosti zrušeno pro získání většího množství zemědělské půdy. Množství rybníků je ve špatném technickém stavu, zaneseno splachy z orné půdy (zabahněno). Řada vodních toků je nevhodně technicky upravených, nivní louky a prameniště jsou odvodněna. Potřeba revitalizačních opatření se týká podstatné části povodí i vlastních drobných vodotečí v oblastech přítoků Želivky, Jihlavy, Moravské Dyje. Snahou o navržení a výstavbu některých nepřiměřeně projektovaných vodohospodářských děl (např. LAPV) jsou vodní toky vystaveny nebezpečí fragmentace. Revitalizace komplexně odvodněných pozemků či doplnění krajiny o dřevinné vegetační prvky za účelem lepšího zadržení vody v půdě a v krajině (např. v rámci prevence dopadů extrémně suchých období či naopak přívalových dešťů), realizace prvků územních systémů ekologické stability (ÚSES) naráží na neprůchodnost z hlediska vlastnických zájmů, vlastníci a uživatelé půdy mají mizivý zájem o realizaci potřebných opatření, což má přímý následek ve vysokých škodách způsobených neschopností zmírnění dopadů (mitigace) a vyrovnání se (adaptace) s klimatickou změnou.

Z hlediska delšího časového období došlo k výrazným změnám co do využívání půd v kraji. Dřívější dlouhodobá rovnováha tvořená mozaikou polí, luk, různých remízků, rybníků a lesů byla narušena. Vysoký je podíl zornění zemědělské půdy (77,0 % ze zemědělských pozemků). Dle databáze CORINE Land Cover je podíl zemědělských ploch v kraji 65,0 % celkového území a je největší v rámci všech krajů ČR (následující obrázek). Kraj Vysočina je krajem s největší plochou zemědělské půdy, připadající v přepočtu na jednoho obyvatele (0,80 ha) v celé ČR. Důsledkem je vysoký počet erozních událostí v kraji. Krajina a příroda v kraji je z tohoto důvodu též natolik pozměněná, že zde nejsou rozsáhlejší území s vyšší koncentrací přírodních biotopů (je zde nízký podíl přirozených nebo lidskou činností málo pozměněných ekosystémů, tj. lesů s vyšším zastoupením dřevin přirozené skladby, je zde nižší podíl luk a pastvin a vyšší podíl orné půdy). Na druhou stranu v krajině přibývá neobhospodařovaných postagrárních lad - dochází k samovolnému zarůstání opouštěných, hůře přístupných a dlouhodoběji neobhospodařovaných pozemků, což vnáší do krajiny dynamické sukcesivní prvky.

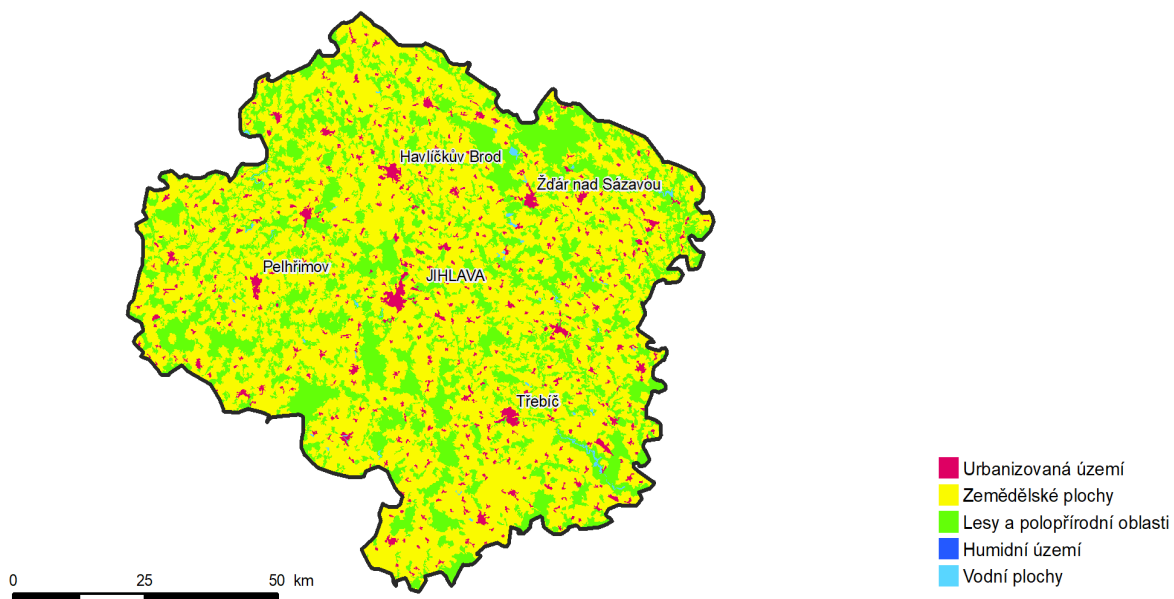
Obr. 9.2: Krajinný pokryv dle databáze CORINE Land Cover

Zdroj dat: CENIA, ČÚŽK (Zpráva o životním prostředí v Kraji Vysočina, 2020)

Ekologická stabilita a biodiverzita

Koeficient ekologické stability, vyjadřující poměr výměry ekologicky stabilních ploch (např. louky, lesy, rybníky apod.) a ekologicky nestabilních ploch (orná půda, zastavěné plochy apod.) je za celý Kraj Vysočina 0,85, což indikuje intenzivně využívanou kulturní krajinu s výrazným uplatněním agroindustriálních prvků, autoregulační působení ekosystémů musí být doplňováno technickými zásahy. Z hlediska dnes běžných a převažujících forem hospodaření v krajině je v současnosti pozornost ochrany přírody věnována zejména jednotlivým vybraným lokalitám nelesního charakteru. Z tohoto pohledu je třeba konstatovat, že negativně se projevuje přetrvávající tlak na výstavbu ve volné krajině, narušující jak krajinný ráz, tak cenné biotopy. V Kraji Vysočina nejsou rozsáhlejší území se zastoupením přírodních biotopů a ploch se zvýšenou ekologickou stabilitou.

Obr. 9.3: Krajinný pokryv dle databáze CORINE Land Cover

Zdroj dat: CENIA, EEA (Zpráva o životním prostředí v Kraji Vysočina, 2020)

Krajinný ráz

K ochraně krajinného rázu, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je v Kraji Vysočina v lokalitách s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami vyhlášeno devět přírodních parků (viz tabulka). Pro stávající přírodní parky není k dispozici zhodnocení, zda dostatečně reprezentují všechny v kraji zastoupené krajinné typy (zejména s ohledem na jejich vzácnost, jedinečnost).

Tab. 9.3: Přírodní parky v Kraji Vysočina

Název	Výměra v kraji (ha)	Rok vyhlášení	Poslání přírodního parku dle zřizovací listiny
Doubrava	65,00	1998	zachování krajinného rázu při umožnění únosného turistického využití a rekreace
Melechov	3 226,41	1995	zachování krajinného rázu s charakteristickou strukturou zemědělských kultur, lesních porostů, rozptýlenou zelení apod., při umožnění turistického využití
Rokytná	1 640,00	1996	zachovat krajinný ráz při umožnění turistického využívání a rekreace i únosné urbanizace
Svratecká hornatina	24 817,00	1988	účelem je ochrana krajinného rázu bez podstatného omezení stávající hospodářské činnosti, posláním je zachovat hodnoty krajiny s podmínkami pro individuální rekreaci
Třebíčsko	8 861,55	1982	zachování území a využít je k zotavení občanů a k poučení
Čeřínek	2 313,05	1985	zachování krajinných hodnot za účelem poučení, zotavení a aktivního odpočinku občanů
Bohdalovsko	6 041,38	2001	účelem je ochrana krajinného rázu bez podstatného omezení stávající hospodářské činnosti, posláním je zachovat hodnoty krajiny s podmínkami pro individuální rekreaci

Střední Pojhlaví	800,00	1988	zachování málo narušeného přírodního prostředí pro rekreaci občanů a k poučení, osvěžení či zotavení
Balinské údolí	428,00	1984	zachování území pro jeho krajinné hodnoty a využít je k zotavení občanů i jejich poučení
Celkem	48 192,39		

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OŽPZ

Z hlediska dotčení krajinného rázu zůstávají nedořešeným problémem vysoké stavby technické infrastruktury především pak větrných elektráren. V kraji je sedm vysokých větrných elektráren narušujících krajinný ráz (3 stožary s výškou osy rotoru 105 m, 2 stožary s výškou osy 80 m a 2 stožary s výškou osy 74 m).

Invazní druhy rostlin a živočichů

Některé invazní (nepůvodní) druhy rostlin a živočichů mohou mít zcela zásadní dopady na původní ekosystémy (ekologické škody) či dopady ekonomické, sociální nebo zdravotní (potlačení či likvidaci řady původních druhů, změnou koloběhu prvků, vody, přenosem chorob nebo šíření alergenů, znehodnocení rekreačního potenciálu území apod.). V kraji se rozšiřují agresivní invazní druhy rostlin (zejména bolševník velkolepý, křídlatka japonská a sachalinská /a jejich kříženci/, netýkavka žlaznatá, lupina mnoholistá) a živočichů (zejména rak signální, norek americký, želva nádherná, střevlička východní, plzák španělský, křížák pruhovaný). Přesná evidence šíření invazních druhů rostlin neexistuje. Očekávatelným trendem je šíření nepůvodních invazních druhů, které budou lépe adaptované změnám klimatickým podmínkám a hydrologickému režimu a budou využívat zvýšeného stresu původních organismů pro obsazování stanovišť a ekologických nik.

9.5.2 Zvláště chráněná území a území soustavy Natura 2000

Ze zvláště chráněných území na území kraje leží podstatné části dvou chráněných krajinných oblastí - CHKO Žďárské vrchy a CHKO Železné hory, jejichž správy sídlí ve Žďáře nad Sázavou resp. v Nasavrkách. CHKO tvoří jen 8,95 % celkové rozlohy Kraje Vysočina (průměr v ČR je 14,43 %).

Tab. 9.4: Chráněné krajinné oblasti (CHKO) v Kraji Vysočina

CHKO	Celková rozloha (ha)	Rozloha v Kraji Vysočina (ha)	Rozloha v Kraji Vysočina v %
Žďárské vrchy	70 889	51 497	72,6 %
Železné hory	28 472	9 328	32,8 %

Zdroj dat: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

Z maloplošných zvláště chráněných území (MZCHÚ) jsou v kraji zastoupeny všechny kategorie – národní přírodní rezervace (NPR), národní přírodní památky (NPP), přírodní rezervace (PR) i přírodní památky (PP). Maloplošná zvláště chráněná území představují pestrou mozaiku menších lokalit s mimořádnými přírodními hodnotami od reprezentativních biotopů přírodních či přírodě blízkých lesů či vodních toků, pramenišť a rašelinišť, přes typické lidskou činností podmíněné či ovlivněné biotopy s mimořádným výskytem vzácných či ohrožených druhů rostlin a živočichů, až po unikátní biotopy s nalezišti nerostů, geomorfologických útvarů a též mimořádným výskytem vzácných či ohrožených druhů rostlin a živočichů. Ačkoliv co do počtu MZCHÚ je kraj v rámci ČR v průměru, co do rozlohy a zastoupení (biotopů i druhů) je kraj silně podprůměrný a je třeba síť MZCHÚ doplnit (průměrná rozloha MZCHÚ v ČR je cca 1,46 % území, v Kraji Vysočina pak jen 0,87 % území).

Přehled evropsky významných lokalit Natury 2000 a maloplošných zvláště chráněných území v Kraji Vysočina je uveden níže v tabulce 9.5. Z toho 45 maloplošných zvláště chráněných území je v rámci CHKO (a v jejich péči). V Kraji Vysočina nebyla vymezena žádná ptačí oblast pro ochranu populací ptáků v rámci Evropského společenství. Součástí soustavy Natura 2000 jsou evropsky významné lokality (EVL), vyhlášené pro typy přírodních stanovišť přílohy I a druhy přílohy II evropské směrnice o stanovištích. Evropsky významné lokality jsou uvedeny a vymezeny v podobě národního seznamu a evropského seznamu (seznamy jsou vydávány nařízení vlády). Celkový počet EVL v Kraji Vysočina představuje 0,94 % rozlohy Kraje Vysočina (v rámci celé ČR však EVL představují 10,08 % území ČR). V posledních letech Kraj Vysočina, Správa CHKO i Ministerstvo životního prostředí v Praze postupně upravují vyhlášení stávajících zvláště chráněných území (nové vyhlášení stávajících území s technickými opravami, upřesněním předmětu a vymezení ochrany, úpravami bližších ochranných podmínek apod.) a vyhláší nová zvláště chráněná území podle poznatků nových průzkumů území. Maloplošná zvláště chráněná území jsou zásluhou trvalé péče Kraje Vysočina od roku 2003 ve velmi dobrém stavu, podařilo se zastavit degradační procesy na řadě území, stabilizovat významné biotopy. Předmět ochrany ve většině zvláště chráněných území v Kraji Vysočina (zejména lučních

a rašeliništních biotopů) je přímo podmíněn zajištěním extenzivní podoby jejich pravidelného obhospodařování (většinou zajištěním náhradní péče tzv. managementu - po skončení zemědělského obhospodařování na těžko přístupných lokalitách). Některá území jsou zejména vlivem zásahů v okolí (například odvodnění ve druhé polovině 20. století) ve stálém nebezpečí ohrožení existence význačných biotopů. Řada nezbytných opatření v některých zvláště chráněných území doposud čeká na realizaci, potřebná opatření nebylo možno realizovat z finančních důvodů. Proto jsou u zvláště chráněných území od roku 2009 za podpory Operačního programu Životní prostředí realizována opatření na podporu biodiverzity, např. asanační zásahy k odstranění náletových dřevin, obnově travino bylinných porostů, doplnění či revitalizace vodních prvků apod. Další obdobné projekty jsou připravovány či probíhá jejich realizace.

Tab. 9.5: Zvláště chráněná území (ZCHÚ), evropsky významné lokality a památné stromy v Kraji Vysočina

Rok	2005 ¹⁾		2010 ¹⁾		2015 ¹⁾		2020 ¹⁾	
Kategorie ZCHÚ	počet	rozloha (ha)	počet	rozloha (ha)	počet	rozloha (ha)	počet	rozloha (ha)
NPP	3	86	3	82	3	91	3	82
NPR	7	947	7	954	7	1 014	7	1 357
PP	92	878	95	907	115	1 089	117	1 121
PR	68	3 648	67	3 535	72	3 692	76	3 350
celkem ZCHÚ	172	65 112	174	65 186	199	65 540	205	65 433
Smluvně chráněná území			2	1,13	2	1,13	2	1,13
Evropsky významné lokality			75	6 179	75	6 175	85	6 413
Památné stromy	3 241		3 744		3 663		3 648	

Zkratky: NPR - národní přírodní rezervace, NPP - národní přírodní památka, PR - přírodní rezervace, PP - přírodní památka
Pozn.: 1. 3. 2017 došlo ke změně metodiky výpočtu rozloh, rozlohy jsou od tohoto data vypočítávány ve všech případech z obvodových hranic chráněných území (v předchozím období se využívaly číselné údaje z vyhlášovacích dokumentací).
Zdroj dat: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (ke dni 31. 12. <https://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/sumarizace/>)

9.5.3 Zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů

V kraji se vyskytuje řada zvláště chráněných druhů (rostlin i živočichů) a to i mimo zvláště chráněná území. Příznivý je postupný návrat některých druhů zpět do krajiny (vydra říční, sýc rousný), na druhou stranu zdecimované populace jiných druhů (sýček obecný, sova pálená) jsou i přes značné úsilí o jejich podporu v celém regionu nadále kriticky ohroženy. Bez odpovídající úpravy způsobu zemědělského hospodaření v krajině spolu s vytvořením vhodných biotopových podmínek nemůže být úspěšná ani snaha některých mysliveckých sdružení o zvýšení stavů drobné zvěře. Dochází tak však i nadále k případům úmyslné likvidace některých druhů chráněných zákonem popř. jejich biotopů (například uložením stavebních odpadů).

Migrace velkých savců (fragmentace krajiny)

Z hlediska biotopů zejména zvláště chráněných velkých savců, ale i ostatních druhů živočichů, je Kraj Vysočina značně ovlivňován hustou sítí silnic a železnic, dálnic – kraj je prakticky rozříznut dálnicí D1 na severní a jižní část, ale i rychle postupující výstavbou průmyslové a bytové zástavby a plánovanou stavbou vysokorychlostního železničního koridoru. Tyto antropické bariéry způsobují rozpad původně souvisle obývaných přírodních celků do jednotlivých vzájemně izolovaných ostrovů, které svou velikostí již často nevyhovují požadavkům na dlouhodobé přežívání populací mnoha druhů živočichů. Fragmentace prostředí dopravní infrastrukturou a zástavbou se tak stává hlavním limitem pro další přežívání řady živočišných druhů. Krajem Vysočina je pro živočichy migračně významným územím, kterým prochází (zejména severojižním směrem) řada důležitých migračních koridorů velkých savců (ze severní Evropy směrem na Podunají a Alpy), avšak na nich jsou v kraji významná kritická místa (místa, kde je migraci savců velmi významně nebo zcela zabráněno) a řada problémových úseků (kde je pohyb savců v současnosti možný, avšak ztížený vlivem bariér).

9.5.4 Aktivní úloha místních obyvatel v ochraně přírody a krajiny, záchranné stanice

Snaha o udržení rozmanitosti kulturní krajiny Kraje Vysočina není bez podpory místní komunity obyvatel myslitelná. Mnohdy žel chybí nebo vazba na obce a jejich obyvatele, jichž se praktická péče o území bezprostředně týká. Malý je okruh aktivně činných nevládních organizací působících v oblasti ochrany přírody, životního prostředí a výchovy k environmentálně příznivému životu. V některých regionech však

spolupráce nevládních organizací s veřejnou správou úspěšně probíhá (významné jsou zejména Sdružení Krajina Počítky, ČSOP Chotěboř, ČSOP Bory, ČSOP Jihlava, ČSOP Kněžice, pobočka ČSO na Vysočině, Občanské sdružení Zelené srdce ad.). Velmi obtížné je pro aktivní nevládní organizace se úspěšně vypořádat s administrativou, nadměrně složitým postupem při získávání příspěvků a dotací nezbytných pro jejich činnost.

Na území Kraje Vysočina zasahuje působnost pěti stanic pro handicapované živočichy, provozovaných nestátními neziskovými organizacemi. Hlavní náplní záchranných stanic je vyléčit živočichy, kteří v blízkosti lidských sídel a komunikací utrpěli nějakou újmu, a pokud možno maximum z nich vrátit do jejich přirozeného prostředí. Záchranné stanice se rovněž podílejí na informování veřejnosti o vlivu, který lidské hospodaření v krajině na živočichy má a učí veřejnost zraněním a jiným újmám účinně předcházet. Nejaktivnější (s téměř celokrajskou působností) je Stanice Pavlov, o.p.s., která aktivně působí též jako středisko ekologické výchovy a aktivně spolupracuje s krajskou ochranou přírody.

Tab. 9.6: Záchranné stanice s platným povolením Ministerstva životního prostředí pro Kraj Vysočina

Název záchranné stanice - provozovatel	sídlo
Vlašim - ČSOP ZO 02/09 Vlašim	Pláteníkova 264, Vlašim
Stanice Pavlov, o.p.s.	Pavlov 54, Ledec nad Sázavou
Záchranná stanice volně žijících zvířat Telč o.s.	Hradecká 228, Telč
Vendolí - ČSOP ZO 50/10 Zelené Vendolí	Vendolí 42
Bor u Skutče - Záchranná stanice a ekocentrum Pasíčka - ČSOP ZO 44/03 Novohradka	Bor u Skutče 47, Proseč

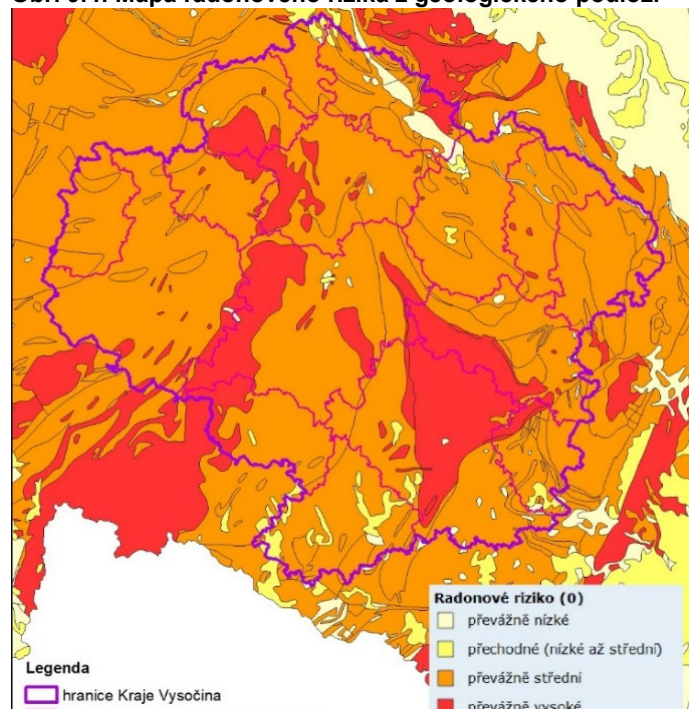
Zdroj dat: Ministerstvo životního prostředí (<https://www.mzp.cz/Aplikace/rzc.nsf/index.xsp>)

9.5.5 Radonová zátěž

Kraj Vysočina se vyznačuje zvýšenými koncentracemi radonu v podlazi, což může následně ovlivnit i koncentraci radonu ve stavebních objektech, materiálech a ve vodě z podzemních zdrojů.

Radonové riziko na území Kraje Vysočina je podrobně zobrazeno v mapě radonového rizika z geologického podloží. V Kraji Vysočina se radon nachází ve všech objektech v různém množství, převažující radonový index na území kraje je spíše střední nebo vysoký. Z výsledků dlouhodobého měření objemové aktivity radonu u objektů (domů nebo bytů) je patrné, že jsou v Kraji Vysočina obce s více než 30 % objektů s objemovou aktivitou radonu vyšší než 300 Bq/m³ a obce s více než 10 % objekty s objemovou aktivitou radonu vyšší než 1000 Bq/m³.

Obr. 9.4: Mapa radonového rizika z geologického podloží

Zdroj dat: Česká geologická služba, www.geology.cz

10. Rekreační a cestovní ruch

Cestovní ruch je důležitou součástí národního hospodářství České republiky, významným způsobem se podílí např. na tvorbě hrubého domácího produktu (vytváří přibližně 3% podíl), ovlivňuje i zaměstnanost (CR v roce 2020 zaměstnával kolem 143 tisíc osob zejména v odvětví ubytování, stravování a pohostinství) či socioekonomický rozvoj regionů (v roce 2020 vytvořil CR obrát ve výši zhruba 143 mld. Kč a do veřejných rozpočtů zpět přispěl cca 59 mld. Kč). Po vypuknutí pandemie koronaviru v roce 2020 byl jedním z nejvíce zasažených sektorů, propadl o více než 50%. Cestovní ruch a na něj navazující odvětví, především doprava, se ale také podílejí na nepříznivých dopadech lidské činnosti na životní prostředí. Hlavním cílem cestovního ruchu tak není pouze přilákat co největší počet turistů/návštěvníků do destinace, ale také snižovat zranitelnost území a optimalizovat efektivní využívání jeho potenciálu.

Podrobná charakteristika Kraje Vysočina jako turistické destinace je obsahem Strategie rozvoje cestovního ruchu v Kraji Vysočina na období 2017-2025.

Téměř celý Kraj Vysočina se nachází na Českomoravské vrchovině a jeho území je tak ve srovnání s ostatními kraji ČR jedním z nejvíce homogenních krajinných typů. Přesto je však území vnitřně diferencováno z hlediska své atraktivity a potenciálního celoročního turistického využití.

Přírodní potenciál:

Pro svoji přírodní hodnotu má krajina části Vysočiny statut chráněných území – největší z nich jsou CHKO Žďárské vrchy a CHKO Železné Hory, dále devět přírodních parků, sedm národních přírodních rezervací, velké množství přírodních rezervací, památek a evropsky významných lokalit.

V Kraji Vysočina se nachází i velký počet rybníků a rybníčních soustav, a to převážně na Jihlavsku (okolí Telče) a na Žďársku. Největším rybníkem regionu je Velké Dářko u Žďáru nad Sázavou. Pramení zde také velké množství českých a moravských řek.

Potenciál atraktivit cestovního ruchu:

Kraj Vysočina je regionem s významným kulturně historickým bohatstvím. Návštěvníkům nabízí velké množství historických památek, městských a vesnických památkových rezervací i zón a nachází se zde také hustá síť muzeí, galerií a knihoven prezentujících kulturní dědictví, historické a lidové tradice. V kraji je lokalizováno také celkem patnáct nemovitých národních kulturních památek přístupných veřejnosti a tři movité.

V rámci celé ČR je Kraj Vysočina jediný kraj s koncentrací 3 památek UNESCO na svém území - konkrétně se jedná o historické centrum města Telč, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou a židovskou čtvrť, židovský hřbitov, baziliku sv. Prokopa a zámek v Třebíči.

Potenciál infrastruktury cestovního ruchu:

Vzhledem ke svým geografickým a přírodním podmínkám má Kraj Vysočina výrazný potenciál pro turistiku všech druhů. Území pokrývá hustá síť pěších turistických tras (téměř 3 tis. km tras udržovaných Klubem českých turistů) a cykloturistických tras (téměř 2,5 tis. km včetně trasy mezinárodního významu Euro Velo č. 4 a nadregionálních dálkových tras č. 1, 16, 19 a 26). Vysočina je velmi dobře hodnocena také v souvislosti s kvalitní infrastrukturou pro jezdeckou turistiku čítající přibližně 846 km pravidelně obnovovaných tras. V Kraji Vysočina se nachází také velké množství tras pro běžecké lyžování, za vhodných sněhových podmínek je udržováno více než 800 km vyznačených tras a funguje zde také téměř třicet zimních lyžařských středisek (nejvíce na Novoměstsku). K rozhledům vybízí desítky rozhleden a dalších vyhlídkových míst.

V regionu působí 48 turistických informačních a návštěvnických center zřizovaných městy nebo soukromými subjekty, z toho 39 je certifikováno v rámci Jednotné klasifikace turistických informačních center.

Z hlediska rozmístění atraktivit cestovního ruchu je patrná tendence územní koncentrace turistických zařízení i infrastruktury (ubytovacích a stravovacích zařízení, služeb) do několika nejvýznamnějších středisek, zejména do okresních a turisticky významných měst a rekreačních obcí.

Počet hromadných ubytovacích zařízení:

Z dostupných statistických pramenů je přes jejich omezenou vypovídací schopnost (ČSÚ sleduje pouze zařízení, která disponují minimálním počtem 5 pokojů a více než 10 lůžky) možné přehledně

charakterizovat ubytovací infrastrukturu kraje pomocí hromadných ubytovacích zařízení (HUZ). Srovnání HUZ Kraje Vysočina s ostatními kraji ČR je uvedeno v tab. 10.1.

Tab. 10.1: Hromadná ubytovací zařízení v krajích ČR k 31. 12. 2020

Kraj	Počet HUZ		Počet pokojů v HUZ		Počet lůžek v HUZ		Počet míst pro stany a karavany	
	abs.	% z ČR	abs.	% z ČR	abs.	% z ČR	abs.	% z ČR
Praha	910	8,51	44 599	19,52	102 118	17,24	1 055	1,97
Středočeský	825	7,71	15 412	6,75	40 674	6,87	5 889	11,00
Jihočeský	1320	12,34	21 741	9,52	62 533	10,56	13 425	25,08
Plzeňský	592	5,53	11 390	4,99	30 828	5,21	4 841	9,04
Karlovarský	617	5,77	17 572	7,69	36 869	6,23	1 698	3,17
Ústecký	535	5,0	10 259	4,49	27 288	4,61	2 162	4,04
Liberecký	997	9,32	15 455	6,77	46 206	7,80	2 937	5,49
Královéhradecký	1193	11,15	19 404	8,49	55 419	9,36	5 418	10,12
Pardubický	383	3,58	6926	3,03	20 194	3,41	1 902	3,55
Vysočina	485	4,53	9 244	4,05	26 677	4,5	2 670	4,99
Jihomoravský	1020	9,53	20 268	8,87	50 833	8,58	5 563	10,39
Olomoucký	559	5,23	10 934	4,79	28 371	4,79	1 636	3,06
Zlínský kraj	544	5,08	11 842	5,18	29 759	5,02	1 952	3,65
Moravskoslezský	719	6,72	13 385	5,86	34 545	5,83	2 382	4,45
Česká republika	10699	100	228 431	100	592 314	100	53 530	100

Zdroj dat: Kapacita hromadných ubytovacích zařízení v krajích ČR – časové řady. ČSÚ Praha 2020

Podíl kraje na počtu hromadných ubytovacích zařízení (4,53 %), počtu pokojů (4,05 %) i lůžek (4,5 %) v České republice byl k 31. 12. 2020 podobný jako jeho podíl na počtu obyvatel ČR (4,8 %). V absolutním vyjádření se Kraj Vysočina počtem HUZ i počtem pokojů v těchto zařízeních drží na předposlední pozici před Pardubickým krajem. Počtem míst pro stany a karavany se kraj dostává na 7. místo v rámci celé ČR. Struktura ubytovacích zařízení v kraji se na konci roku 2020 významně neodlišovala od průměru ČR, nejvýrazněji se odlišovala především nižším podílem hotelů a jim podobných ubytovacích zařízení (především penzionů).

Tab. 10.2: Hromadná ubytovací zařízení v okresech Kraje Vysočina k 31. 12. 2020

Okres	Počet HUZ		Počet pokojů		Počet lůžek		Počet míst pro stany a karavany	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Havlíčkův Brod	70	14,43	1 137	12,30	3 228	12,10	262	9,81
Jihlava	92	18,97	1 807	19,55	4 717	17,68	328	12,29
Pelhřimov	86	17,73	1 487	16,08	4 769	17,88	502	18,80
Třebíč	80	16,50	1 821	19,70	5 121	19,20	707	26,48
Žďár nad S.	157	32,37	2 992	32,37	8 842	33,14	871	32,62
Kraj celkem	485	100	9 244	100	26 677	100	2 670	100

Zdroj dat: Kapacity hromadných ubytovacích zařízení - časová řada. VDB ČSÚ Praha, 20.

Pozn. i.d. – individuální data, není možné uvést

Ubytovací kapacita zařízení cestovního ruchu je v Kraji Vysočina rozmístěna nerovnoměrně, viz tabulka 10.2. Největší kapacita byla na konci roku 2020 koncentrována v okrese Žďár nad Sázavou, kde bylo soustředěno 32,4 % zařízení, 32,4 % pokojů a 33,1 % lůžek z celkového počtu, stejně tak disponuje největším počtem míst pro stany a karavany. Relativně nejvyšší ubytování bylo podle dostupných pramenů v okrese Jihlava, kde na jeden pokoj připadalo 2,6 lůžek. Nejvíce lůžek na jeden pokoj v průměru vykazala hromadná ubytovací zařízení v okrese Pelhřimov (3,2).

Údaje o počtu lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních v Kraji Vysočina je možné vykazat také za menší územní celky, na základě údajů ČSÚ je možné kvantifikovat lůžkovou kapacitu v jednotlivých obcích s rozšířenou působností (ORP). Nejvyšším počtem hromadných ubytovacích zařízení disponují dlouhodobě ORP Nové Město na Moravě, Pelhřimov, Třebíč, Žďár nad Sázavou a Jihlava. Dá se říci, že jde o ORP s převahou lyžařských, sportovních nebo kulturních středisek.

Návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení:

Návštěvnost Kraje Vysočina je poměrně významně ovlivněna skutečností, že zde nebyly vybudovány lázně, pro které zde neexistují ani vhodné přírodní podmínky. Kraj Vysočina je jediným krajem v ČR, kde není lokalizováno ani jedno lázeňské zařízení.

Statistika návštěvnosti v HUZ nezahrnuje všechny návštěvníky destinace, neobsahuje návštěvníky jednodenní (bez ubytování) ani turisty ubytované mimo HUZ.

V roce 2020 navštívilo HUZ v Kraji Vysočina přes 397 tis. turistů (meziroční propad o 35,7 % a čtvrtý nejnižší úbytek ze všech regionů České republiky), to bylo pouze 3,7 % z celkového počtu turistů v rámci celé ČR, což je dlouhodobě druhý nejnižší podíl z krajů (po Pardubickém kraji), viz tabulka 10.3.

Tab. 10.3.: Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních podle krajů v roce 2020

Kraj	Počet příjezdů		Počet přenocování		Průměrný počet přenocování	
	celkem	cizinci	celkem	cizinci	celkem	cizinci
Hlavní město Praha	2 182 443	1 453 530	4 903 295	3 551 342	2,2	2,4
Středočeský	693 980	76 321	1 822 817	191 246	2,6	2,5
Jihočeský	1 120 104	144 930	3 390 178	321 002	3,0	2,2
Plzeňský	533 620	118 443	1 498 856	281 250	2,8	2,4
Karlovarský	677 441	248 541	2 908 531	1 091 624	4,3	4,4
Ústecký	383 341	77 443	1 098 298	200 759	2,9	2,6
Liberecký	774 683	100 175	2 510 460	336 944	3,2	3,4
Královéhradecký	995 036	144 673	3 418 543	502 801	3,4	3,5
Pardubický	322 270	23 525	953 842	66 785	3,0	2,8
Vysočina	397 509	28 373	1 092 859	68 467	2,7	2,4
Jihomoravský	1 170 773	205 898	2 712 037	380 245	2,3	1,8
Olomoucký	472 051	46 693	1 610 894	105 551	3,4	2,3
Zlínský	500 512	42 895	1 608 879	105 920	3,2	2,5
Moravskoslezský	612 681	72 730	1 853 005	184 122	3,0	2,5
Česká republika	10 836 444	2 784 170	31 382 494	7 388 058	2,9	2,7

Zdroj dat: Cestovní ruch – časové řady. ČSÚ Praha, 2021.

Příjezdový cestovní ruch se v roce 2020 vlivem epidemiologické situace propadl v rámci celé ČR. Oproti roku 2019, kdy byl podíl turistů-nerezidentů poloviční, klesl téměř na čtvrtinu (25,69 %).

Hromadná ubytovací zařízení v Kraji Vysočina navštívilo v roce 2020 28,4 tis. turistů s cizí státní příslušností, to bylo jen 1 % z celkového počtu turistů-nerezidentů, kteří navštívili hromadná ubytovací zařízení v ČR, méně cizinců přenocovalo pouze v Pardubickém kraji. Cizinci tvořili v roce 2020 zhruba 7,14 % všech návštěvníků hromadných ubytovacích zařízení Kraje Vysočina.

Ačkoliv je Vysočina dlouhodobě turistickým regionem s výraznou převahou domácích návštěvníků i zde domácí cestovní ruch přes silnou hlavní sezónu poklesl o 30%.

Téměř ve všech krajích republiky se v roce 2020 meziročně prodloužil průměrný počet přenocování hostů. V Kraji Vysočina vzrostl z 2,4 na 2,7 (nejvyšší hodnota za posledních 8 let), hodnota stále zůstala nižší než průměr ČR (2,9) a čtvrtou nejnižší ze všech krajů ČR (po Středočeském kraji, Jihomoravském kraji a Praze). Průměrný počet přenocování hostů-cizinců (2,4) byl i v roce 2020 nižší než průměr v ČR (2,7), v porovnání s ostatními kraji se držel na osmém místě (společně s krajem Plzeňským a Prahou).

Tab. 10.4: Hosté ze zahraničí v hromadných ubytovacích zařízeních na Vysočině v roce 2020

Země původu	Kraj Vysočina			ČR	
	abs.	v %	průměrný počet přenocování	v %	průměrný počet přenocování
Cizinci	28 373	100	2,4	100	2,7
z toho					
Německo	6 228	21,95	2,2	29,26	3,0
Slovensko	7 389	26,04	2,3	9,79	2,2
Polsko	4 743	16,72	2,5	10,43	2,3
Nizozemsko	1 106	3,90	2,8	2,93	2,9
Rakousko	1 416	4,99	2,4	3,20	2,0
Francie	643	2,27	2,8	2,96	2,6
Itálie	542	1,91	3,3	3,20	2,8
Maďarsko	539	1,90	1,8	1,42	2,0

USA	194	0,68	2,4	1,95	2,5
Rusko	350	1,23	3,3	4,74	4,1
Čína	67	0,24	1,4	1,40	1,8
Spojené království	488	1,72	2,7	4,51	2,7
Švédsko	252	0,89	2,4	0,71	2,5
Ukrajina	670	2,36	2,5	2,65	2,6
ostatní státy	3746	13,20	2,75	20,87	2,6

Zdroj dat: Cestovní ruch – časové řady. ČSÚ Praha, 2021.

Mezi návštěvníky ze zahraničí tvořili v roce 2020 největší skupinu hosté ze Slovenska, s mírným odstupem následovali hosté z Německa. Meziročně jich Kraj Vysočina ovšem navštívilo o 60 % méně. Průměrný počet přenocování zahraničních turistů byl v Kraji Vysočina nižší než průměr ČR. Vyšší průměrný počet přenocování vykázali hosté z Islandu a Mexika.

Výrazně větší zastoupení oproti průměru ČR měli turisté ze Slovenska a Polska, naopak nižší podíl byl např. hostů z Německa, Ruska, Spojeného království, Číny či USA.

Návštěvnost turistických cílů:

V roce 2020 byla nejnavštěvovanějším turistickým cílem se sledovanou návštěvností ZOO Jihlava (221,8 tis.), ačkoli se její návštěvnost propadla o 36 %. Následoval zábavní vodní park Vodní ráj v Jihlavě, zábavní park Šikland ve Zvoli nad Pernštejnem a Hrad Roštejn. Mezi TOP 10 nejnavštěvovanějších cílů kraje se zařadil nově také Hrad Kámen, který oproti roku 2019 zaznamenal nárůst 47 %.

Cestovní ruch na Vysočině:

Kvalitní životní prostředí Kraje Vysočina poskytuje vhodné podmínky pro aktivní odpočinek a sportovní aktivity. Pro území je charakteristická středně náročná pohybová turistika s významnou letní sezónou. Výjimečné postavení z hlediska zimní turistiky a sportu má lyžařská oblast Žďárských vrchů. Kraj Vysočina má vysoký potenciál v oblasti kulturního cestovního ruchu. Veřejnosti je přístupno několik desítek památkových objektů (hradů, zámků, muzeí, galerií, atd.), tradici zde mají hudební a filmové festivaly, jednorázové i vícedenní kulturní akce jako je např. Mezinárodní hudební festival Petra Dvorského v Jaroměřicích nad Rokytnou, Sázavafest ve Světlé nad Sázavou, Mezinárodní festival dokumentárních filmů Jihlava, Oživené židovské město – kulturně historická slavnost v Třebíči, ...). Specifické postavení má v Kraji Vysočina, vzhledem k roztroušené sídelní struktuře, individuální rekreace, tedy tzv. druhé bydlení, které zahrnuje chaty, chalupy, rekreační domky, apod.

Poloha a dopravní dostupnost v rámci ČR je výhodou pro plánování akcí kongresové turistiky, pozitivně rostoucí trend však v roce 2020 zcela utlumila pandemie koronaviru. Z celoročního hlediska zaznamenala kongresová turistika v Kraji Vysočina oproti roku 2019 nejvýraznější propad v letních měsících. V roce 2020 se na Vysočině uskutečnilo necelých 8 % konferenčních akcí uskutečněných v rámci celé ČR, které jsou realizovány v HUZ. Podle nejaktuálnějších dat ČSÚ zaujala Vysočina 4. místo v počtu uspořádaných akcí.

Navzdory minusovým číslům v návštěvnosti Kraje Vysočina v roce 2020 je nutné poukázat na zajímavý trend - průměrný počet přenocování turistů se v roce 2020 zvýšil z 2,4 na 2,7 dne a je důkazem, že i v této době má kraj možnost růst. Omezení kulturních akcí a návštěvnosti turistických cílů v uzavřených prostorách zdůraznila význam přírodního potenciálu turistické destinace Vysočina, v průběhu letních prázdnin se návštěvnost dokonce zvedla o 25 tis. oproti roku 2019. Dalším zajímavým ukazatelem návštěvnosti kraje je i výběr poplatků za ubytování. V rámci statistik za celý kraj je vidět pokles, ale výška výběru poplatků v certifikovaných destinačních společnostech i v tak náročné době, jakou je pandemie, se výrazně zvýšila.

Koordinace dlouhodobě udržitelného rozvoje cestovního ruchu je hlavní náplní činnosti krajské příspěvkové organizace Vysočina Tourism (www.vysocinatourism.cz) působící v oblasti cestovního ruchu od roku 2008 s cílem vybudovat dostatečně silnou konkurenční pozici Kraje Vysočina na trhu cestovního ruchu (www.vysocina.eu). Od ledna 2014 je součástí Vysočina Tourism regionální kancelář Vysočina Convention Bureau (www.vysocina-konference.cz), která slouží k marketingové podpoře kongresové a incentivní turistiky. Od září 2016 zajišťuje organizace Vysočina Tourism i služby Filmové kanceláře pro Kraj Vysočina, Vysočina Film Office (www.filmvysocina.cz). Cílem této kanceláře je spoluprací s domácími i zahraničními filmovými štáby posílit a upevnit pozici Kraje Vysočina v oblasti audiovizuální produkce a využít ji ve prospěch regionu.

Na území Kraje Vysočina působí též dvě certifikované organizace destinačního managementu na oblastní úrovni, Koruna Vysočiny, z.s. a Rozvoj Třebíčska, z.s.p.o. s cílem propojovat nabídku destinace

s její poptávkou a přivádět tak turisty do jednotlivých regionů. Na úrovni obcí je cestovní ruch řízen také prostřednictvím místních akčních skupin. Těch je na území kraje 16 a svou rozlohou pokrývají téměř celé území. Na lokální úrovni je cestovní ruch propagován prostřednictvím činností obecních úřadů a turistických informačních center.

Přehled použitých zkratk a cizích výrazů

Výraz	Vysvětlení
AOPK ČR	Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
AV ČR	Akademie věd České republiky
ČHMÚ	Český hydrometeorologický ústav
ČOV	čistička odpadních vod
ČSOP	Český svaz ochránců přírody
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
EUROSTAT	Evropský statistický úřad
EVVO	enviromentální výchova, vzdělávání a osvěta
GIS	geografické informační systémy
Harm reduction	snížování zdravotních a sociálních rizik
HDP	hrubý domácí produkt
HIV	virus oslabující lidskou imunitu (<i>human immunodeficiency virus</i>)
HUZ	hromadné ubytovací zařízení
CHKO	chráněná krajinná oblast
ICT	informační a komunikační technologie (<i>Information and Communication Technologies</i>)
IZS	integrovaný záchranný systém
LDN	léčebna dlouhodobě nemocných
MF ČR	Ministerstvo financí České republiky
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MŠ	mateřské školy
NH	národní hospodářství
NNO	nestátní neziskové organizace
NPP	národní přírodní památka
NPR	národní přírodní rezervace
NUTS	Normalizovaná klasifikace územních celků (<i>Nomenclature des Unites Territoriales</i>)
ORP	obec s rozšířenou působností
OU	odborné učiliště
OZE	obnovitelné zdroje energie
PP	přírodní památka
PR	přírodní rezervace
PU/VM	počet uchazečů připadajících na jedno volné pracovní místo
REZZO	registr emisí a zdrojů znečišťování ovzduší
ŘSD ČR	Ředitelství silnic a dálnic České republiky
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SO ORP	správní obvod obce s rozšířenou působností
SOŠ	střední odborné školy
SOU	střední odborné učiliště
SŠ	střední školy
TIC	turistické informační centrum
TTP	trvalé travní porosty
TZL	tuhé znečišťující látky
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>)
ÚPD	územně plánovací dokumentace
UPT	umělé přerušování těhotenství
ÚZIS	Ústav zdravotnických informací a statistiky
VOC	těkavá organická sloučenina (<i>volatile organic compound</i>)
VOŠ	vyšší odborné školy
VRT	vysokorychlostní trať
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil (ČSÚ)
ZŠ	základní školy
ZUŠ	základní umělecké školy
ZvŠ	zvláštní školy

Seznam tabulek a obrázků

Obr. 1.1: Územní samosprávné členění ČR – kraje ČR a regiony soudržnosti NUTS II (oblasti)	4
Tab. 1.1: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska rozlohy (k 31. 12. 2020)	5
Tab. 1.2: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska počtu obyvatel (k 31. 12. 2020)	5
Tab. 1.3: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska hustoty zalidnění (k 31. 12. 2020)	5
Tab. 1.4: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska průměrné velikosti obcí (k 31. 12. 2020)	5
Tab. 1.5: Základní charakteristika správních obvodů obcí s rozšířenou působností (k 31. 12. 2020)	6
Obr. 1.2: Vodní toky a vodní nádrže v Kraji Vysočina	7
Obr. 2.1: Hustota zalidnění v okresech ČR k 31. 12. 2020	8
Obr. 2.2: Vývoj počtu obyvatel v okresech Kraje Vysočina v letech 1869 – 2020	8
Obr. 2.3: Vývoj počtu obyvatel v Kraji Vysočina v letech 2001 – 2020 (vždy k 31.12.)	9
Tab. 2.1: Počet obyvatel ve městech Kraje Vysočina v letech 1869 - 2020	9
Obr. 2.4: Přirozená měna obyvatelstva v Kraji Vysočina v letech 2000 – 2021	10
Obr. 2.5: Potratovost v Kraji Vysočina v letech 2001 - 2020	11
Obr. 2.6: Změna obyvatelstva stěhováním v Kraji Vysočina v letech 2001 – 2020	12
Obr. 2.7: Vývoj celkového přírůstu obyvatel v letech 2001 – 2020	13
Obr. 2.8: Přírůstek a úbytek obyvatelstva ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina v letech 2016 - 2020	13
Obr. 2.9: Počet sňatků a rozvodů v Kraji Vysočina v letech 2001 - 2020	14
Obr. 2.10: Věková pyramida obyvatelstva v Kraji Vysočina v roce 2020 a predikce v roce 2050	15
Obr. 2.11: Index stárí (počet osob starších 65 let na 100 obyvatel ve věku 0 – 14 let) ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina k 31. 12. 2020	15
Obr. 2.12: Obyvatelstvo starší 15 let dle nejvyššího dosaženého vzdělání ve SO ORP v roce 2011 (řazeno dle součtu osob s maturitou a VŠ vzdělání)	16
Tab. 2.2: Obyvatelstvo podle náboženského vyznání ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina v roce 2011	17
Tab. 2.3: Počet obcí a jejich podíl dle velikostních kategorií v Kraji Vysočina a ČR k 1. 1. 2021	18
Obr. 2.13: Podíl počtu obyvatel dle velikostních kategorií obcí v Kraji Vysočina a ČR k 1. 1. 2021	18
Tab. 3.1: Trvale obydlené byty ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina v roce 2011	19
Obr. 3.1: Počet dokončených bytů v Kraji Vysočina od roku 2000	20
Obr. 3.2: Počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel v správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina (průměr let 2016 – 2020)	20
Obr. 4.1: Silniční síť na území Kraje Vysočina (bez silnic III. třídy a místních komunikací)	21
Tab. 4.1: Délka silniční sítě (km) dle okresů Kraje Vysočina k 1. 7. 2021	22
Obr. 4.2: Hustota silniční sítě v ČR podle krajů (km dálnic, silnic I., II. a III. třídy na km ²) v roce 2021	22
Obr. 4.3: Podíl klasifikačních stupňů vozovek na komunikacích II. a III. třídy (2013 – 2021)	22
Obr. 4.4: Páteřní silniční síť Kraje Vysočina včetně plánovaného šířkového uspořádání krajských silnic	23
Obr. 4.5: Intenzita dopravy na komunikacích v Kraji Vysočina dle sčítání v roce 2016	24
Obr. 4.6: Železniční síť Kraje Vysočina	25
Tab. 4.2: Přehled letišť v Kraji Vysočina	26
Obr. 4.7: Cyklotrasy, cyklostezky a monitoring cyklistů v Kraji Vysočina	27
Tab. 4.3: Výdaje na zajištění základní dopravní obslužnosti veřejnou linkovou osobní dopravou v Kraji Vysočina z rozpočtu Kraje Vysočina	27
Tab. 4.4: Výdaje na zajištění základní dopravní obslužnosti veřejnou drážní (železniční) osobní dopravou v Kraji Vysočina z rozpočtu Kraje Vysočina, resp. ze státního rozpočtu	28
Tab. 4.5: Počet přepravených osob veřejnou dopravou na území Kraje Vysočina (v mil. cestujících)	28
Obr. 5.1.1: Výroba elektrické energie (brutto) v krajích ČR v roce 2020	29
Obr. 5.1.2: Vybrané zdroje elektrické energie s instalovaným výkonem nad 1 MWe	30
Obr. 5.1.3 Územní působnost distribučních společností elektřiny a transformační stanice v ČR	31
Obr. 5.1.4 Územní působnost distribučních společností zemního plynu v ČR	31
Tab. 5.1.1: Odběratelé a spotřeba zemního plynu v Kraji Vysočina v roce 2015 a 2020	32
Obr. 5.1.5: Plynofikované obce Kraje Vysočina	32
Obr. 5.1.6: Podíl bytů podle paliva použitého na vytápění (v %) k 26. 3. 2011	33
Obr. 5.2.1: Podíl obyvatel zásobovaných vodou z vodovodů v krajích ČR v roce 2020	35
Obr. 5.2.2: Podíl obyvatel napojených na kanalizaci s ČOV v krajích ČR v roce 2020	36
Tab. 5.3.1: Počet platné územně plánovací dokumentace dle jednotlivých ORP (k 1. 11. 2021)	37
Obr. 5.3.1: Územní plány obcí – stav k 1. 11. 2021	37
Obr. 5.4.1: Topologie sítě ROWANet	38
Obr. 5.4.2: Vybavenost domácností osobním počítačem a připojením k internetu v krajích ČR (průměr za roky 2018 až 2020, řazeno dle vybavenosti počítačem)	39
Obr. 5.4.3: Podíl IT odborníků na zaměstnanosti v krajích ČR (průměr za roky 2018 až 2020)	40
Tab. 5.5.1: Statistika událostí HZS dle okresů Kraje Vysočina v roce 2020	41
Obr. 5.5.1: Počet zásahů HZS na 1000 obyvatel dle krajů ČR v roce 2020	41
Tab. 5.5.2: Dopravní nehody podle krajů v roce 2020	42
Obr. 5.5.2: Počet zjištěných trestných činů na 1 000 obyvatel v krajích ČR od roku 2013 (řazeno dle 2020)	43

Tab. 5.5.3: Struktura kriminality (počty zjištěných vybraných trestných činů) v Kraji Vysočina od roku 2016.....	43
Obr.: 5.5.3 Umístění výjezdových základů a obvodů zdravotnické záchranné služby v Kraji Vysočina.....	44
Tab. 6.1.1: Počet výzkumných pracovníků na 1000 zaměstnaných (FTE), 2014-2019.....	45
Tab. 6.1.2: Vývoj podílu výdajů na VaV na HDP, 2014-2019 (v %).....	45
Tab. 6.2.1: Srovnání regionálního HDP v krajích ČR v roce 2019.....	46
Obr. 6.2.1: Vývoj regionálního HDP na obyvatele (EU 28 = 100 %) v krajích, NUTS 2 Jihovýchod a ČR od roku 2011.....	47
Obr. 6.3.1: Podnikatelská aktivita v krajích ČR k 31. 12. 2020.....	48
Obr. 6.3.2: Podnikatelská aktivita ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina k 31. 12. 2020.....	48
Tab. 6.3.1: Počet podnikatelských subjektů dle odvětví národního hospodářství a kategorií počtu zaměstnanců se sídlem v Kraji Vysočina k 14. 8. 2020.....	49
Obr. 6.4.1: Odvětvová struktura průmyslu Kraje Vysočina podle počtu pracovníků v roce 2020.....	49
Tab. 6.4.1: Největší průmyslové podniky v Kraji Vysočina.....	50
Tab. 6.4.2: Objem stavební výroby v krajích v roce 2020 (v mil. Kč).....	51
Tab. 6.5.1: Bilance půdy v okresech Kraje Vysočina (v ha) k 31. 12. 2020.....	52
Obr. 6.5.1: Zemědělská půda – její struktura a podíl na celkové výměře okresů Kraje Vysočina k 31. 12. 2020.....	52
Obr. 6.5.2: Podíl zemědělských výrobních oblastí (ZVO) na zemědělské půdě v okresech Kraje Vysočina.....	53
Obr. 6.5.3: Hektarové výnosy obilovin a řepky v krajích ČR, průměr za roky 2018 až 2020.....	54
Obr. 6.5.4: Hektarové výnosy a sklizeň brambor v krajích ČR, průměr za roky 2018 až 2020.....	54
Obr. 6.5.5: Průměrné základní ceny zemědělských pozemků (Kč/m ²) dle katastrálních území Kraje Vysočina k 1. 1. 2018.....	55
Obr. 6.5.6: Vývoj osevních ploch vybraných plodin v Kraji Vysočina v letech 2012 - 2021.....	56
Tab. 6.5.2: Srovnání struktury osevních ploch vybraných plodin v Kraji Vysočina k 31.5.2016 a 31.5.2021.....	57
Tab. 6.5.3: Srovnání stavu hospodářských zvířat v Kraji Vysočina k 1. 4. 2016 a 1. 4. 2021.....	57
Obr. 6.5.7: Vývoj stavu skotu, prasat, drůbeže a ovcí v Kraji Vysočina v období 1. 4. 2012 – 1. 4. 2021.....	58
Tab. 6.6.1: Přehled základních údajů o lesích v krajích České republiky k 31. 12. 2020.....	59
Tab. 6.6.2: Základní údaje o lesích v obvodech obcí s rozšířenou působností (ORP) k 31. 12. 2020.....	59
Obr. 6.6.1 : Druhová skladba lesů v Kraji Vysočina dle porostní plochy (ha) k 31. 12. 2020.....	60
Obr. 6.6.2: Těžba dřeva v krajích ČR v letech 2015 až 2020.....	61
Obr. 6.6.3: Struktura typů vlastníků lesů v Kraji Vysočina k 31. 12. 2020.....	61
Tab. 6.6.3 Rozloha honiteb v Kraji Vysočina (v ha) k 31. 12. 2020.....	62
Obr. 7.1: Sektorová struktura zaměstnanosti v Kraji Vysočina v období 2002 - 2020.....	63
Tab. 7.1: Odvětvová struktura zaměstnanosti v Kraji Vysočina v roce 2020.....	63
Obr. 7.2: Vývoj průměrných měsíčních mezd v Kraji Vysočina a v ČR v letech 2000 – 2020.....	64
Tab. 7.2: Průměrné mzdy zaměstnanců v krajích ČR v roce 2018 a 2019 (přepočtené stavy).....	64
Tab. 7.3: Vývoj základních ukazatelů trhu práce v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2020 (vždy k 31.12.).....	65
Obr. 7.3: Podíl nezaměstnaných osob v Kraji Vysočina a v ČR v letech 2010 – 2020 (vždy k 31.12.).....	66
Tab. 7.4: Vývoj vybraných skupin uchazečů o zaměstnání a míra nezaměstnanosti podle pohlaví v Kraji Vysočina v roce 2020.....	66
Obr. 7.4: Vývoj nezaměstnanosti v Kraji Vysočina v letech 2019 až 2021.....	67
Tab. 7.5: Věková struktura uchazečů o zaměstnání v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2020 (vždy k 31.12.).....	67
Tab. 7.6: Vývoj vzdělanostní struktury uchazečů o zaměstnání v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2020 (k 31. 12).....	68
Tab. 7.7: Struktura uchazečů o zaměstnání dle délky evidence v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2020 (k 31.12).....	68
Obr. 7.5: Podíl nezaměstnaných ve správních obvodech ORP ČR k 30. 10. 2021.....	69
Tab. 8.1.1: Počet živě narozených dětí v okresech Kraje Vysočina dle roku narození k 31. 12. 2020.....	70
Tab. 8.1.2.: Mateřské školy v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021.....	70
Tab. 8.1.3: Základní školy v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021.....	71
Tab. 8.1.4: Přehled studentů na gymnáziích a lyceích v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021.....	71
Tab. 8.1.5: Počty studentů v maturitních oborech (M, L) v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021 (denní studium).....	72
Tab. 8.1.6: Počty studentů v nejfrekventovanějších učebních oborech (H, E) v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021 (denní studium).....	72
Tab. 8.1.7: Obory a počty studentů vyšších odborných škol v jednotlivých okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2020/2021 (v denním studiu).....	73
Tab. 8.1.8: Individuálně integrovaní zdravotně handicapovaní žáci ZŠ v Kraji Vysočina.....	74
Tab. 8.2.1: Pracovníci ve zdravotnictví podle kategorií pracovníků v Kraji Vysočina a ČR za rok 2018.....	75
Tab. 8.2.2: Počty lůžek v nemocnicích zřizovaných Krajem Vysočina v roce 2019.....	76
Obr. 8.2.2: Průměrný věk lékařů dle nemocnic zřizovaných Krajem Vysočina k 31. 12. 2020.....	77
Tab. 8.2.3. Počet poskytovatelů zdravotních služeb primární ambulantní péče v Kraji Vysočina –.....	78
stav k 1. 5. 2021.....	78
Obr. 8.2.3: Průměrný věk poskytovatelů primární péče v Kraji Vysočina k 31. 12. 2019.....	79
Tab. 8.3.1: Počet vybraných sociálních dávek za roky 2015 a 2020.....	79
Tab. 8.3.2: Počet příjemců důchodu a výše starobního důchodu v letech 2015 a 2020.....	80
Tab. 8.3.3 Vybrané typy sociálních služeb v Kraji Vysočina (k 1. 11. 2021).....	81
Tab. 8.4.1: Sociálně vyloučené lokality v Kraji Vysočina dle informací romských poradců k 1. 9. 2021.....	82
Tab. 8.4.2: Počty cizinců s povoleným pobytem na území kraje a ČR od roku 2015 (vždy k 31. 12.).....	83

Tab. 8.4.3: Základní údaje o marginalizovaných skupinách obyvatelstva v kraji v letech 2014 – 2018.....	Chyba! Zázložka není definována.
Tab. 8.4.4: Počet žadatelů o léčbu podle typu drogy nebo problémů v roce 2019	84
Tab. 8.4.5: Odhadovaný počet lidí užívajících drogy rizikově (LDR) v ČR v r. 2019.....	85
Tab. 8.4.6: Poskytovatelé služeb protidrogové prevence v okresech Kraje Vysočina (struktura podle typu poskytovaných služeb 2020)	85
Tab. 8.5.1: Struktura členů ČUS v Kraji Vysočina k 31. 12. 2020.....	86
Obr. 8.5.1: Podíl sportovců registrovaných v ČUS na 100 tis. obyvatel dle krajů ČR k 31. 12. 2020	87
Tab. 8.5.2: Sporty s největším zastoupením v rámci ČUS v Kraji Vysočina k 31. 12. 2020	87
Tab. 8.5.3: Přehled členů KCTM Kraje Vysočina k 31. 12. 2020	87
Tab. 8.6.1: Právní formy NNO v Kraji Vysočina k 31. 12. 2020	88
Tab. 8.7.1: Nejvýznamnější hudební a multižánrové festivaly v Kraji Vysočina.....	89
Tab. 8.7.2: Počet veřejných knihoven v Kraji Vysočina (2020).....	90
Tab. 8.7.3: Příspěvkové organizace zřizované Krajem Vysočina na úseku kultury	90
Obr. 8.7.1: Přehled muzeí, galerií, pamětních síní a expozic v Kraji Vysočina	91
Tab. 8.7.4: Přehled památek UNESCO a národních kulturních památek v Kraji Vysočina.....	91
Tab. 8.7.5: Přehled městských a vesnických památkových rezervací, městských a vesnických památkových zón, krajinných památkových zón a ochranných pásem	92
Obr. 8.7.2: Přehled památek zapsaných do seznamu UNESCO, národních kulturních památek a památkově chráněných území	94
Obr. 9.1: Porovnání zdrojů emisí [t], 2005 a 2020	96
Tab. 9.1: Celková produkce odpadů v letech 2010 – 2019 (tis. t/rok).....	97
Tab. 9.2: Podíl odpadů odstraněných skládkováním v letech 2010 – 2019 (v %).....	98
Obr. 9.2: Krajinný pokryv dle databáze CORINE Land Cover	99
Obr. 9.3: Krajinný pokryv dle databáze CORINE Land Cover	100
Tab. 9.3: Přírodní parky v Kraji Vysočina	100
Tab. 9.4: Chráněné krajinné oblasti (CHKO) v Kraji Vysočina.....	101
Tab. 9.5: Zvláště chráněná území (ZCHÚ), evropsky významné lokality a památné stromy v Kraji Vysočina	102
Tab. 9.6: Záchranné stanice s platným povolením Ministerstva životního prostředí pro Kraj Vysočina.....	103
Obr. 9.4: Mapa radonového rizika z geologického podloží	103
Tab. 10.1: Hromadná ubytovací zařízení v krajích ČR k 31. 12. 2020.....	105
Tab. 10.2: Hromadná ubytovací zařízení v okresech Kraje Vysočina k 31. 12. 2020	105
Tab. 10.3.: Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních podle krajů v roce 2020.....	106
Tab. 10.4: Hosté ze zahraničí v hromadných ubytovacích zařízeních na Vysočině v roce 2020.....	106